Teodor FRUNZETI
Mircea MUREŞAN
Gheorghe VĂDUVA

RĂZBOI ŞI HAOS

Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei
Bucureşti, 2009

Descrierea CIP a Bibliotecii Naţionale a României
FRUNZETI TEODOR

Război şi haos/ general-locotenent dr. Teodor Frunzeti, general dr. Mircea Mureşan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva – Bucureşti: Editura Centrului Tehnic-Editorial al Armatei, 2009

ISBN 978-606-524-002-5

I. Mureşan, Mircea
II. II. Văduva, Gheorghe

355

Responsabilitatea privind conţinutul lucrării revine în totalitate autorilor

CUPRINS

Argument ***7***

Partea I RĂZBOIUL BAZAT PE INFORMAŢIE ŞI TEHNOLOGIE DE VÂRF ***18***

Capitolul 1 Noua dimensiune cognoscibilă a conflictualităţii armate. Războiul bazat pe Reţea ***22***

1.1. Conexiuni dinamice în evoluţii haotice *27*

1.2. Tipologia confruntărilor haotice *31*

1.3. Conflicte militare, conflicte nonmilitare *32*

Capitolul 2 Fizionomia Războiului bazat pe Informaţie şi pe Tehnologia de Vârf. Războiul bazat pe Reţea ***36***

2.1. Teorie şi practică în Războiul bazat pe Informaţie şi pe Înalta Tehnologie *38*

2.2. Structuri de forţe specifice *39*

2.3. Mijloace, tehnologii şi resurse *41*

2.4. Noi roluri şi funcţiuni *43*

2.5. Standardizarea societală a operaţiilor bazate pe reţea *51*

Capitolul 3 Configurarea strategică şi tactică a Războiului bazat pe reţea ***53***

3.1. Concept pentru viitor *53*

3.2. RBR, NATO şi PESA *65*

3.3. Strategia RBR, conflictele clasice şi asimetrice *69*

3.4. Terorismul şi RBR *71*

Capitolul 4 RBR şi structura de forţe ***73***

4.1. Realităţi şi perspective *73*

4.2. O strategie de implementare *75*

Unele concluzii ***79***

Partea a II-a RĂZBOIUL ASIMETRIC ***81***

Capitolul 1 Filosofia şi fizionomia războiului asimetric ***84***

1.1. Război al umbrelor *89*

1.2. Ultimul război simetric *94*

1.3. Ieşirea din simetrie *96*

1.4. Haosul asimetric *102*

Capitolul 2 Tipologia războiului asimetric ***105***

2.1. Război preemptiv sau război preventiv? *106*

2.2. Război asimetric de joasă intensitate *114*
Capitolul 3 Unele perspective ale războiului asimetric ***123***
3.1. Inacceptarea dominanţei *124*
3.2. Schimbarea la faţă a războiului *132*
3.3. Cerinţe, exigenţe, consecinţe *136*
3.4. Caracteristici ale sistemelor şi dispozitivelor *144*
3.5. Experienţa românească *147*
Concluzii şi sugestii ***151***
Partea a III-a RĂZBOIUL COGNITIV ***153***
Capitolul 1 Cunoaşterea războiului ***155***
1.1. Aquila non capit muscas *155*
1.1.1. Managementul deosebirilor *156*
1.1.2. O strategie de negare a realului? *164*
1.2. Globalizarea şi războiul *170*
1.2.1. Războiul lumii împotriva statelor *171*
1.2.1.1. Cunoaşterea provocărilor, pericolelor şi ameninţărilor ce duc la crize şi războaie *173*
1.2.1.2. Provocări, pericole, ameninţări şi vulnerabilităţi globale *177*
1.2.1.3. Provocări, pericole, ameninţări şi vulnerabilităţi globale de natură cosmică *179*
1.2.1.4. Provocări, pericole, ameninţări şi vulnerabilităţi de natură geofizică şi geoclimatică *182*
1.2.1.5. Provocări, pericole, ameninţări şi vulnerabilităţi de natură umană *184*
1.2.1.6. Provocări, pericole şi ameninţări specifice *188*
1.2.1.7. Provocări, pericole şi ameninţări informatice *191*
1.2.2. Cunoaştere, testare, evaluare *194*
1.2.2.1. Principii, caracteristici, criterii *205*
1.2.2.2. Indicatori *209*
1.2.2.3. Etalonarea şi calibrarea indicatorilor *211*
Capitolul 2 Expansiunea războiului ***214***
2.1. Informaţie, concept, cunoaştere, acţiune *215*
2.2. Războiul prin cuvânt *219*
2.3. Libertate... îndiguită *223*
2.4. Războiul între realitate, imagine şi cuvânt *231*
2.4.1. Real, ireal şi virtual *232*
2.4.2. Un cerc vicios *237*
2.4.3. Între imagine şi realitate *244*

2.4.4. Se reduce oare războiul mediatic la prezentarea războiului real de către media?! *254*
2.5. Războiul economic *259*
2.6. Războiul social *264*
2.7. Războiul cultural *267*
2.8. Războiul diplomatic *270*
2.9. Războiul antirăzboi *272*
2.9.1. Un nou paradox: război pentru pace, războaie pentru stabilitate *273*
2.9.2. Metamorfoza războiului *278*
2.9.3. Quo vadis? *281*
Capitolul 3 Cunoaşterea crizelor şi conflictelor armate* *289
3.1. Cunoaşterea gestionării *293*
3.1.1. Supravegherea şi monitorizarea crizelor şi conflictelor armate *298*
3.1.2. Decizia în procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor armate *303*
3.2. Tipologia gestionării *307*
3.3. Derularea procesului de gestionare a crizelor şi conflictelor armate *309*
3.4. Cunoaşterea structurilor care acţionează *312*
3.4.1. Structuri de culegere şi prelucrare a informaţiilor *315*
3.4.2. Structuri de decizie *323*
3.5. Unele concluzii *324*
Capitolul 4 Cunoaşterea geopolitică a războiului* *327
4.1. China dinapoia unui zid cu geometrie fluidă *338*
4.1.1. Repere inconfundabile *338*
4.1.2. Între înzăvorâre şi izvorâre *342*
4.1.3. Xianjiang – falie sau confluenţă strategică? *348*
4.2. Iranul între războaie şi pace *358*
4.2.1. O istorie clocotitoare *359*
4.2.2. Un orizont geopolitic special *362*
4.2.3. Orizont energetic nesigur *367*
4.2.4. Perspective incerte *369*
4.2.5. În loc de concluzii *372*
4.3. Remanenţe ale unor efecte de falie *374*
Capitolul 5 Război şi cunoaştere* *388
5.1. Managementul cunoaşterii războiului cognitiv *389*
5.1.1. Să vezi, să afli, să înţelegi *392*
5.1.2. Axiologia conflictualităţii *394*

5.1.3. Management şi gestionare *399*
5.2. Războiul noţiunilor, categoriilor şi conceptelor *401*
5.3. Ordine în haos *402*
5.3.1. În pragul unor soluţii *405*
5.3.2. Spre o nouă ordine? *410*
5.4. Războiul sfârşitului războiului *411*
CONCLUZII ***414***
Bibliografie ***417***
Abrevieri ***424***
Anexe ***426***
Anexa nr. 1 Principii de criză *426*
Anexa nr. 2 Conexiuni în cadrul procesului de gestionare a crizelor şi conflictelor *433*
Anexa nr. 3 Sisteme de responsabilităţi *434*
Anexa nr. 4 Organigrama structurii NATO *436*
Anexa nr. 5 Efectul haotic asupra războiului *438*

ARGUMENT

Trăim într-o lume a întrebărilor de tot felul şi de toate felurile. A numeroaselor întrebări. Unele, cu răspunsuri simple, altele cu răspunsuri complicate, iar cele mai multe cu răspunsuri neterminate. Întrebările referitoare la războiul şi războaiele lumii fac parte din această categorie. Oricâte răspunsuri am avea, am căuta, am sugera sau am realiza, ele vor fi în continuare mult prea puţine pentru a înţelege acest fenomen complicat – războiul – ce devine din ce în ce mai sofisticat, mai ascuns, mai haotic.

Nu cumva asocierea dintre conceptul de *război* şi conceptul de *haos* este un nonsens, adică o contradicţie în termeni? Tinde oare războiul, care a fost dintotdeauna un model de organizare, planificare şi acţiune, să devină haotic? Este oare posibil ca războiul – cel mai complex şi mai periculos, dar şi cel mai controlat fenomen din societatea omenească – să scape principiilor sale riguroase, precum şi voinţei, conştiinţei, cunoaşterii, înţelegerii şi puterii omeneşti? Va ieşi el oare din rigoare, previzibilitate şi planificare strategică? Va ieşi războiul din principiile sale? Va deveni războiul un fel de *tsunami social*, o catastrofă, cu configurări şi delimitări imposibil de prevăzut, de gestionat şi de controlat?

Mult mai mult ca ieri şi infinit mai mult ca alaltăieri, lumea, azi, devine din ce în ce mai complexă şi mai interdependentă. Complexitatea rezultă din multitudinea activităţilor, a paradigmelor, a instituţiilor şi a relaţiilor, interdependenţa este determinată de implementarea reţelei. Teoria haosului, potrivit căreia evenimente neînsemnate se pot afla la originea unor mari schimbări, chiar la originea unor catastrofe

sau a unor salturi incredibile şi inexplicabile a devenit de mare actualitate. Aceasta înseamnă că, în ceea ce priveşte ziua de mâine, nu mai putem fi foarte siguri de nimic.

Nu este o perspectivă foarte optimistă. Este, însă, o realitate tulburătoare. Şi un paradox îngrijorător. Lumea a atins acel stadiu de înlănţuire pe care cu greu îl mai poate înţelege şi controla pe deplin. Modelarea matematică a unei asemenea complexităţi are capacitatea să-i ofere un instrument ştiinţific care ar putea cumva s-o ajute să se înţeleagă cât de cât pe sine în conul de umbră sau de lumină al noilor paradigme, dar provocările viitoare par a fi atât de mari, încât şi certitudinile existenţiale de până acum, ca şi cele date de limbajele formalizate, pot fi puse la îndoială.

Ceea ce este însă foarte grav nu se rezumă la ceea ce rezultă pentru viitor din teoria sistemelor departe de echilibru, ci se dezvoltă prin implicaţiile acestei realităţi în planul securităţii. Din păcate, insecuritatea sistemelor şi proceselor este direct proporţională cu complexitatea lor, chiar dacă şi măsurile de securitate intrinseci sistemului sau cele de metasistem sunt şi ele, la fel, direct proporţionale cu această complexitate.

Aici se deschide o nouă bifurcaţie: forţarea modelării complexităţii sau întoarcerea la simplitate. Ambele sunt tentante şi abordate cu curaj şi încredere, dar este destul de complicat ca, în aceleaşi condiţii, aceeaşi entitate să urmeze două noi drumuri deodată, adică să se împartă în două, dar să rămână, totuşi, entitate, adică una singură.

În aceste condiţii, responsabilitatea oamenilor faţă de propria lor existenţă creşte nemăsurat. Simpla apelare la „ce-o da Domnul" nu mai este suficientă. Fie şi pentru motivul, cunoscut de multă vreme la noi, potrivit căruia „Domnul îţi dă, dar nu îţi bagă şi în traistă". Ceea ce înseamnă că, într-un fel sau altul, dintotdeuna omul a fost şi s-a simţit responsabil atât

pentru propria sa condiţie, cât şi pentru condiţia celorlalţi, de care este strict dependent.

Este, astăzi, mult mai mult ca ieri, timpul marilor responsabilităţi interdependente, al marilor responsabilităţi colective. Dar nu în afara oamenilor, a comunităţilor şi entităţilor omeneşti, ci chiar în miezul lor cel mai fierbinte: arealul.

Managementul războiului – care se pare că, în epoca noastră, a atins formele cele mai cutezătoare şi mai eficiente, aproape perfecte, ale relaţiei conducere-acţiune şi ale raportului planificare-execuţie – va deveni un management al haosului, adică un management haotic? În ce va consta, de fapt, războiul haotic? În ieşirea lui din limitele voinţelor care se confruntă? În imposibilitatea prevederii efectelor? În evoluţia spre haos a cauzelor, determinărilor şi desfăşurărilor? În haosul intereselor şi politicilor pe care le exprimă şi le pune totdeauna în operă? Adică în haosul societăţii omeneşti? Sau în şi prin toate acestea la un loc?

În general, există o ruptură între universul cunoaşterii şi cel al războiului, chiar dacă războiul face parte din acţiunea umană, mai mult sau mai puţin eficientă (de regulă, ineficientă, dar totdeauna violentă), iar acţiunea umană, fără o cunoaştere temeinică a domeniului de intervenţie[1], nu înseamnă, de cele mai multe ori, decât hazard, aventură, iresponsabilitate. De multe ori, războiul, ca formă extrem de violentă a acţiunii umane – cea mai violentă dintre forme – are şi aceste atribute. Cu alte cuvinte, trebuie spus că războiul este, între multe altele, şi hazard, situaţie-limită, aventură, iresponsabilitate. Dar are principii şi reguli clare pe care, beluigeranţiicivilizaţi le

[1] Orice acţiune umană este, în fond, o intervenţie pentru a modifica, într-un anume sens, structura, funcţia şi chiar dinamica unui sistem sau a unui proces.

respectă. Chiar şi nerespectarea regulilor şi principiilor face parte, într-un fel, din disciplina războiului, în forma ei disimetrică (disproporţionată) sau asimetrică (disproporţionată dar acţională şi surprinzătoare). Desigur, nu toate războaiele sunt aşa, ci doar unele dintre ele, poate cele mai multe.

Scopul acestei lucrări nu este însă acela de a reliefa şi demonstra hazardul, aventura, iresponsabilitatea şi ineficienţa războiului, nici incompatibilitatea dintre război şi cunoaştere, întrucât aşa ceva chiar nu există, ci acela de a sesiza şi evidenţia metamorfoza raportului dintre război şi cunoaştere, dintre parte şi întreg, impactul respectivului raport – şi el, la rândul lui, dinamic şi complex – asupra războiului şi asupra cunoaşterii, posibilele evoluţii (dar şi involuţii) ale rolului cunoaşterii în dinamica războiului, desigur, din perspectiva acţiunii umane reale, inevitabile şi, câteodată, eficiente.

Este adevărat, procesul cunoaşterii clarifică foarte multe lucruri, înlătură foarte multe nedeterminări, creează foarte multe certitudini, dar, în acelaşi timp, reliefează o mulţime din ce în ce mai diversificată şi mai extinsă de incertitudini, de lucruri ce nu pot fi încă pe deplin cunoscute, mai ales din sfera celor ce ţin de politica şi strategia războiului, de filosofia lui complexă şi contradictorie, de logica lui ciudată, de cele mai multe ori, foarte riguroasă, dar, câteodată, incomprehensibilă, imprevizibilă şi chiar absurdă. Cu cât este mai mare numărul întrebărilor referitoare la fenomenul război ce primesc răspuns sau răspunsuri, cu atât va fi mai mare şi numărul întrebărilor, mai vechi sau mai noi, ce nu pot primi încă un răspuns.

De aceea, războiul, ca mai toate acţiunile violente – iar războiul, prin dimensiunea sa armată, este cea mai amplă şi mai teribilă dintre violenţe –, se prezintă a fi, deopotrivă, un fenomen cognoscibil şi unul ce nu poate fi pe deplin cunoscut. De cunoaşterea războiului se ocupă cei care au şi pot avea acces la ample documente de analiză a acestui fenomen, cei care

analizează în permanenţă conflictualitatea lumii şi caută cauze, efecte, relaţionări, determinări şi explicaţii. Ceilalţi – de fapt, cei ce suportă în mod direct efectele războiului, adică mulţimea oamenilor, mulţimea fiinţelor, mulţimea nefiinţelor, mediul fizic şi chiar mediul virtual – rămân, de regulă, înafara cunoaşterii filosofiei şi fizionomiei războiului. Cei mai mulţi iau războiul ca pe o fatalitate.

Omul obişnuit, preocupat cu munca lui măruntă, de fiecare zi pentru a-şi câştiga bucăţica de pâine necesară vieţii lui şi familiei lui, nu-şi bate capul pentru a analiza şi înţelege acest fenomen. Cei mai mulţi îşi spun – dacă se întâmplă cumva să le treacă prin cap vreo idee sau vreo întrebare referitoare la acest fenomen atât de complex şi de categoric, ca o furtună – că aşa a fost mereu şi aşa va fi mereu, de vreme ce omenirea s-a înarmat tot timpul şi nu a renunţat niciodată, în nicio împrejurare, la armele sale, chiar dacă ele nu aduc decât moarte şi necazuri de tot felul.

Ceea ce omite, fie cu bună ştiinţă, fie din neputinţă, fie din plictiseală sau din revoltă, acest om care-şi câştigă muncind din greu bucăţica lui de pâine este faptul că armele nu sunt doar aducătoare de moarte în sine, ci şi instrumente ale puterii. Or, pentru societatea omenească, puterea este esenţială. Chiar dacă suportul ei nu-l constituie doar armele aducătoare de moarte, ci, mai ales, resursele, pieţele şi tehnologiile aducătoare de bani, de bunăstare şi de profit, tot frica păzeşte via. Armele dau siguranţă, putere, dar şi o capacitate cu totul specială, aceea de a descuraja sau de a ameninţa.

În pofida dictonului potrivit căruia ar fi destul loc sub soare pentru toată lumea, oamenii n-au destul loc pe pământ. Dintotdeauna, locul fiecăruia a fost râvnit de ceilalţi, iar locurile celorlalţi n-au fost suficient de mari şi de confortabile pentru a nu fi râvnite, la rândul lor, de alţii sau pentru ca ei să nu râvnească locurile altora.

Dincolo de această frază oarecum directă, poate chiar prea simplificatoare şi chiar vulgară, lumea este conflictuală. Aşa este ea făcută. Universul însuşi este conflictual. Energia, informaţia, viaţa, mişcarea se nasc din conflict. Toţi ştim acest adevăr, întrucât face parte din viaţa noastră şi, de aceea, nu avem nici cum să-l eludăm, nici cum să-l transformăm, nici cum să-l nesocotim.

Aceasta nu înseamnă că, vrând-nevrând, trebuie să acceptăm resemnaţi, uimiţi şi umiliţi războiul nostru, al oamenilor, pe motiv că, probabil, el nu este decât o fărâmă din *războiul universal*, ci doar că războiul are cauze, efecte, explicaţii, că este o realitate ce se cere cunoscută, gestionată şi, în limita posibilului, chiar pusă sub un anumit control. Nu ştim foarte precis dacă este sau nu este posibil ca războiul, ca fenomen, să fie pus, în întregul lui, sub controlul oamenilor. Ştim însă că n-ar fi prea rău dacă s-ar realiza, măcar parţial, un astfel de obiectiv.

Probabil, păstrând proporţiile, războiul este la fel ca o furtună sau ca un uragan, ca un cutremur sau ca un fenomen cosmic, iar oamenii, aduşi prin desfăşurări şi evoluţii ciudate în faţa unei iminente confruntări, nu-şi dau seama foarte exact cum şi de ce, iar explicaţiile pe care le caută şi le găsesc poartă şi vor purta mereu amprenta condiţionalului şi subiectivului.

Dar un anume tip de război – să zicem, războiul dintre elementele *a* şi *b* – ar putea fi totuşi pus sub controlul mulţimilor A şi B sau al metamulţimii (A; B), astfel încât el să nu se producă sau să nu depăşească un anumit nivel de angajare. Pentru a exercita un astfel de control, este nevoie, fără îndoială, de cunoaşterea exactă a situaţiei, de evaluarea realităţilor, evenimentelor şi consecinţelor.

Cel mai dificil proces de evaluare este cel de evaluare a consecinţelor posibile. Un litigiu de frontieră nerezolvat pe cale

diplomatică poate duce, în anumite condiţii, la o confruntare armată între părţi.

Consecinţele unei astfel de confruntări pot fi grupate în patru categorii:

- rezultate din stingerea imediată a conflictului, sub presiunea marilor puteri, a organismelor internaţionale etc.;
- rezultate din transformarea conflictului într-un război de lungă durată (durată medie sau scurtă), cu consecinţe politice, economice, sociale şi militare grave şi, de cele mai multe ori, imprevizibile;
- rezultate din extinderea conflictului şi transformarea lui în război zonal (cazul Iugoslaviei);
- rezultate din degradarea situaţiei şi extinderea necontrolată a războiului, cu angajarea diverselor părţi, inclusiv a marilor puteri.

Aceste propoziţii şi altele ca ele, foarte numeroase şi foarte greu de spus şi de inventariat, sunt, de fapt, ipoteze ce se cer bine formulate, apoi demonstrate şi verificate, printr-o complexă şi complicată activitate de cunoaştere a domeniului, a părţilor ce pot intra în conflict sau care sunt deja în conflict, adică a situaţiei reale, a precedentelor, a lanţurilor cauzale, a valorilor (ce stabilizează şi dau consistenţă şi integralitate entităţilor), dar şi a intereselor acestora, întrucât, totdeauna, interesele se constituie în mobiluri ale acţiunii, iar dacă ele sunt conflictuale şi ireconciliabile, nici acţiunile pe care le generează nu vor fi altfel.

Cunoaşterea are o trimitere directă şi consistentă în filosofia şi fizionomia războiului. Rezultatele acesteia se concretizează în noile tipuri de războaie pe care deja le numim *războaie ale cunoaşterii* sau *războaie ce implică o cunoaştere superioară, o cunoaştere ştiinţifică,* adică *epistemologică*. Dintre acestea trei se detaşează cu prioritate: Războiul bazat pe Reţea, Războiul Asimetric şi Războiul Cognitiv. Chiar dacă ele

par simple găselniţe pentru nuanţele sau formele de confruntare pe care le presupune un război – războiul fiind un fenomen foarte complex, cu numeroase forme de exprimare –, noi considerăm că epoca în care intrăm devine o epocă a cunoaşterii, care generează o societate a cunoaşterii, chiar, forţând puţin nota, o societate epistemologică, în sensul că fiecare om devine un fel de nod de reţea în procesul cunoaşterii, având, deopotrivă, calitatea de destinatar, de procesator şi de utilizator al informaţiei şi, prin integrarea acesteia într-un sistem categorial, al cunoştinţei.

Lucrarea de faţă se referă la evoluţia (sau involuţia) războiului, ca fenomen social complex, ca mijloc de deblocare a unei situaţii strategice, spre starea de haos. Această mişcare spre nedeterminare rezultă, în primul rând, din deplasarea societăţii spre starea de globalizare şi de iminenţa traversării unei etape de dezorganizare în vederea unei noi organizări. Coordonatele acestei noi organizări şi elementele de impact strategic impun o analiză atentă a noilor determinări ale conflictualităţii şi, prin aceasta, ale războiului. Există, desigur, şi alte determinări ale transfigurării războiului spre starea de haos, unele care vin din propriile sale izvoare. Chiar dacă alăturarea termenilor de război şi haos şi chiar noţiunea de „război haotic" par un oximoron, războiul fiind una dintre cele mai bine organizate activităţi omeneşti, nu încape nicio îndoială că reconfigurarea acestui străvechi fenomen al conflictualităţii societăţii oamenilor pe noi coordonate, flexibile, fluide şi greu de determinat – în mare măsură, nedeterminabile – obligă la reflecţie. Şi, încă o dată, se pune tranşant întrebarea: Este oare posibil ca războiul să iasă din propriile sale principii? Şi, dacă aşa ceva este posibil, atunci războiul va mai fi război sau va deveni altceca? Altceva ce?

Caracterul haotic al războiului nu se reduce la o simplă metaforă. Nici doar la relaţia dintre război şi haos, adică dintre

fenomenul război şi teoria haosului sau haosul Universului, al Existenţei, al Vieţii. Trebuie să începem încă de acum cu o concllluize care tinde să aibă valoarea de axiomă: şi fenomenul război, ca mai toate fenomenele de pe planetă şi din Univers, are tendinţa să evolueze haotic, iar aceasta se manifestă în cel puţin două componente majore:

- în interiorul fenomenului, ca procesualitate dinamică şi complexă;
- în exteriorul fenomenului, ca procesualitate extinsă, adică relaţia lui cu celelalte fenomene sociale complexe.

În *interiorul* fenomenului, această tendinţă se explică prin aceea că, odată declanşat, războiul – indiferent de amploarea şi de tipologia lui – poate evolua haotic, în sensul unor desfăşurări bruşte şi imprevizibile, cu efecte greu de evaluat. O mare parte dintre războaiele lumii au avut, cel puţin, pe anumite porţiuni, evoluţii haotice, cu finaluri imprevizibile. Cele două Războaie Mondiale, precum şi Războiul Rece, se înscriu în mare măsură în această categorie.

Schematic, o astfel de evoluţie ar putea fi reprezentată astfel:

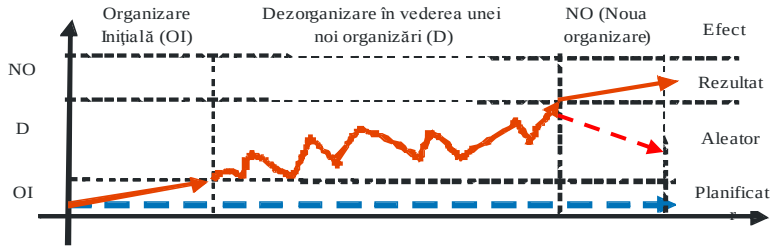

În *exteriorul* fenomenului, adică în relaţia războiului cu alte fenomene sociale complexe, este la fel de haotic şi de imprevizibil ca şi desfăşurările lui interioare.

Cele trei tipuri de războaie pe care le avem în vedere când vorbim de această dimensiune a conflictualităţii haotice sunt:

- războiul bazat pe informaţie şi tehnologie de vârf, exprimat, la ora actuală, prin Războiul bazat pe Reţea (RBR);
- războiul asimetric (RA);
- războiul cognitiv (RC).

Toate trei sunt războaie riguros planificate, cu obiective clare şi distincte, cu un suport logistic remarcabil şi cu argumente foarte solide. Dar, în raport cu alte fenomene sociale şi cu ele însele, ele pot avea, aşa cum o arată şi situaţia actuală din Irak şi din Afganistan, evoluţii haotice, în sensul evoluţiei lor spre asimetric şi imprevizibil. Mai mult, fiecare din aceste trei tipuri de războaie, cu evoluţii sau etape bruşte şi imprevizibile, poate produce interferenţe şi o mulţime de alte efecte greu de prevăzut, de controlat şi de contracarat. Fiecare poate să fie cauză pentru celălalt sau pentru evoluţia haotică a comportamentului celuilalt. O asemenea aserţiune ar putea fi exprimată, de o manieră simplificată, dar sugestivă, în următoarea schemă:

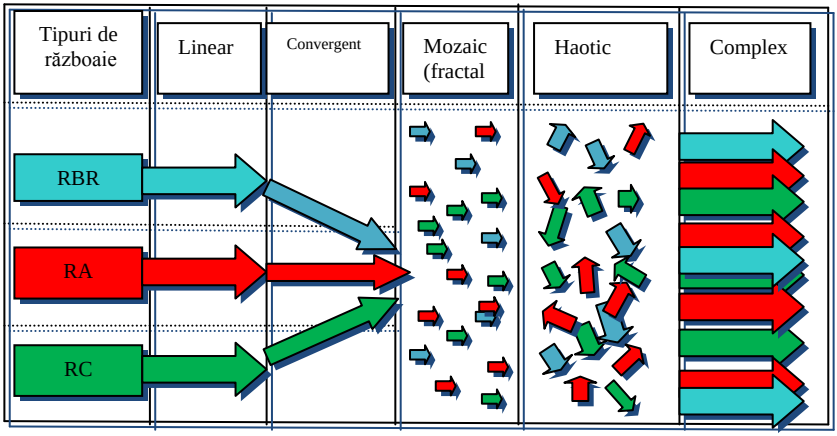

Orice intrare în haos este, într-un fel, benefică pentru gândire, pentru reflecţie, inclusiv pentru reflecţia strategică. Argumentele sunt numeroase. Noul tip de război, ca război fluid, dar şi integral şi imprevizibil – de fapt, o reînsumare a unor fractali care au făcut cândva parte dintr-o arhitectură a unui întreg coerent şi demn –, corespunde noului tip de civilizaţie – o civilizaţie de reţea – în care oamenii vor trăi în văzul lumii şi se vor război înapoia unor uriaşe cortine cibernetice.

PARTEA I
RĂZBOIUL BAZAT PE INFORMAŢIE ŞI TEHNOLOGIE DE VÂRF

Războiul bazat pe informaţie şi tehnologie de vârf este cunoscut şi sub denumirea actuală de Război bazat pe Reţea (RBR), o adaptare, pentru limba română, a conceptului american Network Centric Warfare. S-ar putea, desigur, obiecta că, de fapt, nu este nimic nou, întrucât, în toate timpurile, toate războaiele s-au bazat pe informaţie, cunoaştere şi pe tehnologia de vârf a vremurilor respective. La urma urmei, totdeauna războiul, ca formă supremă a violenţei şi a acţiunii umane agitate, ieşite peste margini, enervate, disperate sau duse la extrem, s-a constituit într-un factor stimulator al ştiinţei şi creaţiei tehnice.

Nici astăzi lucrurile nu stau altfel, dar creaţia şi inovaţia ştiinţifică şi tehnică se desfăşoară în alţi parametri, având o altă anvergură. Războiul este, astăzi, înţeles, fie ca o desfăşurare haotică, fractală (în mozaic) şi extrem de periculoasă de violenţe, ce cu greu poate fi pusă sub control, fie ca o acţiune directă, controlată, prin care se urmăreşte îndeplinirea unor obiective precise şi stăpânirea, inclusiv prin mijloace violente, a haosului, în vederea menţinerii, impunerii sau construirii unei ordini bazată pe un sistem de securitate dinamic şi controlat.

Din această perspectivă, în mod paradoxal, războiul se pare că devine, din ce în ce mai mult, între altele, şi un factor de securitate, un mijloc de menţinere a păcii, de prevenire a unor catastrofe, adică a unui război revărsat şi necontrolat, ce ar duce

la distrugerea civilizaţiei. Un astfel de raţionament, ciudat în forma sa, este, totuşi, realist în conţinutul său.

Războaiele de dată ceva mai recentă, ca şi numeroase alte confruntări de pe planetă, par să confirme o astfel de afirmaţie. Marile puteri şi ceea ce numesc ele comunitatea internaţională, deşi, prin articolul 51 din Carta ONU, războiul de agresiune este scos în afara legii şi, prin aceasta, se exclude, teoretic şi *de jure*, războiul din viaţa societăţii legitimează, totuşi, acţiunea militară, intervenţia militară, folosirea unor mijloace proporţionate (dar suficiente) pentru combaterea violenţei, inclusiv prin violenţă (doar cui pe cui se scoate), gestionarea, şi prin mijloace militare, a mediului de securitate, managementul conflictualităţii.

Războiul bazat pe Reţea este însă doar o parte a noului tip de confruntare militară şi civil-militară, adică doar una dintre multiplele forme de confruntare violentă existente sau dintre cele neoviolente, ce se conturează în viitor.

Conceptul RBR corespunde, în cea mai mare măsură, prin forma şi prin conţinutul său, începutului unei noi etape în dezvoltarea societăţii omeneşti. Este un concept de avangardă conflictuală informaţională şi tehnologică, cu desfăşurări globale, accesibil, deocamdată, numai entităţilor care dispun de sisteme performante de investigare, analiză şi cunoaştere, de tehnologii de vârf (*high-tech*), de tehnologia informaţiei (*IT*) şi de structurile hardware şi software necesare folosirii acestora.

Distanţa dintre avangardă şi ariergardă, în acest foarte complicat marş războinic spre viitor, s-a mărit aproape insuportabil, ceea ce a generat o filosofie complicată a simetriei, disimetriei (non-simetriei) şi asimetriei în spaţiul confruntării. Consecinţele pot fi de-a dreptul dramatice, dacă acceptăm că războiul, oricât de disproporţionat şi de asimetric ar fi, nu poate exclude marile bătălii de întâlnire. De aceea,

Războiul bazat pe Reţea poate fi privit din cel puţin trei unghiuri:

- ca război de teatru, sau cu teatru, adică în calitate de confruntare dintre două sau mai multe entităţi înarmate până în dinţi, într-un teatru de operaţii bine definit, atât ca arie geografică şi din punct de vedere al angajării, ceea ce menţine dimensiunile simetrice şi disimetrice ale confruntării, cât şi ca filosofie şi praxiologie a operaţiilor şi acţiunilor concrete, adecvate şi eficiente, ceea ce-l aduce în spaţiul asimetriei;

- ca război extins şi în alte domenii decât cele specifice luptei armate, îndeosebi în ciberspaţiu, în media, în domeniul economic şi în cel financiar;

- ca război în teatrul conceptelor, care are ca obiectiv dominanţa în spaţiul cunoaşterii, fundamentarea ştiinţifică a unor sisteme de acţiune şi de reacţie ce permit folosirea inteligentă şi eficienţă a forţelor şi mijloacelor existente şi crearea altora noi, mai performante şi mai greu de descoperit şi de identificat.

Aceste dimensiuni, chiar dacă nu sunt cu totul şi cu totul noi – aşa ceva se pare că a mai fost cândva –, cer noi abordări ale fenomenului război şi noi modalităţi de investigare, cunoaştere şi înţelegere a spaţiului, sensului, scopului şi rolului confruntării violente, neoviolente şi nonviolente în relaţiile internaţionale.

Este cât se poate de clar: fără confruntare nu se poate. Confruntarea face parte din zestrea lumii oamenilor. Dar ce este, cum este şi cum poate fi o astfel de confruntare? Confruntarea este neapărat o anticameră a războiului? Este război? Care sunt formele ei periculoase? Dar cele acceptabile? Care este raportul dintre provocare, periculozitate, ameninţare şi acceptare, deci risc? În ce măsură este lumea dispusă să accepte sau să nu accepte riscul confruntării? Şi, mai ales, cât depinde de ea o astfel de acceptare? Adică lumea aceasta a

noastră, cu zeci de mii de ani de istorie şi de existenţă evolutivă, de schimbări radicale şi metamorfoze, are sau nu are de ales?

Este bine ca toate aceste lucruri, chiar dacă nu pot fi schimbate radical, să fie măcar cunoscute în mod substanţial. Întrebările sunt justificate. Unele dintre răspunsuri se cunosc, altele nu se cunosc, iar cele mai multe dintre ele se lasă aşteptate. Unele dintre ele pot fi îngrijorătoare, altele doar surprinzătoare. Dar nici aici nu sunt prea multe lucruri noi sub cerul nostru cel de toate zilele. Omenirea a trăit şi va trăi mereu între provocări, pericole, ameninţări, îngrijorări, vulnerabilităţi, spaime şi speranţe.

În acelaşi spectru de totdeauna, dar colorat ceva mai intens azi, una dintre problemele cele mai tulburătoare şi mai greu de soluţionat se referă la implicaţiile acestui tip de război în filozofia şi fizionomia noilor configuraţii ale conflictualităţii lumii.

CAPITOLUL 1
NOUA DIMENSIUNE COGNOSCIBILĂ A CONFLICTUALITĂŢII ARMATE. RĂZBOIUL BAZAT PE REŢEA

Categoric, există şi va exista mereu o conflictualitate majoră, fundamentală, intrinsecă a Universului şi, implicit, o conflictualitate armată a lumii. O ştim din istorie, au spus-o anticii, Heraclit chiar spunea că războiul face parte din Univers, o vedem aproape la tot pasul. În Irak şi în Afganistan, se trage cu mitraliera şi cu tunul, se folosesc sisteme de arme de tot felul – unele, primitive, altele, ultraperfecţionate –, gangsterii se bat cu pistoale sau cu săbii prin cartiere, poliţiştii patrulează înarmaţi pe străzile tuturor oraşelor lumii, aproape tot omul are acasă o armă sau ceva care poate fi folosit, la nevoie, pe post de armă. Conflictualitatea înseamnă pericol, chiar ameninţare, teamă, nesiguranţă, dar şi creare a unei capacităţi de acţiune preventivă sau preemptivă, de apărare sau de reacţie.

Conflictualitatea, deci, există. Aici nu mai încape nicio îndoială. Lumea este războinică de când s-a născut ea. Se pune însă o întrebare tulburătoare, întrucât răspunsul este discutabil, el generând alte şi alte întrebări. Poate sau nu poate fi conflictualitatea pusă sub control? Are oare lumea capacitatea de a-şi gestiona şi, mai ales, de a-şi controla şi conduce propria sa conflictualitate? Şi, dacă da, atunci, în ce proporţii, prin ce mijloace, de către cine, în folosul cui şi, la urma urmei, în ce scop?

Toate aceste întrebări şi multe altele, infinit mai multe decât ni le putem imagina noi, într-o viziune ceva mai optimistă, pot primi răspunsuri pozitive. Se pare că lumea ar

trebui să aibă şi să-şi cultive capacitatea de a-şi gestiona propria-i conflictualitate, întrucât, dincoace de determinări universale, cosmice sau de natură divină, ea, lumea, este principala generatoare a propriei conflictualităţi. Ea este cea care produce arme, care îşi dă cu dreptul în stângul, care nu îşi poate armoniza oportun interesele, scopurile, obiectivele, realităţile, realizările şi viaţa.

Totdeauna, oamenii vor mai mult, dar nu aşa, în general, ci pe seama altor oameni. Vor, adică, mai mult de la alţii. Îi interesează curtea vecinului, chiar dacă acesta nu este dispus nici să le-o arate, nici să le deschidă poarta. Pentru că, de obicei, ce vor unii pierd alţii. În timp ce unii acaparează, alţii pierd. Şi pierd mereu. Adică o parte din lume pierde, în timp ce o altă parte câştigă. Dar părţile astea nu sunt bătute în cuie: adesea perdanţii devin câştigători, iar câştigătorii perdanţi. Asta, în visurile celor săraci, pentru că, în realitate, nimeni nu renunţă la ceea ce a obţinut, nici pentru a face mai multe acte de caritate decât i-o cere propria-i strategie de imagine, nici pentru a-i ridica pe alţii din noroiul vieţii. Pentru că, în viziunea lor, aşa e viaţa făcută. Noroi pentru unii, palate pentru alţii.

Această alternanţă pare a fi firească doar în competiţiile politice, adică într-o configuraţie cât de cât simetrică, al căror teatru de operaţii îl reprezintă electoratul. Când unii pierd, alţii câştigă. Aşa par să fie lucrurile în democraţie. Dar ele, în realitate, nu sunt chiar atât de simple. Având în vedere că lumea este guvernată de un determinism dinamic complex, în care evoluţiile şi involuţiile, ba chiar şi stagnările sau salturile spectaculoase sunt supuse unor dezvoltări nu totdeauna bine definite, ci, de cele mai multe ori, haotice şi imprevizibile, ne putem aştepta la orice. Tot ce putem şti cu certitudine despre evoluţia unui sistem sau a unui proces este că niciodată nu vom şti în mod precis cum va arăta acesta mâine. Ne trezim în fiecare dimineaţă, mai devreme sau mai târziu, după cum ne-au

fost somnul, starea organismului şi grijile, dar nu vom fi niciodată siguri, azi, dacă ne vom trezi şi mâine…

În lumea conflictuală, conflictul este la el acasă, iar imprevizibilul este peste tot. Ne temem de el, uneori chiar îl provocăm, cu sau fără intenţie, pentru că, de regulă, de ce-ţi este frică nu scapi, dar ne şi folosim de el pentru a atinge anumite scopuri. Scopul scuză mijloacele, chiar dacă şi mijloacelor le pasă uneori de scopul pentru care sunt folosite… Mai ales când este vorba de imprevizibilitatea unui conflict.

Conflictul poate fi o realitate. Este, fără îndoială, o realitate. Dar el poate fi şi un simplu mijloc pentru a schimba sau pentru a modifica o realitate. Neîndoielnic, conflictul armat este un mijloc violent pentru a schimba sau a modela o realitate, după voinţa uneia dintre părţi. Dar conflictele armate sunt mai mult decât săbii sau tunuri puse în slujba unora sau altora dintre entităţi. Săbiile şi tunurile sunt doar mijloacele. Ele sunt o urmare a unor politici şi se produc din cauze unor decizii politice. Inclusiv conflictele militare sunt tot efecte ale unor politici şi se declanşează în urma unor decizii politice.

Nu există conflicte militare în sine. Chiar şi atunci când doar juntele militare le fac şi le desfac, ele sunt tot modalităţi de punere în operă a unor decizii politice, luate însă de militari. Conflictele militare nu sunt cazuri izolate, nu sunt create din nimic, nu sunt blesteme sau necazuri căzute din ceruri, ca o fatalitate pe capul oamenilor şi comunităţilor din care fac parte. Ele nu pot fi puse pur şi simplu pe seama propoziţiei apodictice potrivit căreia, de la un capăt la altul, lumea este conflictuală şi nimeni nu poate face nimic pentru a scoate conflictualitatea din lume sau lumea din conflictualitate. Nu poţi să-i iei lumii nici ce-i este dat de la Dumnezeu, nici ce-şi face ea însăşi, cu mâna ei, de bună voie şi nesilită de nimeni.

Conflictele armate au numeroase configurări, justificări, explicaţii şi ipostaze, iar identificarea, evaluarea şi clasificarea

lor – totdeauna limitate – se fac în funcţie de foarte mulţi factori, dintre care nu lipsesc determinările, cauzele directe, motivele generale şi speciale, părţile angajate, scopurile, mijloacele, efectele etc.

Dintr-o perspectivă foarte generală, conflictele armate pot fi configurate şi clasificate astfel:

- războaie (după scopuri, obiective, amploare, angajare, decizie, implicaţii etc.);
- modalităţi de soluţionare prin acţiuni armate violente a unor litigii;
- momente ale unor crize în plină desfăşurare;
- preambuluri ale unor războaie;
- efecte izolate sau în lanţ ale unor războaie;
- efecte violente de falii politice, geopolitice şi geostrategice;
- realităţi postconflict sau postrăzboi;
- erupţii, în mozaic, ale conflictualităţii lumii;
- efecte ale eşecurilor economice, financiare sau de altă natură;
- efecte ale acţiunilor teroriste;
- confruntări militare şi/sau civil-militare;
- non-militare etc.

În general, conflictele armate sunt violente, duse cu mijloace militare sau non-militare, dar cu folosirea armelor sau a sistemelor de arme de tot felul.

Conflictele armate sunt totdeauna acţiuni extreme, care îmbracă o gamă foarte largă de forme, cele mai multe dintre ele extrem de violente. Adesea, conflictul armat este asimilat cu războiul. Desigur, conflictul militar, cum se poate observa şi din succinta prezentare de mai sus, nu este totuna cu războiul. Războiul este un fenomen complex, cu determinări numeroase şi consistente. El se declanşează după oarecare chibzuinţă, în urma unei decizii majore, mai ales pentru deblocarea unei

situaţii strategice, pentru apărare împotriva unei agresiuni sau pentru soluţionarea, prin mandat ONU, a unei crize ce nu poate fi rezolvată altfel. În acest caz, războiul nu mai este război, ci intervenţie militară. După prăpădul produs de cel de-Al Doilea Război Mondial, termenul de război ar fi trebuit să dispară. Documentele oficiale nu consemnează aproape niciun război în acest interval de timp, ci doar conflicte armate frontaliere, intervenţii militare, revolte, revoluţii şi alte asemenea cuvinte care sunt însă foarte departe de realitate. E drept, majoritatea războaielor de după Marea Conflagraţie nu s-au produs în urma unor declaraţii de război, ci doar pentru soluţionarea, prin mijloace militare, a unor crize sau pentru… repunerea în drepturi a puterii legitime…

Oricât ar fi războiul, ca fenomen specific societăţii omeneşti, de complex şi de greu de înţeles, de prevenit şi de contracarat, conflictele militare fac parte din conflictualitatea socială, în general, şi, de aceea, ele se cer privite şi analizate în raport cu principalele caracteristici ale societăţii şi cu tendinţele care se manifestă în dinamica acesteia. Cunoaşterea profundă a societăţii constituie premisa majoră pentru cunoaşterea profundă a conflictualităţii ei şi, în speţă, a conflictualităţii ei militare.

Altfel spus, conflictualitatea socială este, deopotrivă, o chestiune de dinamică socială şi, mai ales, de disfuncţionalitate socială. Ca atare, conflictele militare se definesc pe o astfel de dinamică şi nu pot fi soluţionate decât în ansamblul acesteia. Aşa a fost totdeauna, dar, în etapa globalizării informaţiei, economiei, politicii, relaţiilor internaţionale şi, prin urmare, a vieţii sociale, conflictele, chiar şi cele locale, au (sau pot avea) implicaţii globale. Acest lucru face ca, în dinamica socială, să fie reconsiderată problema cunoaşterii variaţiei condiţiilor iniţiale şi, legat de aceasta, cea a gestionării corespunzătoare a procesului conflictual. Aceasta este, de altfel, esenţa noului tip

de societate, care devine din ce în ce mai mult o societate a cunoaşterii, mai exact, o societate a cunoaşterii ştiinţifice, adică o *societate epistemologică*[2].

1.1. Conexiuni dinamice în evoluţii haotice

Noile conflicte militare vor continua să fie una dintre expresiile violente ale conflictualităţii politice, economice şi sociale. Principala caracteristică a acestora va fi *dependenţa*, în sensul că ele vor fi tot mai mult condiţionate strict de relaţiile şi realităţile politice, economice şi sociale, adică de strategiile politice, economice, informaţionale şi sociale globale, regionale şi naţionale. Aşa a fost şi până acum. Noutatea constă în gradul de integrare şi de integralitate al acestor determinări, în gradul de conexiune într-o evoluţie fluidă şi, în acelaşi timp, haotică.

Niciun conflict militar, oricât de neînsemnat, nu va mai putea fi privit şi tratat ca un fapt izolat, previzibil şi contracarabil, ca o chestiune care-i priveşte exclusiv pe cei implicaţi direct. Fiecare dintre aceste conflicte va impune din

[2] Înţelegem prin *societatea epistemologică* acel tip de societate a viitorului care se va baza pe cunoaşterea ştiinţifică. Termenul de societate de tip informaţional nu este suficient. Nici cel de *societate a cunoaşterii* nu exprimă pe deplin realitatea viitorului tip de societate. Informaţia este doar un instrument sau o entitate a cunoaşterii, inclusiv a cunoaşterii comune. Cunoaşterea ştiinţifică este specifică acelui tip de comunitate (de societate) în care fiecare om devine un mic savant. Dezvoltarea fără precedent a reţelelor de informaţii şi accesul neîngrădit la cultură şi la informaţie fac din fiecare membru al societăţii un foarte bun cunoscător al proceselor şi fenomenelor care însoţesc acea societate. La acest nivel, apare noua *cultură socială* şi, legat de ea, noua *cultură militară*. Numai în societatea epistemologică, omenirea va deveni pe deplin conştientă de sine şi capabilă să-şi anticipeze şi să-şi proiecteze viitorul. Abia în acel moment, se va realiza materializarea, la nivelul omenirii, a ceea ce Hegel numea *conştiinţă de sine*.

ce în ce mai mult, pentru rezolvarea sa, o soluţie globală, ceea ce presupune implicarea comunităţii internaţionale, practic, a tuturor şi a fiecărui om în parte.

Războaiele şi conflictele militare se vor desfăşura, deopotrivă, „în văzul lumii", sub atenta supraveghere a camerelor de luat vederi, a senzorilor amplasaţi peste tot – în cosmos, în spaţiul aerian, în spaţiul terestru, în cel maritim şi în cel virtual –, şi în ascuns, adică în spectrul cibernetic, psihologic şi informaţional, folosindu-se la maximum reţelele de tot felul şi arma informaţiei.

Este foarte greu de caracterizat şi de descris conflictele viitoare. Sistemele de arme, politicile şi strategiile înşelătoare, marile interese ale unor grupuri la fel de mari sau ale unor neînsemnaţi coloşi care conduc lumea vor menţine tot timpul, în numele unei noi ordini şi în cel al saltului cognitiv, o stare de nesiguranţă sau de prea multă siguranţă care, de fapt, este un *haos controlat*, un haos modelat şi pus în aplicare pentru realizarea unor obiective extrem de complicate.

Dintre principalele caracteristici ale conflictelor militare actuale şi viitoare, considerăm că fac parte, din ce în ce mai mult, şi următoarele:

- cauzalitatea complexă, rezultată îndeosebi din incompatibilităţile existente (şi care se accentuează pe zi ce trece) între sistemele politice dictatoriale sau autocrate şi cele democratice;
- amprenta pusă asupra noilor conflicte militare de decalajele imense dintre lumea bogată şi lumea săracă, dintre civilizaţia *high-tech-IT* şi civilizaţiile tradiţionale, diversificate, pe trepte diferite de dezvoltare, cu tradiţii, obiceiuri şi valori ancestrale;
- efectul de diferenţe tehnologice (efectul tehnologic);
- intensitatea diferită, de la violenţa extremă a atentatelor teroriste la strategiile de îndiguire, la cele de

dominare sau la cele de impunere a unui anumit tip de comportament;

- permanenta ameninţare nucleară, chimică, biologică şi radiologică;
- disimetria şi asimetria;
- predominanţa strategiilor de alianţă şi de coaliţie;
- omniprezenţa binomului acţiune-reacţie;
- prevenţia şi caracterul punitiv sau represiv;
- implicarea unui nou tip de binom terorism-contraterorism;
- caracterul în mozaic;
- imprevizibilitatea.

Acestor caracteristici li se adaugă şi altele, cum ar fi flexibilitatea şi confuzia, caracterul indirect, extremismul politic şi religios etc. Principiile care identifică fizionomia şi tipologia noilor conflicte militare sau nonmilitare se situează în general pe o grilă din care nu lipsesc:

- principiul *high-tech* şi *IT*;
- principiul disproporţionalităţii;
- principiul generării asimetrice;
- principiul nedeterminării înlăturate;
- principiul variaţiei bruşte, haotice;
- principiul ripostei;
- principiul surprinderii;
- principiul rezonanţei;
- principiul remanenţei;
- principiul dominoului.

Aceste principii, rezultate din impactul modern al legilor generale ale războiului şi conflictelor militare cu provocările societăţii actuale şi viitoare, conturează un nou tip de conflictualitate, ce devine din ce în ce mai difuză, mai disproporţionată şi, de aceea, mai greu de controlat şi de gestionat: *conflictualitatea haotică*.

În aceste condiţii, Războiul bazat pe Reţea, deşi tinde să domine spaţiul luptei (în general, pe cel al confruntării armate), nu se află la îndemâna oricui şi, după toate probabilităţile, nu va reuşi (cel puţin în primele decenii ale secolului al XXI-lea) să-şi exercite funcţia preemptivă şi nici pe cea disuasivă decât într-o dinamică previzibilă, cu un grad de certitudine ridicat, adică în *războiul disproporţionat*.

Războiul disproporţionat nu este însă un război de tip haotic, ci unul care, prin desfăşurarea sa rapidă şi cu final previzibil, poate produce haos, întrucât disproporţionalitatea creează totdeauna probleme extrem de grave în dinamica imediată – politică, economică, socială, informaţională şi militară –, greu de prevăzut, de cunoscut de analizat şi de gestionat.

Aceste probleme ce ţin de sărăcie, boli, foamete, terorism, reacţii violente imprevizibile, de recrudescenţa gherilei etc. au variaţii bruşte şi desfăşurări nelineare, putând să ducă la un război de tip haotic sau la numeroase războaie fractale şi haotice.

Reacţiile pasionale, extremiste şi *in extremis* reuşesc, deocamdată, să echilibreze raportul strategic şi chiar să pună în dificultate marile puteri tehnologice, alianţele, forţele de coaliţie şi organismele internaţionale. Ruperea acestui echilibru duce inevitabil la proliferarea unor conflicte armate de tip haotic.

Aceste reacţii foarte puternice şi diversificate sunt, în general, asimetrice şi nu vin numai din partea regimurilor dictatoriale, chiar dacă ele formează celălalt pol al puterii, opus polului democratic, ci mai ales din sfera entităţilor difuze, extremiste, conservatoare, atipice, unele transfrontaliere, altele patologice şi schizofrenice.

Ar fi însă o greşeală să se considere că toate acţiunile şi reacţiile împotriva procesului de globalizare, de dominare

tehnologică şi informaţională sunt de natură patologică. Conflictele militare îşi au cauzele, în general, în conflictele de interese, în bătălia pentru putere (care înseamnă bătălie pentru resurse, pieţe şi influenţă). Iar interesele generează totdeauna o anumită politică.

1.2. Tipologia confruntărilor haotice

Cele mai multe dintre războaiele şi confruntările armate, militare, civile sau civil-militare actuale, nu diferă, ca tipologie, de cele care însoţesc lumea de la apariţia ei. Ele sunt haotice, prin cauze, mod de apariţie, gestionare şi soluţionare, şi dinamice, prin amploare, mod de desfăşurare, efecte, implicaţii etc. Omenirea se bate în continuare pentru putere, frontiere, resurse, pieţe şi influenţă. Fiecare doreşte să aibă cât mai mult şi, de cele mai multe ori, în detrimentul sau pe seama celuilalt. Iar această bătălie continuă să aibă configurări şi evoluţii greu de prevăzut, atât pentru beligeranţi, cât şi pentru restul lumii. Cele mai multe dintre conflictele actuale şi viitoare ar putea fi înscrise în următoarea tipologie:

- conflicte militare frontaliere sau teritoriale;
- conflicte militare pe suport religios;
- conflicte militare interetnice;
- conflicte militare pe suport economic;
- războaie de gherilă;
- terorism şi acţiuni militare împotriva terorismului.

Toate aceste tipuri de conflicte militare au un suport tehnologic diversificat, de la primitivismul atacurilor cu arme albe la folosirea maşinilor-capcană şi a încărcăturilor explozive plastice, de la ameninţarea chimică, biologică, radiologică şi nucleară (CBRN) şi chiar folosirea unor componente ale acesteia la întrebuinţarea sistemelor de arme de mare precizie şi a reţelelor de comandă, control, comunicaţii, computere,

intelligence, informaţii, supraveghere şi recunoaştere şi a altor elemente virtuale adiacente acestor sisteme.

Războiul bazat pe Reţea nu a reuşit să pătrundă încă în toate aceste tipuri de conflicte militare, dar nu este departe timpul când se va reuşi şi acest lucru, întrucât evoluţia acestui concept va depinde în mod hotărâtor de evoluţia filosofiei şi fizionomiei de reţea, de creşterea potenţialului sistemelor de control şi supraveghere, de alcătuirea şi conectarea în reţele a bazelor de date, de amplasarea senzorilor în tot ce ne înconjoară şi chiar în noi înşine, de cibernetizarea mediului uman şi a celui biologic.

1.3. Conflicte militare, conflicte nonmilitare

Conflictele militare nu dispar. Mai exact, nu dispare caracterul armat al conflictelor. În aceste conflicte pot fi sau nu pot fi angajate însă şi forţe militare, paramilitare sau militarizate. Perioada pe care o parcurgem, la început de secol, se caracterizează, între altele, pe de o parte, prin profesionalizarea armatelor, perfecţionarea sistemelor de arme, apariţia şi dezvoltarea reţelelor reale şi virtuale şi, pe de altă parte, prin diversificarea conflictelor, prin estomparea diferenţei între conflictele militare şi cele nonmilitare, prin intensificarea acţiunilor teroriste şi a celor din ciberspaţiu.

Războiul îşi extinde aria de manifestare şi, în aceste condiţii, este foarte greu de făcut o distincţie clară între pace şi război, între o situaţie conflictuală şi una nonconflictuală, între conflicte militare şi nonmilitare. Este adevărat, conflictele militare sunt cele care se caracterizează prin angajarea armatelor, dar, azi, în lume, există, în afara unităţilor militare şi sistemelor militare, atâta armament şi atâtea mijloace de distrugere – inclusiv de distrugere în masă – care pot fi folosite, practic, de oricine doreşte. Lumea este plină de organizaţii de

rebeli, de structuri înarmate – altele decât armatele –, care menţin aproape o stare continuă şi în mozaic de conflicte armate. Ele devin, prin desfăşurare, distribuţie şi efecte, de tip haotic. De aceea, atât conflictele militare, cât şi cele nonmilitare se modelează, practic, din punct de vedere al gestionării şi dezamorsării, după aceeaşi filosofie şi după aceeaşi metodologie. Ambele tipuri de conflicte se declanşează din cauza conflictualităţii intereselor şi urmează unor decizii politice mai mult sau mai puţin responsabile.

Dacă, în ceea ce priveşte conflictele militare, avem de-a face, în principiu, cu simetrii sau *disimetrii* (nonsimetrii), întrucât este vorba de armate sau structuri militare care se confruntă, în conflictele nonmilitare predomină *asimetriile*. *Simetria* presupune o anumită proporţionalitate, de unde şi posibilitatea calculării şi folosirii raportului de forţe şi utilizarea unor strategii convenţionale, în general, tipice. *Disimetria* (nonsimetria) înseamnă disproporţionalitate, noncontact şi chiar incompatibilitate. Acestui tip de confruntare îi corespunde *războiul disproporţionat* (de exemplu, războiul dintre coaliţia de forţe condusă de Statele Unite şi armata irakiană a lui Saddam Hussein din 1991 şi cel din 2003) şi presupune strategii şi stratageme diferite. Fiecare dintre părţile aflate în conflict acţionează după cum s-a instruit şi cu mijloacele pe care le are la dispoziţie. Între beligeranţi există un front, iar filosofia lor este limitată la forţe, mijloace, strategii.

Asimetria înseamnă un fel de adaptare la situaţia concretă, pornind de la condiţiile iniţiale şi conjugându-le cu cele prezente şi exploatând, în mod direct sau indirect, vulnerabilităţile celuilalt. Aceasta înseamnă căutarea acestor vulnerabilităţi, stimularea sau chiar producerea lor, realizarea unor diversiuni de toate felurile şi menţinerea unui spaţiu confuz, imposibil de cuantificat şi gestionat, care să permită fiecăreia dintre părţi, după condiţiile pe care şi le creează,

lovirea punctelor sensibile, a punctelor tari sau a altor elemente ale celuilalt, în funcţie de politicile alese şi de strategiile necesare pentru punerea lor în aplicare, cu mijloacele pe care le are la dispoziţie sau pe care şi le poate procura în timp util. În aceste condiţii, frontul este pretutindeni, filosofia *face-to-face* dispare, în timp ce stratagemele se înmulţesc şi se diversifică.

Acest tip de conflict în care se folosesc strategiile asimetrice nu poate fi nici localizat, nici identificat cu precizie. El nu are o etapă preconflict şi una postconflict, întrucât face parte dintr-un *război continuu*, care îmbracă, practic, toate formele, de la cele clasice la cele ale confruntării în spaţiul geofizic şi în cel cibernetic.

În această idee, noţiunea de *arme* şi, respectiv, de conflict armat se extinde, întrucât, între timp, au apărut numeroase alte mijloace – letale sau nonletale –, de la substanţele halucinogene la armele laser, de la armele geofizice (prin care se modifică clima sau se produc variaţii catastrofale în spaţiul fizic) la armele bazate pe informaţie sau pe amplificarea, de milioane de ori, a undelor.

Structura intersecţiei celor două tipuri de conflicte se defineşte pe o mulţime din care cele mai importante elemente sunt:

- cunoaşterea profundă a realităţii;
- predominanţa informaţiei în timp real;
- bazele de date;
- dominanţa strategică;
- reţeaua;
- adaptabilitatea şi flexibilitatea structurilor şi acţiunilor;
- acţiunea (reacţia) rapidă (adecvată);
- finalitatea.

În aceste condiţii, trec în prim-plan *operaţiile bazate pe efecte*, de unde rezultă că nu natura conflictelor este importantă, nici mijloacele care se folosesc, ci efectele. Se revine astfel la o

metodologie cunoscută de multă vreme şi aplicată cu succes, dar secvenţial (de exemplu, în calculul marşului), potrivit căreia calculul începe de la punctul final. Forţele, mijloacele, strategiile şi modul de angajare depind de efectele pe care dorim să le obţinem în final sau în diferite etape. Teoretic, a fost posibilă dintotdeauna o astfel de metodologie; practic, doar conceptul de Război bazat pe Reţea, adică de război înalt tehnologizat, permite valorificarea ei cu adevărat (desigur, însă, în anumite condiţii).

Efectele nu trebuie privite doar ca un scop în sine, la care se poate ajunge prin orice mijloace, potrivit unui vechi şi contestat adagiu, că *scopul scuză mijloacele*, ci ca un lanţ de consecinţe ale unor acţiuni felurite.

CAPITOLUL 2
FIZIONOMIA RĂZBOIULUI BAZAT PE INFORMAŢIE ŞI PE TEHNOLOGIA DE VÂRF. RĂZBOIUL BAZAT PE REŢEA

Războiul bazat pe Reţea este un produs al ultimelor decenii. Conceptul şi materializarea lui aparţin ţărilor care dispun de *high-tech* şi *IT*, îndeosebi Statelor Unite ale Americii, unde a fost şi creat, sub denumirea de *Network Centric Warfare*. Dealtfel, şi singurii care l-au aplicat cu succes, într-o confruntare militară directă, sunt tot ei, americanii.

După părerea noastră, singurele puteri în măsură să folosească şi să dezvolte cu adevărat acest concept sunt: Statele Unite ale Americii, NATO, Uniunea Europeană, Rusia şi, într-o oarecare măsură, China, adică acele entităţi care dispun, pe lângă *high-tech* şi *IT*, de o dimensiune cosmică şi de o capacitate remarcabilă de dezvoltare a unor reţele reale sau virtuale.

Un astfel de concept presupune investiţii foarte mari, pe termen lung, şi cuprinde nu numai domeniul strict militar, ci şi pe cel economic.

De studierea şi aplicarea, în măsura posibilului (dar nu independent de americani), se preocupă toate ţările din NATO şi îndeosebi Suedia, care a şi realizat unele lucruri în acest sens. Marea Britanie, Franţa, Germania, Italia se află, de asemenea, în primul eşalon al ţărilor europene care se preocupă de RBR, iar NATO ţine seama de acest concept în procesul transformării. La conferinţa internaţională „*Transformarea bazată pe reţea 2004 – răspunsul militar în era informaţiei*", organizată de Asociaţia World Business Research, cu sediul l a Londra,

în perioada 20 noiembrie – 3 decembrie 2004, au fost subliniate importanţa *operaţiilor bazate pe reţea* (OBR) şi a *operaţiilor bazate pe efecte (OBE)*, exemplificate prin acţiunile forţelor coaliţiei care acţionează în Irak. De altfel, operaţiile desfăşurate în Irak, în timpul războiului din 2003, şi, într-o oarecare măsură, cele postconflict, la care se adaugă experimentele din Afganistan şi din bombardarea Iugoslaviei sunt singurele acţiuni reale în care s-a aplicat conceptul RBR. În rest, au fost doar exerciţii, experimente, studii şi modalităţi de constituire şi de folosire efectivă a reţelelor.

Acest concept impune şase capacităţi esenţiale:

- capacitatea de a realiza şi folosi reţele reale şi virtuale şi de a le echipa cu sisteme C4I2SR, dotate cu hardware şi software necesare;
- capacitatea de a realiza baze de date corespunzătoare;
- capacitatea de a realiza şi interconecta sisteme de arme pe măsură;
- capacitatea de a constitui forţe rapide şi flexibile, îndeosebi expediţionare, interoperabile;
- capacitatea de proiecţie a forţelor şi mijloacelor;
- o capacitate logistică în reţea.

De astfel de capacităţi nu dispune oricine. La ora actuală, numai Statele Unite beneficiază de toate aceste capacităţi, în timp ce UE abia începe să şi le constituie. Accentul se pune pe lărgirea benzii Internet, care să permită folosirea acestei reţele în sistemul C4I2SR, realizarea unor mijloace (senzori, sisteme de lovire, mijloace neconvenţionale etc.) necesare aplicării conceptului RBR în conflictele de joasă intensitate, în războiul împotriva terorismului, în acţiunile de gestionare a crizelor şi conflictelor şi în operaţiile postconflict, dezvoltarea capacităţii de proiectare a forţei şi constituirea unei logistici în reţea.

2.1. Teorie şi practică în Războiul bazat pe Informaţie şi pe Înalta Tehnologie

Esenţa Războiului bazat pe Informaţie şi pe Înalta Tehnologie, îndeosebi a Războiului bazat pe Reţea, constă în cunoaşterea, în orice moment, profund şi în detalii, a spaţiului luptei şi a dimensiunilor adiacente acestuia.

Nu este o cunoaştere comună, cum ar părea la prima vedere, cum a fost de-a lungul mileniilor, ci o cunoaştere ştiinţifică, în timp real. De aici nu rezultă că fiecare militar trebuie să fie savant, ci doar implicarea savanţilor în modelarea spaţiului luptei. De aceea, conceptul RBR trebuie studiat, analizat şi dezvoltat mai ales prin mijloace şi metodologii epistemologice, care nu sunt chiar la îndemână.

Principiile de bază ale RBR sunt:

- cunoaşterea situaţiei în timp real;
- acţiunea (reacţia) rapidă şi adecvată;
- protecţia completă;
- dominanţa strategică;
- realizarea efectelor maxime cu eforturi minime;
- prevenirea efectelor colaterale şi a fratricidului.

În practica războiului din Irak, RBR s-a dovedit extrem de eficient, dar şi cu anumite limite, mai ales în operaţiile postrăzboi.

Aceste operaţii, în cazul Irakului, nu ar trebui considerate chiar postconflict, întrucât în zonă se desfăşoară un război de gherilă (atacuri cu maşini-capcană, ambuscade, răpiri etc.) care nu poate fi contracarat în modul cel mai eficient (fără pierderi sau cu pierderi minime) prin înalta tehnologie şi tehnologia informaţiei.

Există însă o preocupare semnificativă în acest sens, îndeosebi în Statele Unite ale Americii, dar şi în alte ţări (Marea Britanie, Suedia), în ceea ce priveşte folosirea filosofiei

şi fizionomiei RBR, a lecţiilor învăţate şi a diferitelor experimente făcute în cadrul unor exerciţii în conflictele de joasă intensitate, inclusiv în combaterea terorismului.

Rezultatele nu sunt însă spectaculoase şi, probabil, acest proces va mai dura. RBR nu este practic un no tip de război, ci o nouă configuraţie a războiului, bazată, în principal pe integrarea spaţiului lupzei.

2.2. Structuri de forţe specifice

Trupele franceze, în timpul războiului din Golf din 1991, au beneficiat de sprijinul avioanelor americane KC-130 pentru realimentarea în aer a avioanelor MIRAGE, precum şi pentru mentenanţa elicopterelor de pe portavion şi pentru logistica de urgenţă.

De asemenea, mijloacele de cercetare americane au permis realizarea şi utilizarea în comun a imaginii generale a spaţiului luptei. Acest lucru a fost posibil şi datorită utilizării în comun a aplicaţiilor SATCOM APPLICATION şi a sistemului SYRACUSE.

Această caracteristică se va menţine şi în continuare, întrucât, o dată cu intrarea în funcţiune a sateliţilor *Helios II* şi a altor sisteme, ţările europene dezvoltate nu realizează o capacitate autonomă suficientă de cunoaştere completă şi complexă a spaţiului luptei şi a spaţiilor adiacente acestuia, ci doar una complementară. De aceea, dezvoltarea şi aplicarea europeană a concepţiei războiului bazat pe informaţia în tip real şi pe *high-tech* şi îndeosebi a RBR trebuie să aibă în vedere, în primul rând, dimensiunea americană a acestuia.

Există, fără îndoială, o mulţime de incompatibilităţi între sistemele de arme americane şi cele ale europenilor care nu permit totdeauna utilizarea unora de către celelalte (spre exemplu, aterizarea avioanelor de pe un portavion francez sau

britanic pe un portavion american şi invers nu este totdeauna posibilă, datorită sistemelor cablurilor de frânare şi altor mecanisme). RBR cere compatibilizarea tuturor forţelor şi mijloacelor, începând cu cele de comunicaţii şi cu cele care fac parte din grila senzorilor, continuând cu reţelele de comandă şi control şi cu cele de executare propriu-zisă a acţiunilor (mijloacele de lovire).

Prin procesul de transformare a forţelor (americane, NATO şi europene), se urmăreşte, în primul rând, o astfel de compatibilizare.

După toate probabilităţile, forţele specifice RBR se vor situa, în general, pe o structură care presupune:

- componente de realizare şi gestionare a reţelelor virtuale şi a echipamentelor hardware şi software asociate acestora;
- componente de comandă şi control (comandamente integrate);
- forţe active (de regulă, expediţionare şi speciale, dar şi teritoriale şi de sprijin);
- sisteme (structuri) de generare şi regenerare a forţei;
- sisteme logistice în reţea.

Şi la conferinţa de la Londra de la finele anului 2004, ca şi la cele de la Washington de la începutul anului trecut şi din acest an, s-a insistat pe realizarea şi aplicarea principiului interoperabilităţii forţelor în procesul transformării.

Spre exemplu, generalul de brigadă Thomas Verbeck, directorul C3 şi pentru Integrarea acţiunilor de luptă ale USEUCOM, a subliniat, între altele, necesitatea stabilirii unei singure entităţi operaţionale EUCOM, care să utilizeze conceptele JFCOM şi SJFHQ îndeosebi pentru: identificarea ameninţărilor urgente şi a oportunităţilor; conducerea acţiunilor în urgenţe şi în situaţii de criză; planificarea acţiunilor; antrenarea statelor majore şi a forţelor şi desfăşurarea propriu-zisă a operaţiilor.

2.3. Mijloace, tehnologii şi resurse

RBR este un concept nou care operează atât cu mijloace noi, cât şi cu mijloace care există. Nimeni nu-şi poate permite să schimbe peste noapte întregul armament şi întreaga tehnică din dotare şi s-o înlocuiască în întregime cu una pe care o solicită Războiul bazat pe Reţea. Dealtfel, una dintre funcţiile importante ale acestui concept este să asigure *optimizarea şi integrarea spaţiului luptei*, ceea ce presupune un proces de adaptare a mijloacelor existente la cerinţele RBR.

Esenţa RBR o reprezintă comunicarea în reţea. Această comunicare nu se realizează însă pe principiul reţelelor clasice de transmisiuni (vorbeşte unul singur, ascultă toţi, fiecare aşteptându-şi rândul la exprimare, în funcţie de un regim de urgenţe şi priorităţi prestabilit sau adaptat situaţiei). Reţeaua sau reţelele folosite în RBR asigură o comunicare complexă (simultană şi, în acelaşi timp, selectivă şi direcţionată, în timp real, în funcţie de cerinţele concrete ale misiunii).

Toate componentele spaţiului luptei (senzori, sisteme de comandă şi control, unităţi de lovire, sisteme de arme etc.) sunt interconectate şi funcţionează ca un întreg.

Rolul integrator îl are reţeaua. Ea impune regulile de modernizare a sistemelor, inclusiv a sistemelor de arme, şi de adaptare a lor la noile cerinţe. Spre exemplu, forţele terestre americane nu au înlocuit tehnica de luptă din dotarea diviziilor de infanterie sau blindate (tancurile M1 şi M2 Abrams, maşinile de luptă Bradley şi Humvee, obuzierele de 155 mm etc.), întrucât acest lucru este extrem de greoi şi de costisitor, ci au dotat aceste mijloace cu sisteme (senzori, calculatoare, elemente de reţea, sisteme GPS etc.) cerute de Network Centric Warfare (NCW). Divizia 4 Infanterie americană, spre exemplu, păstrând aproape în întregime mijloacele din dotare, a fost prima divizie din lume complet digitalizată. Network Centric

Warfare este un produs al revoluţiei în domeniul militar (RMA), care presupune, între altele, nu doar adaptarea tehnologiilor existente la noile cerinţe, ci şi transformarea structurilor şi elaborarea unor strategii pe măsură. Spre exemplu, în Statele Unite ale Americii (dar şi în NATO), *transformarea* este cuvântul de ordine în problematica securităţii şi apărării.

Tipurile de ameninţări sunt puse în corelaţie cu tipurile de tehnologii adecvate (sonde inteligente, arme, forţe comune), pentru a reduce vulnerabilităţile şi pentru a para aceste ameninţări. Cea mai eficientă modalitate de realizare a acestor obiective o reprezintă implementarea conceptului NCW.

NCW asigură controlul raporturilor dinamice din spaţiul luptei prin:

a) senzori/interfeţe (grila sau reţeaua senzorilor, inclusiv a elementelor de interfaţă);

b) decidenţi (reţeaua centrală de comandă-control);

c) executanţi sau efectori, adică luptători şi operatori (reţeaua unităţilor de luptă).

Gestionarea reţelelor reprezintă mijlocul principal pentru realizarea vitezei de transport a datelor şi cunoaşterea reală a situaţiei.

NCW cere integrarea orizontală prin partajarea informaţiei la toate nivelurile (strategic, operativ şi tactic).

Din păcate, chiar şi în Statele Unite ale Americii, unele dintre sistemele în funcţiune ale Departamentului Apărării nu sunt adaptate la noile cerinţe.

Adesea, informaţia este selectată manual, nu este decelată şi compusă prin analiză, nu ajunge la acea compunere utilizabilă şi absolut necesară actului deciziei denumită Intelligence, ceea ce o face greu de utilizat. Sistemul, ca şi comportamentul, se bazează mai mult pe reacţie decât pe iniţiativă.

Soluţia constă în ameliorarea radicală a acestor performanţe la toate tipurile de tehnică:

- tablourile de bord permit furnizarea în timp real a unei imagini care asigură cunoaşterea rapidă şi înţelegerea completă a situaţiilor tactice şi operaţionale;

- procesele de colaborare asigură creşterea vitezei de execuţie şi permit sesizarea şi răspunsul în timp real în contextul în care se produc respectivele evenimente;

- creşterea capacităţii de supraveghere şi de maximizare a efectelor.

Sistemele interactive în reţea asigură o capacitate de supraveghere circulară şi eliminarea erorilor. Peste 80% dintre activităţi sunt automatizate, ceea ce face să crească precizia şi mai ales viteza de execuţie. Se pot primi (cu autorizaţia de rigoare) informaţii suplimentare asupra unor soluţii specifice privind: gestionarea misiunii; comanda şi controlul; operaţiile distribuite; planificarea; experimentare şi evaluare; simulări etc.

2.4. Noi roluri şi funcţiuni

RBR se infiltrează, într-un ritm destul de rapid, în aproape toate activităţile economice, politice, sociale importante, întrucât, în noul tip de societate, predominantă devine informaţia, deci comunicarea în timp real.

Cum este şi firesc, cerinţa o ia cu mult înaintea realităţii, de unde rezultă o anumită metamorfoză a rolurilor diferitelor categorii de forţe şi de structuri. Într-o primă etapă, ele se digitalizează, pentru a avea acces rapid la un sistem de comunicare în reţea, la informaţia în timp real şi la bazele de date, oriunde s-ar afle cel care decide, cel care acţionează, cel care are nevoie de informaţie sau de Intelligence.

Concomitent, structurile de forţe devin mai flexibile, întrucât cerinţele esenţiale ale misiunilor se înscriu într-o sferă

mult mai largă, începând cu cele de gestionare a crizelor şi conflictelor armate şi continuând cu cele specifice războiului împotriva terorismului. RBR impune, mai ales la nivelul platformelor de lovire (unităţilor luptătoare) o modulare a acestora, astfel încât tehnicile şi procedurile de selectare a mijloacelor de lovire să corespundă celor de selectare a ţintelor. În aceste condiţii, se pare că, în viitor, armele şi categoriile de forţe – construcţii gigantice corespunzătoare epocii determinismului mecanicist – vor fi reconsiderate, restructurate, într-un cuvânt, transformate potrivit noilor exigenţe.

De aici nu rezultă că ele vor dispărea, ci doar ideea că, în organizarea viitoare, trebuie să se ţină seama de realizarea unor structuri care să echipeze în mod corespunzător şi eficient cele trei mari categorii de reţele: reţelele (grilele) senzorilor, reţelele centrale de comandă-control şi reţelele platformelor de luptă.

Există, desigur, preocupări în acest sens. Dar, ca de fiecare dată când se produce o revoluţionare a artei militare, punctele de vedere acoperă o plajă foarte largă, de la negarea noilor concepte până la adularea lor fără măsură.

Deşi RBR este produsul RMA, punerea lui în aplicare se face, totuşi, cu o anumită măsură, adoptându-se, adesea, strategia paşilor mărunţi. Iată câteva exemple.

Conceptul FORCEnet

În lumea tehnologiei informaţiei, intervin elemente cu totul deosebite, inclusiv pentru forţele navale. Conceptul FORCEnet[3] răspunde noilor exigenţe şi noilor provocări. Forţele navale, ca oricare alte forţe angajate în acest proces de modernizare impus de RBR, au nevoie de:

[3] http://www.onr.navy.mil/media/article.asp?ID=20, *Apporter la largeur de bande au champ de bataille*, 16 ianuarie 2003.

- o reţea dezvoltată pentru comandă, control, comunicaţii şi intelligence;

- instrumente pentru gestionarea cunoaşterii, ce oferă posibilitatea înţelegerii şi acţiunii asupra informaţiei şi colaborării pe verticală şi pe orizontală;

- tehnologii fără fir, care asigură lărgirea benzii.

Acestea sunt cele trei elemente ale noului concept FORCEnet al Forţelor Navale ale Statelor Unite. Biroul de cercetări navale se preocupă de crearea unei baze ştiinţifice şi tehnologice pentru această nouă arhitectură informaţională care va servi noii viziuni operaţionale asupra Forţelor Navale, *Seapower 21*. Acest proiect realizează o asociere între ONR, OPNAV, NETWARCOM, SPAWAR, NWDC şi cei care folosesc flota.

Reţeaua de mare distanţă presupune mai multe iniţiative. Toate serviciile urmează să conecteze sistemele lor de comandă, control şi comunicaţii într-o puternică reţea de luptă. Comanda forţelor SUA din Pacific a început desfăşurarea JFF WARNET.

Lucrând împreună cu SPAWAR şi cu biroul Opnav FORCEnet, această componentă a fost integrată cu alte concepte ale marinei, cum ar fi Tehnologia Informaţiei 21, adusă la nivelul prevăzut de flotă, şi comanda, controlul, comunicaţiile şi computerele forţei expediţionare de luptă (EC4G), pentru a crea o veritabilă reţea radio de grup intra-bătălie. Executată de către laboratorul de cercetări al Marinei şi de către SPAWAR, această reţea permite acţiunea unitară a grupului, chiar dacă elementele sale sunt disparate şi separate între ele de sute de mile.

Iniţiativele SPAWAR şi NETWARCOM au permis ca sistemul de comandă din marină (GCCS-M) să atingă un nivel ridicat în funcţionalitate. De aceste realizări beneficiază şi infanteria marină. JTF WARNET furnizează date de dincolo de

orizont, favorabile manevrei, poziţionării forţelor, până la nivel pluton. Cunoaşterea situaţiei în spaţiul luptei, ca şi accesul rapid la datele de informaţii, de supraveghere şi de recunoaştere, va fi de-acum disponibilă până la nivelul comandantului tactic. În plus, comandantul tactic va beneficia de perfecţionarea mişcării oportune şi a cererilor de foc, măsurate în minute, în secunde şi chiar în milisecunde.

Conceptul FORCEnet este un rezultat al multor ani de muncă, alături de grupul de studii strategice al infanteriei marine, de forumul ofiţerilor cercetători din forţele navale şi de experienţa bogată a flotei. S-a vizat implementarea, pe baze reale, a conceptului NCW la nivelul marinei, precum şi aducerea realităţilor din marină la nivelul cerut de NCW. Şeful operaţiilor navale, amiralul Vern Clark, a decis accelerarea programului FORCEnet.

Acest program continuă să evolueze pe măsură ce încorporează noi tehnologii şi se va adapta tot timpul la noile concepte operaţionale, în timp ce *Seapower 21* constituie o viziune pentru operaţiile navale ale secolului al XXI-lea.

Flota Pacificului are în responsabilitate 102 milioane de mile pătrate şi mai bine de 190 nave de suprafaţă şi submarine, 1.400 de avioane, 191.000 de marinari şi infanterişti marini şi 30.000 de civili[4]. Flota Pacificului a participat masiv la operaţiile din Afganistan şi la cele din Irak. În momentul de faţă, această flotă se află într-un proces de perfecţionare, de transformare, de antrenare pe nave mai rapide. În acest timp, personalul tehnic se găseşte într-o fază de recepţionare a tehnicii şi de perfecţionare a pregătirii, potrivit exigenţelor impuse de ultimele tehnologii instalate pe nave.

Se perfecţionează, deasemenea, structura de acţiune şi de reacţie, stabilindu-se grupuri expediţionare mai suple şi mai

[4] http://www.military-information-technology.com/article.cfm?DocID=282

rapide, care acţionează în sprijinul unor forţe exterioare. Un grup se află în Golful Persic, un altul la San Diego. Flota continuă să sprijine acţiunile în cadrul războiului global împotriva terorismului, operând în acelaşi timp transformările necesare pentru a fi mult mai eficace.

Tensiunile din peninsula Coreea, războiul împotriva terorismului, pirateria şi proliferarea ADM sunt provocări care menţin Flota Pacificului într-un regim de atenţie şi de vigilenţă. Există, aici, un grup de lucru întrunit JTF 519. Acesta este un personal de luptă (warfighting) relativ nou şi în totalitate desfăşurabil. Membrii fiecărui serviciu din cadrul JTF 519 sunt distribuiţi în întreg Pacificul, făcând echipă cu cei aflaţi în Extremul Orient, ca, de exemplu, cei de la Fort Meade.

Echipa are în jur de 150 de forturi. Se folosesc, pentru relaţii şi verificări, reţelele Internet, e-mail, reţelele telefonice şi televideoconferinţe.

JTF 519 dă comandantului şi comandamentului combatant mai multă flexibilitate pentru a face faţă atât unui evantai de crize de mică amploare mai larg, cât şi unui conflict regional important.

Se urmăreşte lărgirea benzii pentru asigurarea unei informaţii mai detaliate şi cu o viteză mai mare. Pentru coordonarea navelor, se folosesc atât sistemele tradiţionale, cât şi tehnologiile *chatrooms* (camere de discuţii), care presupun anumite reţele specializate. S-a făcut un nou pas, utilizându-se vehiculele fără pilot, s-a recurs la sonde programate (timeline) pentru trăgători, la care se adaugă precizia armamentului. Spre exemplu, pentru sporirea eficacităţii comenzii-controlului şi a interoperabilităţii cu aliaţii se foloseşte CENTRIXS. Se examinează, la ora actuală, în cadrul flotei, un traductor integrat. Acesta este foarte important, întrucât se vor efectua din ce în ce mai mult operaţii combinate împreună cu multe ţări. Conceptul FORCEnet se află în centrul strategiei

Seapower 21. Acest concept ţine de tehnologie. El va asigura implementarea noilor tehnologii informaţionale în trepte succesive în forţele navale şi în infanteria marină. Totodată, acest concept va aduce modernizări substanţiale în doctrină, în organizare, în procesul de pregătire, care maximizează efectele investiţiilor în tehnologie, asigurând mai ales un nivel superior interacţiunii.

FORCEnet asigură dominanţa la fiecare nivel al războiului. Acest lucru se realizează printr-o cunoaştere superioară a spaţiului luptei, ceea ce permite acţiuni mai rapide, mai eficiente şi pe spaţii foarte mari, aşa cum este Pacificul. Ea se prezintă ca un multiplicator de forţă.

Prioritare pentru flota Pacificului sunt concentrarea asupra stării de securitate din această vastă regiune şi îndeosebi din Coreea, din strâmtoarea Taiwan şi din Asia de Sud-Est. În aceeaşi măsură, ameninţarea teroristă, sporirea pirateriei şi mai ales proliferarea ADM se află în atenţia acestei flote, iar FORCEnet asigură o mai bună gestionare a situaţiei.

Sistemul BMC2

Un sistem, denumit Managementul Bătăliei, Comandă şi Control (BMC2)[5], este, de asemenea, pe rol. El reprezintă, de fapt, un subansamblu al unui sistem BMC3 (Battle Management, Command, Control and Communications) şi constituie „creierul“ sistemului naţional de apărare antirachetă (NMD) din Statele Unite. În principal, el va fi amplasat pe avionul E 10 A, din dotarea Forţelor Aeriene ale SUA. Acest complex permite furnizarea de sisteme interactive în sprijinul deciziei, afişarea elementelor de management al bătăliei, informaţii despre starea situaţiei. Sateliţii de supraveghere şi

[5] www.fas.org/spp/starwars/program/BMC2.htm.

radarele amplasate la sol localizează ţintele şi comunică interceptorilor coordonatele lor. Sistemul conectează In-Flight Interceptor Comunication System (IFICS) cu liniile de comunicaţii ale elementelor NMD, asigură comanda sistemului de arme, gestionarea NMD şi funcţiile de antrenare, monitorizare şi mentenanţă.

Complexul dispune de o arhitectură de calcul deosebit de dezvoltată şi de perfecţionată, incluzând sisteme care stochează, manevrează şi exploatează datele primite de la sistemele ISR (intelligence, supraveghere şi recunoaştere). Acesta include mai multe sisteme (subsisteme) construite de Northrop Grumman, printre care şi Global Hawk Aerial Reconnaissance System, Joint Surveillance Target Attack Radar System (JSTARS) şi Multi-Platform Radar Technology Insertion Program, ca şi vehiculele fără pilot.

BMC2 funcţionează 24 de ore din 24 şi este deservit de 35 de oameni. Va fi amplasat, împreună cu interceptorul bazat la sol (GBI) şi cu radarul în bandă x (XBR), şi în Centrul de Operaţii.

BMC2 se conectează cu elementele NMD prin cablu din fibră optică, amplasat la o adâncime variabilă, situată între 3 m şi 1.315 m, în sol sau în ocean. Acest cablu va trece prin Dakota de Nord (Alaska), de-a lungul insulei Aleutian Whittier şi va ajunge la staţiunea aeriană Eareckson (insula Shemya).

Realizarea unui sistem de gestionare a bătăliei aeriene a fost încredinţată unei echipe de la Northrop Grumman Corporation.

Exerciţiile au fost efectuate, în februarie 2004, amplasând sistemul de comandă BMC2 pe un avion de comandă multisondă E10 A. Exerciţiile respective s-au numit CAVEX şi se situează printre ultimele efectuate pentru a examina şi demonstra robusteţea subansamblelor BMC2. Acest sistem

integrat va asigura urmărirea ţintelor în orice condiţii, depăşindu-le cu mult pe cele obişnuite.

Prin arhitectura sistemului, se urmăreşte apărarea împotriva rachetelor de croazieră, optimizarea timpilor critici şi a sistemelor de comandă.

Aceste exerciţii sunt întrebuinţate, de asemenea, pentru evaluarea contribuţiei subansamblului BMC2 de pe E-10 A la operaţiile comune bazate pe efecte. Subansamblul BMC2 serveşte drept nucleu central într-o reţea lărgită a Departamentului Apărării pentru conducerea sistemelor inteligente de supraveghere şi recunoaştere care furnizează date de cercetare şi de poziţionare îndeosebi în domeniul NMD.

BMC2 este realizat de sectorul integrat al sistemelor companiei şi include patru alte sectoare (sisteme, tehnologia informaţiei, sisteme de misiuni şi tehnologie electronică spaţială). Din cadrul echipei mai fac parte: Harris Corporation, Melbourne Fla Corporation; General Dynamics, Arlington, Virginia; Cisco Systems, San Jose, California; Oracle Corporation, Rivages Séquoia, California; Technologies Zel (ZelTech), Routes Hampton, Virginia; Alphatech, Burlington, Massachusetts; L-3 Communications Occidentales, Salt Lake City, Utah şi L-3 Concept, Rockwall, Texas.

Realizarea sistemului BMC2, ca şi a numeroase alte sisteme necesare NCW/NCO solicită din plin industria şi economia şi îi impun acesteia o nouă filosofie a interdependenţelor, adică a lucrului în reţea. Multă vreme, strategia militară a reprezentat un model de organizare şi pregătire riguroasă a forţelor, mijloacelor şi acţiunilor, pe care economia l-a urmărit şi l-a preluat.

Performanţele industriale şi tehnologice atinse în marile societăţi din economia americană (dar şi din alte economii, inclusiv din cea japoneză, chineză şi, bineînţeles, din cea europeană) impun, de data aceasta, o şi mai strânsă fuziune

dintre domeniul militar şi cel civil. Conceptul NCW/NCO cere cu prisosinţă o astfel de fuziune.

2.5. Standardizarea societală a operaţiilor bazate pe reţea

Noul Network Centric Operations Industry Consortium (NCOIC) grupează 28 de societăţi într-un mediu care face posibilă colaborarea între diferite sisteme, platforme, proceduri şi mijloace de comunicaţii. Principalele concepte ale acestui nou consorţiu sunt: standardizarea şi interoperabilitatea[6]. Acest consorţiu a fost lansat oficial la 28 septembrie 2004 la Washington. El preferă termenul NCO (Network Centric Operations) celui NCW (Network Centric Warfare), acesta din urmă având o conotaţie strict militară. Aici este vorba de o transpunere a termenului NCO din domeniul militar în cel civil. Este al doilea mare transfer din domeniul militar în cel civil, primul fiind acela al strategiei. Interesate de acest transfer sunt atât Departamentul pentru Securitate Internă, cât şi ministerele transporturilor şi agriculturii.

Principiile NCO pot fi aplicate şi în sectorul industrial, mai ales în ceea ce priveşte logistica şi conducerea. Viitoarea arhitectură în reţea a consorţiului se compune din zece membri mai vechi sau mai noi responsabili de achiziţii sau de programe C3I, C4I de la Departamentul Apărării din SUA sau din cadrul NATO. Consiliul Executiv al Consorţiului şi Consiliul de Afaceri sunt prezidate de reprezentanţii companiei Boeing, care posedă, începând cu 2001, o diviziune strategică de arhitectură pentru interoperabilitatea sistemelor. Thales, membră a consorţiului, a lansat, în martie 2004, o diviziune Land şi Joint Systems, cu o puternică reprezentare franco-britanică, din care Centrul de Transformare a Spaţiului Luptei (Battlespace

[6] *Intelligence Online* nr. 485 din 8 octombrie 2004.

Transformation Centre) foloseşte capacităţile grupului în viziunea NCO.

Cele 28 de componente ale acestui Consorţiu dispun de un Consiliu Consultativ şi un Consiliu Executiv (cu două componente – Consiliul de Afaceri şi Consiliul Tehnic). Acestea fac parte din sistemul de conducere, grupate în două mari categorii ale reţelei:

- apărare aerospaţială (BAE Systems, Boeing, EADS North America, Finmeccanica, General Dynamics, Honeywell, L3 Communications, Lockheed Martin, Northorp Grumman, Raytheon, Saab, SAIC, Smiths şi Thales);

- informatică şi tehnologia informaţiei (CACI, Carillo Business Tech., Cisco Systems, EMC Corporation, Ericsson USA, Factiva, HP, IBM, Innerwall, Microsoft, Oracle, Rockwell Collins, SUN, Themis).

Dintre aceste 28 de societăţi, 20 sunt americane, două sunt anglo-americane (BAE Systems şi Factiva), una este britanică, una este italiană (Finmeccanica), una este franco-americană (EADS North America), una suedeză (Saab), una franco-britanică (Thales) şi una americano-suedeză.

Faptul că societatea transferă deja din domeniul militar în cel civil (economic) principiile conducerii şi acţiunii în reţea este deosebit de important pentru însuşi conceptul NCW, întrucât un astfel de concept îşi extrage substanţa din potenţialul economic, social şi informaţional al societăţii. Ritmul de dezvoltare al noilor concepte va fi deosebit de accelerat. De aceea, se aşteaptă ca, în următoarele decenii, întreaga concepţie de pregătire şi desfăşurare a războiului să fie complet transformată.

CAPITOLUL 3
CONFIGURAREA STRATEGICĂ ŞI TACTICĂ A RĂZBOIULUI BAZAT PE REŢEA

Calităţile deosebite ale conceptelor Network Centric Warfare (NCW)/Network Centric Operations (NCO) au fost relevate şi experimentate de către Statele Unite (care le-au şi inventat) în recentele confruntări din teatrele de operaţii. Europa nu poate rămâne însă indiferentă la o asemenea dezvoltare a unor concepte care vor defini viitorul strategiilor de securitate şi apărare. De aceea, în acest moment, ea trebuie să aleagă şi să-şi definească opţiunile strategice.

În acest sens, Christophe Kaiser, analist şi consilier independent, a realizat, în noiembrie 2004, sub coordonarea lui Christophe Bédier şi a lui Philippe Cothier, respectiv, administrator şi preşedinte al Centrului de Studii Prospective Strategice, un raport intitulat *Net-Centric Warfare/Net-Centric Operations: impact strategic – impact industrial.* La 2 februarie 2005, unele dintre concluziile acestui raport au fost publicate pe reţeaua Internet.

3.1. Concept pentru viitor

În Statele Unite, conceptul NCW a fost rebotezat NCO (Network Centric Operations) pentru a fi integrat şi în programe conţinute de strategia Departamentului Securităţii Interne (Department of Homeland Security). Deasemenea, se urmăreşte a se demonstra, în cursul operaţiilor militare recente, mai ales în cea intitulată *Iraqi Freedom*, utilitatea unui astfel de concept. Este însă vorba de un proces incomplet, de o punere în

aplicare limitată, de un sistem emergent care nu poate să ducă la realizarea unei capacităţi operaţionale reale decât treptat, abia la orizontul anilor 2010-2020[7]. Aşa cum afirmă iniţiatorii conceptului NCW, David S. Alberts, John J. Gartska, Frederick P. Stein, „RBR se referă la comportamentul uman şi organizaţional. El se bazează pe adoptarea unui nou mod de gândire – gândirea în reţea – şi aplicarea sa în operaţiile militare.“[8] Această definiţie a fost dată de unul dintre creatorii NCW, dr. David S. Alberts, director de cercetare şi planificare strategică la Biroul Asistentului Secretarului Apărării pentru Reţele şi Integrarea Informaţiilor (OASD-NII), Departamentul pentru Apărare, citat de Philippe Cothier.

Decidenţii europeni nu tratează toţi în acelaşi fel problematica NCW/NCO. Unii privesc partea pozitivă a unui asemenea proces, alţii, dimpotrivă, consideră că NCW/NCO reprezintă o cursă tehnologică prin care se urmăreşte asfixierea economică a Europei, făcând o paralelă cu Iniţiativa de Apărare Strategică (IAS) declanşată de Reagan în deceniul 80 pentru a ruina URSS.

Problema rămâne discutabilă. Chiar dacă pot exista unele temeri, să nu uităm că Uniunea Europeană nu este o entitate economică falimentară, precum URSS de odinioară, ci o mare putere economică, situată pe acelaşi plan şi în acelaşi concept filosofic şi economic cu Statele Unite. Deci UE nu poate fi falimentată din punct de vedere economic, prin angajarea ei în procesul NCW/NCO, ci, dimpotrivă, motivată să-şi perfecţioneze tehnologiile, inclusiv pe cele din domeniul securităţii şi apărării. În plus, UE nu poate rămâne în afara efortului de consolidare a mediului internaţional de securitate

[7] http://www.european-security.com/index.php?id=5160, Christophe Kaiser, *NCW/NCO : Un concept décisif pour l'avenir*, februarie 2005
[8] http://www.european-security.com/index.php?id=5160, *Ibidem*

(inclusiv de securitate economică), prin participarea activă la materializarea efectivă a acestui nou concept.

E drept, efortul comprehensiv al europenilor nu se reduce la a cunoaşte şi transcrie întocmai modelul american, ci presupune o reflecţie substanţială, pentru a înţelege care sunt nevoile reale ale Europei pentru operaţiile pe care le va duce singură, în coaliţie sau în cadrul Alianţei Nord-Atlantice, pentru a lansa un concept corespunzător de dezvoltare a mijloacelor necesare.

În raport cu conceptul NCW/NCO american, în Europa există câteva divergenţe. Într-un studiu realizat recent de Agenţia Suedeză de Studii de Apărare, Andrew D. James de la Universitatea din Manchester precizează că modelul britanic este „mai pragmatic şi se sprijină pe armamente, centre de comandă şi captori deja existenţi", iar „obiectivul gândirii britanice este să se sporească mai degrabă efectul militar decât să se creeze o reţea".

În Europa, desfăşurarea operaţională a conceptelor NCW/NCO aproape că nu există, mai puţin în Marea Britanie şi în Suedia. Acest lucru creează şi unele avantaje, în sensul că nu va fi nevoie să se treacă peste conceptele naţionale referitoare la acest domeniu, întrucât ele nu există. Totuşi, punerea în operă a NCW/NCO devine urgentă şi pentru europeni.

Europa are însă unele probleme bugetare, tehnologice şi capacitare, şi nu poate aborda acest concept fără precauţiile necesare. Se porneşte de la ideea că prioritară, pentru Europa, nu va fi conceperea unei „soluţii globale" în ceea ce priveşte NCW/NCO, pentru simplul motiv că un astfel de concept deja există, ci identificarea modalităţilor de aplicare a lui în spaţiul european sau în cel de interes european.

Situaţia specifică şi constrângerile bugetare impun concentrarea asupra segmentelor strategice, îndeosebi a celor care deja există, iar restul să fie realizate sau procurate treptat. Acest lucru va permite reducerea costurilor de dezvoltare până

la 40% şi va asigura o cooperare echilibrată şi benefică cu Statele Unite.

Conceptul NCW, cum bine se ştie, nu este chiar foarte nou. El apare în Statele Unite prin anii '90, fiind modalitatea cea mai directă şi cea mai eficientă de transpunere în practică a ceea ce americanii numesc *Revoluţia în afaceri militare* (Revolution of Military Affairs – RMA), adică *Revoluţia în domeniul militar*, în limbajul nostru. Nici acest concept nu este cu totul nou. El a fost dezvoltat de sovietici prin anii ,60 şi validat de Statele Unite în operaţia *Furtună în deşert* din 1991.

Un alt concept, folosit atât de Statele Unite, cât şi de NATO, este *transformarea militară*. Acest concept a apărut după 11 septembrie 2001 şi a fost accelerat de necesitatea punerii în aplicare a RMA, prin crearea şi valorificarea înaltei tehnologii şi tehnologiei informaţiei, în vederea realizării supremaţiei informaţionale (Information Dominance), condiţie esenţială a construcţiei acelui mediu de securitate bazat pe conceptele civilizaţiei democratice occidentale.

În operaţia *Anaconda* din Afganistan, din 2002, conceptul NCW/NCO se afla abia la început. Cu alte cuvinte, acolo a fost experimentat, chiar dacă unele dintre elementele lui au fost utilizate şi pe timpul bombardării Iugoslaviei, în 1999.

Conceptul NCW/NCO a fost utilizat în plenitudinea lui în campania din Irak, din martie-aprilie 2003. Această campanie a constituit un adevărat laborator experimental în cadrul proiectului Pentagonului de a constitui o *infosferă* (*Global Information Grid*, GIG), pe termen mai lung.

Acest concept schimbă aproape totul: maniera de concepere şi ducere a războiului, securitatea statelor, evoluţia industriei de apărare şi de securitate, viaţa oamenilor. Din când în când, este obligatoriu să se producă un astfel de salt, o astfel de schimbare. Această schimbare este de cele mai multe ori determinată de revoluţia tehnologică, iar omenirea cunoaşte

câteva asemenea mari revoluţii: inventarea motorului cu ardere internă, a avionului, a vehiculelor spaţiale, descoperirea energiei nucleare şi, iată, acum, a sistemelor informaţionale şi *high-tech* extrem de performante. Elementele şi tehnologiile necesare NCW/NCO extind sfera de nevoi şi de solicitări şi în rândul actorilor civili. În aceste condiţii, aproape întreaga industrie performantă lucrează şi în domeniul securităţii şi apărării. De unde rezultă că, în era informaţiei sau a societăţii epistemologice, unde cunoaşterea ştiinţifică, deci informaţia, are rolul hotărâtor, întrucât întreaga acţiune se bazează pe predominanţă informaţională şi, deci, pe cunoaşterea situaţiei, a cauzelor şi determinărilor ei, în timp real, se produc, între altele, şi următoarele mutaţii esenţiale:

- revenirea la un sistem de difuzare a responsabilităţii securităţii şi apărării în întreaga societate şi îndeosebi în domeniile ei cele mai performante[9];

- dispariţia „economiei de război" şi fuziunea dintre tehnologiile necesare războiului şi cele necesare producţiei şi producerii bunurilor de consum;

- transformarea din ce în ce mai mult a războiului într-o chestiune de afaceri, deci cuantificarea lui pe baza unor criterii de costuri, de consum şi de eficienţă;

- introducerea tot mai accentuată şi în ritm rapid a tehnologiilor de reţea, care asigură conectarea eficientă, în orice tip de acţiune – economică, socială sau militară –, a tuturor factorilor de potenţial;

- reducerea costurilor.

[9] Acest lucru s-a petrecut şi la ieşirea din Evul Mediu, o dată cu înarmarea naţiunilor şi înfiinţarea armatelor naţionale. În societatea viitorului, chiar dacă armatele propriu-zise sunt profesioniste, responsabilitatea domeniului apărării şi securităţii şi a realizării mijloacelor *high-tech* şi *IT* necesare revine întregii societăţi.

Economia, informaţia, cercetarea ştiinţifică şi tehnologică devin astfel implicate direct şi permanent în filosofia şi fizionomia războiului, conceput mai ales ca modalitate de gestionare şi dezamorsare a crizelor şi conflictelor, ca instrument de menţinere a unei situaţii strategice la cel mai scăzut nivel de periculozitate şi cu cel mai mic risc posibil.

Războiul devine astfel un fel de instrument al „gardienilor păcii", adică al factorilor destinaţi de comunitatea internaţională – organismele de securitate – să asigure pacea şi securitatea planetei, întorcându-se la adevărata lui menire din toate timpurile, aceea de a permite *deblocarea unei situaţii strategice complexe şi complicate*, ajunsă în acest stadiu datorită haosului intereselor şi, în consecinţă, numeroaselor vulnerabilităţi şi disfuncţionalităţi care sunt totdeauna de natură economică, politică şi socială.

Conceptele NCW/NCO sunt, la urma urmei, concepte de eficienţă. Ele permit reducerea masivităţii armatelor (întrucât asigură reducerea incertitudinilor), comunicarea rapidă, cunoaşterea în timp real a situaţiei, capacitatea de previziune sporită şi, de aici, mijloace mai puţine, cheltuieli mai mici şi eficienţă mai mare.

În opinia lui Christophe Kaiser[10], conceptul NCW/NCO derivă dintr-un concept anterior *Neopolitik* (de la grecescul *spirit*), dezvoltat de Rand Corporation, prin opunere la conceptul *Realpolitik* (cu referire la expansionismul teritorial).

Expansionismul teritorial reprezintă o etapă depăşită. În procesul globalizării, acest tip de expansionism nu mai are, practic, nicio importanţă, întrucât teritoriile au fost deja unificate de către informaţie, iar societăţile trec la o dimensiune epistemologică, în care procesul cunoaşterii ştiinţifice se

[10] http://www.european-security.com/index.php?id=5160, Christophe Kaiser, *Op.cit.*

generalizează, toată lumea având acces aproape instantaneu (datorită reţelei şi bazelor de date) la întreaga informaţie existentă pe planetă, de la cea istorică la cea care se referă la prezent şi chiar la viitor. Americanii au posibilitatea şi capacitatea să dezvolte orice concept. Europenii ar trebui să-şi păstreze şi să-şi dezvolte şi ei o asemenea capacitate, asigurând, în opinia lui Kaiser, independenţa şi dezvoltarea organismelor sale de reflecţie.

Avantajele aplicării nemijlocite a conceptului NCW/NCO sunt indiscutabile. În desfăşurarea operaţiei *Furtună în deşert*, din 1991, spre exemplu, timpul necesar pentru identificarea (căutarea, localizarea, planificarea) şi lovirea unei ţinte era de patru zile. În timpul operaţiei *Iraqi Freedom* din 2003, acesta era, în acelaşi teatru de operaţii, doar de 45 de minute.

Elementul eficace esenţial al NCW/NCO constă în poziţionarea platformelor de luptă. Ele vor fi amplasate în nodurile reţelelor de informaţii şi de comandament, ceea ce oferă posibilitatea activării lor rapide şi directe prin *bucle de decizii* diferite. Se realizează astfel o adevărată revoluţie în interoperabilitatea mijloacelor, interconexiunea platformelor şi a elementelor asociate.

Acest concept revoluţionează complet şi modul în care statele concep, definesc şi achiziţionează sistemele de apărare şi de securitate. Se realizează, în mod obligatoriu, o relaţie necesară de parteneriat între industrie şi operaţiile cerute de punerea în operă a conceptelor de apărare şi securitate. Acest parteneriat devine regulă, devine principiu, întrucât elementele acţionale (platformele şi vectorii) trebuie să fie într-o relaţie compatibilă cu arhitectura sistemelor de informaţii. Cu alte cuvinte, cele trei mari componente ale NCW/NCO – grila senzorilor de date, imagini şi informaţii, reţelele centrale de comandament şi reţeaua platformelor de lovire – trebuie să aibă aceeaşi arhitectură sau, în orice caz, arhitecturi compatibile. Or,

pentru a se realiza această exigenţă – care devine o adevărată lege în războiul supertehnologizat –, este absolut necesar ca respectivul principiu să se aplice şi în domeniul industriei, acolo unde se creează toate aceste mijloace.

Dar cum să realizezi acest lucru în cadrul unei economii europene, încă specializată excesiv şi cu destule incompatibilităţi?

Mai mult, crescând indubitabil rolul informaţiei, întreaga economie devine ea însăşi dependentă de informaţie, de unde se profilează detaşarea acesteia într-un sistem terţ, greu de acceptat de entităţile economice europene, deja integrate, sau de cele naţionale, reticente încă la procesul de integrare.

După Christophe Kaiser, Europa va trebui să mediteze la o serie de vulnerabilităţi pe care le creează noul concept NCW/NCO şi la mijloacele pe care trebuie să le creeze pentru a răspunde acestor provocări. Aceste vulnerabilităţi sunt:

- posibilitatea controlului sistemelor de informaţii de către terţi, adversari sau „amici", nealiniaţi la procesul de integrare europeană;
- dezinformarea;
- interzicerea accesului;
- diminuarea sau chiar căderea temporară a sistemelor de informaţii, în timp ce luptătorii vor fi prea mult (chiar total) dependenţi de tehnologiile de informaţii.

La aceste vulnerabilităţi se adaugă cele ale reţelelor şi dimensiunii virtuale a sistemelor, între care cele mai importante ar putea fi:

- trecerea principalei confruntări în ciberspaţiu, cu toate consecinţele care decurg de aici;
- crearea unor noi tipuri de sensibilităţi determinate de proiecţii virtuale şi de limitele noilor sisteme de explorare;

- apariţia şi proliferarea unui comportament haotic, strict dependent de variaţia condiţiilor iniţiale, care devin din ce în ce mai greu de identificat;
- ciberpirateria.

Mutarea (extinderea) teatrelor de operaţii şi într-un spaţiu virtual reprezintă un proces complicat, dar ea începe deja să se realizeze. Războiul din ciberspaţiu, spre deosebire de cel din spaţiul real, chiar dacă nu produce morţi şi răniţi, nu este şi nu poate fi mai puţin important şi nici mai puţin distructiv decât cel care terorizează lumea de mii de ani. El reprezintă însă un nou tip de confruntare, cu noi caracteristici, dintre care nu lipsesc:

- virtualitatea;
- continuitatea;
- flexibilitatea;
- omniprezenţa;
- surprinderea;
- globalitatea.

Pentru a face faţă noilor provocări, Europa trebuie să se doteze cu mijloace de comunicaţii ultraperformante, să participe activ la proiectarea şi realizarea unei arhitecturi informaţionale pe măsură, la realizarea unor sisteme electronice şi a programelor adiacente compatibile cu tehnologiile de reţea şi cu arhitectura de securitate şi apărare europeană ce se conturează în viitor. Alegerea echipamentelor nu este simplă. Ea poate crea dependenţe tehnologice şi operaţionale, dar şi modalităţi rapide de integrare şi, deci, de realizare a unor performanţe europene.

Exemplul cel mai edificator este alegerea lui Joint Strike Fighter (F-35) făcută de Marea Britanie, Italia, Olanda, Danemarca şi Norvegia. Joint Strike Fighter (F-35) este un sistem de sisteme realizat sub control american. Această alegere ar fi putut fi făcută în mod inconştient, ceea ce, susţine Kaiser,

este puţin probabil, întrucât europenii fac parte din elita tehnologică a lumii şi nu învaţă acum alfabetul tehnicii performante. Joint Strike Fighter (F-35) înseamnă o alegere deliberată, făcută însă de o Europă dependentă de Statele Unite şi sub protecţie americană. Acest tip de opţiune ar readuce Europa la statutul pe care l-a avut în timpul Războiului Rece.

Pe mulţi dintre europeni, această dependenţă îi îngrijorează, întrucât ea înseamnă îndepărtarea de perspectiva punerii reale în operă a unei politici europene de securitate şi apărare. De unde şi problema stabilirii unui „model european" al NCW/NCO, ceea ce presupune o analiză substanţială care să ofere soluţii viabile pentru viitor.

Desigur, Europa nu trebuie să creeze ceea ce este deja creat. Deasemenea, ea nu-şi poate construi – şi nu e bine să-şi construiască – o identitate singulară, izolată, opusă faţă de o dimensiune euro-atlantică, deja existentă şi eficientă, ci una care să reconstruiască şi mai solid această dimensiune, ce devine foarte importantă, chiar hotărâtoare în direcţionarea procesului de globalizare.

Tot ceea ce doreşte Europa de azi este afirmarea ei puternică în cadrul dimensiunii euroatlantice şi eurasiatice, proiectarea şi realizarea unui sistem de sisteme care să-i redea personalitatea şi forţa de odinioară, nu împotriva Statelor Unite, nici la remorca acestora, ci împreună cu Statele Unite.

Conceptul NCW/NCO repune pe tapet marile probleme ale integrării europene, ale capacităţii europene de a face faţă provocărilor viitoare. Exigenţele care decurg de aici vizează:

- realizarea unui sistem european de informaţii performant, conexat la cel american, care să participe efectiv la arhitectura unei reţele globale, benefice pentru securitatea globală, dar şi pentru o economie modernă şi performantă;

- controlul sau gestiunea dependenţelor şi interdependenţelor;

- afirmarea forţei şi entităţii europene;
- consolidarea politicii europene de securitate şi apărare (PESA);
- independenţa şi suveranitatea continentală;
- o capacitate credibilă de participare eficientă la gestionarea crizelor şi conflictelor.

Comunitatea americană de informaţii dispune de o puternică agenţie *R&D*, care a lansat o cerere extrem de generoasă şi de tentantă pentru elaborarea unor proiecte în domeniul tehnologiilor de informaţii inovatoare.

Începând cu 1998, Agenţia de Dezvoltare Tehnologică şi de Cercetare Avansată (ARDA) a finanţat un program de tehnologii „revoluţionare", în folosul comunităţii de informaţii (National Security Agency NSA, National Geospatial-Intelligence Agency - NGA, CIA, DIA, NRO etc.). La acest program, participă masiv industria americană, îndeosebi societăţile Boeing, Lockheed Martin, CAIC, microsocietăţi inovatoare şi o mulţime de universităţi. Programul a fost lansat şi efectuat pentru 2005 şi cunoaşte două tipuri de finanţare:

- „Challenge Workshops", cu o finanţare situată undeva între între 1 şi 1,5 milioane de dolari pe 12-18 luni, care cuprinde proiecte din domenii deja dezvoltate de ARDA, unele aflându-se în faza a doua sau a treia bianuală de cercetare (VACE, GI2 Vis, NIMD);
- „Seedling Workshops" (maximum 500.000 de dolari) pentru domenii de cercetare inedite pentru ARDA (nanoelectronică, imagini avansate, performanţă înaltă în domeniul computerelor), constând în avansarea unui concept nou, crearea unui proiect de cercetare etc.

Unele dintre societăţi participă la mai multe domenii de cercetare. Spre exemplu, în domeniul exploatării informaţiei (Info-X), preocupările (şi finanţările corespunzătoare) s-au canalizat pe trei programe: Video Analysis & Content

Extraction (VACE), Advanced Question Answering for Intelligence (AQUAINT) şi Geospatial Intelligence Information Visualization (GI2Vis).

Programul Video Analysis & Content Extraction (VACE) cuprinde: tehnologii de detecţie, de comprehensiune, de extracţie de conţinut video, din cinci tipuri de surse: TV, conferinţe, supraveghere, date, recunoaşteri la sol; rezolvarea unor probleme inerente de mediu (indexare, calitate a imaginilor, stocaj şi transfer).

La aceste programe în derulare participă: Boeing Space & Communication (superrezoluţii tehnologice), GE-CRD (extracţie conţinut), HNC Software (detecţia obiect), TASC (identificare comportament), SRI International (recunoaştere tridimensională – 3D), Universitatea din Maryland (activitatea de detecţie), Universitatea din California de Sud (event understanding – înţelegerea tuturor evenimentelor).

Este posibil ca scenariile confruntărilor militare pentru secolul al XXI-lea să nu aibă aproape nimic comun cu cele din perioada Războiului Rece. Acest lucru este valabil pentru toate ţările şi pentru toate armatele din lume. Germanii consideră că, în viitor, nu se vor mai confrunta mari unităţi de blindate şi alte forţe de acest gen. Locul lor îl iau ameninţările asimetrice care pot veni din partea unor state mici, a organizaţiilor teroriste sau chiar din partea diferitelor persoane. Acest potenţial al noilor tipuri de ameninţări este greu de sesizat şi de anihilat.

De aceea, la baza războaielor moderne, care, în esenţa lor, vor fi războaie pentru gestionarea crizelor şi conflictelor, vor sta informaţiile şi modul în care acestea sunt tratate.

Pentru canalizarea optimă a fluxului de informaţii, creşte importanţa media şi mai ales cea a reţelelor Internet. Media nu a reuşit şi nu reuşeşte încă să pună la dispoziţie informaţiile în timp real, cel puţin până acum.

RBR reuşeşte acest lucru, ordonând datele şi informaţiile. De acestea vor beneficia toţi participanţii, de la simplul soldat la comandant, de la subunitatea luptătoare la dimensiunea logistică. Acest concept, cum bine se ştie, a fost elaborat de Statele Unite şi folosit, pentru prima oară, de americani, în războiul din Irak din 2003. Comandamentul operaţional a fost instalat în Qatar. Mai bine de 60 de servere de mare putere au asistat proiecţia, desfăşurarea şi acţiunile forţelor în teatru. Comandamentul a ştiut totdeauna tot ce se întâmplă cu primele unităţi, chiar înainte de contact, şi a avut posibilitatea să intervină eficient.

Deşi nu toate ţările sunt în măsură să materializeze acest concept, cele mai dezvoltate dintre acestea au posibilitatea să-l implementeze. În Marea Britanie şi în Suedia, există preocupări destul de avansate în acest sens, datorită atât tehnologiei, îndeosebi tehnologiei informaţiei, cât şi capacităţii şi flexibilităţii economice din aceste ţări. Asemenea preocupări există şi în Franţa, şi în Rusia, şi în China şi în multe alte ţări.

De asemenea, armata germană se pregăteşte, la rândul ei, pentru a putea să conducă şi să desfăşoare operaţii în reţea. Există deja sisteme de acest gen în dotare, cum ar fi cele de transmisie de date pentru obuziere, tancuri, marină şi aviaţie. Sistemele de ghidaj HEROS, la forţele terestre, sau AUTOFU, la forţele aeriene, dispun de interfeţe care corespund exigenţelor RBR.

3.2. RBR, NATO şi PESA

RBR va impune schimbări radicale în structurile militare ale tuturor ţărilor, ale NATO şi, evident, ale ţărilor care fac parte din Uniunea Europeană şi contribuie activ la punerea în operă a Politicii Europene de Securitate şi Apărare (PESA), care se vor adapta cu uşurinţă noilor cerinţe ale misiunilor şi

ameninţărilor militare. Războaiele anilor viitori vor fi, cu siguranţă, războaie inteligente, unele duse cu cărţile pe faţă, altele extinse mult în spaţii nespecifice, îndeosebi în domeniile economic, cibernetic şi informaţional.

Transformările impuse de RBR, chiar dacă vor fi treptate (întrucât cheltuielile sunt foarte mari şi nicio ţară din lume, nici chiar Statele Unite, nu-şi pot permite să le efectueze dintr-o dată), vor fi radicale.

RBR cere alte structuri informaţionale, alte sisteme de comandă-control, alte mijloace de lovire, care să fie conectabile la reţea şi să asigure o reacţie imediată şi chiar o acţiune preventivă.

Aceste noi sisteme vor fi produse, desigur, de industrie, dar ele vor impune o organizare specifică, mai suplă şi mai uşor adaptabilă schimbărilor spaţiului luptei. Se discută mult, în toată lumea – şi îndeosebi în cea înalt tehnologizată – aceste aspecte ale transformării.

În acest sens, pe 12-13 mai 2005, s-a organizat la Londra o conferinţă unde s-au discutat pe larg aceste aspecte. Această conferinţă a continuat dezbaterile efectuate în noiembrie 2004, tot la Londra, pe această temă.

Suportul acestor dezbateri l-a constituit, în mare măsură, experienţa acumulată de coaliţie în războiul din Irak din martie-aprilie 2003 şi din desfăşurarea operaţiilor ulterioare de stabilitate şi stabilizare.

Din experienţa dobândită de forţele coaliţiei şi de armatele ţărilor NATO în procesul de transformare, din Directiva ministerială a NATO, precum şi din alte documente elaborate în urma Summit-ului de la Praga, a celui de la Istanbul şi a celui de la Riga, precum şi din alte numeroase reuniuni la diferite niveluri, rezultă unele cerinţe şi exigenţe ale procesului de transformare, între care se situează şi următoarele:

- simplificarea actului conducerii;
- mutarea unor raporturi şi mecanisme de conducere de pe verticală pe orizontală;
- adaptarea structurilor la cerinţele de reţea;
- concomitent cu menţinerea potenţialului de acţiune în războiul de mare intensitate, crearea unor abilităţi de acţiune şi de reacţie cerute de procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor;
- flexibilizarea şi modularea structurilor;
- formarea unor capacităţi din ce în ce mai eficiente de analiză şi combatere a terorismului.

Aceste exigenţe se materializează atât în procesul de transformare a NATO, cât şi în cel de transformare a forţelor naţionale ale statelor membre ale Alianţei şi ale Uniunii Europene. Forţa de Răspuns a NATO (NRF) şi Forţa de Reacţie Rapidă Europeană sunt structuri pentru viitor, mai exact modele (experimentale) de structuri acţionale pentru viitor. La rândul ei, fiecare ţară europeană, începând cu Franţa, care a trecut, potrivit legii programării din perioada 1998-2002, dar şi a celei anterioare, la profesionalizarea armatei şi la realizarea unor structuri mai suple (spre exemplu, Divizia 11 Paraşutişti a devenit Brigada 11 Paraşutişti, fără să-şi piardă, prin profesionalizare, capacitatea de luptă; dimpotrivă, această capacitate a crescut simţitor, datorită profesionalismului) şi continuând cu reformele preconizate în armata Germaniei şi în alte armate din Europa, dar mai ales cu realizarea unor structuri de conducere (Comitet Militar European, Stat Major Militar European) trebuie să fie în măsură să conducă operaţii sub egida Uniunii Europene, independente sau complementare NATO.

Americanii vorbesc de un Future Combat System (FCS), prin care se vizează nu doar realizarea unor unităţi mai suple, complet digitalizate, ci şi un sistem coerent şi eficient de integrare a acestora în spaţiul luptei. Spre exemplu, viitoarele

sisteme de luptă ale forţelor terestre (Army's Future Combat Systems) urmăresc realizarea unor structuri şi formarea unei mentalităţi care să asigure un deziderat vechi de când lumea, dar mereu actual: percepe, înţelege, formează şi domină. Reţeaua FCS se compune din patru module deschise: mediul comun de operaţii într-un sistem de sisteme; soft-uri de conducere a luptei; comunicaţii şi calculatoare (C2); sisteme de informaţii (intelligence, recunoaştere şi supraveghere - ISR). Acestea acţionează sinergic unul asupra celuilalt, permiţând viitoarei forţe să vadă, să înţeleagă, să acţioneze prima şi să obţină un succes decisiv.

Legat de implementarea conceptului RBR, Organizaţia de Cooperare în domeniul Armamentelor, care reprezintă şapte ţări europene (Franţa, Germania, Marea Britanie, Spania, Belgia, Luxemburg şi Turcia), va achiziţiona, până în 2022, de la Airbus Military S.L., un număr de 180 de avioane de transport strategic A400M, echipate fiecare cu câte patru sisteme radio VHF/UHF[11]. Acest program constituie cel mai important proiect militar european al deceniului în domeniul sistemelor radio ambarcate. Primele 180 de avioane vor fi livrate în 2009. O altă comandă de 200 avioane care vor fi exportate va fi livrată începând cu acelaşi an, 2009.

Sistemele radio R&S (Rohde & Schwarz) de ultimă generaţie utilizează protocoale de comunicaţie standardizate de NATO. Ele furnizează capacităţi cu salt de frecvenţă rapidă SATURN (a doua generaţie NATO de sisteme radio tactice antibruiaj). Acestora li se pot asocia şi alte funcţiuni prin teledescărcare de noi programe. Avioanele A400M vor putea fi utilizate în spaţiul aerian internaţional în cadrul conceptului RBR.

[11] http://www.actutem.com/pages/05_04_08_rs.html

3.3. Strategia RBR, conflictele clasice şi asimetrice

RBR, deocamdată, nu schimbă esenţa strategiei militare: punerea în operă a unei decizii politice. El nu face altceva decât să dinamizeze spaţiul luptei, punând în relaţie directă (în timp real sau aproape real, decalajul fiind neglijabil) toate structurile şi elementele care acţionează în spaţiul luptei. Informaţia în timp real dă posibilitatea forţelor care acţionează să identifice şi să selecteze rapid ţintele, centrele de greutate, centrele vitale, punctele tari şi punctele vulnerabile ale inamicului şi să aleagă cele mai eficiente modalităţi de acţiune. Evident, astfel de obiective nu pot fi realizate decât cu condiţia realizării, *ab initio*, a supremaţiei tehnologice şi informaţionale şi, pe această bază, a iniţiativei strategice. Acest lucru favorizează strategiile directe.

O astfel de filosofie este valabilă în cadrul conflictelor clasice şi îndeosebi în confruntările simetrice sau disproporţionate. Atunci când se confruntă două armate, câştigă cea mai bine dotată, mai puternic motivată şi mai bine instruită. Acest tip de confruntare – care aparţine războiului simetric – se reduce din ce în ce mai mult la războaie frontaliere sau la confruntări militare desuete. Pe mapamond, cel puţin după încheierea Războiului Rece, se manifestă cu pregnanţă, îndeosebi două tipuri de războaie: războiul disproporţionat şi războiul asimetric.

Războiul (conflictul) disproporţionat constă în superioritatea clară de forţe, mijloace, strategie şi tactică a uneia dintre părţi şi în imposibilitatea reacţiei părţii inferioare. Războiul (conflictul) asimetric presupune, deopotrivă, disproporţionalitatea, diferenţa clară de doctrine şi strategii, dar şi capacitatea fiecăreia dintre părţile aflate în conflict de a crea vulnerabilităţi celeilalte şi de a le folosi la maximum pe cele existente.

RBR nu a rezolvat decât primele două tipuri de conflicte. În faţa celui de-al treilea – care se prezintă ca fiind asimetric şi difuzat capilar în spaţiul luptei şi dincolo de acest spaţiu (practic, în întreaga lume), conceptul RBR nu a găsit încă soluţii. Este adevărat, se studiază, în momentul de faţă, folosirea RBR în conflictele (războaiele) de joasă intensitate, dar rezultatele sunt departe de a fi mulţumitoare, întrucât cerinţele esenţiale ale misiunilor sunt complet diferite de cele ale unei confruntări militare clasice. Nici conceptul CIMIC (Civil Military Cooperation) nu a reuşit să treacă dincolo de o colaborare civil-militar în gestionarea situaţiilor de criză şi în operaţiile postconflict. Ceea ce s-a realizat până acum (protecţia populaţiilor din zonele de conflict, întoarcerea refugiaţilor, asistenţa umanitară, studierea şi ameliorarea condiţiilor de angajare a forţelor într-un teatru, care sunt cu totul deosebite de cele de odinioară, datorită implicării populaţiilor într-un conflict în care nu există fronturi şi limite, multiplicarea actorilor din teatru etc.) nu reprezintă decât modalităţi (desigur, eficiente) de reducere a intensităţii unei crize şi de facilitare a reinstalării păcii şi, ulterior, a dezangajării progresive a forţei.

Conceptul de reţea (cu structurile specifice RBR) are şi aici un spaţiu foarte larg de manifestare. Exigenţele sunt însă mult mai mari decât într-un teatru de operaţii obişnuit, întrucât sfera de angajare, modalităţile concrete şi conţinutul efectiv al angajării sunt mult mai complexe, deoarece includ factorii de mediu, acţiunile preventive, dezamorsarea tensiunilor sau, în operaţiile postconflict, reabilitarea şi refacerea infrastructurilor, a instituţiilor şi sistemelor productive etc. În aceste condiţii, nu doar forţele care acţionează efectiv, ci şi noii actori sau actorii temporari trebuie conectaţi, într-o formă sau alta, la fizionomia şi filosofia de reţea. Or, deocamdată, acest lucru este dificil şi pentru structurile militare.

De unde rezultă că provocările RBR sunt, în continuare, foarte mari şi ele nu se rezolvă doar prin lărgirea benzii Internet, optimizarea sistemelor de comunicaţii, realizarea şi interconectarea bazelor de date, ci şi printr-o dinamică specifică, adică printr-o nouă arhitectură a filosofiei şi fizionomiei de reţea.

3.4. Terorismul şi RBR

Conceptul NCW/NCO se experimentează, în momentul de faţă, şi în combaterea terorismului. Nu este simplu, întrucât cerinţele sunt altele decât cele dintr-un teatru de operaţii clasic. Războiul împotriva terorismului, care se prezintă, înainte de toate, ca un „război informaţional" (intelligence war), necesită mijloace electronice integrate, care să reducă timpul de intervenţie şi de desfăşurare a operaţiilor electronice. Aceste mijloace asigură forţelor speciale o capacitate de acţiune şi de reacţie adecvată, având în vedere complexitatea situaţiilor şi imposibilitatea standardizării lor.

După John Arquilla, unul dintre promotorii conceptului RBR, modalităţile după care au acţionat Statele Unite în diferite conflicte corespund, în proporţie de 90%, unor strategii militare împotriva marilor actori, specifice Războiului Rece sau perioadei anterioare acestuia. Americanii au bombardat şi distrus depozitele, infrastructurile şi unele elemente de reţea ale organizaţiei teroriste a lui Ben Laden, dar nu şi această organizaţie. De aceea, una dintre provocările cele mai importante pentru RBR este *crearea şi materializarea unei strategii de combatere a terorismului, bazată, deopotrivă, pe înalta tehnologie, pe tehnologia informaţiei, dar şi pe reconsiderarea, din perspectivă tehnologică modernă, a omului, a agentului de informaţii şi a forţelor speciale într-un teatru de operaţii extins,*

care se identifică, practic, cu întreaga lume. Or, deocamdată, aşa ceva este foarte greu de realizat.

Se are, desigur, în vedere faptul că şi terorismul se foloseşte de filosofia şi fizionomia de reţea, chiar dacă nu dispune de tehnologii de vârf şi de tehnologii ale informaţiei. Reţeaua însă există – este vorba de reţeaua Internet, dar şi de reţelele de comunicaţii, de transporturi etc. – şi este folosită în modul cel mai eficient posibil şi de către terorişti.

De aici, se conturează câteva exigenţe ale folosirii conceptului RBR pentru combaterea terorismului:

- interzicerea sau delimitarea la maximum a accesului organizaţiilor teroriste în reţele sau găsirea unor mijloace adecvate de control şi depistare a acestora;

- lovirea acelor noduri teroriste de reţea, în aşa fel încât respectivele reţele teroriste să devină inoperante;

- crearea unor abilităţi ale grilei senzorilor pentru a facilita descoperirea la timp a organizaţiilor şi grupurilor teroriste şi a intenţiilor acestora.

Din aceste exigenţe rezultă o caracteristică deosebit de importantă a folosirii RBR pentru combaterea terorismului. Ea poate deveni, în viitor, o dominantă a războiului împotriva terorismului, întrucât se constituie pe o cumulare de potenţiale, asigurând astfel din start dominanţa strategică şi informaţională, în situaţia în care combaterea terorismului se înscrie într-o paletă mai largă de acţiuni şi nu se reduce doar la cele represive, post-factum. Această caracteristică presupune cumularea mai multor tipuri de strategii (economice, politice, sociale, culturale, antiinfracţionale, anticriminale, informaţionale şi militare) într-un concept mai larg şi mai flexibil, care să permită cucerirea pe toate planurile şi menţinerea iniţiativei strategice în războiul împotriva terorismului. Deci, RBR trebuie să găsească soluţii pentru a depista rapid şi permanent orice terorist şi orice organizaţie teroristă de pe planetă.

CAPITOLUL 4
RBR ŞI STRUCTURA DE FORŢE

Pentru armatele unor ţări mici este foarte greu, dacă nu chiar imposibil, să se treacă dintr-o dată la aplicarea conceptului RBR. Acest lucru nu este uşor nici pentru ţările mari, cu tehnologii avansate, cu experienţă îndelungată şi mari responsabilităţi (asumate sau impuse) în viaţa militară a planetei. De aici nu rezultă în mod obligatoriu că armatele ţărilor mici şi mijlocii trebuie să rămână în afara fluxului revoluţiilor în domeniul militar. Rezultă doar că, în noile condiţii, accesul lor la *high-tech* şi *IT* şi mai ales la cele pe care le presupune RBR va fi destul de limitat şi restricţionat de bugete şi de anumite impuneri politice şi strategice.

4.1. Realităţi şi perspective

Cu câteva excepţii, aproape toate ţările europene au aderat la NATO şi la UE, iar perspectivele care se deschid în continuare sunt cele care profilează, la orizontul următoarelor decenii, o foarte accentuată integrare europeană şi euro-atlantică. Dacă aceste perspective nu vor fi perturbate de factori aleatori şi destabilizatori gravi (ceea ce este foarte puţin probabil, dacă nu chiar imposibil), nu se mai pune atât de acut problema accesului ţărilor mici şi mijlocii la tehnologiile de vârf şi la tehnologia informaţiei, întrucât se înţelege de la sine că, făcând parte din sistem, aceste ţări beneficiază de toate avantajele şi performanţele sistemului.

O astfel de constatare ar trebui să fie suficient de liniştitoare, întrucât, vrând-nevrând, toţi membrii NATO şi cei

ai UE vor beneficia de aceste avantaje, în limita rolurilor pe care şi le asumă sau pe care le primesc.

Realitatea nu este, totuşi, atât de simplă. Nici NATO şi nici UE nu operează cu strategii nivelatoare, iar repartiţia rolurilor este, de fapt, o asumare de responsabilităţi şi de angajamente care conferă fiecărui stat un anumit statut şi o anumită personalitate. Cu alte cuvinte, nu poţi beneficia de toate avantajele, dacă stai cu mâna în sân şi aştepţi doar să culegi roadele efortului altora, pe motiv că faci parte din sistem şi trebuie să beneficiezi de avantajele sistemului. La urma urmei, aşa cum se prevede în articolul 1 al Tratatului de la Washington, NATO este o alianţă de state suverane, de unde se desprinde concluzia că responsabilitatea pentru buna funcţionare a Alianţei, dar şi pentru binele şi securitatea fiecăruia dintre membrii ei, aparţine, în primul rând, statelor. Aşadar, nimeni n-o să implementeze conceptul RBR într-o armată, dacă factorii de decizie din ţara căreia aparţine acea armată nu doresc acest lucru şi nu acţionează în acest sens. De aceea, considerăm că implementarea conceptului RBR în Armata României ţine, în primul rând, de responsabilitatea statului român şi ea trebuie făcută atât prin efort propriu, cât şi în colaborare cu membrii Alianţei şi specialişti în domeniu din cadrul Alianţei Nord-Atlantice şi al Uniunii Europene. Nu este de-ajuns să spunem: „Dorim RBR, vrem RBR!“. Trebuie să depunem şi eforturile cerute pentru un astfel de demers, începând cu înţelegerea şi cunoaşterea detaliată a conceptului şi continuând cu angajarea industriei, finanţei, economiei şi inteligenţei pentru realizarea, în context NATO şi UE, a acestui deziderat. Pentru că este foarte clar că Armata României, o armată modernă şi cu tradiţii foarte frumoase, nu poate rămâne în afara acestui concept.

Deciziile care s-au luat, strategia forţelor, strategia mijloacelor şi strategiile operaţionale, concretizate în programul

de guvernare, în strategiile de securitate elaborate până în prezent şi în celelalte documente de conducere – unele, în funcţiune, altele în curs de elaborare sau de modernizare –, modificările operate şi care vor mai fi operate pe parcurs pun în ecuaţie acest obiectiv şi dau un semnal favorabil procesului de implementare a RBR. Restricţiile politico-militare, economice şi tehnologice şi, mai ales, cele bugetare cer soluţii ingenioase şi flexibile, variante şi strategii de rezervă, precum şi asistenţă din partea partenerilor noştri strategici, îndeosebi din partea Statelor Unite ale Americii, care deţin supremaţia absolută în domeniu.

Deocamdată, RBR nu este la îndemâna oricui, iar cheltuielile pentru achiziţionarea sau asimilarea tehnologiei care-l face posibil sunt extrem de mari. De aceea, un astfel de concept trebuie analizat cu foarte multă atenţie, mai ales din punctul de vedere al dimensiunilor *high-tech* şi *IT*, cu hardware şi software aferente, întrucât acestea reprezintă, de fapt, suportul esenţial al Războiului bazat pe Reţea.

4.2. O strategie de implementare

Se pune o întrebare esenţială: *Implementarea conceptului RBR în Armata României, ca în oricare altă armată, trebuie să urmeze o metodologie a paşilor mărunţi sau una a terapiei de şoc?* Ar fi de preferat, desigur, o strategie bazată pe o terapie de şoc, întrucât este mult mai uşor să iei totul de la început, decât să ameliorezi, să repari, să corectezi, să implementezi un concept care, practic, revoluţionează arta militară. Cum să introduci, prin metoda paşilor mărunţi, un concept revoluţionar? Şi totuşi, se pare că o astfel de metodă este preferată de toată lumea, inclusiv de Statele Unite ale Americii. Numai că introducerea tehnologiilor şi aplicarea strategiilor care asigură punerea în operă a acestui concept nu reprezintă

un proces linear, ci unul dinamic complex, cu sisteme de acumulări mai mult sau mai puţin lente, în general prin paşi mărunţi, dar şi cu salturi spectaculoase şi ascensiuni accelerate.

Sunt, totuşi, câteva priorităţi în ceea ce priveşte introducerea acestui concept şi transpunerea lui în practica instrucţiei, a conducerii şi a acţiunilor militare din teatrele de operaţii şi din afara acestora, inclusiv în procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor. Printre acestea considerăm că se conturează şi următoarele:

- lărgirea benzii de reţea pentru asigurarea creşterii capacităţii şi vitezei de transmitere a datelor şi informaţiilor;
- echiparea reţelelor cu hardware şi software necesare RBR;
- realizarea şi operaţionalizarea bazelor de date necesare RBR;
- realizarea şi interconectarea în reţea a senzorilor şi surselor I2SR;
- structurarea comandamentelor operaţionale şi a unităţilor de luptă în aşa fel încât să poată opera în reţele reale şi virtuale;
- realizarea unor sisteme de arme compatibile cu filosofia RBR şi adaptarea celor existente la noile exigenţe.

Aceste exigenţe se pun deja în aplicare, atât la nivelul NATO şi la cel al UE, cât şi de către fiecare ţară membră a acestor organizaţii. La acest proces nu participă doar armatele şi decidenţii politici, ci, într-o formă sau alta, cercetarea ştiinţifică, industria de armamente, înalta tehnologie, tehnologia informaţiei, dar şi corporaţiile specializate în hardware şi software.

Esenţa războiului bazat pe reţea o constituie accesul în timp real la informaţie, cunoaşterea exactă, completă şi complexă a spaţiului luptei şi a tot ceea ce ţine de acesta şi acţiunea militară (sau nonmilitară) adecvată.

Puţine ţări din lume pot spera să realizeze singure, fără o strânsă cooperare cu celelalte, aceste obiective. De aceea, în realizarea unor capacităţi şi abilităţi cerute de RBR, un rol deosebit îl au alianţele, coaliţiile şi cooperarea în domeniul *high-tech, IT* şi industriei de armamente. NATO şi UE se află în plină materializare a unui astfel de demers, centrat pe relaţia euroamericană, iar principalii protagonişti sunt, bineînţeles, Statele Unite şi Uniunea Europeană. După ce va intra în vigoare Constituţia Europeană şi UE va deveni o entitate compatibilă din toate punctele de vedere cu Statele Unite, acest proces de colaborare în modernizarea structurilor şi tehnologiilor necesare RBR va cunoaşte un salt remarcabil.

Armata Română este şi trebuie să fie beneficiară a acestei noi dimensiuni a revoluţiei în domeniul militar. Ea trebuie să facă toţi paşii posibili pentru implementarea conceptului RBR şi a noii filosofii a procesului de gestionare a crizelor şi conflictelor.

O strategie de implementare a acestui concept – începută deja cu câţiva ani în urmă – ar trebui să fie centrată în continuare şi pe următoarele obiective importante:

- definitivarea sistemului de transmisiuni al Armatei României şi crearea condiţiilor tehnice şi de software necesare integrării lui depline în fizionomia de reţea, avându-se în vedere banda lărgită şi posibilitatea folosirii în acest sens a Internetului şi altor reţele;

- integrarea treptată, pe măsura înlocuirii tehnologiilor vechi cu altele noi, şi a celorlalte sisteme – cel de control şi supraveghere a spaţiului aerian, cel de supraveghere a spaţiului maritim etc. – în acelaşi sistem unitar şi flexibil care să fie compatibil cu sistemele NATO şi UE şi cu tot ce ţine de fizionomia informaţiei, conducerii şi acţiunii pe bază de reţea;

- achiziţionarea sau producerea de componente hardware şi software şi a unor sisteme de arme care să poată fi conectate

între ele într-o reţea a mijloacelor de luptă din teatru şi din afara acestuia, precum şi cu reţelele de comandă-control C4 şi cu cele I2SR;

- adaptarea în permanenţă a structurilor la exigenţele Războiului Bazat pe Reţea.

În următoarele decenii, conceptul RBR va cunoaşte, probabil, o foarte mare dezvoltare. Ţările NATO şi Uniunea Europeană vor adera din ce în ce mai mult la viitoarele strategii, situându-se, ca întotdeauna, în avangarda tehnologică, doctrinară şi strategică a politicii militare, războiului şi luptei armate. În acest timp, decalajele tehnologice dintre ţările care vor dispune de tehnologii şi strategii RBR şi ţările care nu vor avea acces la astfel de tehnologii se vor accentua şi mai mult, iar ameninţările asimetrice se vor intensifica. De aceea, după toate probabilităţile, adaptarea conceptului la noile tipuri de ameninţări şi conflicte va reprezenta una dintre priorităţile viitorului apropiat. În acest sens, se vor dezvolta îndeosebi mijloacele I2SR şi reţelele aferente, precum şi cele legate nemijlocit de procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor.

UNELE CONCLUZII

1. Tehnologia informaţiei afectează producţia, comerţul, relaţiile internaţionale, viaţa oamenilor. Ea revoluţionează afacerile, determinând dispariţia unora dintre industriile tradiţionale şi creşterea incredibilă a altora[12]. Chiar dacă problemele întreprinderilor rămân, în esenţă, aceleaşi, mijloacele de rezolvare a acestora se schimbă radical. Apare un nou mod de gândire: gândirea în reţea. Acelaşi lucru se manifestă şi în cadrul problemelor militare, ale pregătirii şi desfăşurării războaielor şi conflictelor armate.

2. Mediul conflictual militar rămâne, în continuare, primejdios, violent, nesigur şi haotic, dar noile tehnologii permit o mai bună cunoaştere a acestuia şi, în consecinţă, proiectarea de noi maniere de stabilire şi îndeplinire a misiunilor. Această nouă filosofie se manifestă, în primul rând, la nivelul marilor armate şi nu afectează în mod direct ţările mici, întrucât acestea, deocamdată, nu-şi pot permite accesul la astfel de tehnologii. Bugetul lor militar, spre exemplu, chiar dacă atinge un miliard de dolari, este, totuşi, de peste 400 de ori inferior celui al Statelor Unite şi de 30-40 de ori mai mic decât cel al unora dintre ţările importante din cadrul Uniunii Europene. Cu un astfel de buget este greu să ai acces la înaltele tehnologii cerute de RBR, dar nimeni nu poate eluda aceste noi realităţi. De aceea, şi pentru ţările mici sau care nu-şi pot permite cheltuieli militare substanţiale, există unele soluţii specifice de accedere în spaţiul RBR. Aceste soluţii se află în tratarea problemelor cu care se confruntă, în implementarea

[12] www.ameinfo.com/news/Detailed/54916.html

RBR, prin filosofia de alianţă şi printr-un concept naţional lărgit.

3. O astfel de perspectivă trebuie să se manifeste în modul în care sunt concepute, dezvoltate, echipate şi retehnologizate sistemele de comunicaţii, în dinamica reţelelor Internet, a reţelelor de informaţii-comunicaţii în domeniul economic, îndeosebi în cel al producţiei şi asimilării de tehnologii de vârf şi de tehnologii ale informaţiei, în pregătirea specialiştilor şi managerilor de sisteme şi de reţele, în realizarea sau asimilarea tehnologiilor hardware şi software necesare.

PARTEA A II-A
RĂZBOIUL ASIMETRIC

În condiţiile spargerii bipolarităţii şi dezvoltării fără precedent a armamentului strategic (rachete balistice, aviaţie strategică, rachete de croazieră, submarine nucleare, port-avioane, sisteme de arme de mare precizie, sisteme de arme bazate pe nanotehnologii, pe biotehnologii, pe amplificarea undelor etc.), confruntarea simetrică ar putea părea un nonsens, întrucât disproporţionalitatea este foarte mare, iar Războiul Bazat pe Reţea şi războiul noncontact s-au experimentat deja şi, în prima fază – faza simetrică –, au dat rezultate excepţionale. Şi totuşi, „faza postsimetrică" a pus probleme extrem de grave, care, deocamdată, nu au soluţii viabile, iar în viitor, războiul asimetric – componentă de început a unui război haotic – se profilează confuz şi ameninţător.

Chiar dacă, în momentul de faţă, se studiază noi strategii ale războiului înalt tehnologizat pentru soluţionarea conflictelor de joasă intensitate şi stabilizarea zonelor turbulente, viitorul aparţine unor confruntări asimetrice flexibile, care vor adânci şi mai mult componenta haotică a războiului.

Această perspectivă este îngrijorătoare, întrucât, într-un spaţiu haotic, modelat de ecuaţii nelineare, singura certitudine este lipsa oricărei perspective clare.

Studierea războiului asimetric se constituie într-o modalitate de semnalare timpurie sau măcar oportună a profilării unor orizonturi foarte neclare în ceea ce priveşte războiul.

Este un studiu al unei noi geneze a îngrijorării.

Într-o formă sau alta, aproape toate războaiele din lume au fost asimetrice sau au avut etape profund asimetrice. Asimetria a fost, din toate timpurile, căutată şi chiar cultivată. Întreaga lucrare „Arta războiului" a lui Sun Tzî şi „Arthashastra" indianului Kautylia nu sunt altceva decât pledoarii coerente şi convingătoare de aplicare a unei filosofii a principiilor sau, mai exact, a realităţilor asimetriei în confruntările dintre diferite entităţi. Aceste lucrări, care sunt valabile şi chiar aplicabile şi azi, dezvoltă un inteligent şi complex mod de a gândi şi de a face războiul, de a trage maximum de avantaje de pe urma lui, cu pierderi cât mai puţine şi costuri cât mai mici, de a folosi războiul ca instrument, şi nu ca scop şi cu atât mai puţin ca scop în sine. Este mult mai avantajos să găseşti metoda cea mai potrivită pentru a-l determina pe adversar să cedeze fără luptă, să accepte un fapt împlinit, să fie pus în situaţia de a nu putea reacţiona sau, mai mult, să fie convins că războiul (chiar şi cel de apărare) ar fi o greşeală şi că diferendul poate avea şi alte căi de rezolvare, decât să declanşezi nişte ostilităţi care se vor solda cu pierderi uriaşe de vieţi omeneşti şi de valori şi, în afară de aceasta, vor intra în memoria colectivă ca un fapt care va trebui, odată şi odată, răzbunat. Chiar şi astăzi, spre exemplu, în doctrina chineză, soluţia politică este preferabilă celei militare, înţelepciunea fiind considerată mai preţioasă şi mai eficientă decât forţa, tratativele mai importante decât confruntarea violentă. Dialogul costă mai puţin decât lupta armată şi oferă mai mult. Până la urmă, şi războiul se încheie tot printr-un tratat sau printr-un dialog.

Toată lumea – adică toate statele şi toate organizaţiile internaţionale – preferă tratativele în locul ostilităţilor, descurajarea în locul confruntării sau, ca modalitate de confruntare, negocierile în locul războiului. Unii dintre teoreticieni susţin, cu argumente foarte serioase, că războiul ar fi un *sfârşit* al politicii, şi nu o *continuare* a ei. De aici nu

rezultă însă în mod automat că s-a renunţat sau că ar fi preferabil să se renunţe la conceptul clausewitzian al războiului, în favoarea unuia mai puţin belicos. Indiferent cum ar fi definit şi înţeles – ca o continuare a politicii, în sensul folosirii mijloacelor violente, sau ca un sfârşit al politicii, în sensul trecerii de la dialog şi negociere, specifice politicii, la folosirea forţei, care, chipurile, n-ar mai ţine de politică, ci de altceva, de un domeniu care s-ar situa undeva în zona nonpoliticii –, războiul rezultă în urma unei decizii sau unor decizii politice. El este gândit temeinic, planificat riguros, susţinut multilateral (politic, economic, tehnologic, informaţional, spiritual, psihologic şi chiar cultural) şi efectuat prin toate mijloacele necesare şi posibile.

CAPITOLUL 1
FILOSOFIA ŞI FIZIONOMIA RĂZBOIULUI ASIMETRIC

Indiferent din ce perspectivă l-am privi şi ce gânduri am avea pentru el sau împotriva lui, războiul rămâne şi va rămâne, probabil, mereu, o situaţie-limită a comportamentului omenesc, un paradoxal *modus vivendi*. Înainte de a fi un *modus vivendi*, războiul trebuie să fie supus unui *modus cognoscendi*, întrucât nu putem apela la el, atâta vreme cât nu-i cunoaştem, în fiecare epocă istorică şi chiar în fiecare moment al evoluţiei societăţii omeneşti, foarte bine cauzele, filosofia şi fizionomia, implicaţiile şi, mai ales, efectele.

Războiul este doar un mijloc. Şi nu unul dintre cele mai eficiente, deşi este şi va fi mereu unul dintre cele mai teribile. Şi aceasta nu pentru că, din păcate, violenţa pare calea cea mai simplă, cea mai directă şi cea mai eficientă de a obţine rapid ceea ce doreşti. Cu condiţia să fii mai puternic decât cel pe care-l ataci, să coalizezi în jurul tău pe toţi cei care sunt sau pot fi prietenii tăi şi duşmanii sau neprietenii celui pe care vrei să-l ataci. Iar pentru ca respectivul atac să fie sau să pară cât mai legitim, adversarul trebuie satanizat, transformat, cu ajutorul mediei şi cu multe alte „ajutoare" posibile, în inamicul public numărul unu al întregii omenirii, în pericolul cel mai grav care ameninţă întreaga lume etc. În acest sens, trebuie să cheltuieşti foarte mulţi bani, să elaborezi politici şi strategii credibile, să devii campionul salvării şi fericirii omenirii, să operezi cu noţiuni clare, indubitabile, pe care lumea să le înţeleagă aşa şi numai aşa cum vrei tu şi, mai mult, să fii sau să pari foarte sincer în acest demers foarte responsabil de a curma răul şi a

cultiva binele. Bineînţeles că adversarul se va folosi şi el de toate mijloacele pentru a dovedi contrariul. Lumea va înţelege rapid jocul, dar nu îi va păsa prea mult. Îşi va spune că astea-s vremurile, aşa a fost şi pe timpul Imperiului Mongol, şi pe timpul Imperiului Roman, şi pe timpul Imperiului Austro-Ungar, şi pe timpul Imperiului Otoman, şi pe timpul bipolarităţii… Politica şi strategia de îndiguire americane din perioada unei confruntări complexe Est-Vest, denumită Război Rece, consolidată de efectele directe sau indirecte pe care această îndiguire le-a produs în spaţiul ţărilor socialiste, de ineficienţa economică a sistemului şi de efectul de non-libertate (libertatea fiind definită, în mod caricatural, cu un concept hegelian, ca necesitate înţeleasă), a reuşit pe deplin. În Europa, sistemul socialist s-a prăbuşit rapid şi intempestiv. Totdeauna mijloacele vor fi diferite, iar rezultatele vor rămâne şi ele îndoielnice.

Asimetria începe de aici, războiul asimetric se declanşează prin această denigrare reciprocă, fiecare cu mijloacele de care dispune, şi, din păcate, se transferă în spaţiul luptei armate, desfăşurată şi ea cu mijloacele de care dispun beligeranţii. Ele sunt, de cele mai multe ori, disproporţionate. Iar disproporţia înseamnă nonsimetrie sau, cu un termen mai la modă, disimetrie. Forţele şi mijloacele care se folosesc în timpul confruntării n-au aproape nimic comun – unele sunt ultra-perfecţionate, stăpânesc şi supraveghează continuu întregul spaţiu de confruntare, precum şi toate spaţiile adiacente sau complementare acestuia, altele sunt doar nişte adunături neinstruite, ce dispun de arme primitive sau de ce au putut aduna de pe la alţii – şi, de aceea, în spaţiul luptei, aceştia din urmă nici nu ştiu când mor.

Aşa s-a întâmplat cu armata lui Saddam Hussein în timpul războiului din 1991 şi în cel din 2003. Copleşită complet din punct de vedere tehnologic şi informaţional, ea nu a putut

reacţiona decât prin mici ambuscade şi prin clasicele acţiuni de hărţuire, deşi, ca efect al unui război psihologic de 12 ani, al unui embargo teribil asupra armelor, precum şi al unei conduceri dictatoriale, nici voinţa de a lupta nu mai putea fi în parametri normali.

Este vorba de o disproporţie imensă, nu doar de diferenţe mai mari sau mai mici. Spre exemplu, în timp ce tancurile din dotarea armatei lui Saddam Hussein nu dispuneau nici de termolocator, nici de radiolocator, iar distanţa loviturii directe era de o mie de metri, bătrânul Abrams american dispunea de radiolocator şi termolocator, de capacitatea de a se conecta la o reţea de informaţii în timp real, iar distanţa loviturii directe, asigurată de proiectilul-săgeată, era de patru mii de metri. Tancul irakian nu putea să acţioneze decât din adăpost, prin foc-pumnal, deci de la mică distanţă, dar nici acest lucru nu era posibil, întrucât adăpostul nu mai putea fi adăpost, de vreme ce mii de senzori îl căutau şi îl descopereau şi în gaură de şarpe.

Dacă, în timpul războiului din 1991, Divizia Tawakalna, una dintre marile unităţi de elită din Garda Republicană, a putut să producă unele mici pierderi Corpului american care a atacat pe direcţia ei (e drept, cu preţul nimicirii ei complete pe câmpul de luptă de către forţele americane), de data aceasta, nu a mai fost posibil nimic. Această disproporţie imensă nu a fost şi nu este doar la nivel tactic, ci şi la niveluri extrem de importante pentru un război: politic, militar, strategic şi mediatic. Saddam Hussein, dictatorul de la Bagdad, încurajat cândva în timpul războiului împotriva Iranului şi chiar pentru atacarea Kuweitului, devenise *persona non grata* în Orientul Mijlociu, un fel de pericol uriaş pentru democraţie, drepturile omului, pentru cer şi pentru pământ. Ulterior, după ce a fost prins, cum bine se ştie, a fost judecat, condamnat la moarte şi spânzurat nu pentru că a pierdut un război disproporţionat, ci pentru că a gazat un sat…

Timpul trece. Conflictul din Irak se continuă. Acumulările din timpul regimului totalitar explodează. Numeroasele entităţi se luptă între ele, iar forţele coaliţiei cu greu reuşesc să gestioneze situaţia. Gherilele irakiene dau mult de furcă ordinii de drept din această ţară şi forţelor coaliţiei, Congresul american este, în mare parte, ostil prezenţei militare în Irak, iar 53 % dintre americani consideră că nu există nici o şansă de victorie, Marea Britanie, la data când scriem aceste rânduri, îşi va reduce contingentul cu 1.500 de militari, în timp ce Iranul dezvoltă un program nuclear care pune iarăşi pe jar o anumită parte a lumii, mai ales după ce a refuzat să aplice rezoluţia 1737 din 23 decembrie 2006 a Consiliului de Securitate prin care i se cerea ca, până la 21 februarie 2007, să suspende activitatea de îmbogăţire a uraniului.

Această dată de 21 februarie a trecut, iar preşedintele Iranului a anunţat că ţara sa nu renunţă la dreptul ei de a-şi realiza energie nucleară în scopuri paşnice, chiar dacă ONU a înăsprit sancţiunile împotriva acestei ţări. Numai că nimeni nu-l crede şi unii chiar îl bănuiesc că, de fapt, nu face altceva decât să pregătească terenul pentru realizarea armei nucleare, întrucât cele mai multe dintre statele din zonă – Rusia, India, Pakistanul, China şi Israelul – dispun de astfel de arme…

Israelul şi-a pornit, probabil, motoarele avioanelor sale F-16, fiind gata să bombardeze, chiar şi unilateral, instalaţiile nucleare iraniene, aşa cum a făcut-o şi la 7 iunie 1981, împotriva instalaţiilor de la Osirak, din Irak, cu 8 F-16, 6 F-15 şi 16 bombe de o tonă, printr-o operaţie denumită Operaţia „Opera". Pentru aceasta, avioanele israeliene au parcurs, la mică înălţime, o mie de kilometri. Cele două reactoare de la Osirak, din apropiere de Bagdad, erau de provenienţă franceză, iar decizia de a-i ajuta pe irakieni să acceadă la tehnologia nucleară o luase prim-ministrul de atunci, preşedintele de azi al

Franţei, Jacques Chirac. În urma acelui raid şi-a pierdut viaţa şi un francez. Irakul era, cum bine se ştie, în plin război cu Iranul.

La data când documentării noastre, exista posibilitatea ca Israelul să atace, în aceeaşi manieră, Iranul, mai precis, instalaţiile nucleare ale acestei ţări. Acest atac ar urma să fie efectuat cu aviaţia, cu sau fără sprijin american, asupra instalaţiilor nucleare din Iran, aşa cum a procedat, cu ani în urmă, şi cu instalaţiile nucleare din Irak. Pentru aceasta, este nevoie de acceptul american pentru survolarea Irakului (The Daily Telegraph). Israelul s-a pregătit foarte serios pentru o astfel de intervenţie, iar eforturile sale în vederea acestei acţiuni au fost apreciate de către Ehud Olmert, premierul israelian în funcţie la acea dată, ca fiind fără precedent în istoria statului Israel. Problema atacării sau neatacării Iranului se discută aprins şi în Statele Unite. O parte dintre congresmeni consideră că un atac asupra acestei ţări ar fi un dezastru, atât pentru Orientul Mijlociu şi pentru întreaga lume, cât şi pentru credibilitatea Statelor Unite.

Dar războiul cuvintelor, al imaginilor, al discursurilor de tot felul continuă. Preşedintele Iranului se joacă cu focul, iar comunitatea internaţională şi îndeosebi Consiliul de Securitate al ONU nu prea ştiu ce să facă. Unii vor noi rezoluţii, alţii cer sancţiuni, iar Israelul este gata să treacă la atac, întrucât, susţine conducerea acestei ţări, Teheranul sprijină Hezbollahul şi, din acest motiv, precum şi din cel al posibilei dotări a Iranului cu arma nucleară (deşi acest lucru pare destul de greu, chiar imposibil de realizat în timp scurt), securitatea statului evreu este grav ameninţată.

Ce-i asta? Simetrie? Asimetrie? Disproporţionalitate?

La urma urmei, prea puţin contează ce este. Important este ce produce, cu ce costuri şi cu ce efecte. Pentru că, indiferent ce ar fi şi cum ar fi conceput, dus, explicat şi justificat, războiul tot război rămâne.

1.1. Război al umbrelor

Se discută foarte mult şi foarte multe, astăzi, despre războiul asimetric. Care pare a fi un război al umbrelor. Există numeroase studii pe această temă, au fost scrise câteva cărţi, iar revistele adăpostesc articole, opinii şi tot felul de aserţiuni cu privire la acest tip de război.

Filosoful brazilian Olavo de Carvalho, spre exemplu, afirmă, într-un articol[13] publicat în limba engleză pe FrontPageMag, că, după războiul din Algeria (1954-1962), «războiul asimetric» a devenit principiul de bază al strategiei anti-Occident. Acest tip de război este inspirat din «războiul indirect» conţinut în lucrarea fundamentală a lui Sun Tzî, *Arta războiului*, care, începând cu anii 1950, a fost difuzată în spaţiul sovietic şi în multe alte ţări. Filosoful brazilian defineşte acest concept ca fiind cel al unei confruntări armate în care protagoniştii nu acceptă şi nu respectă nici o regulă şi nicio formă de restricţie privind acţiunile lor. Fiecare face ce-i convine, folosindu-se la maximum de constrângerile, morala, legile şi obiceiurile care-l leagă pe celălalt de mâini şi de picioare. Este citat, în acest sens, Callot d'Herbois[14], delegat al Convenţiei franceze, care afirma, cu două secole şi jumătate în urmă, că „totul este permis celor care acţionează în favoarea revoluţiei".

În timpul războiului algerian, remarcă un analist din Canada, Hugues Letourneao, ofiţer din Forţele Navale, Frontul

[13] http://www.olavodecarvalho.org/traducoes/assymetrique.htm, Olavo de Carvalho, **L'arme de la 'guerre assymétrique',** *Folha de S.Paulo*, 6 octombrie 2004.

[14] Om politic francez (născut la Paris, la 19 iunie 1750 – mort la Sinnamary, Guiana, la 8 iunie 1796). A reprimat cu violenţă insurecţia regalistă de la Lyon (1793) şi s-a opus lui Robespierre. Organizator al Terorii. A fost deportat în Guiana, unde şi-a găsit şi sfârşitul.

de Eliberare din Algeria a recurs la „greve, ambuscade, terorism împotriva populaţiei proprii şi altor organizaţii algeriene de eliberare, la asasinate, tortură, mutilare, extorsiunea unor sume mari de bani de la populaţia civilă, sabotaje industriale şi agricole, distrugeri de bunuri publice, intimidare şi executarea unor presupuşi colaboratori, campanii de dezinformare etc."

În acest timp – scrie Olavo de Carvalho – cel mai mic act ilegal din partea forţelor de ocupaţie franceze era exploatat de militanţii intelectuali de la Paris, care exercitau un şantaj moral ce condamna guvernul la inactivitate de teama unui scandal.

Cam acesta ar fi, în opinia multor analişti, războiul asimetric. Oare, chiar aşa să fie?!

Unii autori arată că, de fapt, războiul asimetric nu este altceva decât un război primitiv (de cele mai multe ori, nejustificat) al celui slab împotriva celui puternic, în care, datorită faptului că, totdeauna, cel puternic respectă regulile şi principiile războiului, normele de drept şi întreaga legislaţie internaţională, fiind legat astfel de mâini şi de picioare (evident, de către aceste legi), el, cel slab, are, deopotrivă, şi iniţiativa strategică şi toate mijloacele pentru a-l pune pe cel puternic într-o situaţie dificilă, întrucât el nu respectă nimic. Cu alte cuvinte, victimele războiului asimetric ar fi marile puteri tehnologice şi informaţionale, marile armate (care nu se pot coborî la furtişaguri tactice, la ambuscade, atacuri teroriste etc.), lumea civilizată şi democraţia.

Războiul asimetric este, astfel, asemuit cu gherila, terorismul, revoluţia armată, precum şi cu alte forme prin care o parte a populaţiei sau o parte dintre ţările lumii luptă pentru ceea ce consideră ele că li se cuvine. Până aici, totul pare a fi în regulă. Tot omul are dreptul să lupte, prin toate mijloacele, pentru drepturile sale, cu condiţia ca mijloacele şi acţiunile respective să fie legale. Numai că termenul „legal" este înţeles

în mod diferit şi de unii şi de alţii. Unii consideră că legal este tot ce se supune legilor elaborate de ei şi acordurilor internaţionale sau naţionale impuse de ei – legile fiind elaborate de parlamente, iar acordurile constituindu-se în norme de drept internaţional –, în timp ce alţii sunt de părere că legile exprimă doar interesele unora şi le reprimă pe ale altora şi, de aceea, ele nu pot fi valabile pentru toată lumea.

În aceste condiţii, mai poate fi războiul o continuare a politicii sau o expresie a ei? Unii autori sunt de părere că, astăzi, războiul devine o continuare a neo-liberalismului prin alte mijloace, adică prin mijloace şi acţiuni disuasive violente. Numai că nu întreaga planetă este de acord cu ideile neoliberalismului şi, de aceea, o parte a acestei lumi luptă, prin toate mijloacele, împotriva lor. Cu alte cuvinte, războiul nu este altceva decât o afacere ca oricare alta. Neoliberalii îl folosesc pentru a-şi impune doctrina lor, ceilalţi, adică cei ce sunt împotriva acestei doctrine, îl folosesc pentru a-i opri pe neoliberali. Războiul rămâne, deci, o afacere, aşa cum a fost el mereu. Desigur, o afacere prin mijloace… violente.

Se pare, totuşi, că războiul din zilele noastre nu mai este chiar o simplă continuare a politicii prin mijloace violente, ci devine el însuşi o politică a violenţei. O politică de impunere, prin ameninţare, descurajare, constituire de grupări de forţe, a anumitor interese, în bătălia continuă pentru putere, influenţă, pieţe, resurse şi… chiar pentru stabilitate. În aceste condiţii, războiul se transformă, în mod paradoxal, într-un instrument al păcii. Un război mai mic ce trebuie să prevină un război mai mare, un război catastrofal. Omenirea şi-a pus deasupra capului arma nucleară, sistemele de arme de mare precizie, poate şi arma climatică sau geofizică şi încă vreo câteva sute de arsenale care, scăpate de sub control, ar putea produce marele dezastru.

Războiul terorist şi, respectiv, războiul împotriva terorismului sunt tipurile perfecte de războaie asimetrice. Şi unul, şi celălalt – dacă acceptăm că sunt cu adevărat războaie, şi nu altceva, de pildă, confruntări în spaţiul criminalităţii, al răzbunării, bătălii acerbe pentru putere şi influenţă etc. – sunt războaie continue, cu desfăşurări imprevizibile, de la acţiuni de mare amploare, cum a fost, spre exemplu, bombardarea Afganistanului, considerat a fi o bază teroristă, până la gherila irakiană sau la acţiunile sinucigaşe ale palestinienilor şi fundamentaliştilor islamici.

Războiul terorist şi războiul împotriva terorismului vor cere, cu siguranţă, din ce în ce mai mult şi mai presant, noi forţe, noi mijloace şi noi tipuri de acţiuni. Unele vor duce, inevitabil, la fragmentarea marilor entităţi şi a marilor acţiuni strategice, altele, dimpotrivă, le vor amplifica şi, poate, le vor unifica. De aici, o întrebare de mare actualitate: se va coaliza, oare, lumea împotriva fenomenului terorist sau va continua să lupte, prin mijloacele de care dispune, împotriva terorismului şi, în acelaşi timp, să producă terorism?

Atâta vreme cât faliile strategice dintre lumea bogată şi lumea săracă se adâncesc în proporţii înspăimântătoare, cât resursele şi pieţele constituie un motiv suficient de puternic pentru a crea adversităţi şi bătălii ce nu pot fi soluţionate doar prin parteneriate, ci şi prin regrupări de forţe, prin alianţe şi coaliţii, lumea va continua să fie conflictuală. Unul dintre obiectivele atacurilor teroriste, spre exemplu, este discreditarea şi erodarea puterii statului democratic şi instituţiilor sale, în sensul că un astfel de tip de stat rămâne neputincios în faţa unor asemenea atacuri şi nu-şi poate proteja populaţia, infrastructurile şi valorile. Pe termen lung, o astfel de discreditare poate avea efecte greu de imaginat.

Acţiunile asimetrice sunt riposte complexe, cu efecte pe termen lung – unele, calculate, planificate, altele, aparent, doar

improvizate, dar cu siguranţă induse –, ce pot eroda grav instituţiile şi valorile societăţii moderne. Teroriştii atacă omul, adică fiinţa umană şi instituţiile sale. Sunt vizate îndeosebi infrastructurile critice, de transport şi comunicaţii şi cele ale serviciilor publice legate de sistemele de securitate şi de forţele respective, pentru realizarea unor scopuri directe, în spaţiul de confruntare, de descurajare şi de inducere a fricii, sau indirecte, în sensul creării condiţiilor necesare proliferării economiei subterane şi realizării unor interese financiare ilegale. Or, astfel de obiective nu pot fi realizate decât prin erodarea autorităţii statului şi instituţiilor de protecţie şi securitate a cetăţeanului, proprietăţii şi legii şi realizarea unui control direct sau indirect, prin toate mijloacele posibile – de la terorism la corupţie –, a unor zone-cheie, ce sunt sabotate, prăduite şi folosite în scopuri ilegale şi periculoase.[15]

Războiul asimetric nu este însă asimetric numai pentru unii şi disproporţionat sau normal pentru alţii. El este asimetric pentru toată lumea. De o parte a axei, se află înalta tehnologie, tehnologia informaţiei, politicile, doctrinele şi strategiile care fundamentează războiul bazat pe reţea, războiul preemptiv[*], războiul preventiv (considerat ilegal), lovirea centrelor vitale ale inamicului, realizarea de alianţe şi coaliţii, controlul pieţelor şi resurselor, dar nu oricum, ci creând un mediu propice pentru aceasta, iar de cealaltă parte, se află politicile, doctrinele şi strategiile de ripostă adecvată, pronunţat stratagemică, cu mijloacele la dispoziţie sau care pot fi procurate, folosind la maximum vulnerabilităţile societăţii înalt tehnologizate şi pe cele care pot fi create sau induse.

[15] http://www.revuemilitairesuisse.ch/node/45

[*] *Războiul preemptiv* este admis de Carta ONU, întrucât, vizând contracararea unei lovituri iminente, face parte din războiul de apărare; *războiul preventiv* este considerat război de agresiune, întrucât nu vizează contracararea unei lovituri iminente, ci efectuarea unor lovituri preventive.

Acest tip de confruntare asimetrică accentuată este dramatic. El induce, în toate mediile, nesiguranţă, nelinişte, revoltă, precum şi agresivitate, violenţă, chiar terorism.

Un astfel de război asimetric – în forma sa cea mai concretă, război terorist şi, evident, război împotriva terorismului, dar nu numai – devine foarte periculos, datorită mijloacelor extrem de diversificate, de sofisticate şi răspândirii acestora în toate mediile, începând cu cele terestre şi continuând cu cele cosmice şi cibernetice.

Starea de haos şi de insecuritate, în pofida extinderii NATO şi a UE, se adânceşte şi se amplifică. Partidele din aproape toate ţările democratice se războiesc pentru putere, atât în campaniile electorale, cât şi în afara acestora, cercurile islamice reacţionează virulent, ori de câte ori se simt ofensate, fundamentalismele şi extremismele se accentuează, violenţa pătrunde masiv în viaţa de zi cu zi şi chiar în cultură, îndeosebi în cultura de piaţă, planeta se încălzeşte, iar unii sărăcesc tot mai mult…

1.2. Ultimul război simetric

Riscurile unor conflicte simetrice între marile puteri sunt din ce în ce mai mici şi din ce în ce mai puţin probabile. Odată cu reconcilierea franco-germană, Europa iese, practic, din conflictualitatea ei tradiţională şi intră într-o epocă a unei păci deopotrivă sedentare şi hărţuite.

Unitatea şi înţelepciunea – folosite până acum doar ca modalităţi pentru realizarea unor sisteme de alianţe, ca politici şi strategii de fragmentare şi divizare, de pregătire a unor mari confruntări şi războaie – vor fi suficiente pentru înfăptuirea idealului unei Europe unite, prospere, generatoare de pace şi stabilitate, fără războaie şi fără războiri, în care este timpul să credem? Au fost Balcanii de Vest ultimul bubuit de tun din

Europa? Ultimul război simetric, disimetric şi asimetric? Va fi Europa spaţiul din care se va exporta libertate şi non-conflictualitate? La ora actuală, odată cu recentul val de extindere şi cu perspectiva unei Europe unitare şi a unei dimensiuni eurasiatice promiţătoare şi, probabil, benefice, ar fi timpul să avem în vedere şi o astfel de perspectivă.

N-a fost însă totdeauna aşa. După căderea Imperiului Roman, după distrugerea Imperiului Bizantin şi spargerea unui echilibru impus de forţa civilizaţiei contra barbariei, Europa s-a fragmentat în feude şi stătuleţe, dar, pentru a ieşi din haos, timp de un mileniu, şi-a reconstruit, în tăcere, în mici celule, puterea şi demnitatea, şi-a recreat suporturile de potenţial, şi-a construit cavalerismul şi, supravieţuind Inchiziţiei, s-a pregătit pentru explozia renascentistă şi expansiunea colonialistă (ca să nu-i spunem mondialistă) de mai târziu. A dat însă în patima invaziei lumii, căutând Indii şi spaţii cu aur şi bogăţii de tot felul, explorând şi exploatând Oceanul, Pământul şi Universul. O patimă care a exportat şi impus civilizaţia de tip occidental, primind, în schimb, în multe cazuri, războaie de eliberare, gherile şi chiar terorism.

A urmat iarăşi un echilibru caracterizat prin exportul european de centre de risc şi de greutate spre alte zări, fără ca Europa să reuşească să-şi armonizeze ceea ce era la ea acasă, adică centrele vitale continentale, generatoare de tensiuni şi conflictualitate. Dar şi de ştiinţă, cultură, frumos şi util. Toate au fost perechi pe continentul nostru. Noaptea cu ziua, negura cu lumina, binele cu răul, distrugerea cu construcţia, unitatea cu fragmentarea, războiul cu pacea...

Acumulările au fost uriaşe, iar cele două seisme care s-au declanşat tot aici, în miezul şi din miezul Europei, au zguduit din temelii nu doar un continent care nu a cunoscut niciodată altă linişte decât cea din perioada „mileniului negru“, ci întreaga lume.

Dincolo de dezastre, cele două Războaie Mondiale au demonstrat încă odată, dar nu în măsură suficientă, că lumea este dominată de interdependenţe. Europa a ieşit din război umilită şi fragmentată, incapabilă de a gândi cu luciditate la viitor. Linia Marea Baltică - Marea Neagră, o linie care marchează miezul continentului, a devenit, în mod artificial şi nedrept, falie strategică, la Vest fiind uriaşele forţe ale NATO, iar la Est, uriaşele forţe ale Tratatului de la Varşovia.

Dispozitiv strategic fără precedent, gladiatori atomici faţă în faţă, gata să se sfâşie, dar prudenţi şi atenţi la orice mişcare, descurajaţi reciproc şi înspăimântaţi reciproc de ceea ce ar putea să fie.

Acesta era, de fapt, cel de al Treilea Război Mondial, cu cea mai mare concentrare de arsenale nucleare şi de forţe convenţionale din câte au existat vreodată, faţă în faţă, de o parte şi de alta a unei linii create de finalul celui de al Doilea Război Mondial. Acest al Treilea Război Mondial era, fără îndoială, un Război Simetric, ultimul război simetric al planetei, cu arme de acelaşi tip, cu armate de acelaşi tip, cu idei diferite în conţinut, dar de aceeaşi intensitate în formă, care opunea două lumi, două lumi doar aparent şi vremelnic diferite. Nu lumile erau însă diferite – noi, cu toţii, trăim în aceeaşi lume a oamenilor –, ci interesele, prejudecăţile şi, desigur, hainele.

1.3. Ieşirea din simetrie

S-a creat o partajare cumplită a lumii: Estul şi Vestul. Dar şi Restul. Estul şi Vestul, în timpul acestui teribil Război Rece, se aflau într-o confruntare simetrică, de tipul celor din vremea triburilor de altădată. Sau din timpul Evului Mediu, când unele armate, în loc să se sfâşie, se confruntau prin... reprezentanţi, prin asediu, prin... aşteptare strategică, sau prin... răpire de personalităţi şi plată de răscumpărări. Armatele Evului

Mediu erau, în cea mai mare parte, profesioniste, unele chiar private (ale feudalilor), şi nu aveau, deci, nici un interes să se ucidă reciproc pe câmpul de luptă, ci doar să impună, de regulă, prin stratageme, o anumită voinţă. Războiul de 30 de ani, Războiul de o sută de ani şi tot felul de alte războaie continentale probează cu prisosinţă acest lucru.

„Restul“, încurajat insuficient şi nedescurajat destul, se zbătea în tot felul de războaie asimetrice în mozaic, de la cele de eliberare din starea colonială, creată de expansiunea Europei, la cele de gherilă, de la războaiele dintre clanuri pentru cucerirea puterii politice, la războaiele civile.

Dar şi ceilalţi, adică Estul şi Vestul, căutau ieşirea din simetrie, fiecare în felul lui, dar prin acţiuni aproape simetrice. Cursa înarmărilor, îndeosebi a înarmărilor nucleare, reprezenta una dintre aceste modalităţi relativ simetrice de spargere a echilibrului şi realizare a supremaţiei strategice. Asimetria s-a manifestat îndeosebi în modalităţile strategice de realizare a raportului de forţe. În timp ce sovieticii, urmând linia succesului din cel de Al Doilea Război Mondial, realizaseră, în Europa, cea mai mare concentrare de blindate din lume, demonstrând, în timpul invaziei Cehoslovaciei din 1968, forţa impresionantă a tăvălugului blindat, occidentalii, îndeosebi Statele Unite ale Americii, s-au concentrat asupra calităţii şi performanţei mijloacelor de luptă. Au apărut sistemele de arme de înaltă precizie, acompaniate de politici, doctrine şi strategii corespunzătoare, cum au fost „Apărarea înaintată“, „Riposta flexibilă“, „Bătălia aero-terestră“, „Lovitura în adâncime“ etc.

După implozia comunistă din ultimul deceniu al secolului al XX-lea, toate acestea, fie că au devenit desuete, fie că au fost reluate şi transformate, cu multă grijă, în noi politici, strategii şi concepte. NATO şi-a actualizat rapid, începând cu summit-ul de la Roma, din 1991, conceptul strategic, adaptându-se din mişcare la noua situaţie creată după spargerea

liniei frontului Războiului Rece, Uniunea Europeană a acceptat că, dincolo de o politică economică benefică şi comună, trebuie să existe şi o politică europeană de securitate şi apărare, complementară celei a Alianţei Nord-Atlantice, dar europeană sută la sută. O astfel de politică s-a născut greu, cu mii de precauţii şi de contradicţii care se cereau soluţionate, întrucât continentul european doreşte să iasă cu adevărat din conflictualitatea lui milenară şi să-şi realizeze, în sfârşit, unitatea deplină, şi nu doar o regrupare a forţelor şi mijloacelor în vederea unei noi viitoare confruntări. Europa doreşte să iasă din filosofia şi fizionomia unor relaţii care să aibă la orizonturile mai apropiate sau mai îndepărtate perspectiva unei confruntări violente armate...

Europa nu mai consideră războiul potrivit pentru ea. Şi acest lucru, desigur, pentru motivul că o entitate puternică din punct de vedere economic, politic, cultural şi social nu poate fi atacată de nimeni.

Lumea rămâne, totuşi, de la un capăt la altul, bulversată (chiar haotică) şi conflictuală. Muntele de unitate şi de stabilitate pe care doreşte să-l construiască Europa în mijlocul acestei lumi războinice, chiar pe locul celor mai multe şi mai sângeroase dintre războaie, poate fi o soluţie pentru armonizarea planetei.

Totuşi, se pune în mod tranşant întrebarea: Poate fi posibil acest lucru într-o lume divizată, fragmentată, cu decalaje imense, cu provocări, pericole şi ameninţări dintre cele mai grave şi mai complexe, începând cu cele determinate de încălzirea planetei şi continuând cu cele pe care şi le fac oamenii cu mâna şi cu mintea lor?

Răspunsul europenilor este unul afirmativ, optimist, chiar dacă îndoielile şi incertitudinile cu privire la un astfel de proiect nu au dispărut cu desăvârşire.

Totuşi, conflictualitatea se cere bine gestionată, iar Uniunea Europeană nu se poate sustrage – şi, evident, nu doreşte să se sustragă – de la o astfel de responsabilitate.

Revoluţia în Afaceri Militare – înţeleasă ca politică şi strategie de mare amploare, bazate pe transformări esenţiale ale informaţiei, tehnologiei şi doctrinei – marchează un salt important în spargerea simetriei, creând disproporţionalităţi imense. Acest nou concept – Revoluţia în Afaceri Militare – apărut după o lucrare a lui Shalikashvili din 1996, intitulată *Joint Vision 2010*, este foarte complex, controversat, dar, aşa cum au dovedit-o ultimele decenii, realist şi eficient. Revoluţia în tehnologie (apariţia unor sisteme de arme de mare precizie, a armamentului nonletal, a armelor bazate pe laseri şi pe amplificarea undelor, dezvoltarea senzorilor şi a aplicaţiilor nanotehnologiei şi biotehnologiei în domeniul militar, revoluţionarea conceptelor, apariţia şi experimentarea Războiului bazat pe Reţea, cu toate implicaţiile acestuia, amplificarea operaţiilor bazate pe efecte, mai ales a operaţiilor bazate pe reţea – Network Centric Operations) a creat, deopotrivă, disproporţionalitate, întrucât puţine ţări din lume pot realiza aşa ceva, dar şi asimetrie, întrucât toate ţările din lume doresc să găsească şi trebuie să găsească un răspuns sau răspunsuri adecvate la astfel de provocări. Aceste răspunsuri sunt, în general, asimetrice. Însuşi preşedintele Rusiei, referindu-se la decizia instalării unui scut antirachetă în unele din ţările est-europene, a precizat că, la astfel de provocări, Rusia va găsi un răspuns asimetric adecvat. Or, cum bine se ştie, Rusia şi Statele Unite ale Americii se află într-un parteneriat strategic benefic şi eficient. Mediul strategic de securitate este însă dinamic, complex, iar provocările şi răspunsurile îmbracă toate formele şi formulele cunoscute sau necunoscute, de la cele simetrice la cele asimetrice, în tot spectrul posibil. Războiul simetric, în forma lui cunoscută, este însă din ce în ce mai puţin probabil.

Cele două războaie mondiale au avut ca efect, între altele, elaborarea unui sistem de reglementări internaţionale care, practic, scot războiul în afara legii. De asemenea, este puţin probabil ca, în secolul al XXI-lea, să mai asistăm la acţiuni ale unor coaliţii internaţionale împotriva unui stat, aşa cum s-a întâmplat în cazul Irakului. Reacţia asimetrică a Irakului, fragmentat şi sfâşiat de tot felul de interese şi de conflicte, este edificatoare pentru acest început de secol. Dar, în opinia noastră, nu se va încerca ieşirea din asimetrie, ci doar găsirea unui răspuns adecvat, între care cel mai important pare a fi folosirea elementelor Războiului bazat pe Reţea în conflicte de joasă intensitate şi în conflicte asimetrice. Aceasta poate însemna o nouă escaladare a conflictualităţii, mutarea ei în spaţiul stratagemelor şi loviturilor directe, sau, dimpotrivă, o diminuare a conflictualităţii, prin recrudescenţa unor acţiuni punctuale, preventive şi disuasive.

Totdeauna, în ceea ce priveşte conflictul armat şi războiul, s-a căutat, s-a încercat şi chiar s-a forţat ieşirea din simetrie. Nu şi din asimetrie. Evident, prin realizarea superiorităţii. Aşa s-a ajuns, în epoca tehnologiei de vârf şi a tehnologiei informaţiei, la o imensă disproporţionalitate calitativă. Cantitatea lasă din ce în ce mai mult locul calităţii, întrucât nu contează cât de multe forţe ai, ci câtă putere au acestea, cât de eficiente sunt ele în spaţiul luptei, în rezolvarea tuturor situaţiilor posibile, şi nu doar a celor care ţin de confruntarea armată directă.

Această viziune a devenit, în cele din urmă, o adevărată obsesie. Toată lumea şi-a centrat şi concentrat atenţia şi eforturile spre realizarea unor entităţi militare superdotate, dacă se poate expediţionare, capabile să acţioneze rapid şi eficient în orice mediu tactic şi strategic, împotriva oricărui inamic. Condiţia succesului este ca inamicul să fie devansat, mai ales tehnologic, informaţional, doctrinar şi strategic, să fie pus în

stare de inferioritate şi să se afle realmente în stare de inferioritate, fără putinţa de a compensa neputinţa tehnologică prin calităţi manageriale deosebite.

Războiul masiv, mondial sau mondializat, pe viaţă şi pe moarte, între două uriaşe entităţi simetrice nu mai are nici un sens, întrucât, în afară de faptul că a devenit extrem de periculos, nu mai are şi nu mai poate avea scopuri şi obiective raţionale acceptabile.

Ce să obţii printr-un astfel de război? Supremaţia mondială?! Asta nu ţi-o dă războiul, ci forţa financiară, informaţională, economică şi tehnologică. Războiul nu mai poate fi altceva decât o afacere sau o parte dintr-o imensă afacere, adică un instrument al acestei forţe, pumnul care ameninţă, impune sau avertizează.

Nolens volens, acest pumn există în toate dimensiunile posibile, reale şi virtuale. E drept, nu toată lumea se lasă intimidată, dar majoritatea oamenilor şi entităţilor umane ţin seama de această realitate.

Acesta a fost şi, probabil, încă mai este raţionamentul care conduce la investiţii semnificative în programe militare, în crearea de noi arme, care de care mai sofisticate, mai precise şi mai costisitoare.

Costurile revigorează unele cifre de afaceri – însuşi războiul devine, în fond, o afacere, nu doar ca pumn electronic omnidirecţionat, ci şi ca piaţă, ca spaţiu de consum extrem de costisitor dar şi de profitabil –, întreţin conflictualitatea, secătuiesc unele state şi umplu buzunarele patronilor firmelor producătoare de arme, de soft-uri şi de alte mijloace folosite sau care pot fi folosite în conflicte militare. Dintotdeauna, omenirea a avut nevoie de arme şi niciodată nu va renunţa cu adevărat la ele, ci, dimpotrivă, le va perfecţiona din ce în ce mai mult, până va ajunge la imposibilitatea folosirii lor. Pentru că sunt sau vor fi prea multe şi, mai ales, prea periculoase.

O astfel de realitate are cel puţin patru explicaţii, adică patru raţiuni şi patru determinări:

- armele şi mijloacele de confruntare violentă aduc nu numai pierderi de vieţi omeneşti şi distrugeri materiale, ci şi foarte mulţi bani;
- lumea a atins un asemenea nivel al conflictualităţii şi al dezvoltării mijloacelor de luptă, încât nu mai poate da înapoi;
- pericolul unui conflict cu folosirea celor mai distrugătoare dintre mijloace este atât de grav, încât, în mod raţional, conflictualitatea nu mai poate fi lăsată la discreţia oricui, ci se cere gestionată şi controlată;
- gestionarea şi controlul conflictualităţii, crizelor şi conflictelor armate nu se pot realiza doar prin tratate, acorduri şi convenţii, ci şi prin coalizarea şi presiunea forţei.

Omenirea este obligată să accepte o astfel de realitate. Este o realitate crudă, conflictuală, în care se sparg simetrii şi se construiesc asimetrii, iar modalitatea principală prin care se realizează această teribilă desfăşurare de forţe este, în principiu, disproporţionalitatea tehnologică şi conceptuală, căreia i se răspunde prin tot felul de mijloace, de la cele generate de supertehnologie la cele primitive, de la gherilă la terorism, de la dezvoltarea unei economii subterane şi traficante ilegale, care agresează civilizaţia, la gherilă şi la alte forme şi formule ale ceea ce am putea numi *asimetria de reacţie*.

1.4. Haosul asimetric

Spargerea bipolarităţii a spart şi simetria strategică. Haosul creat după implozia Tratatului de la Varşovia şi a sistemului comunist a deschis larg poarta asimetriei. Nu mai era nevoie de o cursă în doi a înarmărilor. Cursa a dispărut. A apărut însă competiţia. De fapt, a reapărut competiţia, pentru că

ea nu dispare niciodată. Fiecare a trecut la o înarmare pe cont propriu, în funcţie de interesele sale vitale şi de responsabilităţile pe care şi le asumă sau care, într-o formă sau alta, îi revin. Unii sunt foarte responsabili, chiar îngrijoraţi de soarta lumii şi de realităţile ei încă dramatice produse de imensele decalaje, de polarizarea bogăţiei şi a sărăciei, de împuţinarea resurselor, de încălzirea planetei, de proliferarea pericolelor şi ameninţărilor de tot felul, de amploarea fenomenelor şi proceselor anomice, de acţiunile şi reacţiile transfrontaliere paradoxale şi de atâtea altele, alţii aşteaptă să vadă ce rezultă.

Este vremea strategiilor directe, dar şi a stratagemelor. Unii lovesc, prin toate mijloacele, asumându-şi riscuri imense, centrele vitale şi nucleele unor cicloane care generează o conflictualitate din ce în ce mai greu de controlat şi de gestionat, ce poate degenera în războaie pustiitoare, alţii caută fel de fel de subterfugii.

E drept, o parte din forţele lumii se regrupează şi se concentrează în alianţe, coaliţii, organizaţii şi organisme internaţionale şi regionale. Altele nu se regrupează, ci doar se întăresc, se reorganizează şi se consolidează. Dar toate au în vedere o poziţie geostrategică avantajoasă, accesul la resurse şi la pieţe, accesul la sistemele de securitate regionale, continentale şi planetare, reducerea vulnerabilităţilor şi dezvoltarea unor capabilităţi de acţiune şi de reacţie în caz de criză şi conflict.

NATO are, azi, 26 de membri, Uniunea Europeană cuprinde 27 de state europene şi, probabil, în viitor, va continua să se extindă, incluzând în acest spaţiu ce generează forţă economică, stabilitate şi securitate şi ţări de dimensiuni eurasiatice, precum Rusia şi Turcia, sau ţări de pe falii strategice, cum sunt cele caucaziene, gruparea Asia-Pacific funcţionează din plin, forumul Asia de Nord-Est (China, Rusia, Japonia, Coreea de Sud) se ocupă deja de exploatarea petrolului

din Marea Ohoţk, iar mâine, probabil, şi de cel din Siberia, Asia de Sud-Est îşi concentrează forţele pentru a rezolva conflictualitatea de natură economică, etnică şi religioasă cu care se confruntă, Asia Centrală doreşte să iasă din aura malefică a fostului foaier perturbator...

Fiecare cu drumul său. Dar aceste drumuri se amplifică şi se diversifică, pentru că un stat, o alianţă, o grupare de state, oamenii şi comunităţile lor nu merg pe un singur drum, ci pe mai multe, unele principale, altele de rezervă, unele la vedere, altele ascunse cu foarte multă grijă.

CAPITOLUL 2
TIPOLOGIA RĂZBOIULUI ASIMETRIC

Zbigniew Brzezinski a fost audiat, la 1 februarie 2007, de Comisia pentru Afaceri Externe din Senat. În faţa acesteia, fostul consilier pe probleme de securitate naţională a citit o declaraţie ai cărei termeni au fost elaboraţi cu multă grijă. El a afirmat: *„Un scenariu posibil pentru o confruntare militară cu Iranul presupune ca eşecul irakian să atingă limitele americane; ar urma, apoi, acuzaţiile americane prin care fac Iranul responsabil de acest eşec; apoi, câteva provocări în Irak sau un act terorist pe sol american de care Iranul să fie făcut responsabil. Astfel, s-ar putea culmina cu o acţiune militară americană «defensivă» împotriva Iranului, care ar plonja o Americă izolată într-o profundă mlaştină ce înglobează Iranul, Irakul, Afganistanul şi Pakistanul”*.

Zbigniew Brzezinski evocă, deci, în Senatul american, posibilitatea organizării de către administraţie a unui atentat pe teritoriul american, atentat ce ar fi atribuit, în mod fals desigur, Iranului, pentru a provoca un război.

La Washington, analiştii ezită între două interpretări ale acestei declaraţii. Unii susţin că Brzezinski a încercat să-i facă responsabili pe neoconservatori de circumstanţele care ar duce la război. Ceilalţi afirmă că fostul consilier a dorit să sugereze că, în cazul unei confruntări cu partizanii războiului, ar putea fi redeschis dosarul lui 11 septembrie. Astfel, ipoteza lui Thierry Meyssan[16], potrivit căreia atentatele de la 11 septembrie 2001

[16] Thierry Meyssan, jurnalist şi scriitor, preşedinte al *Reţelei Voltaire*, a scris, referitor la atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001, două cărţi –

ar fi putut fi comise de o facţiune a complexului militaro-industrial pentru a provoca războaiele din Afganistan şi Irak, ar putea ieşi din tabu şi să fie discutată public de elitele de la Washington[17].

Toate acestea reprezintă, desigur, elemente sau forme şi formule ale unui război asimetric ce depăşeşte cu mult teatrele de operaţii militare. Ele deschid o cutie a Pandorei, iar o astfel de perspectivă nu poate duce decât la intrarea într-un nou labirint (ca şi cum nu ar fi şi aşa destule!), din care cu greu se poate ieşi. Deşi atentatele teroriste ulterioare – de la Madrid, Istanbul, Londra etc. –, se înscriu în spiritul şi în filosofia absurdă a celor de la 11 septembrie, speculaţiile, suspiciunile şi semnele de întrebare nu pot fi evitate. Or, cum bine se ştie, toate acestea fac parte din războiul asimetric. Victimele atentatelor de la 11 septembrie, ca şi ale celor de la Madrid, Istanbul, Londra, Moscova, Beslan etc., fac parte şi ele din efectele acestui cumplit şi nesfârşit război asimetric.

2.1. Război preemptiv sau război preventiv?

La 1 iunie 2002, George W. Bush a prezentat, la West Point, noua strategie americană de securitate. În timpul Războiului Rece, politica americană viza îndeosebi îndiguirea şi descurajarea inamicilor Statelor Unite. Preşedintele american a precizat, cu acel prilej, că o astfel de politică se încheiase. Atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 au făcut ca pagina aceasta a îngrădirii şi descurajării să fie întoarsă definitiv,

Formidabila impostură şi *Pentagate* – în care pune la îndoială versiunea oficială în legătură cu aceste dramatice evenimente. Aceste cărţi au fost traduse în mai multe limbi, combătute cu fermitate, dar şi comentate favorabil de unele media, mai ales în afara zonei anglofone şi în Orientul Mijlociu.

[17] http://www.voltairenet.org/article145137.html.

întrucât apăruse o nouă ameninţare, de natură cu totul diferită, iar aceasta necesita un răspuns adecvat, adică un alt fel de răspuns. A fost declarat, cu acel prilej, *Războiul împotriva Terorismului*, care deja fusese declanşat odată cu bombardarea Afganistanului.

Pentru a se realiza scopurile şi obiectivele acestui nou tip de confruntare la scară mondială, George W. Bush introduce un nou concept, cel de *război preemptiv*.

Conceptul de *război preemptiv* se distinge de cel de *război preventiv*, prin iminenţa atacului advers[18]. În limba engleză, termenii *preempt* şi *prevent* sunt diferiţi. Primul se traduce prin *a devansa,* celălalt prin *a preveni*. Războiul preemptiv întâmpină, preîntâmpină, adică devansează o lovitură inamică ce urmează să fie efectuată imediat, războiul preventiv previne, adică distruge o ameninţare potenţială, înainte ca ea să apară.

Primul este o *acţiune forţată de împrejurări*, cel de-al doilea este o *acţiune care forţează împrejurările*, care creează un fapt împlinit. Primul poate invoca un concept de supravieţuire, cel de-al doilea nu poate ieşi din sfera impunerii unui interes. Primul este *apărare,* cel de-al doilea, neîndoielnic, este *agresiune*.

Războiul preemptiv este, deci, un război legal, potrivit articolului 51 din Carta ONU, întrucât poate fi asimilat cu un *război de apărare*, cu o „legitimă apărare în anumite condiţii". Dar este legal numai în cazul în care agresiunea se conturează cu claritate şi devine o ameninţare reală şi iminentă, din partea unui adversar, ce poate fi constatată.

[18] http://www.irenees.net/fiches/fiche-notions-175.html, unde se citează Vaïsse, Hassner, *Washington et le monde : dilemmes d'une superpuissance*, Editions Autrement, Paris, 2003, p. 112.

În procesul de globalizare, noţiunile şi litera legii nu mai sunt totuşi chiar atât de precise şi de actuale. Ele nu mai răspund integral nici realităţilor dinamice şi complexe care caracterizează astfel de evoluţii cu desfăşurări, adesea, imprevizibile, nici intereselor marilor puteri sau marilor centre de putere şi influenţă, care sunt şi ele dinamice şi adaptabile la situaţiile concrete. De aceea, nici termenul de *război preemptiv* nu mai poate fi forţat să intre în patul procustian al războaielor clasice de apărare de odinioară, care erau, în principiu, războaie frontaliere sau războaie între state.

Termenul de *război preemptiv* începe să fie extins şi la o situaţie în care ameninţarea are caracter transnaţional, fiind exercitată de unele reţele, organizaţii şi entităţi transnaţionale – reţele teroriste, state periculoase, reţele de traficanţi şi de crimă organizată, alte entităţi agresive posibile – sau arme de distrugere în masă.

În acest caz, noţiunea de *război preemptiv* capătă un conţinut ceva mai nuanţat şi mai complex. Neîndoielnic, şi *războiul preemptiv*, ca şi alte tipuri de războaie ce ies din sfera confruntărilor directe, faţă în faţă, face parte din categoria *războaielor asimetrice*, dar de cealaltă parte a axei. El nu este doar un război al celor „buni" împotriva celor „răi", ci şi un război al puterii pentru impunerea puterii şi gestionarea corespunzătoare a mediului strategic. Războiul preemptiv nu poate fi efectuat decât de superputeri, alianţe şi coaliţii. Evident, războiul preemptiv este un război disproporţionat, desigur, în ceea ce priveşte raportul calitativ de forţe. Împotriva forţelor care duc un astfel de război pot exista sau nu reacţii, în funcţie de foarte mulţi factori, între care cei mai importanţi sunt:

- scopul şi obiectivele acestui tip de război;
- cine îl duce, cu ce forţe şi sub ce mandat;
- împotriva cui este îndreptat;

- concepţia politică şi doctrinele celor vizaţi de un astfel de război;
- mijloacele de care dispun cei consideraţi inamici asimetrici;
- gradul de angajare şi de devotament şi chiar de fanatism al celor vizaţi şi atacaţi;
- poziţia opiniei internaţionale;
- condiţiile concrete ale situaţiei.

În acest tip de război, cel care loveşte primeşte, la rândul lui, lovituri, cine se pregăteşte pentru a lovi poate fi lovit înainte chiar ca el să aibă posibilitatea să lovească.

Iată o nouă filozofie a confruntării. Această filozofie este extrem de periculoasă, întrucât scoate războiul în afara dreptului internaţional, în afara legilor şi obiceiurilor seculare, în afara oricăror norme şi modalităţi de conduită.

În acest context, deosebirea dintre *preemptiv* şi *preventiv* nu mai contează, diferenţele se estompează până la dispariţie, iar confruntarea de tip militar devine o confruntare de tip civil-militar, cu evoluţii şi desfăşurări haotice şi, deci, imprevizibile.

Chiar dacă *războiul preemptiv* vizează în principal reţelele teroriste şi statele periculoase, îndeosebi pe cele care sprijină astfel de reţele, el poate fi extins şi în multe alte situaţii, devenind, practic, discreţionar. În categoria acestui tip de război preemptiv poate fi situat şi războiul declanşat de Israel în 1967, desigur, în mod *preemptiv*. În schimb, războiul din 2003 împotriva Irakului, care se prezintă ca o continuare a celui din 1991, cu greu poate fi încadrat în categoria războaielor de acest tip. Este totuşi un război care are ca obiectiv să dezamorseze un nucleu de conflictualitate, aşa cum a fost, fără îndoială, Irakul din 1970 încoace. Comisiile trimise în Irak n-au confirmat existenţa unor arme de distrugere în masă, dar de aici nu rezultă că Irakul n-ar fi un nucleu de conflictualitate, adică o ameninţare pentru întreaga zonă.

Războiul declanşat în 2003 împotriva Irakului poate fi privit din mai multe unghiuri şi nu neapărat doar pentru a răspunde la întrebarea: Cum a fost acest război declanşat de coaliţia condusă de Statele Unite: *preemptiv* sau *preventiv*?

Acţiunea coaliţiei pentru ocuparea Irakului şi înlăturarea regimului lui Saddam Hussein, regim dictatorial, considerat a fi fost extrem de periculos pentru întreaga zonă, îndeosebi pentru Orientul Mijlociu, chiar pentru întregul Orient (Apropiat, Mijlociu şi Îndepărtat), şi vinovat de destabilizarea periculoasă a situaţiei de aici, este privită şi tratată în mod diferit, în funcţie nu atât de realităţi, cât de interese.

Cert este că dictatorul de la Bagdad a jucat, până la un anumit moment, nişte roluri. Dar, ca orice dictator, le-a depăşit cu mult, devenind nu atât o ameninţare directă pentru cineva, cât mai ales o realitate tiranică, atipică şi incomodă.

Embargoul pus asupra acestei ţări după războiul din 1991, limitele programului „Petrol contra hrană", instituirea zonelor de exclusivitate aeriană, lovirea sistematică a armatei lui Saddam Hussein şi a unor obiective economice vitale de pe teritoriul acestei ţări, imposibilitatea înnoirii arsenalului, presiunea mediatică rar întâlnită asupra a tot ceea ce putea să reprezinte o cât de mică rezistenţă, transformarea şi autotransformarea lui Saddam într-o persoană caricaturală şi monstruoasă, dar şi comportamentul arogant, aproape psihopat al conducătorului de la Bagdad, războiul informaţional şi psihologic declanşat prin toate mijloacele împotriva Irakului au paralizat complet economia, au secătuit ţara, au transformat-o efectiv într-o ruină peste care domina statuia unui dictator, au umilit populaţia, au stimulat extremismul şi au adâncit faliile dintre şiiţi şi sunniţi, dintre kurzi şi restul populaţiei, dintre diferitele grupuri de interese care se confruntă şi se confruntau de multă vreme aici. Toate acestea au dus la un dezastru. La ora actuală, ţara este complet sfâşiată, iar o reconciliere, deşi nu

poate fi imposibilă, pare foarte puţin probabilă, cel puţin pe termen scurt.

Războiul din Irak, chiar dacă ar putea fi asemuit şi cu alte tipuri de războaie intervenţioniste, are unele particularităţi care îl fac, într-un fel, unic în istorie. Printre acestea ar putea fi situate şi următoarele:

- a fost primul Război bazat pe Reţea (RBR) din istoria omenirii;
- se constituie într-un război de la începutul erei informaţionale, în care a fost pusă în operă şi o strategie complexă de infodominare;
- s-a dorit a fi un *război fapt împlinit* care să declanşeze sau să relanseze procesul de democratizare a Orientului Mijlociu şi, într-un fel, de demarare a punerii în operă a unui concept pe care George W. Bush l-a numit Marele Orient Mijlociu, democratic şi prosper;
- a fost un război pentru controlul Golfului Persic şi al resurselor energetice de aici;
- a fost un război-fulger de lovire şi dezamorsare a ceea ce s-a considerat a fi unul dintre centrele vitale generatoare de instabilitate (dar care, în realitate, s-a transformat foarte rapid el însuşi într-o zonă instabilă extrem de periculoasă, atât prin efectele sale, cât, mai ales, prin consecinţele imprevizibile pe care le induce şi le poate induce şi în continuare în lumea arabă şi în zonele adiacente acesteia);
- a fost un război cu cel puţin două etape distincte: prima – RBR –, a *războiului disproporţionat*, câştigată rapid, categoric şi indiscutabil de forţele coaliţiei; a doua – cea a *războiului asimetric* – care se derulează şi astăzi şi care pune foarte mari probleme nu numai forţelor coaliţiei, ci şi populaţiei, administraţiei, vecinilor, zonei, Orientului Mijlociu, întregii lumi;

- a adâncit falia strategică dintre lumea musulmană şi lumea nemusulmană, îndeosebi Statele Unite;
- se constituie într-un poligon de antrenament, de călire fizică şi psihică şi de şcoală pentru organizaţiile şi reţelele teroriste din întregul Orient şi nu numai;
- abate atenţia (cel puţin, în prima parte a ostilităţilor) de la adevăratul focar de conflict din Orient – problema israeliano-palestiniană –, dar adânceşte şi mai mult ruptura dintre lumea arabă, care susţine cauza palestiniană, şi Israel;
- accentuează extremismul religios şi, din această perspectivă, sensibilitatea şi suspiciunea lumii musulmane;
- relansează, pe toate palierele – nuclear, convenţional, neconvenţional –, cursa înarmărilor;
- se constituie într-un potenţial factor de escaladare a conflictualităţii Orientului;
- se asociază războiului din Afganistan;
- creează mari probleme atât în Statele Unite ale Americii, care plătesc foarte scump[19] această intervenţie, cât şi Uniunii Europene, care are deja un parteneriat strategic cu Orientul Mijlociu şi doreşte să pună în operă o laborioasă politică de vecinătate liniştită;
- reprezintă cel de-al doilea front activ al războiului împotriva terorismului (cel puţin, aşa afirmă partea americană), primul front fiind cel din Afganistan, iar cel de-al treilea *războiul vărgat* din Orientul Apropiat[20]);
- relevă punctele de vedere diferenţiate, chiar opuse, ale diferitelor ţări din Europa, din Asia şi de pe continentul

[19] De la 11 septembrie 2001 până la finele anului 2006, americanii au cheltuit, cu aceste intervenţii, 437 miliarde dolari.

[20] Cel de-al patrulea front al acestui război continuu declanşat împotriva terorismului a fost deja deschis, în dimensiunea lui politică, diplomatică şi strategică, împotriva programului nuclear al Iranului, suspectat că ar urmări dotarea acestei ţări cu arma nucleară.

american – chiar şi din interiorul Statelor Unite – şi superputerea americană;

- relevă limitele şi limitările Consiliului de Securitate, mai ales la nivelul marilor puteri care sunt membri săi permanenţi – toate, puteri nucleare – cu privire la sfera şi conţinutul măsurilor necesare pentru optimizarea procesului de prevenire a războiului în relaţiile internaţionale şi de gestionare a crizelor şi conflictelor armate.

Războiul din Irak – chiar dacă are aproape aceeaşi arie operaţională în toate etapele sale – nu este acelaşi de la început, adică din 1970, când Irakul a atacat Iranul, până în momentul în care ne aflăm, adică în plină gherilă irakiană şi, concomitent, afgană. E drept, avem de-a face cu un lanţ îndelungat de războaie, vreme de peste 37 de ani, cu desfăşurări din aproape tot spectrul zeului Marte, dar şi cu filosofii şi fizionomii diferite.

Cu sau fără voia cuiva, Orientul Mijlociu a devenit un fel de poligon cu geometrie variabilă, unde se experimentează arme şi sisteme de arme, senzori şi reţele de senzori, concepte politice, strategice şi tactice, procedee de luptă, forţe clasice şi forţe speciale, adică doctrine, luptători şi echipamente.

Dar războiul acesta se duce şi pe alte meridiane: în Congresul american, la Moscova şi la Beijing, la Londra şi la Paris, la Tokio şi la Roma, la Berlin şi la Ankara, la Teheran şi la Cairo, adică peste tot.

Unii autori constată cu surprindere că unii congresmeni americani, printre care şi senatorul Obama, susţin că palestinienii reprezintă o ameninţare extrem de gravă pentru statul Israel, deşi cifrele publicate de T'Tselem arată că forţele de ocupaţie israeliene, prin acţiunile întreprinse, au ucis, în 2006, un număr de 660 palestinieni, dintre care 141 copii, adică de trei ori mai mult decât în 2005, în timp ce palestinienii, în aceeaşi perioadă, au ucis doar 23 de israelieni, adică doar

jumătate în raport cu anul 2005 (în comparaţie cu 500 de israelieni care mor în fiecare an în accidente de circulaţie[21]. Iată un mod extrem de ciudat de a evalua gradul de ameninţare (în funcţie de numărul de oameni ucişi de fiecare dintre tabere), ceea ce ne întoarce cu cel puţin o jumătate de secol în urmă.

Dar realităţile nu pot fi ignorate. Orientul Apropiat – cu conflictul antinomic îndelungat dintre israelieni şi palestinieni, cu arzătoarele probleme ale apei (Israelul nu are controlul asupra nici uneia dintre resursele de apă, întrucât apele care trec prin această ţară îşi au izvoarele în ţările vecine, care-i sunt ostile) – este unul dintre focarele cele mai active de conflictualitate disproporţionată şi asimetrică din această lume. Este foarte posibil ca, până când această problemă extrem de gravă nu va fi rezolvată, să nu existe pace nici în Orientul Apropiat, nici în Orientul Mijlociu, nici în Orientul Îndepărtat şi nici în lume. Soluţiile nu sunt însă la îndemână. Toate acordurile de până acum n-au dus, practic, la nicio finalitate. „Foaia de parcurs" care trebuia să se finalizeze în 2006, prin crearea statului palestinian, încetarea terorismului şi instaurarea unei păci definitive în zonă nu s-a realizat decât în foarte mică măsură. Întregul Orient este în stare de haos violent, asimetric şi imprevizibil.

2.2. Război asimetric de joasă intensitate

Prefaţând cartea americanului Daniel Pipes, „*Islamul care militează pentru cucerirea lumii"*, ce urma să apară în Franţa la finele anului 2006, Guy Millière subliniază că „printre toate problemele cu care se confruntă ţara există una care, efectiv, le surplombează pe toate celelalte şi pentru care noi

[21] http://www.info-palestine.net/article.php3?id_article=1089

avem dificultăţi serioase de a o privi în faţă: aceea pe care o pune erupţia bruscă a islamului şi islamismului”[22].

Musulmanii sunt în Europa de peste trei decenii. Ei au venit aici, iniţial, ca emigranţi, în căutarea unui loc de muncă. Unii dintre ei s-au întors în ţările de origine. Alţii au rămas. Europa este un continent al populaţiilor creştine. Ea priveşte cu optimism viitorul. Imperiul sovietic, estul arondat la acesta nu au prezentat ameninţări foarte grave pentru Occident. Războiul Rece nu putea degenera într-un război cald, întrucât beligeranţii nu erau alţii decât aliaţii din Al Doilea Război Mondial, iar popoarele continentului, ca şi conducerile ţărilor europene, democratice sau totalitare, oricât de adâncă ar fi fost falia politică dintre Est şi Vest, nu puteau accepta sub nici o formă o nouă confruntare militară pe un câmp de bătaie european, întrucât rănile războiului trecut încă nu se vindecaseră, iar lecţia lui fusese deosebit de aspră.

Lucrurile s-au schimbat şi mai mult după destrămarea Uniunii Sovietice şi implozia sistemului comunist din Europa. Astăzi, are loc un proces de realizare a unităţii continentului european – dar şi aici există mult entuziasm exagerat ca şi mult pesimism sau scepticism exagerat –, Uniunea Europeană se extinde, în timp ce, la nivelul întregii planete, s-a declanşat, aproape din senin, un proces de globalizare cu cel puţin două paliere – unul firesc: globalizarea informaţiei, a economiei, a relaţiilor internaţionale, altul forţat: accelerarea exagerată a acestui proces, adâncirea faliilor strategice şi dezvoltarea unor cercuri ilegale şi imorale de interes strategic.

Deasemenea, paralel cu acest tip de globalizare, se dezvoltă alte două tipuri, concretizate în crearea şi întreţinerea unei agresiuni împotriva unora dintre frontierele statelor

[22] http://www.resiliencetv.fr/modules/news/article.php?storyid=1525 , *Guerre assymétrique de basse intensité*, joi, 30 noiembrie 2006.

politice şi, respectiv, în dezvoltarea rapidă a unor reţele şi entităţi transfrontaliere.

Deşi se pare că, în pofida unei accentuate stări de incertitudine, globalizarea îşi vede liniştită de treabă, evoluând dinamic pe liniile ei de forţă – informaţii, comunicaţii, infrastructuri critice, economie, finanţe –, în realitate, dezvoltarea acestor procese – unele, fireşti, altele, nefireşti – se face în mod haotic şi, deci, imprevizibil, şi, poate, periculos. Globalizării i se opun cel puţin două filosofii care nu sunt complementare, ci antagonice: filosofia identitară şi filosofia fragmentară.

Prima promovează statul suveran, susţinând că odată cu ultimul stat va dispărea şi ultimul om. Din această perspectivă, o lume fără state sau fără entităţi suverane este o lume ce tinde spre entropie zero, deci spre autodispariţie. Cu alte cuvinte, nu se poate realiza o globalizare eficientă şi benefică decât ca o globalizare de entităţi suverane, absolut necesare pentru dezvoltarea familiei, a individului, a valorilor diferenţiate, dar interconectabile şi unitare.

Cea de-a doua atacă statul politic suveran, îl fragmentează pe etnii, grupuri de interese, culturi, regiuni, preferinţe etc. Destrămarea sângeroasă a Iugoslaviei ilustrează o astfel de realitate. Tendinţe de acest fel există aproape în fiecare stat politic din lume. Mai devreme sau mai târziu, ele vor prinde contur sau se vor soluţiona prin estompare sau prin absorbţie economică şi socială.

Unele dintre centrele de putere şi de interese folosesc politicile şi strategiile indirecte de fragmentare pentru a distruge anumite entităţi anacronice, inutile, chiar incomode, sau care le-ar putea crea probleme în materializarea politicilor şi strategiilor lor.

Sunt foarte multe probleme cu care se confruntă astăzi planeta: încălzirea şi topirea gheţarilor, calamităţile naturale de tot felul, ameninţarea cosmică, împuţinarea resurselor, inclusiv

de hrană şi de apă potabilă, adâncirea faliei dintre lumea bogată şi lumea săracă, dintre Nordul dezvoltat şi Sudul subdezvoltat, migraţia etc.

O mare parte dintre emigranţii musulmani de pe continentul european nu s-au întors în ţările lor de origine şi au rămas în Europa, devenind cetăţeni ai diferitelor state europene, mai ales în Europa Occidentală, unde au venit cu ani în urmă, să lucreze. Aceşti oameni au familii, unii se află aici la a doua sau chiar la a treia generaţie.

Aproape fiecare musulman venit în Europa se constituie într-un punct de contact şi de sprijin pentru alţi musulmani care doresc să ajungă în această parte a lumii, în căutarea unui loc de muncă. Concomitent cu creşterea populaţiei musulmane în Europa Occidentală, creşte şi numărul moscheilor şi altor lăcaşuri de cult care sunt pline de credincioşi, în timp ce bisericile creştine se golesc din ce în ce mai mult. De aici nu rezultă, desigur, un pericol, ci o realitate care trebuie acceptată şi la care toată lumea se va adapta.

Vrem sau nu vrem să acceptăm această realitate, procesul de descreştinizare a Europei este, cel puţin pentru Europa Occidentală, în plină desfăşurare. Populaţiile creştine din această parte a continentului sunt, în general, îmbătrânite, neliniştite, pesimiste, în timp ce populaţiile musulmane care locuiesc în Europa Occidentală şi care-şi sporesc în fiecare zi numărul sunt tinere, pline de viaţă, foarte credincioase şi mai puţin pesimiste.

Dacă n-ar fi nota de fanatism a politicilor care se cultivă pe suportul acestor populaţii, s-ar putea spune că ele întineresc continentul, îl revitalizează. Această afirmaţie este numai în parte adevărată. Unii spun că, dimpotrivă, migraţia masivă de musulmani în Europa Occidentală distruge civilizaţia de aici sau, în orice caz, o înlocuieşte, sau o implantează cu alte sisteme de valori, dar şi cu alte pachete de interese. Faptul că în

Europa Occidentală au apărut moschei, că musulmanii îşi respectă şi îşi practică religia lor n-ar fi alarmant. Culturile nu se exclud reciproc, valorile nu sunt conflictuale, ci totdeauna complementare şi unitare. Alarmantă este recrudescenţa islamismului militant, extremist, punitiv şi răzbunător.

După atacurile de la 11 septembrie 2001, s-a conturat o nouă faţetă a acestui extremism punitiv şi răspunzător: *terorismul islamist*. Deşi pare surprinzător, prin amploare şi tragism, acest eveniment nu este, totuşi, singular. El nu a apărut pe un loc gol. Atentatele din 1995 din Franţa, deturnarea avioanelor, atentatele precedente de la Wold Trade Center, atacarea ambasadelor americane etc. sunt acţiuni care conturează o realitate înspăimântătoare. Ea există şi în alte părţi – şi a existat mereu –, sub forma unor acţiuni duse la extrem sau ieşind pur şi simplu din comunul unei civilizaţii universale la care s-a ajuns pe planetă (Ku-Klux-Klan, în SUA, sectele sinucigaşe, fenomenul Misa din România etc.), dar violenţele sau ariile de manifestare a acestora erau totuşi limitate.

Intoleranţa islamismului a fost exprimată de multă vreme şi sub diverse forme: ameninţarea cu moartea a scriitorului Salman Ruschdie, pentru cartea „*Versete satanice*", dar şi a altor scriitori şi oameni de cultură, condamnarea la moarte prin spânzurare a unor musulmani în Iran şi prin alte părţi ale lumii islamice, dar toate acestea nu prezentau parametrii indiscutabili ai unei ameninţări de amploarea unui război terorist, ce pare a fi, dacă acceptăm strategia de securitate naţională americană, un adevărat război global, o ameninţare de mari proporţii şi de o cu totul altă natură decât cea a ameninţărilor clasice sau nucleare de până acum.

Daniel Pipes foloseşte un concept foarte interesant în legătură cu ceea ce se petrece în momentul de faţă în lumea musulmană. Este vorba de ceea ce el numeşte „bătălia pentru inima islamului", pe care noi o înţelegem ca pe o confruntare

desfăşurată pe toate planurile şi cu toată lumea pentru definirea sau redefinirea esenţei Islamului. Deşi, toată lumea musulmană face apel la Coran sau la unele legi mai vechi chiar decât Coranul, la aşa-numitele Sharia, căile prin care diferitele grupări din această lume încearcă să-şi impună punctul de vedere sunt evident politice, iar strategiile sunt agresive şi chiar teroriste.

„Realitatea este că noi nu suntem în război, iar cei care neagă acest lucru practică efectiv un orb voluntar al găinilor. Este, de asemenea, o realitate că noi nu suntem în război cu Islamul. Islamul este o religie care, în mod indeniabil, este purtătoare de blocaje, dar Islamul nu este islamism”[23].

Or, cum bine se ştie, o parte a lumii occidentale, îndeosebi coaliţia condusă de Statele Unite, se află în război cu islamismul, mai exact, cu terorismul islamist, de fapt, cu terorismul de orice fel. Islamismul, care, uneori, este numit islam militant sau islam radical, se prezintă ca o politică extremistă, intolerantă, ce îşi ia drept suport islamul. Islamismul, în calitatea sa de politică extremistă, intolerantă, a declarat război, deopotrivă, Occidentului, dar şi musulmanilor care nu sunt islamişti, care sunt moderaţi sau care nu acceptă extremismul islamist. Islamismul n-are nimic comun cu religia islamică, n-are nimic comun cu nicio altă religie. Islamismul este, pur şi simplu, în concepţia lui Daniel Pipes, o politică totalitară. Cea mai gravă eroare ar fi să amestecăm Islamul şi islamismul. Or, islamiştii tocmai asta doresc. Musulmanii care cultivă moderaţia sunt consideraţi, de către islamişti, ca fiind aliaţii Occidentului. Nu trebuie făcută, în niciun caz, greşeala de a-i pune pe toţi musulmanii în aceeaşi oală rudimentară, aşa cum face Oriana Fallaci în romanul său *„Turbare şi orgoliu”*.

[23] http://www.resiliencetv.fr/modules/news/article.php?storyid=1525, *Ibidem*.

Şi totuşi, acest roman s-a vândut în Italia în peste un milion de exemplare şi a fost tradus în mai multe limbi, inclusiv în franceză.

Aceasta este o realitate incontestabilă. Un roman care atacă virulent musulmanismul, care pune toţi musulmanii în aceeaşi tabără primitivă şi necivilizată, a fost editat în peste un milion de exemplare şi a avut o audienţă extrem de mare.

Se pune, în acest sens, o întrebare extrem de sugestivă: ştiut fiind faptul că romanul atacă în mod virulent o civilizaţie respectabilă, civilizaţia musulmană, şi, în acelaşi timp, civilizaţia occidentală, care acceptă agresivitatea, violenţa şi primitivismul musulmanismului, cum de a avut o astfel de audienţă? Iar răspunsul, în opinia noastră, poate fi situat undeva în zona faliei strategice dintre lumea occidentală şi lumea musulmană, care, din păcate, se adânceşte din ce în ce mai mult.

Fiecare dintre cele două lumi se simte ameninţată grav de cealaltă. Musulmanii nu sunt dispuşi să accepte constrângerile şi interesele civilizaţiei democratice (care, în treacăt fie zis, se situează mai mult în zona resurselor energetice decât în cea a moscheilor şi ritualurilor lumii musulmane), în timp ce occidentalii (îndeosebi europeni) se simt ameninţaţi din cel puţin două direcţii:

- civilizaţia musulmană este o civilizaţie dinamică, foarte credincioasă, prolifică, entuziastă, tânără, cu un remarcabil potenţial de inteligenţă şi creativitate, dar şi cu resurse (umane şi energetice) inepuizabile;

- la finele zbuciumat al secolului al XX-lea şi la începutul secolului al XXI-lea, civilizaţia musulmană a adoptat *strategia infiltrării liniştite*, concomitent cu *strategia tăvălugului*, creând premise pentru copleşirea şi sufocarea lumii europene occidentale, în general o lume obosită, îmbătrânită, cu fel de fel de tabieturi, birocratică şi lipsită de entuziasm.

Într-un fel, dintotdeauna a fost aşa. În permanenţă, a avut loc un proces de mişcare mai lentă sau mai accelerată a populaţiilor în spaţiul eurasiatic (în interiorul acestuia) şi din spaţiul eurasiatic (înspre alte spaţii, adică în exteriorul acestuia), Europa Occidentală reprezentând un terminal, un loc de ajungere.

Antichitatea a creat premise pentru o *civilizaţie de margine de ocean*, Evul Mediu a consolidat-o prin zeci de mii de celule feudale, iar Renaşterea (care a fost cea mai mare explozie din istoria modernă) a desferecat continentul european şi a deschis poarta eurasiatică occidentală spre alte lumi.

Putem spune că Eurasia a creat Europa Occidentală, adică civilizaţia europeană occidentală, iar Europa Occidentală a creat America Modernă, America Democratică.

Desigur, prin expansiune, emigraţie, tehnologie şi putere.

Probabil că, de-a lungul timpurilor, se va întâmpla (sau nu) ca America Democratică să influenţeze masiv Orientul, îndeosebi prin tehnologie, aşa cum, de altfel, a şi început să o facă. Societatea omenească, indiferente de zonele şi regiunile în care s-ar afla oamenii, evoluează spre înalta tehnologie şi nu spre primitivismul tehnic şi tehnologic.

În felul acesta, ciclul s-ar putea încheia, pentru ca să fie luat şi reluat de la început sau să se constituie într-un continuum spaţio-temporal, benefic pentru unitatea lumii.

Deocamdată, asistăm cu durere la chinurile facerii. Nu ştim dacă, pe plan geopolitic, aceste chinuri vor genera un nou echilibru – evident, un echilibru dinamic –, necesar pentru toată lumea, mai ales pentru vremurile care vor veni.

Ştim însă că astfel de chinuri sunt greu de suportat, că se soldează, potrivit *Strategiei Solana*[24], cu 45 de milioane de

[24] L'Institute d'Etudes de Sécurité de l'Union Européenne, *Un Europe sure dans un monde meilleur. Stratégie Européenne de Sécurité*, 2003, p. 6.

morţi de foame şi de malnutriţie în fiecare an, cu o bătălie cumplită pentru putere, influenţă, pieţe şi resurse, cu conflicte, războaie şi ample acţiuni de gestionare a crizelor, războaielor şi conflictualităţii.

Schematic, ciclul expansiunii migraţioniste şi cel al efectelor de feed-back ar putea fi reprezentate astfel:

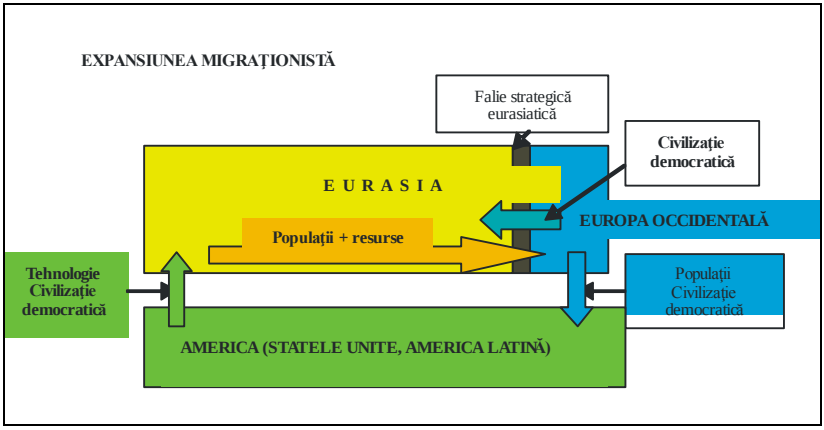

Daniel Pipes este american. Exemplele pe care el le foloseşte sunt luate îndeosebi din Statele Unite. Într-o conferinţă intitulată „Războiul va fi lung”, el arată că, de fapt, ne aflăm abia la începutul războiului. Desigur, la începutul celui mai lung război asimetric.

CAPITOLUL 3
UNELE PERSPECTIVE ALE RĂZBOIULUI ASIMETRIC

Toate războaiele vor fi, de-acum, asimetrice sau vor avea numeroase componente asimetrice. Aşa cu, dealtfel, într-o formă sau alte, au fost ele mereu. Lumea nu se îndreaptă, din păcate, spre un echilibru strategic durabil, bazat pe ieşirea din conflictualitate, ci pe un dezechilibru strategic, bazat pe încercarea de a gestiona şi chiar de a manageria (a conduce, a domina, a optimiza) conflictualitatea.

Rezultatele nu pot fi prevăzute cu exactitate. O astfel de politică şi de strategie de *gestionare cumpătată a conflictualităţii* ar trebui să fie, în cele din urmă, benefică pentru omenire. Însă, configuraţia haotică a formei şi formelor conflictualităţii, care determină o configuraţie deasemenea haotică a conţinutului ei, adică a crizelor, conflictelor şi războaielor, în contradicţie cu intenţia generalizatoare şi temporizatoare a globalizării, va face foarte dificilă punerea în aplicare a unei politici şi, mai ales, a unei strategii de gestionare cumpătată a crizelor, conflictelor şi războaielor.

Oricum, o astfel de politică şi o astfel de strategie nu au nici o şansă, dacă nu se bazează pe cunoaşterea temeinică, îndeosebi ştiinţifică, a domeniului pe care vor să-l modeleze şi să-l gestioneze. Deşi cunoaşterea a fost dintotdeauna suportul permanent al oricărei acţiuni – inclusiv al războiului –, noi considerăm că abia acest mileniu va deschide cu adevărat porţile marii cunoaşteri, al cunoaşterii ştiinţifice a măsurii tuturor lucrurilor, a forţei lor interioare, a genezei conflictualităţii.

3.1. Inacceptarea dominanţei

Războiul asimetric opune două forţe inegale, atât prin mijloacele militare de care dispun, cât şi prin modul de a le folosi[25]. Această definiţie dată de Bruno Modica, profesor la Béziers, referitoare la cartea analistului Jacques Baud, *Războiul asimetric sau înfrângerea învingătorului*, apărută în 2003, corespunde întocmai cu imaginea de pe coperta acestei cărţi, în care un copil palestinian înarmat cu pietre se află la câţiva metri în faţa unui tanc israelian. Aceasta pare a fi, într-o viziune extrem de simplificată, dar şi de sugestivă, esenţa războiului asimetric: piatra contra tancului, bâta contra înaltei tehnologii, fanatismul contra tehnologiei informaţiei şi a reţelei. Pare a fi, dar nu este. Esenţa războiului asimetric nu poate fi redusă la primitivism contra civilizaţie, violenţă contra democraţie. În opinia noastră, acesta este un mod de a simplifica prea mult realităţile şi chiar de a abate atenţia de la adevăratele mari probleme care fac posibil un astfel de război disperat.

Se pare că, după 11 septembrie 2001, s-a modificat în mod substanţial percepţia războiului. Viitoarele confruntări se vor derula, în opinia profesorului Bruno Modica, mai degrabă sub semnul emoţiilor, percepţiilor, decât sub cel al elaborării şi punerii în operă a unor strategii sofisticate.

Terorismul nu este însă unica formă a războiului asimetric. În aceeaşi categorie pot fi încadrate şi violenţa latentă, din sfera criminalităţii sau politica. Autorul lucrării *Războiul asimetric sau înfrângerea învingătorului* analizează şi aceste componente ale asimetriei violente, conflictuale ce se

[25] www.livres-chapitre.com/-W0EF9N/-BAUD-JACQUES/-LA-GUERRE-ASYMETRIQUE-OU-LA-DEFAITE-DU-VAINQUEUR.html, BAUD Jacques, LA GUERRE ASYMETRIQUE OU LA DEFAITE DU VAINQUEUR, Editions du rocher, L'art de la guerre. Mars 2003. Comentariu realizat de Bruno Modica.

întâlneşte din ce în ce mai mult în conflictualitatea contemporană.

Mondializarea, noua organizare a lumii în reţea şi în reţele, difuzarea informaţiei în mod instantaneu, adică în timp real, modifică, potrivit celor spuse de autor, percepţia asupra războaielor, crizelor, conflictelor şi violenţelor.

Toate aceste adevărate mutaţii – în fapt, noi paradigme asupra conflictualităţii – impun o nouă viziune atât asupra conflictelor recente sau viitoare, cât şi asupra celor în derulare şi chiar asupra celor trecute. Odinioară, exista o mare simetrie Est-Vest, în speţă Tratatul de la Varşovia, de o parte, şi Tratatul Organizaţiei Atlanticului de Nord, de cealaltă parte. Toate celelalte organizaţii – SEATO, CENTO etc. – s-au estompat, datorită centrării şi concentrării eforturilor spre aceşti doi poli de putere care, printr-o cursă fără precedent a înarmărilor, căutau asimetria, dar rămâneau, nolens-volens, în spaţiul unei relative simetrii strategice. Ceea ce realiza unul se reflecta aproape în mod automat în ceea ce realiza celălalt.

Dar blocul comunist s-a năruit, atât din cauza condiţiilor contradictorii şi conflictuale interne de sistem şi de proces, cât şi politicii şi strategiei de îndiguire aplicate de Occident, îndeosebi de Statele Unite. În aceste condiţii, are loc o recrudescenţă a conflictualităţii nonsimetrice. Desigur, non-simetria nu poate fi perpetuată şi acceptată la infinit, întrucât aceasta duce la perpetuarea disproporţionalităţii şi la imposibilitatea oricărei reacţii a lumii dominate, a lumii care nu are acces la înalta tehnologie, la tehnologia informaţiei, la nanotehnologii, la biotehnologii şi la oricare altă formă sofisticată şi complexă de a dezvolta şi perpetua puterea dominatoare a celor care dispun de astfel de mijloace.

În concepţia lui Jacques Baud, proliferarea conflictelor din zonele periferice schimbă natura conflictualităţii, scoţând războiul din raţionalitate şi coerenţă şi ducându-l într-un spaţiu

al situaţiilor fluide, imposibil de gestionat, al tensiunilor, violenţelor, crizelor, confruntărilor şi a tot felul de alte situaţii incerte care, la rândul lor, pot duce la războaie, de tipul celui din Caşmir, dintre India şi Pakistan.

Are loc, în acest fel, o schimbare semnificativă de paradigme operaţionale. Cele clasice se diluează, dispar sau se metamorfozează. Logica constituirii şi dezvoltării armatelor şi forţelor de ordine, cu raţiuni acceptate de toată lumea, inclusiv de dreptul internaţional, cu misiuni definite cu claritate, este înlocuită prin una a paradoxurilor, mai exact, prin lipsa oricăror logici şi a oricărei reguli de drept, prin acţiuni şi reacţii imprevizibile şi haotice, unde indivizi, grupuri, organizaţii de tot felul acţionează după cum le taie capul sau după cum le dictează interesul direct. Acesta ar fi un aspect. Cel de-al doilea aspect este cel al extinderii conflictualităţii în ciberspaţiu, în infosferă, unde devine posibil aproape orice.

De aici nu rezultă că spaţiul tradiţional – terestru, maritim şi aerian – este sau va fi ocolit de conflictualitatea asimetrică, ci doar faptul că fiecăreia dintre dimensiunile tradiţionale, cunoscute şi reglementare, i se asociază *n*-dimensiuni, imposibil de cuprins, de cunoscut, de înţeles şi de gestionat.

Autorul dedică un întreg capitol elementelor de strategie, întrucât războiul asimetric, dacă este tratat ca o confruntare violentă, presupune existenţa unei strategii sau unor strategii. Pentru orice fel de confruntare de acest nivel – simetrică, disproporţionată (nonsimetrică) sau asimetrică –, trebuie să existe forţe, mijloace şi acţiuni. Toate acestea presupun o anumită coerenţă (chiar dacă războiul asimetric este incoerent şi chiar haotic), un sistem de structurare şi de pregătire, anumite mijloace (de regulă, foarte simple, unele chiar primitive), precum şi un sistem de acţiuni (de cele mai multe ori, foarte ingenioase). Or, toate acestea înseamnă strategie.

Terorismul, gherila, insurgenţa sunt forme ale acţiunii şi reacţiei de tip asimetric. Dar nu numai acestea. Reţeaua reduce semnificativ vulnerabilităţile sistemelor şi proceselor individuale, dar, la rândul ei, şi ea acumulează noi vulnerabilităţi. Oricum, terorismul nu afectează reţelele foarte bine organizate şi protejate, nici sistemele militare şi civil-militare, care, se ştie, sunt foarte bine integrate şi riguros organizate.

Conflictele asimetrice constau, în principal, în aceea că protagoniştii au logici şi modalităţi diferite de a înţelege, trata şi folosi războiul sau conflictul. Natura asimetriei se află, de fapt, în logica ei. Gherila şi terorismul, ca şi alte forme ale războiului asimetric, dăinuie de foarte multă vreme. Asemenea forme şi formule au fost folosite inclusiv în antichitate.

Noţiunea de război asimetric nu are acelaşi conţinut pentru toată lumea. În Enciclopedia militară americană, războiul asimetric este înţeles ca o confruntare în care se folosesc mici unităţi de tip comando. De asemenea, războiul asimetric este acea confruntare în care se foloseşte surprinderea şi în care, într-un anumit moment, avem de-a face cu o inegalitate a forţelor.

Principalele forme ale asimetriei identificate de Jacques Baud sunt următoarele:

- nonviolenţa;
- violenţa politică;
- terorismul;
- războiul informaţional (în parte).

Cele patru forme de acţiune asimetrică sunt pe larg explicate şi exemplificate de autor.

Tactica organizaţiei informale black block care utilizează Internetul şi mai ales camerele chat ca mijloc de coordonare se bazează, deasemenea, pe violenţa politică. Există o mulţime de organizaţii şi de acţiuni care s-au dezvoltat în procesul luptei împotriva globalizării.

În 2002, George W. Bush vorbea de o „axă a răului" compusă iniţial din mai multe state, dar, ulterior, redusă doar la trei: Irak, Iran, Coreea de Nord. Desigur, o astfel de afirmaţie este greu de susţinut, dar ea a generat, în anii care au urmat, politici, strategii şi tactici care au mărit conflictualitatea lumii şi au adâncit şi mai mult faliile strategice. Aceasta ar putea fi doar o etapă, urmând ca, odată dezamorsate principalele centre de putere malefică, lumea să se îndrepte triumfătoare spre binele universal. O viziune optimistă asupra lumii, evident, nu se poate baza pe o astfel de afirmaţie. Lumea se confruntă cu mult prea multe probleme pentru a le soluţiona doar prin axe, falii strategice şi acţiuni în forţă de distrugere a nucleelor vitale ale instabilităţii şi terorismului. De altfel, din toate timpurile, dar mai ales din 2001 încoace, terorismul este din ce în ce mai greu de definit şi de identificat. Terorismul este definit, în general, în funcţie de anumite coordonate politice şi nu neapărat după date foarte obiective, după analize complexe, care să caute cauze profunde ale acestuia , explicaţii, lanţuri, bifurcaţii şi tot felul de alte lucruri şi de relaţii care ar putea conduce măcar la o parte dintre înstufatele miliarde de izvoare ale acţiunii şi atitudinii de tip terorist.

În 1984, Irakul a fost scos de pe lista statelor teroriste, în timp ce, pentru Statele Unite, Iranul era inamicul numărul unu, în 2003, ETA a fost adăugată de către SUA pe lista organizaţiilor teroriste, imediat ce Spania a susţinut războiul împotriva lui Saddam Hussein.

Deasemenea, dificultatea identificării, definirii şi combaterii terorismului ţine şi de multitudinea formelor sale de

manifestare. Jacques Baud se rezumă la următoarele forme de terorism[26]:

- terorismul de drept comun, organizat sau individual, uneori de tip mafiot, cu baze de tip clanuri;
- terorismul marginal, precum secta Aum din Japonia;
- terorismul politic, cu diferite nuanţe, de extremă dreaptă sau de extremă stângă, revoluţionar marxist, rural sau urban;
- terorismul religios, cu grupări fundamentaliste în diferite mari religii, îndeosebi în Islam şi Hinduism;
- terorismul cu cauze unice, de tipul celui ce se găseşte în mişcările ecologiste radicale sau în cele de protecţie a animalelor.

În capitolul 5, autorul se ocupă de răspunsurile ce pot fi date strategiilor şi tacticilor războiului asimetric. Jacques Baud consideră că există următoarele tipuri de răspuns:

- informaţiile;
- strategia;
- acţiunea.

Informaţiile aduc date despre grupurile teroriste. Dar existenţa reţelelor, a Internet-ului, precum şi dezvoltarea excepţională a mijloacelor de comunicare în masă fac din ce în ce mai dificilă culegerea de informaţii. Mai mult, în etapa în care ne aflăm, avea de-a face cu un adevărat haos informaţional, ceea ce introduce factorul aleatoriu şi imprevizibil în domeniul informaţiilor.

Declanşarea foarte rapidă a războiului împotriva terorismului, sub imperiul unor puternice emoţii produse de atentatele teroriste de la 11 septembrie 2001, şi lovirea puternică a Afganistanului – o ţară şi aşa lovită de soartă şi de

[26] www.livres-chapitre.com/-W0EF9N/-BAUD-JACQUES/-LA-GUERRE-ASYMETRIQUE-OU-LA-DEFAITE-DU-VAINQUEUR.html, BAUD Jacques, *Ibidem*.

peste 300 de ani de războaie – pun în mod serios la îndoială rezultatele (cel puţin pe termen scurt) ale războiului împotriva terorismului. Dar şi această afirmaţie este relativă. În fond, prin atacarea masivă, rapidă şi categorică a fiefului lui Ossama ben Laden, acuzat de a fi principalul autor al teribilelor atentate de la 11 septembrie 2001, Statele Unite ale Americii au reuşit să îndepărteze semnificativ atentatele de tip terorist de vastul său teritoriu. Eficienţa măsurilor luate, indiferent ce se spune şi ce s-ar spune, a fost şi este foarte mare. Deşi teroriştii de sorginte „reţea Ben Laden" declară sus şi tare că Statele Unite se află în vizorul lor, întrucât reprezintă inamicul lor principal şi, deci, ţinta lor principală, practic, de la 11 septembrie şi până în prezent, pe teritoriul continental al SUA nu s-a mai produs niciun atac terorist. De unde rezultă că, totuşi, războiul împotriva terorismului îşi are victoriile sale. La acestea se pot adăuga, desigur, şi avantajele care revin complexului militar industrial american, dar şi alte numeroase avantaje. Însă, cea mai importantă realizare, în opinia noastră, o reprezintă abordarea frontală, prin strategii directe, a problemei terorismului şi altor ameninţări de acest tip. Chiar dacă, până la această oră, fiefurile terorismului au fost serios lovite, procedurile distrugerii semnificative a entităţilor şi reţelelor teroriste abia de-acum încep să fie puse în operă.

După aceste prime şi indiscutabile succese împotriva terorismului, trebuie găsite, din mişcare, toate metodele şi procedeele necesare pentru scoaterea lui din funcţiune. În acest sens, pentru combaterea terorismului, armatele nu sunt nici suficiente, nici foarte utile. Ele au însă un rol deosebit în lovirea centrelor vitale ale terorismului, în crearea şi menţinerea unui potenţial disproporţionat care, pe de o parte loveşte categoric infrastructurile critice şi sistemele de generare şi regenerare a potenţialului terorist şi, pe de altă parte, descurajează alte entităţi purtătoare sau generatoare de

terorism. Şi terorismul este un produs al nechibzuinţei oamenilor din toate taberele. Teroriştii nu cad din cer, nu sunt extratereştri, ci fac parte din lumea noastră, sunt un produs al acestei lumi bolnave, mlăştinoase, infectate cu tot felul de boli şi de viruşi.

De aceea, acţiunea împotriva terorismului este şi trebuie să fie, de fapt, o acţiune de asanare a mlaştinilor din societatea umană, de refacere a „ecosistemelor" sociale, politice, economice, etnice şi religioase. Este nevoie, pentru a se răspunde de o manieră adecvată ameninţării teroriste, de mijloace civile, educaţionale, economice, sociale, politice şi militare, dar şi de răbdare, chibzuinţă şi înţelepciune. Deocamdată, cel puţin în prima fază a războiului împotriva terorismului, nu se poate spune că s-a făcut risipă de chibzuinţă. Răspunsul civil, poliţienesc şi militar dat de Franţa războiului asimetric dus de FLN între 1958 şi 1962, bine conceput din punct de vedere tactic, n-a putut împiedica o nereuşită, chiar o înfrângere. Pentru a acţiona de o manieră eficientă, trebuie stăpânită informaţia.

Cu alte cuvinte, trebuie să ştii despre ce-i vorba. Jacque Baud consideră că stăpânirea informaţiei face parte dintr-un proces de analiză globală a ceea ce el numeşte cei patru cavaleri ai infocalipsei. Cei patru sunt: stăpânirea informaţiei şi a modului de a şti (*maître du savoir*); camuflajul; influenţa; cooperarea cu media.

Toţi aceşti „cavaleri" nu pot fi cu adevărat cavaleri, dacă apelează la aceste strategii indirecte, pentru a stăpâni un câmp de lupă haotic, neidentificat cu precizie şi nedefinit cu certitudine. De unde rezultă că *războiul asimetric* este, în cele din urmă, el însuşi un război-mozaic, un război de războaie, în care fiecare acţionează cum poate şi cu ce poate, adică un război haotic.

3.2. Schimbarea la faţă a războiului

Războiul modern este şi, după toate probabilităţile, va fi din ce în ce mai puţin o confruntare directă între armatele a două sau mai multe state, aşa cum s-au petrecut lucrurile până la cel de-Al Doilea Război Mondial. Dezechilibrele enorme economice şi militare, gruparea şi regruparea lumii în alianţe, coaliţii şi parteneriate impun alte forme şi modalităţi de cunoaştere, concepere, declanşare şi desfăşurare a războiului.

Războiul Rece a schimbat aproape complet maniera de a înţelege, concepe şi duce războiul. Statele Unite şi Uniunea Sovietică s-au înarmat până în dinţi, dar nu pentru a se confrunta în spaţiul luptei, ci pentru a se asigura că, în caz de conflict, celălalt adversar va fi complet nimicit. În acest timp, în restul lumii, s-a dezvoltat un areal al conflictelor de joasă intensitate, alimentate de cele două superputeri cu agenţi secreţi, armament şi finanţe. Uniunea Sovietică a ajutat masiv Vietcong-ul în timpul războiului american din Vietnam, iar Statele Unite au susţinut masiv eforturile mujahedinilor în timpul intervenţiei sovietice în Afganistan.

Cea mai mare parte a conflictelor care desfăşurat după cel de-Al Doilea Război Mondial au fost războaie civile, unele cu puternice acţiuni tip gherilă, ceea ce a creat mari probleme armatelor naţionale din ţările respective, forţelor expediţionare sau misiunilor ONU.

Începând cu anii 1990, conceptul „conflicte asimetrice” a început să câştige teren mai ales printre analiştii militari, care au afirmat că, atunci când forţele care se confruntă nu se situează la acelaşi nivel de putere militară, acestea adoptă tactici diferite. În acest sens, obiectivul militar nu mai poate fi atacarea sistematică şi eficientă a liniilor inamicului, ci, în cele mai multe situaţii, erodarea susţinerii populare a războiului în

ţara adversarului[27]. Analiştii de la Pentagon, spre exemplu, au remarcat că nu mai există o linie clară de separare între guverne şi cetăţeni, între armate şi civili, între domeniul public şi societatea civilă, privată. Estomparea nivelurilor de percepţie creează un sistem puternic de presiuni asupra modalităţilor de ducere a războiului. Societatea civilă, în întregul ei, nu a acceptat niciodată războiul ca pe o soluţie şi, ca atare, se va opune tot timpul şi prin toate mijloacele acestuia, mai ales dacă nu este un război de apărare împotriva unui invadator, iar parlamentele şi guvernele nu pot să nu ţină seama de o astfel de presiune, întrucât vor fi sancţionate prin vot.

Războiul asimetric este esenţialmente un conflict care eludează, deopotrivă, atât legile păcii, cât şi pe cele ale războiului, precum şi legile instituite de Liga Naţiunilor şi, ulterior, de Organizaţia Naţiunilor Unite. Dar războiul asimetric este la fel de vechi ca însuşi războiul, întrucât totdeauna a existat o confruntare între cel puternic şi cel slab. În războiul asimetric, sunt incluse, spre exemplu, acţiunile separatiste ale miliţiilor din Cecenia împotriva armatei ruse, cele ale palestinienilor împotriva armatei israeliene, dar şi terorismul.

Se apreciază că grupurile nonnaţionale şi transnaţionale, motivate ideologic, religios sau cultural, precum şi de activităţi economice ilicite, au împins o parte a lumii în anarhie. Media, mai ales televiziunile, au un rol forte important în accelerarea şi amplificarea acestor presiuni, fiind un fel de arme şi de mijloace mai puternice chiar decât diviziile blindate, întrucât prin ele şi cu ajutorul lor se poate acţiona asupra populaţiei din ţara adversă. Televiziunile estompează distincţia dintre război şi pace, astfel încât liniile frontului devin foarte greu de identificat şi de definit.

[27] http://www.henciclopedia.org.uy/autores/Laguiadelmundo/GlobalWar.htm, *The changing face of war*, published in *The World Guide.*

Potrivit dreptului internaţional, actele teroriste sunt percepute drept crime, deşi ele, în realitate, după multe opinii, sunt modalităţi ale războiului asimetric. Unii – între care se situează şi profesorul Marwan Bishara*, de la Universitatea americană din Paris – consideră că ameninţarea teroristă are drept punct de plecare „diferenţa calitativă incredibilă în ceea ce priveşte puterea şi bogăţia între Nord şi Sud". Când oamenii se simt inferiori din punct de vedere economic şi militar, caută mijloace neconvenţionale, asimetrice pentru a-şi atinge obiectivele. Dar terorismul nu este doar o reacţie a acestei lumi. El rezultă dintr-un efect paradoxal de sistem şi de proces, din modul în care oamenii înţeleg dreptul, legea, puterea şi forţa. În acest cadru, pentru a face faţă unor provocări complexe şi asimetrice, armatele se transformă, devin mai flexibile şi, pentru a fi şi mai eficiente, chiar îşi externalizează o parte dintre acţiuni.

După modelul binecunoscut, inclusiv armata americană a început să-şi externalizeze anumite acţiuni şi chiar operaţii militare. Datorită acestui fapt, balanţa intervenţiei militare a SUA în alte ţări este subestimată. Unele dintre acţiunile militare sunt efectuate de unii cetăţeni care nu aparţin armatei. Ei călătoresc ca şi cum ar fi oameni de afaceri sau turişti. Aceştia duc un fel de „război secret", care se prezintă tot ca un fel de război asimetric. Există, la ora actuală, în SUA, mai multe societăţi private care pun în operă politica americană anti-drog, mai ales în America de Sud. Una dintre acestea se numeşte *DynCorp*. Aceasta este o companie cu baza la Reston, în Virginia şi controlează o mare parte din componenta aeriană a

* Marwan Bishara este cetăţean israelian arab, autor a numeroase studii şi articole, între care şi articolul „De la războaiele asimetrice la haosul constructiv", publicat în ziarul *Le monde diplomatique* din octombrie 2006, pp. 4-5.

activităţilor anti-drog în Anzi, inclusiv pulverizarea erbicidelor pe plantaţiile de coca şi marijuana. Compania are mai bine de 20.000 de angajaţi şi 550 de birouri în întreaga lume. Este finanţată de Pentagon, de FBI, de CIA precum şi de Departamentul de Stat şi de cel al Justiţiei, de Agenţia pentru droguri, de Comisia Federală de comunicaţii şi de alte instituţii. *DynCorp* a sprijinit forţele ONU în Angola, iar în 1999 a câştigat un contract cu Departamentul de stat pentru a supraveghea încetarea focului în Kosovo, formarea forţelor de poliţie în Panama, în Somalia, în Salvador, în Bosnia şi Herţegovina şi în Haiti. Privatizarea unei armate (sau unor activităţi specifice acesteia) este, în sine, o practică asimetrică prin care se confundă individul cu statul[28].

Deasemenea, practica de a califica statele drept „bune" sau „rele", în funcţie de anumite criterii care nu sunt cuprinse în legislaţia internaţională, în Carta ONU – singurul document care reglementează, la nivel global, relaţiile dintre state după cel de-Al Doilea Război Mondial – o putem încadra între procedurile confruntării de tip asimetric.

Se poate afirma că atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 asupra unor obiective din Statele Unite (World Trade Center şi clădirea Pentagonului), ca şi răspunsul prompt al Statelor Unite prin bombardarea intempestivă şi categorică a Afganistanului şi declanşarea unor acţiuni de mare amploare pentru distrugerea bazelor şi reţelelor teroriste, marchează o nouă etapă în confruntarea de tip asimetric. Bombardarea Serbiei, războiul din Irak, acţiunile Thasal-ului asupra formaţiunilor Hezbollah din sudul Libanului (deci atacarea aceste ţări), ca şi acţiunile miliţiilor Hezbollah împotriva armatei israeliene reprezintă, fără îndoială, încălcări ale

[28] http://www.henciclopedia.org.uy/autores/Laguiadelmundo/GlobalWar.htm., *The changing face of war*, published in *The World Guide.*

dreptului internaţional, acţiuni de tip asimetric sau disproporţionat, care au bulversat grav mediul de securitate, mai ales după ce, în acest turbion al disproporţiilor şi asimetriilor conflictuale, a intrat şi programul nuclear al Irakului.

Toate acestea conduc la o întrebare tulburătoare: Dacă dreptul internaţional, Carta ONU, regulile şi principiile războiului sunt încălcate, nesocotite sau considerate caduce, prin faptul că niciuna dintre părţile aflate în fel de fel de conflicte nu le respectă, atunci cum va arăta, în viitor, războiul? Vom avea, oare, de-a face cu un veşnic război de tip terorist?

3.3. Cerinţe, exigenţe, consecinţe

În contextul pericolelor şi ameninţărilor la adresa securităţii persoanei, proprietăţii, instituţiei şi legii, terorismul are un loc aparte. El face parte din acele provocări, pericole şi ameninţări endogene, create, deci, de om, şi este considerat, la ora actuală, de către o mare parte dintre ţări, ca pericolul şi ameninţarea numărul unu la adresa securităţii. Dacă terorismul este sau nu ameninţarea numărul unu, după opinia noastră, rămâne de discutat. Desigur, în comparaţie cu ameninţarea nucleară, care pare mai mult o sabie a lui Damocles decât o ameninţare efectivă, terorismul chiar acţionează şi produce victime şi o stare de nesiguranţă şi de insecuritate, întrucât, oricând şi oriunde, poate sări în aer un metrou, poate fi distrus un avion în timpul zborului, pot fi detonate încărcături care să distrugă şcoli, infrastructuri etc.

Totuşi, pericolul numărul unu la adresa securităţii omenirii nu-l reprezintă nici terorismul, nici armele nucleare, ci foametea şi malnutriţia. Potrivit Strategiei de Securitate Europene, anual mor de foame şi de malnutriţie 45 de milioane de oameni, iar împotriva acestui „război" al sărăciei care

distruge milioane de vieţi, îndeosebi tinere, cu excepţia unor programe ONU, nu se face mare lucru. Pentru că sărăcia şi foametea îi ameninţă exclusiv pe cei săraci, nu au prea multe efecte în afara lumii condamnate la sărăcie, în timp ce teroriştii vizează mai ales puterea. Cele mai multe atacuri teroriste s-au produs în ţările dezvoltate, care domină lumea, iar reţelele şi organizaţiile teroriste funcţionează îndeosebi în aceste ţări, şi nu în lumea săracă. Nu lumea săracă terorizează lumea bogată, ci teroriştii sunt recrutaţi dintre fundamentalişti şi extremişti, dintre cei care nu acceptă ordinea existentă sau impusă, ci doresc să impună „ordinea" lor. Terorismul – dacă-l excludem pe cel palestinian – nu este o reacţie în situaţii-limită, un mod de a lupta pentru drepturile tale, ci un război asimetric împotriva ordinii unei lumi prea complicate, prea fragmentate, deşi pare unitară şi prosperă.

Terorismul este un război, un altfel de război. El acţionează prin forţă şi perversitate, folosind stratageme brutale şi inteligente (este vorba de inteligenţa perversă), şi, de aceea, persoana, proprietatea şi instituţia trebuie protejate. Cerinţele unei astfel de protecţii pot fi grupate în două categorii mari:

- cerinţe bazate pe cunoaştere;
- cerinţe bazate pe acţiune şi reacţie.

Cerinţele bazate pe cunoaştere sunt intrinseci şi vizează pregătirea temeinică pentru a cunoaşte şi înţelege fenomenul terorist şi a elabora sistemele conceptuale şi procesele necesare creării a cel puţin patru modele (în spaţiul cunoaşterii):

- model de vieţuire şi de convieţuire în context terorist;
- model de protecţie, siguranţă şi securitate într-un astfel de mediu;
- model de acţiune şi de reacţie pentru eradicarea cauzelor;
- model pentru eradicarea efectelor.

Aceste modele, evident, sunt teoretice. Ele asigură persoanei, entităţilor sociale, etnice şi profesionale, instituţiilor şi structurilor de conducere politică posibilitatea de a investiga, analiza, cunoaşte şi înţelege fenomenul terorist, în toate aspectele sale.

Cerinţele bazate pe cunoaştere sunt, în general, *cerinţe de protecţie prin cunoaştere*, în sensul că un om bine informat, care cunoaşte fenomenul sau procesul ce reprezintă sau poate reprezenta un pericol sau o ameninţare pentru el, este sau poate fi în măsură să acţioneze şi în mod practic – evident, în cunoştinţă de cauză – pentru a se apăra şi a-şi asigura securitatea de care are nevoie pentru a trăi şi a-şi desfăşura în bune condiţiuni activitatea.

Poate că buna cunoaştere a acestui fenomen creează ea însăşi o stare de stres şi de nesiguranţă. Cunoscând, ştii la ce te poţi aştepta, iar aşteptarea, în ceea ce priveşte fenomenul terorist, nu poate fi niciodată liniştitoare, mai ales că introduce un factor aleatoriu, care va fi totdeauna un amplificator de nesiguranţă.

Cerinţele bazate pe acţiune şi reacţie sunt de două feluri:

- cerinţe intrinseci;
- cerinţe care rezultă din modele.

Cerinţele intrinseci sunt cele de sistem şi de proces. Ele rezultă din nevoia de a acoperi vulnerabilităţile omului, ale comunităţii, ale proprietăţii, ale instituţiei, statului, lumii întregi la terorism, din caracteristicile şi configurarea sistemelor şi proceselor şi, evident, din natura, frecvenţa, volumul, intensitatea, sfera de cuprindere şi conţinutul provocărilor, pericolelor şi ameninţărilor de tip terorist.

Printre cerinţele intrinseci pot fi situate şi următoarele:

- cerinţa de protecţie nemijlocită împotriva unei acţiuni teroriste directe;

- cerinţa de protecţie împotriva efectelor unui atac terorist;
- cerinţa de prevenire a unui atac terorist;
- cerinţa de imunitate la un atac terorist;
- cerinţa de securitate implicită.

Cerinţele care rezultă din modele sunt, în general, cerinţe preventive, dar şi cerinţe de nuanţă sau de natură preemptivă (de contracarare a unei ameninţări iminente), reactivă sau de altă natură. Printre aceste cerinţe pot fi situate şi următoarele:

- cerinţa de siguranţă generală;
- cerinţa de securitate preventivă şi preemptivă individuală şi colectivă;
- cerinţa de creare a unui sistem de protecţie, de acţiune şi de reacţie;
- cerinţa unui dispozitiv real, după un model teoretic, de acţiune şi de reacţie prin forţă împotriva unui pericol terorist;
- cerinţa unei politici coerente şi a unei strategii pe măsură pentru protecţia persoanei, proprietăţii, instituţiei şi celorlalte structuri ale existenţei umane împotriva terorismului de toate felurile şi de combatere eficientă a reţelelor şi organizaţiilor teroriste.

Terorism există peste tot în lume. A existat dintotdeauna şi va exista totdeauna. Pentru că omul, prin excelenţă, este unica fiinţă teroristă de pe planetă şi, probabil, din întregul Univers. El se manifestă şi se va manifesta extrem de diferit, în planuri greu de gestionat, iar acţiunea şi reacţia oamenilor la ceea ce ei înşişi au creat trebuie să fie pe măsură.

Terorismul pe planeta Pământ s-a născut odată cu omenirea. De aceea, experienţa omenirii pentru combaterea acestui flagel al ei, creat de ea, ar trebui să fie deosebit de bogată şi de valoroasă. Din păcate, nu este aşa. În ceea ce

priveşte protecţia împotriva terorismului şi combaterea acestui fenomen, oamenii trebuie să o ia mereu de la început. Iar acest lucru, nu neapărat din motivul că fiecare epocă îşi are terorismul ei, ci dintr-un motiv mult mai simplu şi mai realist: terorismul este o acţiune inteligentă, care exploatează imediat şi fără complexe vulnerabilităţile societăţii, îşi creează breşe şi atacă intempestiv, fără nici un fel de complexe.

În terorism nu există milă, sentimente de compasiune, respect faţă de valori. Singura „valoare" a terorismului este fidelitatea faţă de cauză. Este o valoare importantă, transparentă la semnificaţie – pentru ce ea există în toate entităţile şi structurile umane –, dar aici are alte dimensiuni.

Toate ţările din lume sunt constituite în funcţie de valorile lor, de arealul pe care s-au format populaţiile care le locuiesc, de numeroşi factori economici, sociali, etnici, religioşi, politici şi militari, dar şi în funcţie de conjuncturi, interese, realităţi: fiecare dintre marile puteri privilegiate şi-a tras cenuşa pe turta ei, iar marile războaie – economice, politice, militare, informaţionale şi de altă natură – au creat condiţii pentru a se ajunge la actuala configuraţie politică a frontierelor lumii, care este foarte departe de a fi perfectă, mai ales datorită distribuţiei inegale, arbitrare, nemulţumitoare şi ineficiente a pieţelor, resurselor şi şanselor. În acest haos creat de zeci de mii de ani de confruntare, cu toate reglementările internaţionale aprobate şi validate de majoritatea ţărilor şi guvernelor, este aproape imposibil de gestionat diferenţele imense. Iar din acest haos, din şi prin zonele de falii create de el, ţâşneşte pur şi simplu terorismul. El nu apare doar la marginea Orientului Mijlociu sau la marginea Orientului Apropiat – cu toate că, în această epocă, extremismul islamic pare a se face vinovat de recrudescenţa fenomenului terorist –, ci şi în alte zone de falii, care se deschid chiar pe teritoriile unor ţări extrem de puternice, cum ar fi Statele Unite, Marea Britanie, Rusia, Spania, Turcia,

Italia, Germania, Japonia, Israel etc. Aceste ţări au acumulat o experienţă foarte bogată, din care se pot desprinde câteva concluzii:

- terorismul este un fenomen ce apare în zone de falii, sau datorită unor zone de falii, şi exploatează la maximum vulnerabilităţile, dezvoltându-se într-un sistem pirat, mai ales în ţările democratice sau în arealele patronate de acestea, şi creând un fel de *homeland insecurity*, cu consecinţe dintre cele mai neaşteptate[29];
- teroriştii acţionează tot mai mult în locuri publice, atacă infrastructuri populate, valorificând la maximum vulnerabilităţile acestora, chiar şi pe cele insesizabile;
- caracterul atacurilor teroriste este punitiv şi răzbunător, sfidător şi pervers, în sensul că, potrivit unei posibile filosofii teroriste, la sfidare se răspunde prin sfidare şi la acţiune prin răzbunare;
- teroriştii atacă, pe teritoriul continental al Statelor Unite (atacurile de la 11 septembrie 2001) sau pe teritoriile unde există o prezenţă americană, obiective importante, de mare valoare (chiar şi simbolică) pentru forţa, orgoliul şi modul de viaţă american, pe teritoriile ţărilor occidentale, infrastructuri şi locuri aglomerate, pe teritoriul Turciei, cam tot ceea ce este împotriva kurzilor sau în sprijinirea americanilor, pe teritoriul Rusiei, obiective importante pentru stabilitatea puterii puternic fragilizate în această ţară, după destrămarea Uniunii Sovietice şi efortul de reconstrucţie dinamică, la adăpostul unei imense puternic militare nucleare strategice (teatre, locuri publice, complexe de locuinţe, şcoli etc.);

[29] Atacarea ambasadelor, a personalităţilor, a turiştilor şi a tot ce poate fi atacat, oriunde în lume, dar mai ales în zonele în care există structuri, instituţii sau interese ale ţărilor vizate, chiar dacă acestea se află în afara teritoriului lor sau a spaţiilor gestionate de acestea.

- teroriştii nu au capacitatea şi interesul de a ataca structuri de forţă, întrucât acestea sunt foarte bine securizate, iar atacarea lor, înafara de faptul că ar fi lipsit aproape de orice şansă, n-ar fi un „atac public", în văzul lumii, ci unul care ar provoca reacţii cărora terorismul nu le poate face faţă;
- terorismul a trecut de la acţiuni de deturnare a unor avioane, de luare de ostatici, de răpirea şi asasinarea unor personalităţi etc. la acţiuni subtile (dar în forţă) de distrugere a unor infrastructuri şi de declanşare a unor mijloace distructive perfecţionate în locuri publice[30];
- atacurile teroriste din Orientul Apropiat (terorismul palestinian şi cel care sprijină lupta palestinienilor pentru a-şi realiza o ţară) se prezintă ca terorism disperat, mai exact,ca formă asimetrică de luptă împotriva autorităţii statului Israel;
- terorismul de pretutindeni este întreţinut de o conflictualitate crescândă, de presiunile pe care le exercită marile corporaţii, lumea financiară şi marile puteri, de starea de haos care se adânceşte din ce în ce mai mult şi de forţarea nejustificată a procesului de globalizare, scoţându-l din ritmul lui necesar şi firesc.

Există sute de lucrări care privesc şi analizează din unghiuri diferite fenomenul terorist, În cartea sa „*Povestiri de la Guantanamo*", Nicolas Masson prezintă relatările unor deţinuţi din această închisoare americană unde sunt închişi teroriştii. Este vorba de trei mărturisiri diferite, confruntate cu documente oficiale. Acestea încep să creeze o imagine despre

[30] Această caracteristică este esenţială pentru reconfigurarea fenomenului terorist şi definirea lui ca război terorist, şi nu doar ca infracţiune sau criminalitate. Se pare însă că nu sunt suficiente argumente pentru ca dreptul internaţional să situeze terorismul în rândul războaielor… Ar fi destul de riscant, întrucât s-ar intra într-un război mondial permanent, iar omenirea nu este încă pregătită pentru a accepta un nou război mondial…

această închisoare extrajudiciară despre care se spun atâtea lucruri ciudate.

Într-o lucrare intitulată „*O alternativă la războiul împotriva terorismului. Experienţa italiană*", Giovanni Salvi vorbeşte, pe de o parte, de un conflict între serviciile secrete şi justiţie, prilejuit de judecarea, la Roma, a unui proces în legătură cu nişte agenţi CIA şi, pe de altă parte, de experienţa italiană în combaterea Mafiei şi a Brigăzilor Roşii, unde a realizat o doctrină coerentă şi eficace. Este o experienţă la care şi-au aduc contribuţie nu doar forţele destinate pentru astfel de acţiuni, ci şi armata.

Stephen J. Toope, în „*Dispariţii, închisori secrete şi restituiri extraordinare: cum se poate pierde războiul împotriva terorismului*", arată că Statele Unite, optând pentru registrul militar în combaterea terorismului, au întors spatele propriilor tradiţii judiciare, normelor internaţionale şi prestigiului lor deosebit. Bilanţul procedurilor de excepţie arată că, dacă principiile fundamentale sunt prost aplicate, eficacitatea nu poate fi cea aşteptată.

Toate organizaţiile şi organismele internaţionale cooperează în activităţile şi acţiunile de combatere a fenomenului terorist. Cooperarea dintre Consiliul Europei, spre exemplu, şi OSCE a dus la acumularea unei experienţe deosebite. În acest sens, au fost organizate numeroase activităţi, între care şi un colocviu la care au participat peste 170 de experţi din diferite ţări ale lumii, inclusiv din cadrul unor organizaţii internaţionale sau regionale, precum: ONU, CSI, NATO, OTSC (Organizaţia Tratatului de Securitate Colectivă), ASEAN, Liga Arabă, Europol şi Eurojust. Delegaţia rusă a fost numeroasă, iar experienţa prezentată de ea, inclusiv de reprezentanţii Ceceniei, s-a dovedit a fi concretă şi interesantă.

Experienţa naţională şi internaţională în combaterea terorismului se prezintă şi se valorifică prin două magistrale foarte importante:

- magistrala cunoaşterii fenomenului terorist, a cauzelor şi configuraţiilor acestuia, a argumentelor care vin în sprijinul calificării lui ca război şi a argumentelor împotriva acestei afirmaţii, precum şi a numeroaselor alte aspecte care ţin de dinamica efectivă a acestui fenomen;
- magistrala acţiunilor generale şi specifice prin care se urmăreşte conjugarea eforturilor statelor, organizaţiilor şi organismelor internaţionale, ale structurilor şi serviciilor speciale şi, evident, ale structurilor de forţă pentru protecţia antiteroristă a populaţiilor, instituţiilor şi valorilor şi acţiunea contrateroristă, continuă, consistentă şi eficientă.

Din păcate, ne aflăm încă în faza în care această experienţă este doar comunicată şi destul de dificil conexată.

3.4. Caracteristici ale sistemelor şi dispozitivelor

Toate ţările, atât cele afectate grav de fenomenul terorist, cât şi cele care, deocamdată, nu sunt afectate în mod direct şi substanţial de acest fenomen, îşi iau măsuri pentru protecţie împotriva acţiunilor teroriste de orice fel şi de reacţie în cazul unor atacuri ale reţelelor şi organizaţiilor teroriste. Aceste măsuri nu sunt izolate, ci fac parte din acele politici şi strategii care răspund unor cerinţe reale ale situaţiei mediului de securitate, care generează sisteme şi procese ce se doresc a fi coerente şi eficiente. Există, în general, după opinia noastră, trei tipuri mari de sisteme şi procese de protecţie împotriva terorismului şi de combatere a acestui flagel:

- naţionale;
- regionale;
- internaţionale.

Toate trei se află în raporturi de conexiune şi intercondiţionare, dar fiecare îşi păstrează specificul său. Evident, cele mai puternice şi mai eficiente sisteme şi procese sunt cele naţionale. Aici, la nivelul statelor, se hotărăşte, de fapt, conţinutul, dinamica şi consistenţa acţiunilor antiteroriste şi contrateroriste, aici se elaborează politicile şi strategiile de protecţie, de intervenţie, de acţiune şi de reacţie şi tot aici se constituie acele entităţi şi structuri integrate, bine instruite, care pun în operă politicile şi strategiile elaborate. De asemenea, nivelul tactic – nivel al acţiunii directe – este, totdeauna, cu preponderenţă naţional şi, de aceea, efortul tuturor instituţiilor naţionale, internaţionale şi regionale se concentrează spre întărirea şi conexarea sistemelor şi dispozitivelor naţionale de combatere a terorismului.

Un *sistem de combatere a terorismului*, în opinia noastră, este un ansamblu de elemente şi acţiuni complexe, constituit şi grupat în faţa unui complex de provocări, pericole şi ameninţări de tip terorist, pe un set de realităţi şi determinări şi de resurse existente sau preexistente, care asigură:

- cunoaşterea profundă, supravegherea continuă, analiza consistentă a fenomenului terorist şi a mediului său de manifestare, cauzele, procesele şi efectele, provocările, pericolele, ameninţările şi procesele care-l generează, îl amplifică sau îl diminuează;
- politicile, strategiile, scopurile şi obiectivele urmărite, precum şi structurile şi reţelele care le pun în operă;
- politicile, strategiile, doctrinele şi tacticile de combatere a terorismului şi de contracarare a acţiunilor de tip terorist;
- structurile de forţă care pun în operă politicile, strategiile şi tacticile antiteroriste şi contrateroriste;
- relaţiile de feed-back sau de autocontrol şi autogenerare.

Astfel de sisteme trebuie să fie dinamice şi complexe, să se adapteze uşor la cerinţe, să asigure acţiunea eficientă şi reacţia imediată.

În acelaşi timp, sistemele de combatere a terorismului sunt masive, foarte largi, variate, greu de integrat, angajează politici, strategii, structuri, forţe şi mijloace extrem de diverse, din tot spectrul economic, politic, social, educaţional, informaţional şi militar, sunt, deci, eterogene, nu se pot integra cu uşurinţă şi nu pot realiza, împreună, dispozitive fiabile, coerente şi eficiente.

Dispozitivele de protecţie (şi de combatere) sunt, elemente ale acestor sisteme şi trebuie să pună în aplicare politicile şi strategiile hotărâte de conducerea politică şi de cea strategică. Asemenea conduceri sunt însă încă excesiv birocratizate, au nevoie de timp şi de proceduri, ceea ce le fac să acţioneze tardiv sau prea complicat. Nici procedurile de urgenţă nu rezolvă pe deplin problemele generate de bulversarea creată de terorism în toate mediile.

În ultimii ani, s-a trecut la elaborarea unor politici şi chiar a unor strategii, cam la toate nivelurile – naţional, regional şi internaţional – care, în general, creează un cadru favorabil generării, modelării şi realizării unui sistem internaţional coerent de combatere a terorismului, dar, în realitate, lucrurile sunt foarte departe de a rezolva această problemă.

Terorismul, pe de o parte, şi mecanismele care creează sisteme de combatere a acestui fenomen, pe de altă parte, acţionează cu viteze diferite, care se cuplează diferenţiat la realităţi şi, mai ales, la interese, şi nu răspund în acelaşi fel „comenzii" sociale. Şi este normal să fie aşa, de vreme ce societatea legală a oamenilor nu poate acţiona intempestiv şi haotic, pe când terorismul interior, ca şi cel internaţional, este efectiv de natură haotică.

3.5. Experienţa românească

Comparativ cu experienţa acumulată de Statele Unite, de Italia, de Franţa, de Rusia, de Turcia şi de alte ţări de pe falia strategică care generează acest fenomen, România nu are o experienţă cu totul deosebită în combaterea terorismului, pentru că nu s-a confruntat efectiv cu un astfel de fenomen.

Poziţia specială a României în cadrul zonei geopolitice a Mării Negre, caracteristicile sedentare şi de vecinătate liniştită ale poporului român, lipsa spiritului răzbunător şi revanşard din comportamentul naţiunii, exprimat prin acea sintagmă „bucuroşi le-om duce toate", firea împăciuitoare şi tolerantă, construită prin mii de ani de istorie zbuciumată, alături de alte caracteristici native, fac din locuitorii ţării noastre oameni paşnici, fără ambiţii revanşarde şi răzbunătoare, ceea ce, într-un fel, nu constituie o bază pentru recrudescenţa asimetrismului de tip terorist. Firea aprigă şi virulenţa se manifestă altfel la români, iar terorismul n-a fost nicicând o armă a românilor, indiferent de vremuri şi vremuiri.

Iar acolo unde nu există acţiuni violente, umilitoare, teroriste, nu există nici reacţii de tip terorist, nici acţiuni de tip terorist. Reţelele şi organizaţiile teroriste n-au nici un interes să ofenseze zonele care nu le atacă, zonele neutre din punct de vedere al teatrelor teroriste. Iar România, orice s-ar spune, face parte dintr-o asemenea zonă, poate singura din acest spaţiu. În timp ce Caucazul, Turcia, Balcanii de Vest, Italia, Spania, Orientul Apropiat, spaţiul ex-iugoslav se confruntă cu numeroase mişcări şi atacuri de tip terorist, România este stabilă şi liniştită.

De aici nu rezultă că România nu poate deveni ţinta unor atacuri teroriste, ci doar o realitate care, din punctul nostru de vedere, este paradoxală. Acest paradox constă în faptul că, în ţară, cu toate progresele făcute, domneşte încă un haos econo-

mic, politic, social, educaţional şi în ceea ce priveşte securitatea cetăţeanului, proprietăţii şi instituţiilor publice, amplificat de recrudescenţa traficanţilor, a reţelelor crimei organizate transfrontaliere, în timp ce societatea este relativ liniştită, iar cetăţeanul acceptă această realitate, singura lui manifestare de revoltă sau de nemulţumire fiind aceea că nu se duce la vot.

Pe un asemenea mediu, extrem de fluid şi de vulnerabil, ar fi trebuit să se dezvolte numeroase reţele şi acţiuni teroriste, mai ales că România face parte din coaliţia antiteroristă şi participă efectiv, cu forţe, mijloace şi acţiuni, la gestionarea situaţiei din Balcanii de Vest, din Irak, din Afganistan şi din alte locuri de pe planetă. Ba, mai mult, are o relaţie de parteneriat strategic cu Statele Unite ale Americii şi face parte din NATO şi din Uniunea Europeană.

Există, desigur, o explicaţie pentru această situaţie paradoxală, şi ea, după părerea noastră şi din ceea ce rezultă din foarte puţinele analize făcute pe această temă, ar consta în:

- România nu deţine un loc important şi nu are un rol de decizie în combaterea terorismului, aşa cum se prezintă, dealtfel, majoritatea ţărilor europene, care fac parte din NATO şi din UE;
- România nu este pe lista neagră a organizaţiilor şi reţelelor teroriste (sau, în orice caz, nu figurează cu prioritate pe această listă), iar teroriştii nu-şi pot dispersa forţele şi mijloacele pentru a lovi obiective nesemnificative din punctul lor de vedere;
- România a contribuit mult şi de multă vreme la stabilizarea situaţiei din Orientul Apropiat şi din Orientul Mijlociu, a întreţinut relaţii amiabile cu toate ţările din zonă şi a avut puncte de vedere conciliatoare şi benefice pentru pacea acestor zone chinuite de conflicte şi războaie;

- România a contribuit substanţial la pregătirea actualei generaţii de intelectuali care face parte din elita societăţilor ţărilor arabe şi islamice;
- România ar putea fi considerată, tocmai datorită caracteristicilor populaţiei ei, un fel de zonă de nişă de către marile organizaţii şi reţele teroriste;
- datorită distrugerii vechiului sistem de protecţie a persoanei, proprietăţii colective şi instituţiilor publice, dificultăţilor în funcţionarea noului sistem, problematicii implementării exigenţelor europene, acţiunilor perturbatoare de tot felul (acţiuni criminale, furt masiv din avutul ţării, distrugerea unor infrastructuri economice şi comerciale, dosare, suspectări, procese de tot felul, cauze nesoluţionate sau foarte greu de soluţionat în justiţie etc.), anumite zone sau domenii din România pot constitui noduri de reţea, puncte de sprijin logistic şi financiar pentru teroriştі;
- inerţia vechilor relaţii şi reţele etc.

Este, totuşi, repetăm, riscant să declari, pornind de aici, că România va fi ocolită de atacuri teroriste, ci doar că există anumite realităţi care explică de ce nu a fost atacată până acum.

Experienţa românească în combaterea terorismului constă, în general, într-un sistem informaţional bine pus la punct, într-o atitudine, în general, atentă faţă de acest fenomen şi într-un anumit simţ al măsurii, caracteristic majorităţii ţărilor europene.

România nu se află pe falia marilor confruntări terorism-antiterorism, chiar dacă face parte din coaliţia de combatere, şi prin forţă, a acestui fenomen. Reţelele teroriste nu fac concesii României, aşa cum nu fac concesii nici Franţei, Italiei, Turciei sau Greciei, dar nici n-o ameninţă în modul cel mai direct.

Răpirea celor trei jurnalişti români în Irak ţine mai degrabă de nişte neînţelegeri sau de nişte strategii de scoatere a unor bani din ţară (probabil în vederea alimentării reţelelor

teroriste sau a unora dintre facţiunile care acţionează în Irak), dar acesta nu este un atac terorist direct împotriva României, ci o stratagemă folosită de unele organizaţii şi reţele care alimentează conflictualitatea din zonă.

Ar fi însă posibil ca ziua în care România va fi atacată de teroriști să nu fie prea departe. De aceea, experienţa acumulată de structurile care se ocupă de acest fenomen (românești şi ale aliaţilor noştri) trebuie să fie bine însuşită şi valorificată în mod corespunzător.

CONCLUZII ŞI SUGESTII

1. Războiul asimetric nu este o invenţie de dată recentă. Într-un fel, toate războaiele de până acum au avut şi laturi asimetrice, atât în ceea ce priveşte conceptul politic şi cel strategic, cât şi în ceea ce priveşte confruntarea tactică. Dar adevăratul război asimetric se datorează apariţiei armei nucleare şi sistemelor de arme de mare precizie, care au accentuat disproporţionalitatea, au făcut posibil războiul noncontact şi au generat flexibilitatea şi fluiditatea ripostei.

2. Războiul asimetric este un tip de război în care se compensează disproporţionalitatea. El s-a născut încă din vremea războaielor de eliberare, s-a transformat apoi într-un război cvasisimetric, pe timpul conflictelor violente pentru putere dintre clanuri, devenind un fel de război simetric civil, şi a căpătat dimensiuni regionale şi chiar mondiale după atacurile teroriste de la 11 septembrie 2001 şi riposta disproporţionată a Statelor Unite asupra Afganistanului, adică a reţelelor şi infrastructurilor Al-Qaeda.

3. Actualele conflicte armate din Afganistan, Irak, Cecenia şi Orientul Apropiat au caracterul unor războaie disproporţionate şi, în acelaşi timp, al unor războaie asimetrice, la care se participă, în diferite ipostaze, patru mari tipuri de entităţi: armate moderne, profesioniste, ce aparţin unor mari puteri sau unor ţări dezvoltate ce desfăşoară acţiuni de luptă sau postconflict, sub mandat ONU, sau în virtutea responsabilităţilor pe care şi le-au asumat; forţe multinaţionale de stabilitate (stabilizare), care acţionează sub mandat ONU; forţe înarmate guvernamentale (ale ţării-gazdă), care sprijină procesul de stabilizare şi preiau treptat gestionarea conflictualităţii locale, protecţia cetăţenilor, a proprietăţii şi apărarea

ordinii de drept; forţe rebele (gherile, insurgente, teroriste, ale traficanţilor şi lumii mafiote etc.), care acţionează exclusiv prin mijloace asimetrice, de regulă, local sau în reţele transfrontaliere.

4. Dată fiind complexitatea temei şi, în general, aria foarte largă a conceptului de război asimetric, este nevoie de studierea aprofundată a realităţilor, posibilităţilor şi tendinţelor în dinamica politicilor şi strategiilor confruntărilor de tip asimetric. Tema ar trebui defalcată pe niveluri ale deciziei politico-militare.

PARTEA A III-A
RĂZBOI ŞI CUNOAŞTERE

Conceptul de „război cognitiv" are, în accepţia noastră, cel puţin două sensuri: *război al cunoaşterii* şi *cunoaştere a războiului*. Primul sens se referă atât la faptul că orice război se desfăşoară şi în spaţiul cunoaşterii, sau cu preponderenţă în spaţiul cunoaşterii, iar cel de-al doilea încearcă să răspundă la o întrebare veche de când lumea: Poate fi războiul cunoscut?

Războiul cunoaşterii – traducerea aproximativă a uneia dintre semnificaţiile termenului de război cognitiv – se duce atât în planul conceptelor şi teoriilor, cât şi în cel al suportului războiului fizic, adică în cel al confruntării efective dintre două sau mai multe armate, în urma unor decizii politice.

Dintotdeauna a existat un război al conceptelor şi teoriilor. Aceasta înseamnă că, înainte de a fi făcut, războiul este gândit, modelat. Armatele pleacă pe câmpul de luptă ştiind ce au de făcut. E drept, nu totdeauna socoteala de acasă se potriveşte cu cea din târg, dar n-ai ce căuta în târg dacă nu ţi-ai făcut o socoteală acasă şi, mai ales, dacă nu ştii să socoteşti.

Orice război (criză, conflict) presupune o desfăşurare de forţe, un sistem de acţiuni, consumuri, pierderi, angajamente dureroase, victorii, înfrângeri, situaţii indecise şi foarte multe altele. Toate acestea sunt puse în planificări strategice, în planuri de operaţii, în decizii formulate cu claritate, în baza unor legi, unor acte justificative, în ultimă instanţă, a unor raţiuni. De asemenea, nu poate exista război fără informaţie, fără analiză, fără decizii, iar toate acestea înseamnă cunoaştere. De aceea, termenul de *război al cunoaşterii* este cât se poate de îndreptăţit şi, în acelaşi timp, cât de poate de firesc.

Acest termen îl presupune, în mod implicit, şi pe cel de-al doilea: *cunoaşterea războiului*. Acestuia din urmă i s-au dedicat tone întregi de scrieri. Contestatare sau justificatoare, analitice, critice, dispreţuitoare sau elogioase. Cele mai multe scrieri din această lume au fost dedicate războiului şi sentimentului de dragoste. Şi chiar dacă dragostea şi războiul nu au, poate, alte trăsături comune, în afară de acelea ale angajamentului total şi ale calităţii de a fi năbădăioase, ele fac parte din viaţa oamenilor şi, oricât am vrea, nu le putem ocoli.

CAPITOLUL 1
CUNOAŞTEREA RĂZBOIULUI

De sute de ani, unii dintre oameni se străduiesc să cunoască războiul. Cei care sunt mai cutezători, mai curioşi din fire sau obligaţi să o facă. Ceilalţi, cei mai mulţi, iau războiul ca pe un dat, ca pe un fenomen care n-are nicio legătură cu voinţa muritorului de rând. Războiul este un fenomen complex. Îl hotărăsc mai-marii lumii. Ştiu ei de ce, pentru ce şi cum. Ceilalţi nu pot şti asta. Şi nu trebuie să ştie, întrucât orice lucru ştiut fie că devine o valoare, fie că devine o banalitate. Războiul nu este nici valoare, nici banalitate, ci o declanşare de forţe, de tensiuni şi de energii ce nu pot fi nici pe deplin cunoscute, nici pe deplin stăpânite. Chiar dacă o parte reuşeşte să-şi strunească armele şi caii-putere, ea va fi obligată să acţioneze sau să reacţioneze în raport cu cealaltă, iar competiţiile în planul distrugerii cu greu pot fi limitate sau oprite, deîndată ce s-au declanşat. Războiul se derulează după legile sistemelor şi proceselor mari, cu inerţii formidabile, dar şi cu schimbări bruşte, haotice şi comportamente în bifurcaţii stranii, iar managementul lui trebuie să urce, la fiecare pas, Everestul. Şi nu doar pe cel de pe cupola cunoaşterii lumii, ci şi pe cel din adâncul necunoaşterii ei.

1.1. Aquila non capit muscas

În ceea ce priveşte posibilitatea cunoaşterii sale, războiul seamănă cu un rechin care se lasă mângâiat de peştişori. Cunoaşterea războiului este ca un sărut aplicat de un astfel de peştişor pe coama unui rechin care se odihneşte sau îşi face

siesta după ce a înghiţit un matelot. Războiul nu poate fi cunoscut decât în timp ce acesta îşi face siesta, iar atunci are dinţii strepeziţi de lovituri de tun, de traiectorii de rachete şi murdari de fumul exploziilor şi nu-i mai arde să înghită peştişori, aşa cum vulturul nu prinde muşte (*Aquila non capit muscas*). E drept, el poate fi văzut şi în timp ce scoate flăcări pe nări, dar aceea nu este decât imaginea sau „lucrul în sine", cum ar fi zis Kant, care nu a trecut nici în cuvânt şi cu atât mai puţin în şi prin furcile caudine ale categoriilor.

1.1.1. Managementul deosebirilor

Diferenţele fac parte din viaţa oamenilor, din cea a comunităţilor şi din cea a identităţilor. Nu există identitate fără diferenţă, nici mişcare fără oprire, nici afirmare fără negare, nici dezvoltare fără stagnare, nici identificare fără diferenţiere, nici generalizare fără particularizare, nici cunoaştere fără o nevoie acută de a sesiza şi înţelege diferenţele, adică ceea ce trebuie, de fapt, cunoscut. Existăm ca indivizi, ca entităţi şi ca personalităţi, pentru că suntem diferiţi. Adesea, înlăturarea diferenţelor distruge, în timp ce respectarea diferenţelor construieşte.

Trăim într-o lume a diferenţelor şi diferenţierilor. Călcăm pe diferenţe, ca şi cum am călca pe lespezile unor temple, pe străzile unei metropole sau pe aripile unor fluturi. Ceea ce nu vedem nu există, ceea ce cunoaştem nu contează. Dar ceea ce ştim că nu cunoaştem este foarte important, întrucât neagă evidenţa şi îndeamnă cel puţin la reflecţie. *Sum qui sum* este o afirmaţie. Dar o afirmaţie care sugerează respectul diferenţei. Cunoaşterea lumii este, de fapt, cunoaşterea şi respectarea diferenţelor. Existăm, pentru că suntem diferiţi.

Războiul este diferit faţă de pace, mai mult, este opusul ei, dar este diferit şi faţă de sine, întrucât, în fiecare moment al

existenţei sale, intervine un adaos la cel care a fost doar cu o secundă sau cu o etapă în urmă, ceea ce îi dă o nouă configuraţie, deci, o existenţă diferită faţă de cea anterioară.

Astfel, evoluţia se prezintă ca o succesiune de diferenţe, iar progresul ca un complex de evoluţii semnificative în diferenţele şi diferenţierile lor.

„Dacă un om raţionează rău, este pentru că nu are date să raţioneze mai bine", scria Diderot în 1771. Atunci, ca şi acum, noţiunea de „date" se referea, îndeosebi, la ceea ce nu se ştia, la noutăţi într-un domeniu sau altul, adică la informaţii, dar şi la cunoştinţe[31]. Cu cât un om era mai bine informat, cu atât judecata sa era mai raţională, mai apropiată de realitate. Nu întâmplător, ci pentru că numai prin cunoaştere se pot sesiza diferenţele. Exerciţiul cunoaşterii duce la performanţe incredibile. În epoca triburilor, existau oameni care cunoşteau sute şi chiar mii de nume ale strămoşilor şi ale obiectelor din jur. În lipsa unui suport exterior de fixare a datelor şi informaţiilor, creierul trebuia să le facă pe toate. În limbajul natural, omul primitiv sesiza mai uşor diferenţele decât omul modern. Dar omul modern dispune de cu totul alte mijloace de comparare, analizare, generalizare, abstractizare şi concretizare. Chiar dacă operaţiile gândirii sunt aceleaşi de mii de ani, mijloacele ajutătoare pentru efectuarea lor au evoluat fundamental, în primul rând, prin dezvoltarea unor capacităţi de foarte mare performanţă de sesizare, identificare, cunoaştere şi evaluare a diferenţelor.

Se spune că Immanuel Kant (1724-1804) a fost unul dintre cei mai informaţi oameni ai epocii sale, deşi autorul „Criticii raţiunii pure" nu s-a îndepărtat niciodată, în deplasările sale, mai mult de 60 km de aria oraşului Königsberg, oraşul în

[31] 17/11/2006 05:57 - ©2007 webmanagercenter.com, Mohamed Moncef Kachouri, *Gestion et Management. Quelles différences ?*

care s-a născut[32]. Dar marele filosof avea calitatea şi capacitatea de a sesiza şi evalua diferenţele, trăia într-o lume în care el, omul secundelor, ştia să vadă ceea ce era de văzut, să cunoască ceea ce era de cunoscut şi să înţeleagă ceea ce nu era prea uşor de înţeles. Se ştie, filosoful raţiunilor pure şi practice avea obiceiul să invite în fiecare zi la prânz între trei şi nouă oameni foarte bine informaţi, cu care discuta, în timpul dejunului, preţ de o oră şi jumătate. Nu oricine putea face asta. Kant însă o făcea, pentru că, dincolo de faptul că era un om extrem de punctual şi de ordonat (se spune că locuitorii din Königsberg îşi potriveau ceasul după cum trecea el spre Universitate), avea şi acea calitate, destul de rară chiar şi în zilele noastre, de a identifica, remarca, cunoaşte, recunoaşte şi valorifica diferenţele.

Lumea era mai săracă atunci, în secolul al XVIII-lea. Dicţionarele aveau cam o treime din cuvintele pe care le avem noi azi. Arta dialogului, venită tocmai de la Socrate şi de la înţelepţii chinezi, exerciţiul observaţiei şi nevoia de cunoaştere au dezvoltat, la acei oameni, o capacitate excepţională, de sesizare, cunoaştere, înţelegere şi acceptare a diferenţelor.

Datele şi informaţiile sunt adunate, azi, în „Baze de date", „Megabaze de date" sau în „Bănci de date". Trăim într-o lume a bazelor de date, a reţelelor şi a modalităţilor sofisticate de a accesa aceste baze şi, evident, de a le folosi.

Pentru a „raţiona mai bine", nu este de-ajuns să ai cunoştinţe sau acces la bazele de date. Trebuie să fii în măsură să păstrezi aceste date, să le actualizezi, să le accesezi rapid, să le compari, să gestionezi adică diferenţele. Managementul diferenţelor nu se reduce însă la cunoaşterea şi folosirea

[32] Oraşul Königsberg (azi, Kaliningrad) este renumit, atât prin marele filosof, Immanuel Kant, cât şi prin celebra problemă fără soluţie a celor şapte poduri care unesc cele două insule cu continentul şi (un singur pod) între ele.

particularităţilor, a diferenţelor. Mai ales în ceea ce priveşte cunoaşterea războiului, a cauzelor şi efectelor şi consecinţelor sale, managementul diferenţelor este esenţial.

Managementul nu este un cuvânt chiar la îndemână, deşi a devenit unul dintre cele mai întrebuinţate cuvinte de pe planetă. De-a lungul ultimelor decenii, oamenii şi-au format o *cultură a managementului*, care, în esenţa ei, constă în capacitatea de a folosi una sau mai multe baze de date pentru a compara şi valorifica, în sens util, diferenţele.

Aşadar, orice management este, în primul rând un management al diferenţelor. Un mare lingvist american afirmă, în legătură cu acest subiect, că „observatorii nu văd aceeaşi imagine a universului, dacă antecedentele lor lingvistice nu sunt asemănătoare". Este normal să fie aşa. Nici leul înfometat şi omul sensibil la frumos nu văd cu aceiaşi ochi o căprioară care apare într-un luminiş.

Limbajul şi modul de comunicare şi de înţelegere sau de percepere a diferenţelor, ca şi starea sistemelor implicate în proces, au o foarte mare importanţă în arhitectura extrem de complicată a cunoaşterii războiului, crizelor şi conflictelor armate. Limbajele, oricât ar fi de evoluate, chiar şi limbajele formalizate, suferă de polisemantism, deci de un anumit grad de transparenţă la semnificaţie, ceea ce le conferă unele roluri confuze în descrierea diferenţelor.

În domeniul managementului, aceasta se traduce printr-o foarte mare imprecizie de limbaj. Spre exemplu, japonezii nu au, la această dată, un cuvânt pentru a traduce expresia „luarea unei decizii". Francezii nu au încă echivalente valabile pentru a traduce din engleză un mare număr de noi concepte, cum ar fi: marketing, management, leadership, Internet, merchandiding etc. Nici limba română nu dispune de cuvinte care să echivaleze cu aceste concepte şi, de aceea, le însuşeşte ca atare.

Unele dintre concepte, rămase neschimbate în limbile lor de origine şi pentru care s-a încercat să se găsească sinonime, şi-au schimbat complet semnificaţia. Unul dintre aceste cuvinte este vocabula „gestiune". Mai sunt şi altele: comunicaţie, participare, client, calitate, adevăr, justiţie, publicitate etc.

Spunem „director de publicitate", în loc să spunem „director de comunicare". De asemenea, spunem „director comercial" şi „director de marketing" şi aşa mai departe. Acest talmeş-balmeş de cuvinte, noţiuni şi concepte se continuă. Vorbim de „gestiunea personalului" şi de „managementul resurselor umane", de „publicitate" şi de „relaţii publice", de „studii de piaţă" şi de „studii de marketing" etc.

S-a ieşit demult din „datele" de care vorbea Diderot şi s-a intrat în domeniul extrem de complex al informaţiilor. Gestionarii secolului al XVIII-lea îşi cereau scuze că n-au raţionat în măsură suficientă, în timp ce managerii de azi au probleme care ţin de „a înţelege" şi „a se face înţeleşi".

Dificultăţile de limbaj par a se situa la originea proastei înţelegeri a problematicii ştiinţelor umane, îndeosebi a celor ce se referă la *management*. Cea mai mare parte a întreprinderilor sunt, în acelaşi timp, supracomandate şi subdirijate[33]. Această problematică abia de este înţeleasă, foarte puţin oameni fiind în măsură să sesizeze diferenţele. Ea priveşte toate formele de organizare, inclusiv statele-naţiuni.

Peter Drucker afirma, referitor la şefii de state şi la maniera lor de a conduce, următoarele: „Nu există ţări subdezvoltate, nu există decât ţări prost conduse".

Textul original al acestei declaraţii este următorul: «There are not underdevelopped countries, there are only undermanaged countries».

[33] Citat de H. Pointillart şi D. Xardel, *Megabaza: Le marketing du toucher-juste*, Ed. Village Mondial, Paris, 1996, p.15.

În unele întreprinderi mai puţin performante (ca dealtfel, în oricare altă entitate, inclusiv în cele militare), unde se manifestă excelente aptitudini de gerare a activităţilor cotidiene şi persoane care nu se îndoiesc de necesitatea gestionării rutiniere. Totuşi, există o foarte diferenţă între „a gestiona" şi „a manageria", chiar dacă ambele activităţi sunt absolut necesare pentru rentabilitatea respectivei întreprinderi sau a oricărei alte entităţi unde se desfăşoară activităţi umane.

„A gera" constă în a comanda, a controla, a provoca, a îndeplini, a-ţi asuma responsabilităţi. „A manageria" (a conduce) înseamnă a influenţa, a ghida, a orienta, a mobiliza, a coagula. Distincţia este fundamentală:

- gestionarii consideră activitatea lor ca o sursă de energie şi se adresează înainte de toate braţelor, forţei de muncă;
- managerii consideră activitatea lor ca o sursă de inteligenţă care se adresează imaginaţiei.

Prima este o activitate de rutină. Cea de-a doua este inovaţie, arhitectură, proiecţie, creaţie.

Cei care gerează se numesc gestionari şi trebuie să ştie „ce trebuie să facă ei", adică ce au ei de făcut, şi îşi concentrează efortul asupra modului „cum trebuie să facă ce au de făcut?".

Cei care conduc, managerii sau liderii, ştiu „ce trebuie făcut" şi îşi orientează eforturile pentru a răspunde la întrebarea: „Cum să se facă ce este de făcut?"

Diferenţa poate fi rezumată astfel:

- gestionarii îşi orientează activitatea spre îndeplinirea sarcinilor, managerii îşi concentrează activitatea spre rezultate;
- gestionarii se mulţumesc să rezolve probleme, managerii descoperă adevăratele probleme pentru a le asocia, apoi, soluţii originale;

- gestionarii se mulţumesc să dea ordine, managerii (liderii) „arată calea”;
- gestionarii îşi petrec cea mai mare parte a timpului comandându-i pe alţii, managerii, în schimb, au ca deviză: „îndrumă-i pe ceilalţi, comandă-te pe tine”;
- eforturile gestionarilor sunt centrate pe stăpânirea activităţilor curente şi vizează, înainte de toate, eficienţa, în timp ce eforturile managerilor sunt concentrate asupra viziunii şi vizează eficacitatea.

Managerii nu se mulţumesc să ducă mai departe ceea ce alţii deja au făcut. Ei creează noi idei, noi politici şi noi metodologii.

Managerii înţeleg, inovează, creează continuu.

Întreprinderea performantă de azi este, prin excelenţă, „formatoare” şi „inovatoare”.

Această nouă filozofie a întreprinderii (aproape a oricărei instituţii) este determinată de schimbarea radicală a orientării şi finalităţii profitului, astfel:

- odinioară, fiecare întreprindere profita de producţia ei şi, ca atare, trebuia să fie preocupată să-şi gestioneze în mod corect şi eficient resursele;
- astăzi, profitabilitatea întreprinderii este tributară nu numai productivităţii, ci mai ales inovaţiei, deci managementului (şi nu doar gestionării resurselor).

Astăzi problemele nu sunt rezolvate fără întreprinderi şi instituţii performante, iar acestea nu pot fi performante fără un leadership eficace. Nicio unitate nu poate supravieţui fără un leadership corespunzător. De unde rezultă că întreprinderile şi toate unităţile trebuie conduse de lideri, şi nu de gestionari.

Managementul deosebirilor, adică al diferenţelor *este, deci, un sistem complex de activităţi de descoperire, identificare, analizare, evaluare, prognozare şi valorificare a deosebirilor ce există între sisteme, procese şi acţiuni, a*

diferenţelor ce se conturează pe măsură ce aceste sisteme şi procese sunt puse în relaţie, a particularităţilor fiecăruia dintre sisteme, fenomene şi procese, dar şi a ceea ce se realizează prin crearea de noi „atribuţii", funcţii, abilităţi şi posibile utilităţi, într-o viziune dinamică şi complexă.

Nu încape nicio îndoială că inovaţia (creaţia) – funcţia de bază a oricărui management – se bazează aproape în exclusivitate pe cunoaşterea şi înţelegerea diferenţelor, pe asocierea de semnificaţii ce dau dinamica unui sistem sau proces, utilitatea şi profitul (câştigul) pe care-l presupune totdeauna creaţia, găsirea de noi semnificanţi.

Aproape toate conceptele noi ce se folosesc azi în activitatea omenească – indiferent care ar fi şi, mai ales, cum ar fi aceasta – vin din managementul diferenţelor. Inclusiv în domeniul securităţii şi apărării, managementul diferenţelor este totdeauna deosebit de productiv. El se manifestă la toate nivelurile – politic, strategic, operativ şi tactic – şi cuprinde, de fiecare dată, sesizarea diferenţelor sau a specificităţilor şi valorificarea acestora.

Procesul de sesizare a diferenţelor este complex. El presupune analize riguroase, cunoştinţe temeinice, folosirea unor algoritmi performanţi de cunoaştere şi de reducere la forme normale perfecte şi la forme normale minime, iar rezultatele sunt cât se poate de diversificate şi de benefice. Printre cele mai importante dintre efectele directe sau indirecte ale managementului diferenţelor în arta militară şi în practica militară se situează şi următoarele:

- dispoziţiuni, instrucţiuni, precizări;
- regulamente;
- lecţii învăţate;
- standarde;
- interoperabilitate;
- modalităţi de cooperare etc.

Efectele managementului diferenţelor se exprimă, în primul rând, în aplicarea ingenioasă a principiilor, în găsirea unor soluţii strategice, operative şi tactice ingenioase, în arta strategică.

1.1.2. O strategie de negare a realului?

Discursul lui George W. Bush din septembrie 2007, care urma raportului prezentat de generalul Petraeus, anunţa o primă retragere a militarilor americani din Irak. O retragere nesemnificativă din punct de vedere strategic, neconvingătoare pentru opinia publică, dar suficientă pentru a întreţine mitul „progreselor lente" americane privind acţiunile din Orientul Mijlociu[34].

Acest mit, în opinia celor care au şi o altă viziune asupra situaţiei din Orientul Mijlociu şi asupra războiului, în general, decât cea a liderului de la Casa Albă, s-ar rezuma la un set de afirmaţii pozitive cu privire la rolul Americii în metamorfozarea Orientului Mijlociu. Potrivit acestor opinii, americanii ar obţine progrese în ceea ce priveşte realizarea democraţiei în Irak, dar este nevoie de timp, întrucât, aşa cum stau lucrurile în acest moment, o retragere grăbită ar reprezenta o catastrofă umanitară pentru ţară, o pierdere imensă de credibilitate pentru Statele Unite şi o formidabilă încurajare pentru toţi teroriştii şi profitorii. În acest caz, ar fi favorizate Iranul şi Siria, considerate de către Administraţia americană, ca inamici ai păcii în regiune, reproducându-se eroarea retragerii din Vietnam.

George Bush declarase, cu câteva săptămâni în urmă, că eroarea cea mai mare a americanilor în Vietnam a fost nu

[34] http://www.huyghe.fr/actu_461.htm

angajarea războiului sau proasta lui desfăşurate, ci plecarea. A fost o declaraţie surprinzătoare.

Această afirmaţie se încadrează, după unele opinii, în logica neoconservatorilor, care consideră că singurele greşeli comise de SUA au fost cele ce ţin de teama politicienilor şi proasta influenţă a mediei şi intelectualilor liberali. Hiperputere, prin excelenţă, Marea Americă Tehnologică, Informaţională, Economică şi Financiară nu se înşeală decât atunci când îi lipseşte încrederea în propriile principii şi fermitatea în a le aplica. Demonstraţia inversă a fost furnizată de Ronald Reagan. Când Statele Unite decid să câştige un război, inclusiv un război rece, îl câştigă.

Se consideră că un astfel de mit al *timpului necesar* (şi totdeauna suficient) generează alte mituri care nu au alt scop decât acela de a justifica războiul din Irak. Printre aceste mituri se situează şi cele referitoare la legăturile dintre Saddam Hussein şi ben Laden, necesitatea combaterii terorismului la el acasă, împiedicarea Irakului să se doteze cu arme de distrugere în masă, mai ales cu arma nucleară, necesitatea de a se crea o „vitrină democratică" în această ţară etc. Într-o vreme, s-a vorbit chiar de o „primăvară democratică", prin care se urmărea instalarea de regimuri moderate prooccidentale în Irak, în Iran, în Siria şi în întregul Orient Mijlociu. Această idee făcea parte, desigur, din proiectul Marelui Orient Mijlociu, democratic şi prosper.

Ideile acestea sunt, după unele aprecieri, nerealiste. Prin ele se caută să nu se asume responsabilităţi pentru erorile comise şi să se caute noi inamici care, chipurile, ar pune semnificativ în primejdie pacea şi stabilitatea Orientului Mijlociu şi ale întregii lumi, care destabilizează Irakul democratic, în speţă, Iranul şi Siria.

Este vorba, în opinia lui Francois-Bernard Huyghe[35], de o *strategie de negare a realului*. În sprijinul acestei afirmaţii, Huyghe aduce un articol publicat în 2003, intitulat „*Când ideologia produce contrariul său*”[36], prin care se arată că Statele Unite vor să impună modelul occidental în Irak: drepturile omului, economia de piaţă, guvernarea corectă, valori etice. În acelaşi timp, aici se exportă un model western (prădare, cetăţeni înarmaţi, miliţii, insecuritate generalizată etc.). Toate acestea au produs, în mod paradoxal, efecte contrare. Războiul din Irak trebuia să împiedice haosul creat de ameninţarea dictaturii lui Saddam, dar, de fapt, a provocat anarhie. De asemenea, trebuia să fi fost o expresie a apărării comune a democraţiilor occidentale, dar, în realitate, a divizat Europa şi a separat aliaţii. Acest război trebuia să pacifice regiunea, dar s-au declanşat conflicte şi mai mari, atât în Orientul Mijlociu, cât şi în Orientul Apropiat. Coreea de Nord n-a renunţat la programul său nuclear, iar Iranul este suspectat că intenţionează să se doteze cu arma nucleară. Trendul conflictual al Orientului Mijlociu se extinde, iar capacităţile distructive ale întregii zone cresc. India, Pakistanul şi Israelul dispun deja de arme nucleare şi nu este departe vremea când, în pofida a ceea ce se spune şi se face, vor opta pentru înarmare nucleară şi cu sisteme de arme performante şi alte ţări din zonă.

---

[35] Doctor în ştiinţe politice. Cercetător în ştiinţe informaţionale şi comunicaţionale. Predă la Celsa Paris, la HEC şi la Şcoala de Război Economic din Paris. Studiază raportul dintre informaţie, conflict şi tehnologie. A publicat următoarele lucrări: „*Informaţia înseamnă război*” (Panoramic) şi „*Inamicul în era numerică, Haos, Informaţie, Dominaţie*” (Presse Universitaire de France), „*Terorismul şi Războiul Informaţiei*” (www.00h00.com). A fondat l’Observatoire d’infostratégie.

[36] http://www.huyghe.fr/actu_461.htm, *Quand l'idéologie produit son contraire*.

În ceea ce priveşte politica şi, în aplicarea acesteia, strategia Administraţiei de la Casa Albă condusă de George W. Bush, există, în opinia unor cercetători, o contradicţie între ideologie şi realitate. Ideologia nu este un simplu produs al spiritului. Ideologia este, în opinia acestora, traducerea unor pasiuni şi interese de grup în noţiuni, concepte şi idei prin care se caută să se explice lumea, să se combată alte ideologii şi să se formuleze un sistem de acţiuni. Acest sistem tinde să-şi dezvolte propria sa logică, ajungând, sub o formă sau alta, în două situaţii extreme:

- exclusivismul ideologic de tip totalitar din regimurile totalitare, aşa cum au fost cele comuniste;
- exclusivismul ideologic fundamentalist-extremist.

Chiar dacă Statele Unite ale Americii constituie cea mai avansată democraţie din lume, uneori, comportamentul unora sau altora dintre administraţiile de la Washington cu restul lumii tinde, după afirmaţiile lui Francois-Bernard Huyghe[37], să prezinte caractere de la cele două. În acest sens, este citat Alain Besançon, care scrie că „Limbajul ideologic este o fuziune între liturgic şi ştiinţific."

Desigur, el se credea în întregime ştiinţific. Dar «ştiinţa» ideologică nu se cantonează în fenomen. Ea pătrunde în Fiinţă şi emite legi... Acest discurs devine magie, pe măsură ce izbucneşte propria-i neputinţă.

Incapabil de a modifica realul după scopurile sale, de a crea un alt real conform cu ceea ce el promite, rolul său devine acela de a evoca, în sensul magic al noţiunii, adică acela de a sugera o realitate inexistentă"[38].

---

[37] http://www.huyghe.fr/actu_461.htm , *Quand l'idéologie produit son contraire.*

[38] Alain Besançon, LES ORIGINES INTELLECTUELLES DU LENINISME, Calman Levy, 1994: „Leninismul nu este o filosofie. Nu este nici o religie. El apare ca o gnoză, în tradiţia căreia nu se plasează totuşi,

În opinia lui Francois-Bernard Huyghe, limbajul ideologic al neoconservatorilor americani trebuie analizat şi înţeles pornind de la noţiunea centrală de *excepţie*. Şi, în continuare, prezintă excepţiile respective:

- *excepţia istorică*: unipolarismulul, adică perioada în care unica putere dominantă – SUA – nu avea niciun rival, apare neoconservatorilor nu ca o situaţie provizorie, temporară, ci ca începutul unei noi ere, care, în pofida unor teribile ameninţări (terorism, state guvernate prost, crimă organizată, proliferarea ADM, ciberameninţări, posibilitatea extinderii crizelor economice etc.), oferă SUA şansa de a-şi exercita vocaţia de naţiune aleasă;

- *excepţia americană*: această naţiune, apărută nu din evoluţia naturală a fiinţei umane, ci din voinţa de a constitui o naţiune, adică de a stabili un nou contract şi de a-şi împlini aspiraţiile, este unică în felul său şi, de aceea, valorile sale, fiind cele mai bune, sunt valabile pentru toţi ceilalţi, pentru toată lumea, întrucât unicitatea fundamentează universalitatea; a mondializa lumea înseamnă a o americaniza, modelul american fiind, în concepţia neoconservatorilor, după cum susţine Francois-Bernard Huyghe, universal valabil;

- *excepţia de putere*: puterea sa este rezultată din natura lucrurilor, este o putere de excelenţă, misionară şi responsabilă;

- *excepţia forţei*: capacitatea de a fonda o nouă ordine a lumii, o violenţă anti-violenţă, întrucât această luptă împotriva forţelor haosului (statele prost guvernate şi terorismul) este

---

întrucât se pretinde ştiinţific. El nu este nicio continuare deghizată a «despotismului rus». Rădăcinile sale sunt occidentale, dar el a reuşit să realizeze tipul pur de ideologie în Rusia, în circumstanţe favorabile excepţionale. Vizavi de o tradiţie religioasă, de o educaţie filosofică, de criza unui vechi regim, de formaţia unei intelectualităţi, vedem cum s-au pus progresiv în operă elementele leninismului".

legitimă şi nu are nevoie de legitimarea ONU şi a altor organizaţii şi organisme;

- *excepţia intereselor*: politica SUA nu urmăreşte realizarea unor interese, ci este pusă în serviciul valorilor, moralitatea sa decurgând din intenţionalitatea sa;

- *excepţia dominanţei*: eliberarea popoarelor de propriii lor dictatori, războiul nefiind altceva decât un mod de a face bine;

- *excepţia războiului*: nu este vorba de un război în sensul dat de Clausewitz, ci de un război poliţist de eradicare a crimei, pentru înlăturare, prin acţiuni preventive, a mijloacelor crimelor şi surselor războiului viitorului (regimuri periculoase, reţele teroriste, tulburări viitoare etc.);

- *excepţia răului pe care-l combate SUA*: răul constă în anti-americanism, în scopuri, nu în mijloace.

Există, desigur şi alte excepţii, care ar putea să genereze volume întregi, dar autorul se opreşte la cele enumerate mai sus, concluzionând că ideea de excepţie aduce trei erori:

- a crede că totul este posibil, adică a nu avea nicio limită;

- a crede că totul este numai aşa cum doreşti, negând alternativa, considerând că toţi oamenii gândesc ca tine şi vor să fie ca tine;

- a crede că totul este ostil, adică a vedea peste tot pericole şi ameninţări.

Chiar dacă un astfel de raţionament se sprijină pe faptul că George W. Bush are un fel propriu de a vedea realul, iar acest lucru poate duce la foarte multe erori, lumea actuală este totuşi, în mod real, extrem de conflictuală, de fragmentată, de disparată şi supusă unor numeroase pericole şi ameninţări, ce vin de peste tot, începând cu dezvoltarea fără precedent a criminalităţii, cu efectele globalizării intempestive şi arbitrare şi continuând cu imensele vulnerabilităţi pe care le creează reţeaua şi care afectează în mod grav ciberspaţiul. Mai devreme

sau mai târziu, războiul îşi va extinde teatrele de operaţii şi în ciberspaţiu, şi foarte puţini dintre oameni vor înţelege cu adevărat ce se întâmplă acolo, în acel spaţiu invizibil care le va schimba radical viaţa.

De aceea, cunoaşterea realului devine extrem de dificilă, întrucât graniţa dintre real şi virtual se va diferenţia din ce în ce mai greu, iar cunoaşterea războiului fără înţelegerea realului va fi, practic, imposibilă. De unde se poate desprinde concluzia că, supus mijloacelor moderne, mijloace care lărgesc indefinit sfera şi conţinutul cunoaşterii, războiul va fi din ce în ce mai greu de cunoscut, de înţeles şi de gestionat. Şi atunci, ieşirea din paradox se va putea oare realiza prin negarea realului?!

1.2. Globalizarea şi războiul

Globalizarea ar trebui să fie groparul ultim şi definitiv al războiului. Dar, în opinia noastră, acest lucru nu ar fi prea benefic. Credem încă, păstrând, desigur, nuanţele şi proporţiile, că războiul face parte din viaţa oamenilor şi a comunităţilor. Şi, de aceea, în opinia noastră – care nu este cea a unui războinic, ci, mai degrabă, cea a unui pacifist moderat –, odată cu ultimul război, va dispărea şi ultimul om. Pentru că va dispărea acel mijloc de impunere a voinţelor, de deblocare a unei situaţii strategice, de punere în operă a unei decizii politice, de impunere a intereselor – fără interese omul dispare, iar interesele sunt conflictuale –, ceea ce va însemna un fel de moarte informaţională a dinamicii vieţii. Poate că va dispărea războiul în formele violente (şi inacceptabile) cunoscute până acum. Poate că înseşi violenţele se vor metamorfoza, vor deveni, spre exemplu, violenţe informaţionale sau ale ciberspaţiului, dar războiul, ca fenomen social complex care degajează, declanşează şi consumă energiile, ca instrument al politicii, va trăi, probabil, cât va trăi omenirea. Important este

dacă omenirea va reuşi să cunoască şi să înţeleagă profund acest fenomen, să-l gestioneze, să-l strunească, să-l îndrepte împotriva răului din ea însăşi, să-l transforme adică într-un „câine rău de pază bună" şi nu într-un mijloc haotic şi imprevizibil de supravieţuire secvenţială sau de sinucidere selectivă.

1.2.1. Războiul lumii împotriva statelor

Statele, în legislaţia trecută şi în cea actuală, subiecte de drept în relaţiile internaţionale, entităţi pe care se bazează şi se configurează arhitectura lumii şi civilizaţia planetei, devin, încet-încet, un fel de „inamici" ai lumii, pentru că se opun globalizării intempestive şi tăvălugitoare, pentru că doresc să participe, ca entităţi de bază, ca „monade" ale viitoarei civilizaţii – a atomului sau a informaţiei –, cu drepturi, roluri şi funcţii depline. Dar ele, statele, desigur, nu toate, ci doar o parte semnificativă, adică cele mai multe – mai ales statele sărace şi cele care nu au resurse –, sunt considerate nişte paria ale lumii, un fel de obstacole (fără prea mare importanţă), dar care mai mult încurcă decât construiesc, care consumă fără să producă şi care ar trebui fie desfiinţate – ceea ce, în condiţiile actuale, este foarte greu de realizat, datorită normelor de drept şi reglementărilor ONU –, fie transformate în simple terminale sau în anexe periferice ale noilor structuri mondializate. Oricum, valurile şi vremurile trec peste ele, fără să le pese prea mult. Multe dintre aceste state sărace sau supuse unor realităţi dramatice (guvernări totalitare, structuri conflictuale, sărăcie şi malnutriţie, probleme frontaliere nerezolvate, diferende etnice şi religioase etc.) sunt puse la index sau calificate direct ca inamici ai democraţiei, ordinii, progresului şi civilizaţiei.

De aceea, noţiunea de „lume" sau ceva de genul acesta se află în plin război cu statele care bat pasul pe loc, care frânează

globalizarea, care împiedică, într-o formă sau alta, deşi fără prea multe şanse, dominanţa marii finanţe şi marilor corporaţii. Poate că „lumea" aceasta are dreptate. În fond, fiecare om este un cetăţean al lumii, al civilizaţiei planetei şi, ca atare, are dreptul la tot ce a realizat această civilizaţie, iar statul, ca formă deja arhaică de înfeudare politică a libertăţilor şi orizonturilor de mişcare ale omului, să-i limiteze acest drept şi chiar să-i interzică accesul la el.

În aceste condiţii, nu puterea statului este importantă, ci puterea acelei metaentităţi care se numeşte Lume. În condiţiile mondializării economiei, informaţiei, relaţiilor internaţionale şi în cele ale reţelei, acest lucru pare foarte adevărat. Dar, deocamdată, această metaentitate care se numeşte Lume nu este nici prea clar definită, nici prea sigur constituită, nici foarte precis identificată.

Lumea este tot ce vor marile puteri şi structurile create de acestea, în primul rând, pentru a le asigura legitimitate, putere şi influenţă. Şi chiar dacă o astfel de afirmaţie pare prea directă şi prea categorică pentru noile orizonturi tehnologice, informaţionale şi civilizaţionale, care se vor democratice şi accesibile, nu încape nicio îndoială că tot marile puteri, atât cele care au învins în cel de-Al Doilea Război Mondial, cât şi cele învinse, guvernează lumea.

Iar Lumea, cu „L" mare, care se vrea o metaentitate politică, economică, informaţională, culturală şi de toate celelalte naturi posibile şi imposibile, nu este încă mană cerească, nici noroc venit din străfunduri, din mituri sau din schituri, pentru mai bine de jumătate din populaţia globului care trăieşte în sărăcie, nesiguranţă, insecuritate, conflicte şi războaie, ci doar pentru elita ei prosperă şi extrem de bogată, dar tot conflictuală, dar nu în mijloace din Epoca de Piatră, ci în rachete cosmice, în sisteme performante de arme ultrainteligente, în biţi, în reţele de tot felul, care împânzesc lumea pe

toate verticalele şi pe toate orizontalele ei, şi, evident, în noţiuni, categorii, judecăţi, concepte, teorii şi… modele.

1.2.1.1. Cunoaşterea provocărilor, pericolelor şi ameninţărilor ce duc la crize şi războaie

Lumea este, prin excelenţă, conflictuală. Cunoaşterea conflictualităţii ei echivalează cu cunoaşterea cauzelor care determină şi întreţin această conflictualitate. Este, desigur, vorba de o conflictualitate intrinsecă, de sistem şi de proces, care derivă din conflictualitatea atomului şi a Universului, de o conflictualitate care creează şi întreţine, prin conflict, unitatea dinamică şi inseparabilitatea temporară a întregului. Dar este vorba şi de o conflictualitate cu cauze exterioare sistemului, dar, totuşi, interioare Universului. Pentru că din Universul în care trăim, în care se situează sistemul nostru solar, dar şi mentalitatea de fiecare zi şi, mai ales, viaţa, nu putem ieşi decât prin imaginaţie, decât teoretic.

Se conturează tot mereu infinite provocări, pericole şi ameninţări la adresa a tot ceea ce există pe lumea aceasta. Decuparea unora sau a altora din acest întreg flexibil, chiar volatil, se face, uneori, cu riscul de a le scoate din context, adică din mediul lor, şi, prin aceasta, a le înţelege doar parţial şi, fără îndoială, chiar deformat.

Dar Universul este constant în Valorile şi limitele sale. Chiar dacă instrumentele cunoaşterii – mai exact, ale sesizării, identificării, evaluării şi prognozării cauzelor şi efectelor ce duc la metamorfozarea fenomenelor şi proceselor – vor fi din ce în ce mai perfecţionate. Provocările, pericolele şi ameninţările (PPA) la adresa oamenilor, comunităţilor şi securităţii lor politice, economice, financiare, sociale, informaţionale şi militare, globale, regionale şi naţionale au o dinamică ce ţine de caracteristicile epocii respective, de nivelul atins de societate,

de sistemul relaţiilor, determinărilor şi intercondiţionărilor şi, aşa cum afirmam în fraza anterioară, de cantitatea şi calitatea instrumentelor cunoaşterii.

Dacă nu avem instrumente de cunoaştere, nu înseamnă că nu există cauze, procese şi efecte. Există, desigur, dar noi nu le putem cunoaşte. Şi, după o afirmaţie celebră, ceea ce nu este cunoscut nu există. Multe dintre ele se află la tot pasul, pot fi identificate cu uşurinţă şi analizate, cunoscute, contracarate sau ameliorate.

Este ceea ce fac, zilnic, oamenii şi instituţiile lor, pentru a putea trăi, munci şi progresa. Însă, din păcate, cele mai multe dintre provocările, pericolele şi ameninţările (PPA) care însoţesc societatea omenească au o configuraţie ascunsă, nu pot fi sesizate cu uşurinţă şi nici rezolvate în timp util.

Şi chiar dacă PPA pot fi sesizate, procesul de analiză, sinteză, identificare şi evaluare întâmpină multe dificultăţi, întrucât ele nu sunt lineare şi nu evoluează după scheme cunoscute sau uşor identificabile. PPA, indiferent de ce natură, forţă şi intensitate ar fi, au anumite caracteristici, dintre care, considerăm noi, fac parte şi următoarele:

- vizează absolut tot ce ţine de activitatea omenească şi, în general, tot ce există;
- sunt nelineare, dinamice şi, cele mai multe dintre ele, complexe;
- sunt imprevizibile sau au un grad mare de imprevizibilitate;
- se condiţionează unele pe altele în sistem aleatoriu;
- cele mai multe dintre ele sunt generate sau favorizate chiar de către sistemele şi procesele asupra cărora vor acţiona, sunt PPA intrinseci, adică de sistem şi de proces;
- au configuraţii, comportamente, acţiuni, reacţii şi efecte variabile;

- acţionează în mod foarte diferit, în funcţie de caracteristicile lor, dar şi de cele ale sistemelor şi proceselor pe care le vizează;
- exploatează vulnerabilităţile sistemelor şi proceselor pe care le vizează;
- creează şi întreţin noi vulnerabilităţi;
- sunt transmisibile;
- sunt complexe şi complicate.

În general, eforturile sunt concentrate nu atât pentru cunoaşterea PPA, cât mai ales pentru protecţia sistemelor şi proceselor ce pot fi atacate.

Din acest motiv, unele PPA scapă eforturilor făcute pentru cunoaşterea lor, iar altele atrag acest efort asupra lor, pentru a crea libertate de mişcare celorlalte. Sunt nişte false PPA care joacă acelaşi rol pe care îl au, în timp de război, grupările destinate să efectueze manevre de înşelare a inamicului, grupări de manevră înşelătoare.

Acest lucru se realizează în câteva modalităţi distincte, dar interdependente, din care fac parte şi următoarele:

- creşterea gradului de integralitate a sistemelor şi proceselor;
- crearea, în cadrul sistemelor, a unor structuri de reacţie rapidă şi de acţiune adecvată la pericole şi ameninţări;
- crearea, autocrearea şi dezvoltarea unor structuri proprii de protecţie nemijlocită şi de securitate intrinsecă (anticorpi PPA);
- realizarea, în cadrul sistemelor, a unor structuri de securitate specializate, dar cu competenţe şi abilităţi numai în cadrul sistemului respectiv;
- crearea unor structuri specializate de securitate cu competenţe directe sau extinse, dar care nu fac parte din sistemele şi procesele ce se cer securizate, ci sunt exterioare acestora (securitate extrinsecă).

Toate structurile de securitate, indiferent care ar fi natura lor, sunt, la rândul lor, vizate de numeroase provocări, pericole şi ameninţări. E drept, vulnerabilităţile lor la PPA sunt minime, dar, totuşi, există. De aceea, problematica securităţii şi securizării sistemelor şi acţiunilor care au fost create pentru securitatea altor sisteme şi procese este o chestiune destul de delicată. De multe ori, problema se pune în mod simplist: dacă respectivele sisteme de securitate au fost create pentru a asigura securitate altor sisteme şi procese, rezultă că ele însele sunt sigure şi invulnerabile.

Această aserţiune este doar în parte adevărată. De aceea, este nevoie de politici, strategii şi tactici speciale care să pună în operă conceptul de securitate a sistemelor de securitate. Dar, înainte de a elabora asemenea politici, strategii şi tactici, trebuie identificate, monitorizate şi evaluate provocările, pericolele şi ameninţările care vizează efectiv astfel de sisteme şi de acţiuni. Pentru această cunoaştere specială este nevoie de o metodologie specială.

Provocările, pericolele şi ameninţările (PPA), ca şi vulnerabilităţile asociate lor, specifice perioadei de trecere la o societate care-şi globalizează părţile, componentele şi acţiunile afectează, în primul rând, realităţile, structurile şi funcţiunile acestei societăţi. Ele se dezvoltă şi se diversifică pe tot timpul transformărilor ce au loc în societate, în raport cu acestea, dar nu numai cu acestea, ci şi cu împrejurările şi caracteristicile mediului în care se dezvoltă.

Pachetele de provocări, pericole şi ameninţări, precum şi cele ce conţin vulnerabilităţile la acestea ale societăţii, în ansamblul ei, ale entităţilor şi structurilor economice, politice, sociale, informaţionale, militare etc. îşi au propriile lor condiţionări care, într-un fel, devansează transformările din societate şi chiar le influenţează.

1.2.1.2. Provocări, pericole, ameninţări şi vulnerabilităţi globale

Provocările, pericolele şi ameninţările globale (PPAG) sunt, în general, de sinteză, cumulative (cumulate) sau cu generare specială. Spunem „cu generare specială", întrucât unele dintre ele sunt tipice anumitor procese ale globalizării şi îşi exercită funcţiile şi presiunile nu numai atunci şi acolo, ci şi radial sau chiar în mozaic. Efectele lor sunt expansive şi haotice. Asemenea PPAG, deşi reduse ca număr, afectează absolut tot ce există pe lume, de la sistemele mari la microsisteme, într-o procesualitate totdeauna dinamică, haotică şi extrem de complexă. Adesea, ea scapă observaţiei directe şi mecanismelor de supraveghere, monitorizare şi evaluare, care, de regulă, sunt concentrate asupra PPA specifice sau care ţin de natura umană.

Pe viitor însă, pe măsura intensificării procesului de globalizare, evaluarea şi soluţionarea PPAG vor avea, probabil, o pondere mult mai importantă, impusă de noua filozofie şi de noua fizionomie de reţea a dimensiunii ontologice, psihologice, sociologice şi epistemologice a societăţii oamenilor. Probabil, va fi mult mai dificil ca astăzi, chiar dacă mijloacele de identificare şi de evaluare a PPAG vor fi mai numeroase şi mai perfecţionate.

Omenirea se complică. Odată cu globalizarea, distanţa dintre om şi lume, pe de o parte, se micşorează, datorită reţelei şi accesului la bazele de date şi, pe de altă parte, se măreşte datorită presiunilor imense exercitate asupra individului, războiului informaţional şi mediatic, bătăliei pentru pieţe şi resurse sau, în situaţia în care se va trece de la „civilizaţia petrolului" la „civilizaţia atomului", noilor PPAG, specifice începutului de eră.

PPAG-urile de azi sunt însă destul de greu de identificat şi de definit şi, de aceea, studierea şi, în consecinţă, contracararea lor pune încă probleme. În această categorie, pot fi situate acele provocări, pericole şi ameninţări care se manifestă în zonele de schimbări şi transformări radicale, în zonele de falii politice, ideologice, sociale, economice, informaţionale, militare şi de altă natură.

De aici nu rezultă că provocările, pericolele şi ameninţările respective vor apărea şi se vor manifesta numai la vârful perioadei de schimbări sau în momentele marilor rupturi. Ele există pe tot parcursul, inclusiv în perioadele de stabilitate, sunt dinamice şi complexe, se manifestă sub diferite forme, de cele mai multe ori, imprevizibile şi, de aceea, foarte greu de contracarat sau de soluţionat. Toate, indiferent de sferă şi conţinut, au, în principiu, trei surse diferite, dar complementare:

- de natură cosmică;
- de natură geofizică şi geoclimatică;
- de natură umană.

Aparent, nu există legături foarte strânse între cele trei categorii. În realitate, ele sunt complementare şi chiar condiţionate, poate chiar intercondiţionate, deşi, la ora actuală, acest lucru este greu de dovedit. N-ar trebui însă exclusă *ab initio* o relaţie de intercondiţionare. Relaţia de condiţionare este, pe de o parte, unisens, întrucât vine dinspre Cosmos, dinspre Univers, şi, pe de altă parte multisens, întrucât fiecare entitate din Univers este, într-o formă sau alta, în relaţie cu toate celelalte entităţi din Univers.

Relaţia de intercondiţionare presupune o conexiune inversă. Nu ştim dacă, la ora actuală, omul chiar are capacitatea de a confluenţa sau condiţiona Cosmosul, nici dacă se poate apăra împotriva pericolelor şi ameninţărilor cosmice, dar nici nu putem elimina o asemenea aserţiune, indiferent cât de mică şi de puţin importantă (la nivel cosmic) ar putea fi o astfel de

determinare dinspre om spre Univers. Dar faptul că, încă din Antichitate, se discută o asemenea temă, are o semnificaţie care, în viitor, va fi, probabil, mai bine evaluată.

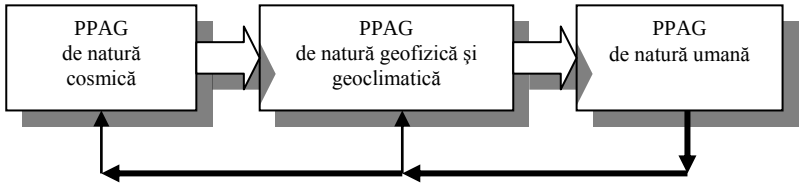

Din mulţimea de PPA de nivel global sau cu implicaţii la nivel global (PPAG), destul de restrânsă la ora actuală, dar în expansiune, în viitor, fac parte şi următoarele:

1.2.1.3. Provocări, pericole, ameninţări şi vulnerabilităţi globale de natură cosmică

Aceste tipuri de provocări, pericole, ameninţări, precum şi de vulnerabilităţi corespondente lor cuprind o gamă din care nu lipsesc următoarele:

- posibile schimbări, transformări, metamorfoze în cosmo-fizica planetară;
- schimbări, metamorfoze în magnetismul cosmic;
- intensificarea (sau diminuarea) radiaţiei cosmice şi a radiaţiei solare;
- apropierea periculoasă de planeta Pământ a unor obiecte cosmice.

Toate PPAG de natură cosmică (PPAGC) afectează, fără îndoială, toate structurile economice, sociale, informaţionale etc., constituindu-se în suporturi ale unui război permanent pentru supravieţuire într-un mediu din ce în ce mai ostil. Aceste PPAGC creează şi întreţin un război al oamenilor cu mediul ostil. Aceste mediu ostil trebuie cunoscut şi înţeles. De altfel, asemenea provocări, pericole şi ameninţări afectează întreaga

planetă, cu întreaga ei structură, cu toate învelişurile, sistemele şi ecosistemele ei. Desigur, în aceste condiţii, PPAG de natură cosmică, având configuraţia unei fatalităţi, ar părea, din această perspectivă, un nonsens să ne ocupăm de ele.

Războiul Cosmosului împotriva pământenilor nu ţine însă de *science fiction*, ci face parte din condiţia umană. Spre exemplu, intensificarea intempestivă (sau chiar de durată) a radiaţiei cosmice şi a celei solare ar duce automat, imediat sau în timp, la distrugerea temporară, pe termen lung sau chiar permanentă a ionosferei, ceea ce ar echivala cu iradierea scoarţei terestre şi cu distrugerea vieţii pe pământ.

Chiar dacă, în prezent, ca şi în viitorul apropiat, omul pare neputincios în faţa unor astfel de fenomene (noi aparţinem Cosmosului şi ne supunem legilor lui), cunoaşterea şi evaluarea PPAG de natură cosmică sunt foarte importante pentru gestionarea vulnerabilităţilor societăţii omeneşti. E drept, la ora actuală, omul nu poate face mare lucru împotriva meteoriţilor care se vor apropia, la un moment dat, periculos de planeta Pământ, a radiaţiei cosmice şi a celei solare (deşi omul studiază de multă vreme ionosfera), dar este absolut necesar ca fenomenele respective să fie studiate, cunoscute, supravegheate şi monitorizate.

Vulnerabilităţile la PPAG de natură cosmică sunt foarte mari. Unele dintre ele – cum ar fi, spre exemplu, vulnerabilităţile la radiaţia cosmică şi la cea solară – pot fi însă reduse sau diminuate, în funcţie de posibilităţile reale ale societăţii şi de nivelul tehnologic. Tehnologiile moderne, îndeosebi nanotehnologiile şi biotehnologiile, ca şi tehnologia informaţiei (IT), creează condiţii optime pentru cunoaşterea aprofundată a fenomenelor cosmice şi, în acelaşi timp, pentru gestionarea vulnerabilităţilor şi, evident, pentru reducerea acestora. Experimentele care se fac, în prezent, cu sistemele de amplificare a undelor, împreună cu noile tehnologii, ar putea

crea unele mijloace pentru protecţia (fie şi temporară şi fragmentară) a populaţiei şi valorilor societăţii omeneşti împotriva unora dintre PPAG-urile de natură cosmică.

Există două mari tipuri de vulnerabilităţi la PPAGC care se cer gestionate:

- vulnerabilităţile planetei şi ale mediului natural de viaţă al oamenilor la PPAGC;
- vulnerabilităţile societăţii omeneşti, cu tot ce aparţine acesteia (locaţii, infrastructuri, reţele etc.).

În ceea ce priveşte primele, omul poate interveni în mod destul de limitat, deocamdată, doar pentru reducerea unora dintre vulnerabilităţile care ţin de mediul său de viaţă (diminuarea poluării, protecţia mediului şi a straturilor superioare ale atmosferei etc.), dar poate crea sisteme şi mecanisme de adaptare la noile condiţii. În ceea ce priveşte reducerea vulnerabilităţilor societăţii omeneşti, omul poate face foarte mult. Se speră că procesul de globalizare va reduce în mod substanţial caracterul destul de haotic al vieţii şi existenţei sociale şi societale a omului şi, în acest fel, şi vulnerabilităţile lui chiar şi la PPAG de natură cosmică, întrucât unele dintre măsurile care se cer luate în acest „război" permanent cu mediul cosmic sunt de natură globală. Ieşirile omului în Cosmos nu se rezumă numai la explorarea şi cunoaşterea spaţiului cosmic, ci au ca obiectiv şi extinderea zonei de securitate în acest spaţiu, protecţia şi apărarea fiinţei umane, găsirea unor resurse care să amelioreze condiţia umană şi să reducă aceste PPAG de natură cosmică.

Desigur, va exista totdeauna un prag greu de trecut în sfera reducerii vulnerabilităţilor societăţii omeneşti la PPAG, dar acesta se va situa din ce în ce mai sus, atingând limite superioare în timpul societăţii globale, care va fi, probabil, o societate a cunoaşterii, mai exact, o societate epistemologică

sau de tip epistemologic, dominată de o filozofie şi o fizionomie de reţea, în care informaţia va circula în timp real.

1.2.1.4. Provocări, pericole, ameninţări şi vulnerabilităţi de natură geofizică şi geoclimatică

Cele mai importante dintre acestea sunt următoarele:

- cutremure;
- fenomene generate de magnetismul terestru;
- ploi torenţiale;
- inundaţii;
- revărsări, alunecări de teren, instabilitate a solului;
- descărcări electrice;
- uragane;
- înzăpeziri masive, viscole, avalanşe;
- dislocări masive de teren;
- încălzirea accentuată a atmosferei;
- schimbări climatice bruşte;
- accentuarea procesului de topire a gheţarilor şi creşterea nivelului oceanelor;
- alte fenomene geofizice şi meteorologice (lipsa apei potabile, secetă, incendii etc.).

PPAG de natură geofizică şi geoclimatică afectează absolut tot ce există în zonele în care se produc astfel de calamităţi. Aceste PPAG de natură geofizică şi geoclimatică sunt condiţionate cosmic, dar îşi au, totuşi, şi specificul lor, care ţine, pe de o parte, de natura planetei şi de stadiul evoluţiei ei în relaţia cosmică şi, pe de altă parte, de comportamentul omului[*].

[*] Comportamentul omului nu poate fi separat de condiţionarea cosmică şi geografică a existenţei umane, întrucât omul nu-şi poate depăşi condiţia de fiinţă a Terrei şi a Universului, dar poate fi luat şi analizat şi în specificitatea

Dacă asupra PPAG de natură cosmică influenţa omului social şi a mediului său de viaţă – luat ca entitate dinamică şi complexă – este destul de redusă, chiar neglijabilă, cel puţin la nivelul cunoaşterii noastre de azi, asupra PPAG de natură geofizică şi mai ales geoclimatică ea este şi poate fi semnificativă.

Până acum, omul nu a făcut altceva decât să mărească, până la catastrofic, vulnerabilităţile mediului său de viaţă la astfel de provocări, pericole şi ameninţări. El a creat chiar arme climatice şi geofizice, a inventat un „război geofizic", altul decât cel existent între fenomenele climatice şi geofizice grave şi efortul omului de a le face faţă şi a supravieţui în acest mediu ostil care, probabil, de-a lungul sutelor de milenii, va fi distrus.

Cele mai vulnerabile la PPAG de acest fel sunt infrastructurile, îndeosebi cele critice (reţele electrice, de aprovizionare cu apă, cu gaze naturale, reţele de comunicaţii, căile ferate, drumurile, sistemul de oleoducte şi de gazoducte, infrastructurile portuare şi aeroportuare), precum şi localităţile, podurile, viaductele, aducţiunile, barajele, sistemele hidrotehnice, dar şi reţelele informaţionale, nodurile de reţea, locaţiile unor servere care operează cu bazele de date, locaţii ale bazelor de date şi ale unor valori de patrimoniu etc. Însă, pe măsură ce tehnologiile avansează, apar noi soluţii de protecţie a acestora la PPAG de natură geofizică şi geoclimatică.

Dar nici PPAG de natură geofizică şi geoclimatică nu stau pe loc, ci evoluează sau se diminuează, în funcţie de determinările cosmice, geofizice şi geoclimatice.

PPAG de natură geofizică şi geoclimatică vizează în primul rând omul, dar şi toate componentele mediului său de

sa, în cadrul strict al determinării sistemului şi proceselor vieţii sociale, a unui tip specific de *modus vivendi* şi de *modus cognoscendi* şi influenţei acestor tipologii asupra vulnerabilităţilor mediului de viaţă al omului.

viaţă, începând cu litosfera şi biosfera şi continuând cu ionosfera. Ele au evoluţii şi manifestări ce nu pot fi controlate, gestionate sau influenţate decât în foarte mică măsură.

1.2.1.5. Provocări, pericole, ameninţări şi vulnerabilităţi de natură umană

Există cel puţin cinci tipuri majore de provocări, pericole şi ameninţări de natură umană (PPAU) cu funcţii sau cu implicaţii globale:

a) generate de societatea globală;

b) produse de entităţile şi structurile care tind spre globalizare, dar nu sunt încă globalizate;

c) produse de entităţile care nu se globalizează;

d) produse de entităţile şi structurile care profită indirect de pe urma globalizării;

e) produse de entităţile care sunt împotriva globalizării;

f) produse de entităţile transfrontaliere.

a) Provocări, pericole şi ameninţări umane generate de societatea globală (PPAUG)

Nu ştim foarte exact cum va arăta societatea globală. Nu ştim nici cu ce preţ sau cu ce preţuri se va construi şi constitui. Evident, nu putem şti precis care sunt, cum sunt şi cum vor evolua PPAG-urile generate de această societate. Avem doar câteva la îndemână şi, prin raţionamente de tip inductiv, încercăm să formulăm şi altele, posibile.

Cunoaşterea lor este şi trebuie să fie anticipativă. Ne gândim ce va fi şi cum va fi, din nevoia acută de a şti şi a înţelege, fără să avem neapărat repere foarte precise. Din păcate (sau din fericire), societatea omenească evoluează haotic, iar previziunile asupra configurării ei viitoare au un grad foarte

mic de certitudine. Acelaşi regim îl au şi PPAUG. Aceste tipuri de provocări, pericole şi ameninţări sunt generate efectiv de procesul de globalizare. Ele îmbracă şi, cu siguranţă, vor îmbrăca şi în viitor toate formele posibile şi au un conţinut specific, în funcţie de perioada pe care o parcurge şi de cea pe care o va parcurge acest proces. Frecvenţa şi intensitatea lor cresc direct proporţional cu dezvoltarea procesului de globalizare, urmând ca, în momentul când acest proces va atinge nivelul optim, să avem de-a face, în mod preponderent, cu aceste tipuri de provocări, pericole şi ameninţări, toate celelalte, anterioare acestui proces, diminuându-se semnificativ, unele dintre ele chiar dispărând.

În epoca de început a procesului globalizării, mulţimea de provocări, pericole şi ameninţări vizează:

- entităţile şi structurile care se opun categoric globalizării (entităţi antiglobalizare - EAG);
- entităţile şi structurile care sunt ameninţate cu dispariţia sau cu transformarea radicală în procesul de globalizare (entităţi victime – EV);
- entităţile statale, în situaţia în care procesul de globalizare este înţeles sau orientat împotriva unor state sau chiar împotriva tuturor statelor de drept şi urmăreşte realizarea unei lumi fără state, deci cu o altă formă (sau cu alte forme) de organizare, guvernare şi funcţionare, întrucât, probabil, sistemul politic bazat pe state de drept ar putea fi considerat greoi, subiectiv, voluntarist şi generator de conflictualitate, specific unei alte epoci istorice deja revolute (ES);
- alte entităţi şi structuri care, într-o formă sau alta, sunt afectate de procesul de globalizare (ET);
- sistemele de securitate care au ca suport şi ca argument statul de drept, care funcţionează, deci, legitim într-un astfel de stat (sisteme şi acţiuni de securitate – SAS).

Toate aceste tipuri de provocări, pericole şi ameninţări au o serie de caracteristici, dintre care fac parte şi următoarele:

- sunt restrictive;
- sunt coercitive;
- sunt imprecise;
- sunt dinamice şi complexe;
- sunt greu de identificat, evaluat şi gestionat.

Există, desigur, şi alte caracteristici care se reliefează pe măsura apariţiei şi dezvoltării acestor tipuri de probleme cu care se confruntă şi se va confrunta lumea.

Printre provocările, pericolele şi ameninţările umane generate de societatea globală (PPAUG), pot fi situate şi următoarele:

- presiuni politice, economice, sociale, culturale şi militare asupra statelor pentru a accepta realităţi mai mult sau mai puţin acceptabile ale procesului de globalizare;
- presiuni sau tensiuni politice, sociale şi militare asupra statelor de drept pentru a renunţa intempestiv la suveranitate şi individualitate;
- presiuni asupra frontierelor;
- globalizarea forţată şi părtinitoare a anumitor componente ale economiei, finanţelor şi relaţiilor internaţionale;
- efectul negativ de globalizare forţată;
- efectul negativ de reţea.

Principalele provocări, pericole şi ameninţări produse de entităţile şi structurile care tind spre globalizare, dar nu sunt încă globalizate (PPAUG-), ar putea fi următoarele:

- presiuni asupra forţelor şi structurilor globalizatoare, fie pentru a accepta extinderea preferenţială a procesului, fie pentru a opri sau perturba acest proces;
- acţiuni împotriva procesului de globalizare;

- consecinţe şi extinderi necontrolate şi necontrolabile ale efectului de falie între arhitectura globală şi cea neglobalizată;
- acţiuni asupra reţelelor şi infrastructurilor specifice globalizării sau care aparţin societăţii globale;
- crearea unor structuri paralele ale căror evoluţii conflictuale nu pot fi nici prevenite, nici gestionate.

Printre provocările, pericolele şi ameninţările produse de entităţile care nu se globalizează, nonglobalizatoare (PPAUNG) pot fi situate şi următoarele:

- efectul de falie între entităţile mari, transfrontaliere, globalizate şi cele care nu acceptă filozofia şi fizionomia globalizării;
- efectul de izolare;
- efectul de autoizolare;
- implementarea unor politici divergente care, în final, pot deveni conflictuale.

Sistemul provocărilor, pericolelor şi ameninţărilor generate de entităţile şi structurile care profită indirect de pe urma globalizării şi se plantează pe suportul acesteia (PPAUG+) ar putea cuprinde şi următoarele:

- crearea şi amplificarea reţelelor mafiote, ale crimei organizate, spălării banilor, traficanţilor etc.;
- dezvoltarea unui terorism specific, pe zonele de conflict dintre entităţile care se creează, se schimbă, se transformă sau se metamorfozează;
- crearea unor centre şi structuri de manipulare a reţelelor sau de intervenţie în reţele, baze de date, sisteme financiare etc.

Dintre provocările, pericolele şi ameninţările produse de entităţile care sunt împotriva globalizării (PPACG) fac parte şi următoarele:

- atacuri împotriva structurilor globale şi a organizaţiilor internaţionale;
- atacuri împotriva reţelelor create de globalizare;
- formarea unor entităţi puternice, antiglobalizare, care adâncesc conflictualitatea;
- terorism antiglobalizare.

Pericolele şi ameninţările de natură globală (PPAG) afectează, într-o formă sau alta, toate structurile, toate reţelele şi toate entităţile. Ele se dezvoltă în ritm rapid, în pas cu procesul de globalizare şi creează foarte mari probleme tuturor structurilor naţionale, internaţionale, de alianţă şi de coaliţie ce se folosesc în gestionarea crizelor şi conflictelor armate, în declanşarea, ducerea şi oprirea războaielor.

1.2.1.6. Provocări, pericole şi ameninţări specifice

Cele mai numeroase dintre provocări, pericole şi ameninţări nu sunt însă de natură globală, chiar dacă unele dintre ele – poate chiar cele mai multe – au conotaţii sau implicaţii de mare anvergură, ci de natură specifică. Fiecare domeniu de activitate conţine în sine sau atrage spre sine numeroase provocări, pericole şi ameninţări specifice. Acestea sunt extrem de dinamice, adaptabile la situaţie, flexibile, interschimbabile, chiar fluide şi, de aceea, cu greu pot fi gestionate.

Cea mai mare parte dintre ameninţările specifice afectează, într-o formă sau alta, viaţa şi sănătatea oamenilor. Cele mai frecvente dintre provocările, pericolele şi ameninţările la adresa sănătăţii (PPAS), care generează un adevărat război

de agresiune împotriva sănătăţii oamenilor, sunt, la ora actuală, următoarele:

- boli de malnutriţie sau de subnutriţie;
- SRAS[39];
- SIDA;
- gripa aviară;
- cancerul;
- bolile cardiovasculare;
- bolile cauzate de radiaţii şi de expunerea îndelungată la radiaţii nocive;
- bolile cauzate de stres;
- bolile cauzate de schimbările climaterice;
- bolile cauzate de catastrofe şi dezastre naturale şi umane;
- boli cauzate de poluarea mediului;
- sindromul Internet.

Cauzele acestor tipuri de provocări, pericole şi ameninţări sunt numeroase. Unele rezultă din decalajele imense – peste 45 de milioane de oameni mor anual de foame sau de malnutriţie[40], altele provin din inegalităţile sociale grave, din lipsa de acces la resurse şi din consecinţele unor decalaje economice imense.

SIDA face ravagii îndeosebi în rândul populaţiilor sărace, iar eşecurile economice, mai ales din ţările africane, datorate, în foarte mare măsură, unor politici greşite dar şi unor presiuni imense ale unor cercuri dubioase care exploatează fără milă bogăţiile Africii – îndeosebi, petrol şi diamante –, tind să devină probleme majore generatoare nu doar de sărăcie, ci şi de conflictualitate şi violenţă armată.

[39] SRAS – sindrom respirator ascuţit sever.

[40] *Une Europe sure dans un monde meilleur Stratégie européenne de sécurité*, L'Institute d'Etudes des Sécurité de l'Union Européenne, p. 6.

Există o interdependenţă sporită între sănătate şi securitate, de unde şi necesitatea imperioasă de a investi în sănătate pentru o mai bună securitate şi pentru un viitor mai sigur. Provocările, pericolele şi ameninţările la adresa sănătăţii nu cunosc frontiere.

Globalizarea comerţului, a transporturilor, a informaţiei, a turismului şi a unui foarte mare număr de activităţi creează premise şi condiţii pentru ca un număr însemnat de maladii mai vechi sau mai noi să se extindă în toată lumea şi să afecteze în mod grav securitatea colectivă.

Gestionarea acestora implică nu doar cheltuieli foarte mari, investigaţii ştiinţifice, muncă de teren şi cooperare internaţională, mai ales între ţările bogate şi ţările sărace, ci şi un efort comun şi permanent de observare, monitorizare, supraveghere şi soluţionare a cauzelor care le generează, a mediului care le favorizează, a factorilor care le perpetuează şi le amplifică şi a mecanismelor care le pot eradica şi combate.

Războiul împotriva maladiilor trebuie dus de întreaga lume, întrucât este şi trebuie efectiv considerat un război mondial împotriva maladiilor deja mondializate.

Toate aceste ameninţări nu privesc doar statele şi guvernele lor, ci şi organizaţiile şi organismele internaţionale, societatea civilă şi lumea afacerilor, oamenii de pretutindeni şi societăţile în care trăiesc, familiile, patrimoniul genetic, perpetuarea vieţii.

În acest sens, Organizaţia Mondială a Sănătăţii colaborează cu toate statele şi cu toate instituţiile interesate[41].

Dar, pentru ca întregul sistem să funcţioneze, sunt necesare modalităţi şi sisteme de identificare, evaluare şi prognozare a dinamicii PPAS.

[41] http://www.who.int/world-health-day/2007/toolkit/dg_message/fr/index.html, *Message du Directeur général.*

1.2.1.7. Provocări, pericole şi ameninţări informatice

Din raţiuni politice, ale traficului ilegal, crimei organizate, terorismului şi altor acţiuni împotriva legii, ordinii şi a statului de drept, în ultimele decenii, infrastructurile nevralgice ale tuturor ţărilor şi îndeosebi ale celor dezvoltate au devenit ţinta unor ciberatacuri din ce în ce mai intense. Ciberatacul constă în utilizarea de sisteme informatice sau de tehnologie a informaţiei (IT) ca armă sau ca ţintă. Autorii ciberatacurilor sunt foarte diferiţi. Unii acţionează de capul lor, cu scopuri precise, pentru a face pur şi simplu rău, pentru a se distra, sau pur şi simplu fără să urmărească vreun scop anume. Autori ai ciberatacurilor pot fi însă şi organisme de informaţii ostile, organizaţii concurente şi, bineînţeles, teroriştii. Ciberatacurile sunt extrem de diferite şi vizează, de regulă, ciberelementele infrastructurii nevralgice (critice).

Infrastructurile nevralgice cuprind:

- instalaţii tehnologice;
- reţele de comunicaţii;
- reţele de distribuire a apei;
- reţele de distribuire a resurselor energetice;
- reţele de distribuire a gazului metan;
- reţele de distribuire a energiei electrice,
- reţele ale medicinii de urgenţă;
- reţele guvernamentale;
- reţele ale sistemului intervenţiilor de urgenţă;
- reţele informatice ale infrastructurilor critice;
- reţele informatice şi bazele de date ale băncilor, unităţilor economice şi altor instituţii importante;
- reţelele informatice şi bazele de date ale structurilor militare şi civil-militare care participă la gestionarea crizelor şi conflictelor armate;
- toate reţelele informatice importante.

Atacarea acestor reţele şi producerea de perturbaţii pot avea consecinţe extrem de serioase. Spre exemplu, pana de curent din 14 august 2003 a afectat în jur de 50 de milioane de persoane din întreg estul Americii de Nord. Un ciberatac poate avea, de asemenea, consecinţe grave asupra spitalelor, băncilor, transporturilor etc.

Aceste atacuri vizează, de regulă, serverele Web, întrerup funcţionarea reţelelor de calculatoare şi le inundă cu mesaje. Saturarea şi intoxicarea cu mesaje de tot felul – inclusiv a adreselor de e-mail – îngreunează accesul la informaţie şi perturbă grav funcţionarea reţelelor.

Ciberatacurile politice sunt, în general, acţiuni ale unor grupuri şi mişcări radicale care se opun unor evenimente politice sau care îşi propun să îngreuneze activitatea unor guverne, organizaţii şi organisme internaţionale etc. Ele îmbracă forma unui cibermilitantism intens şi complex. Vizează toate domeniile de activitate: politic, economic, financiar, informaţional, cultural, militar etc. Şi ciberterorismul face parte din categoria ciberatacurilor politice.

O mare parte dintre ciberatacurile politice, inclusiv din cele ciberteroriste, au dimensiuni şi conotaţii geopolitice (Asia Centrală, Caucaz, Orientul Apropiat, Irak, Afganistan etc.). Ciberatacuri de sorginte politică sau teroriste se desfăşoară şi asupra reţelelor informatice, IT, reţelelor informatice ce ţin de sistemele de protecţie a mediului, a patrimoniului şi infrastructurilor critice occidentale.

Ciberatacurile pot fi lansate de oriunde şi de către oricine. Desigur, există numeroase măsuri de securitate asigurate atât de sistemele de operare, de programe puternice de protecţie a calculatoarelor, reţelelor şi serverelor împotriva viruşilor, viermilor, troienilor şi altor acţiuni – unele, imprevizibile –, care reduc foarte mult riscurile informatice şi care asigură buna funcţionare a marilor reţele, inclusiv a Internetului. Totdeauna

va exista însă un risc, întrucât între sistemele de securitate informaţională şi mulţimea deschisă a atacurilor informaţionale va exista o competiţie extrem de dură şi de complicată. Chiar dacă sistemele bancare, sistemele guvernamentale, instituţiile de acţiune şi de reacţii în situaţii de urgenţă îşi au reţelele lor protejate fizic şi informaţional, deci, riguros securizate, iar riscul de insecuritate a reţelelor Intranet este foarte redus, el nu poate fi eliminat în întregime.

Ciberatacurile de toate felurile s-au multiplicat. Scopurile şi obiectivele sunt multiple. Dar, în general, printre cele mai frecvente şi mai directe provocări, pericole şi ameninţări informaţionale (PPAI), pot fi situate şi următoarele:

- opoziţie la procesul de mondializare;
- perturbarea semnificativă a tuturor acţiunilor organizaţiilor, organismelor internaţionale şi regionale;
- protest împotriva unor summit-uri economice;
- perturbarea sistemelor bancare;
- provocarea de instabilitate economică;
- crearea de tensiuni politice;
- provocarea de conflicte;
- controlul reţelelor;
- acţiuni şi operaţiuni de spionaj;
- perturbarea comunicaţiilor în cadrul acţiunilor de urgenţă militare şi civil-militare etc.

Războiul informaţional pare să fie una dintre formulele cele mai dinamice, mai sofisticate şi mai greu de înţeles şi de acceptat ale războiului viitorului. El nu va întreba însă pe nimeni dacă va fi sau nu va fi de acord cu un astfel de război, ci îşi va urma, imperturbabil, calea.

Omenirea a atins un prag al confruntării de tip informaţional de la care nu mai poate da înapoi. Dar nu ştie precis nici ce se va întâmpla cu adevărat în viitor. De aceea, centrarea cunoaşterii pe viitorul dinamicii informaţionale

devine extrem de importantă. O astfel de centrare se va realiza din cel puţin două perspective. Una ţine de determinările intrinseci ale procesului de globalizare şi se referă la cunoaşterea cât mai exactă a importanţei informaţiei, constituirea şi funcţionarea unor baze de date, accesul oportun la informaţie etc. Cealaltă ţine de voinţa şi conştiinţa oamenilor, de trebuinţa de cunoaştere, de nevoia de informaţie, precum şi de faptul că fiecare om este conectat la reţea.

1.2.2. Cunoaştere, testare, evaluare

Procesul de cunoaştere şi gestionare a crizelor, conflictelor armate şi războaielor se mulează pe fazele acestor crize, conflicte şi războaie şi trebuie să răspundă provocărilor, pericolelor şi ameninţărilor respective, să sesizeze vulnerabilităţile, să asigure rezolvarea sau măcar ameliorarea situaţiilor care apar şi să creeze condiţii pentru sesizarea cauzelor, diminuarea sau oprirea violenţelor şi ameliorarea efectelor.

Evaluarea eficienţei procesului de cunoaştere şi gestionare a crizelor, conflictelor armate şi războaielor este o activitate complexă, care presupune elaborarea şi aplicarea unei metodologii coerente şi flexibile de stabilire a unor criterii şi de selectare a unor indicatori de stare şi de dinamică prin care să se realizeze supravegherea, monitorizarea, măsurarea şi aprecierea realistă a acţiunilor, costurilor şi efectelor acestora în toate fazele unei crize sau conflict armat.

Această evaluare este efectuată de state, guverne, ONG-uri, de organisme ale ONU, îndeosebi de către Consiliul de Securitate, de organizaţii şi organisme regionale, dar şi de către fiecare structură implicată în acest proces.

Deşi există numeroase definiţii generice ale crizelor, conflictelor armate şi războaielor şi ale sistemelor de

monitorizare şi evaluare a acestora, considerăm că, de fiecare dată, când se analizează o criză, un conflict armat, un război sau oricare altă violenţă, este necesară fie o metodologie de evaluare, prin care să se ţină seama de condiţiile concrete şi de specificul acelei conflictualităţi violente, fie de adecvarea unor metodologii cunoscute la situaţia respectivă. De aici nu rezultă că ar fi nevoie de atâtea metode şi metodologii câte crize, conflicte şi războaie există, ci doar nevoia de flexibilitate, de coerenţă şi de specificitate în analiza conflictualităţii, îndeosebi a celei armate.

După părerea noastră, confirmată şi de realitatea concretă a acestor timpuri de intensificare şi de extindere în noi spaţii – spaţiul virtual, spaţiul psihologic, spaţiul informaţional, spaţiul mediatic – a conflictualităţii, una dintre marile erori în evaluarea crizelor şi conflictelor armate şi a procesului de gestionare a acestora este tocmai lipsa de realism şi de metodă. Marile probleme care se ivesc aici – şi care nu primesc soluţii realiste şi eficiente – sunt, în primul rând, lipsa unei filosofii pe măsură, adică a unei cunoaşteri profunde a fenomenelor şi, în al doilea rând, lipsa unor criterii realiste de evaluare.

Chiar dacă se consideră că nu criteriile lipsesc, ci modalităţile de ieşire din scheme fixe şi din prejudecăţi – ceea ce, în fond, reprezintă cam acelaşi lucru –, nimic nu poate fi dus la bun sfârşit sau la un sfârşit mai puţin dramatic, fără o reflecţie profundă, fără o gândire filosofică temeinică şi responsabilă, fără un set de judecăţi asertorice şi apreciative care să asigure un *modus cognoscendi* viabil şi eficient.

Fără o cunoaştere profundă, a fenomenului criză, conflict sau război, pe toate palierele sale, nu pot fi elaborate criterii care să ancoreze conceptul de gestionare (mai exact, de rezolvare) a acestora într-o realitate coerentă şi dinamică, şi nu într-una fixă, rigidă, imuabilă şi înţesată de prejudecăţi şi fantasme.

Crizele şi conflictele armate, oricât ar fi de violente şi de imprevizibile, au, totuşi, o configuraţie relativ cognoscibilă şi urmează un ciclu ce trece, de regulă, prin aceleaşi etape: normalitate, anormalitate, precriză, criză, conflict, război, postrăzboi, refacere, reconstrucţie, revenire la normalitate. Procesul de cunoaştere şi gestionare se mulează pe aceste etape, pe coordonatele de configurare şi pe etapele de evoluţie, raţiunea lui fiind aceea de a soluţiona problemele care apar în fiecare dintre aceste etape sau de a ameliora impactul politic, economic, social şi militar al deteriorării situaţiei şi recrudescenţei violenţei.

Scopurile şi obiectivele procesului de gestionare a crizelor şi conflictelor armate s-ar putea încadra, pe etape, într-o configuraţie ce se poate constitui într-un suport de elaborare a criteriilor de evaluare şi de selectare a indicatorilor cei mai semnificativi.

Normalitatea

Configuraţia de normalitate nu este aceeaşi peste tot. În societăţile democratice, ea are o arhitectură bazată pe valorile democratice, pe drepturile omului, pe sisteme de valori, în societăţile dictatoriale, ea este artificială, este, adică, o „normalitate" sub imperiul forţei, în timp ce în ţările foarte sărace, normalitatea se situează undeva la limita dintre stabilitate şi instabilitate, dintre vieţuire şi supravieţuire.

Parametrii de normalitate ar trebui să includă şi următoarele elemente:

- viaţă politică activă, coerentă şi eficientă, potrivit formei de guvernământ existente sau rezultate din alegeri, tradiţie etc.;
- funcţionarea la limita de productivitate a economiei naţionale;
- promovarea şi aplicarea unor programe de dezvoltare economică şi socială durabilă;

- asigurarea, din resurse proprii, din şi prin colaborare internaţională, pentru populaţie, a unui venit minim necesar vieţii de fiecare zi;
- asigurarea unei locuinţe;
- asigurarea unui sistem de educaţie permanentă;
- asigurarea securităţii ţării şi a potenţialului necesar apărării naţionale;
- protecţia frontierelor şi a valorilor naţiunii;
- siguranţa persoanei şi a instituţiilor;
- asigurarea protecţiei persoanei, proprietăţii şi instituţiei;
- respectarea legii.

Toţi aceşti parametri (şi indicatorii respectivi) oscilează în jurul unor cote-etalon, aşa cum sunt, spre exemplu, pe malurile râurilor, cotele de inundaţii.

Anormalitatea

Anormalitatea are patru etape mari:

- etapa de ieşire din normalitate, caracterizată prin perturbarea tuturor indicatorilor de stare şi de dinamică şi creşterea (scăderea) valorilor acestora peste (sub) limita cotei de normalitate;
- etapa crizei;
- etapa escaladării crizei şi debutului conflictului armat violent;
- etapa războiului distrugător.

Etapa crizei propriu-zise ar putea fi împărţită în mai multe subetape sau în etape ce ţin de criza propriu-zisă. În sensul acestei metodologii, prin anormalitate vom înţelege doar etapa ieşirii din normalitate, urmând ca etapele următoare să fie analizate şi evaluate după criterii specifice crizei.

Ieşirea din normalitate se caracterizează, deci, prin depăşirea tuturor cotelor de normalitate (sau a majorităţii lor) şi

deteriorarea situaţiei care anunţă evenimente ce pot favoriza o recrudescenţă a provocărilor, pericolelor şi ameninţărilor specifice.

Sesizarea ieşirii din normalitate este foarte importantă pentru configurarea procesului de cunoaştere, evaluare şi gestionare a crizei, ulterior a conflictului armat şi războiului. În această etapă, se poate stabili (dar nu cu o precizie foarte mare) dacă scopurile directe şi obiectivele imediate ale declanşării procesului de cunoaştere profundă şi de gestionare a crizei se vor axa pe gestionarea crizei ce urmează să se declanşeze, pe evoluţia ei spre conflict armat şi război sau pe revenirea la normalitate.

În situaţia în care se apreciază că este posibilă prevenirea crizei, sistemele şi acţiunile politice, economice, sociale, militare şi civil-militare care participă la analiza, cunoaşterea, evaluarea şi gestionarea crizei (conflictului) desfăşoară, cu prioritate, o serie de activităţi foarte importante pentru revenirea la normalitate, printre care se situează şi următoarele:

- intensificarea activităţii de culegere şi prelucrare a datelor şi informaţiilor;
- analiza indicatorilor şi valorilor acestora;
- identificarea focarelor generatoare de tensiuni şi conflictualitate;
- dezamorsarea rapidă a acestor focare;
- consolidarea măsurilor de protecţie şi apărare a obiectivelor de importanţă strategică;
- intensificarea măsurilor prevăzute în strategia naţională de combatere a terorismului;
- intensificarea măsurilor de cooperare internaţională bilaterală;
- informarea NATO şi UE şi, dacă este cazul, solicitarea sprijinului acestora;
- descurajarea acţiunilor violente;

- protecţia persoanei, a instituţiilor publice şi a proprietăţii;
- asigurarea ordinii şi securităţii publice;
- reducerea vulnerabilităţilor proprii;
- intensificarea măsurilor de autoprotecţie şi autoapărare.

Toate aceste măsuri sunt complementare celor pe care trebuie să le întreprindă rapid conducerea politică pentru identificarea, monitorizarea şi soluţionarea de urgenţă, a problemelor-cheie care au dus la ieşirea din normalitate şi, în al doilea rând, a situaţiilor create de acestea şi a problemelor derivate. Ele au la bază o decizie luată de o persoană abilitată (de regulă, preşedintele ţării sau prim-ministruul) şi de instituţia[42] creată pentru a fundamenta în urgenţă şi susţine o astfel de decizie.

Deci, în timp ce factorii de decizie strategică şi structurile militare şi civil-militare efectuează activităţile de mai sus pentru definirea, din punct de vedere al securităţii, a crizei sau crizelor posibile ce rezultă din indicatorii de stare şi de dinamică şi, în consecinţă, pentru prevenirea intrării efective în criză, şi acţionează imediat asupra centrelor vitale ale anormalităţii pentru dezamorsarea acestora şi revenirea rapidă la normalitate, conducerea politică (parlament, guvern) efectuează aceleaşi activităţi, dar la nivel politic şi, derivat din acesta, la nivel economic, social şi politico-militar.

În acest scop, conducerea politică, prin comisii speciale, care pot include experţi din toate domeniile, în strânsă colaborare cu structurile abilitate (institute şi centre de studii şi cercetări strategice politice, economice, sociale, psihologice,

[42] Această instituţie, în fiecare ţară, are diferite denumiri. Consiliul Naţional de Securitate, Consiliul Suprem de Apărare a Ţării etc.

sociologice, de apărare şi securitate etc.), efectuează două mari activităţi:

- fundamentează procesul de validare a deciziei preşedintelui (prim-ministrului) privind acţiunile urgente militar şi civil-militare de dezamorsare a focarelor generatoare de tensiuni şi conflicte, de prevenire a escaladării situaţiei şi intrării în criză şi, pe această bază, de revenire la normalitate în ceea ce priveşte securitatea, apărarea, siguranţa şi ordinea publică;
- studierea temeinică a fenomenului şi elaborarea unui raport detaliat asupra acestuia, cu scopul de a rezolva de fond, prin toate mijloacele – inclusiv militare şi civil-militare –, toate problemele sau măcar problemele-cheie generatoare de crize şi conflicte armate.

Metodologia unor astfel de activităţi este destul de simplă şi se stabileşte prin documente speciale create în cadrul acestor instituţii pentru situaţii de criză şi urgenţe civile şi militare.

Precriza

Starea de precriză este greu de localizat şi de definit. Totuşi, în opinia noastră, este foarte important ca o astfel de etapă să fie identificată, analizată şi soluţionată, deoarece:

- oferă condiţii pentru prevenirea crizei şi revenirea la normalitate;
- permite actualizarea unor politici şi strategii de criză şi chiar elaborarea rapidă a unora noi;
- oferă un spaţiu concret şi de actualitate pentru identificarea direcţiilor de evoluţie a situaţiei;
- oferă timp, date şi informaţii de actualitate din care se pot trage concluzii foarte utile cu privire la parametrii reali ai crizei;

- oferă un interval de timp pentru realizarea dispozitivului de criză, în situaţia în care prevenirea crizei este efectiv imposibilă.

Parametrii de precriză pot include:

- creşterea (scăderea) peste prag a valorilor tuturor indicatorilor de stare şi de dinamică sau numai a unora dintre aceştia;
- multiplicarea focarelor generatoare de tensiuni şi conflictualitate;
- amorsarea rapidă a acestor focare;
- multiplicarea şi extinderea conflictualităţii;
- recrudescenţa acţiunilor teroriste;
- creşterea gradului de nesiguranţă a persoanei, instituţiei şi proprietăţii;
- recrudescenţa violenţei;
- apariţia unor grupări paramilitare;
- intensificarea conflictelor etnice, religioase şi de altă natură;
- disfuncţii grave în economie şi finanţe;
- evaziune fiscală;
- trafic ilegal;
- intensificarea infracţionalităţii.

Intervenţia în forţă a statului, îndeosebi prin structurile militare şi civil-militare, în astfel de situaţii este deja delicată şi necesită un mandat special. Pentru statele care fac parte din NATO şi din UE, astfel de situaţii pot fi soluţionate prin cooperare, în sensul conceptului strategic NATO, politicii europene de securitate şi apărare (PESA), în speţă, al misiunilor de tip Petersberg etc.

Problematica crizelor şi a conflictualităţii nu se pune, în general, pentru ţările membre ale UE şi ale NATO, întrucât sistemele şi mecanismele de acţiune şi de reacţie în cadrul acestor ţări, precum şi la nivel european şi la nivel euroatlantic

sunt bine puse la punct şi nu se pot ivi surprize majore, în afară de cele ce pot fi generate de acţiunile teroriste, de intensificarea migraţiei, a traficului, a ciberinfracţiunilor şi cibercriminalităţii. Această problematică vizează, în general, ţările situate pe falii strategice, ţările sărace sau pe cele supuse unor guvernări extremiste şi dictatoriale.

Criza

Criza presupune creşterea intempestivă şi periculoasă a valorilor tuturor indicatorilor sau a valorilor directe ale celor principali, care produc perturbaţii grave în sistemele politice, economice, sociale şi militare. Crizele politice şi economice sunt frecvente în lume. Ele izbucnesc ca urmare a competiţiei politice, economice şi financiare şi îşi găsesc soluţii în rezolvarea, într-o formă sau alta, a problemelor generate de dinamica intereselor.

Aceste crize duc rareori la o conflictualitate care să afecteze grav securitatea şi apărarea. Aceste tipuri de crize nu duc nemijlocit la conflicte armate şi războaie, chiar dacă ele presupun o conflictualitate economică şi financiară destul de ridicată şi de complicată.

Cele mai multe probleme le ridică ţările care se află în situaţii complicate, diferendele de frontieră, conflictele interne, bătăliile dintre diferite clanuri pentru puterea politică, recrudescenţa traficului ilegal, a crimei organizate şi a terorismului.

Parametrii de criză pot include:

- explozia critică şi haotică a valorilor tuturor indicatorilor de stare şi de dinamică;
- activarea focarelor generatoare de tensiuni şi conflictualitate;
- generalizarea rapidă a conflictualităţii;

- apariţia, în mozaic, a unor ciocniri violente armate;
- intensificarea acţiunilor teroriste (atacuri cu bombă, deturnări de mijloace de transport, răpiri de personalităţi, distrugeri de infrastructuri, atacuri armate directe, cu obiectiv limitat etc.);
- escaladarea conflictualităţii interetnice, religioase şi criminale;
- distrugeri economice şi ale sistemelor de finanţe;
- generalizarea infracţionalităţii.

Toate acestea arată că sistemele economice, sociale, politice şi de securitate au fost grav avariate, iar remedierea acestor avarii impune măsuri radicale, rapide şi pe toate palierele, cum ar fi:

- decretarea stării de urgenţă şi validarea ei de către Parlament (în situaţia în care această instituţie mai funcţionează);
- distrugerea, prin acţiune directă, a grupurilor paramilitare care provoacă dezordine, crime, conflicte armate şi recrudescenţa violenţei;
- sprijinirea autorităţilor legale pentru menţinerea ordinii;
- acordarea de ajutoare materiale şi financiare;
- asistenţă umanitară;
- asistenţă în vederea prevenirii războiului sau a unui conflict armat major;
- intervenţie militară sub egida CS al ONU.

Desigur, procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor armate presupune o mulţime de alte acţiuni, în funcţie de situaţia creată, dar criteriile şi principiile rămân aceleaşi. Importantă este, în procesul de gestionare, cunoaşterea permanentă a realităţilor, schimbărilor şi transformărilor. Fără o cunoaştere temeinică, nu este posibilă o gestionare eficientă.

Conflictul armat şi războiul

Dacă o criză, indiferent de natura ei, de aria de cuprindere, de cauzele care au generat-o, ajunge în stadiul de conflict armat sau de război, comunitatea internaţională trebuie să intervină categoric, sub egida ONU, pentru oprirea acesteia. În acest caz, intervenţia militară, sub mandat ONU, este legală, legitimă şi necesară, chiar dacă nu totdeauna este şi suficientă. Raţiunea unei intervenţii militare pentru oprirea unui conflict armat sau a unui război este una foarte simplă: *securitatea lumii*. Dar această raţiune poate fi folosită şi ca pretext pentru declanşarea unui război de agresiune sau pentru justificarea acestuia.

Orice conflict armat, ca să nu mai vorbim de un război, poate duce la o recrudescenţă a violenţelor în plan regional, la degradarea situaţiei strategice – chiar la blocarea ei – şi, în consecinţă, poate genera un război de mare amploare, pustiitor, chiar nuclear, oricum, asimetric, pe care omenirea nu-l poate nici accepta, nici suporta, nici gestiona.

Războiul a devenit nu doar un pericol greu de acceptat, ci şi o ameninţare complexă, asimetrică, haotică şi perversă, ce cuprinde toate formele posibile – de la cele nucleare la cele teroriste – şi nu oferă, practic, nicio şansă de ieşire, de îndată ce ar fi şi materializată.

Etapele postcriză sau postrăzboi

Etapele postcriză sau postrăzboi impun cam aceeaşi metodologie, dar în sens invers, de la dezamorsarea conflictualităţii spre restabilirea normalităţii. Metodologia înseamnă, de asemenea, cunoaştere. Nu poate exista metodă fără stăpânirea noţiunilor şi conceptelor, fără înţelegerea proceselor şi fenomenelor, fără date şi informaţii, fără analize şi sinteze şi un sistem de judecăţi persistente şi coerente.

1.2.2.1. Principii, caracteristici, criterii

Principiile evaluării procesului de cunoaştere şi gestionare a crizelor, conflictelor armate şi războaielor se înscriu în aria de cuprindere cât mai largă şi cât mai profundă a tuturor domeniilor, activităţilor şi acţiunilor ce pot fi supuse crizelor, conflictelor armate şi războaielor, ca şi a evoluţiilor posibile şi soluţiilor care se aşteaptă de la sistemele şi acţiunile de cunoaştere şi de gestionare.

Principiile definesc, de fapt, coordonatele acţiunilor, limitele şi modalităţile de intervenţie şi de angajare, suportul de legitimitate, legalitate şi eficienţă.

Există două tipuri de principii care jalonează metodologia de cunoaştere şi gestionare a crizelor, conflictelor armate şi războaielor:

- principii generale;
- principii specifice.

Principiile generale sunt *apriori* şi exprimă, în mare măsură, experienţa acumulată, coordonatele angajării şi reperele de bază ale acţiunii. Ele sunt valabile pentru orice proces de cunoaştere şi gestionare a crizelor, conflictelor armate şi războaielor, oriunde ar fi şi orice configuraţie ar avea. Filosofia acestor principii generale este una de tip peren, ancorată în realitatea istorică, în experienţa războaielor şi conflictelor armate, în modalităţile în care oamenii au folosit acest instrument – războiul – pentru a soluţiona diferendele dintre comunităţile (statele) în care ei trăiesc. Cu timpul, s-a statornicit un fel de respect implicit pentru fenomenul război, fenomen pe care oamenii îl consideră aproape natural.

Principiile generale ale acestui proces complex, de lungă durată, au desfăşurări dintre cele mai neaşteptate, întrucât criza şi războiul nu se lasă uşor cunoscute, nici analizate, nici gestionate.

Printre aceste principii semnificative şi necesare pentru evaluarea crizei, conflictului şi războiului, pot fi situate, după opinia noastră, şi următoarele:

- legalitatea;
- oportunitatea;
- continuitatea;
- unitatea;
- intensitatea;
- rapiditatea;
- flexibilitatea;
- proporţionalitatea;
- interoperabilitatea;
- eficienţa.

Este foarte important de stabilit şi de respectat aceste principii, întrucât ele se constituie în instrumente ale legitimării şi legitimităţii acţiunii şi ajută decidenţii şi executanţii să procedeze corect şi în timp util. Ele rezultă din Carta ONU, din legislaţia internaţională, din drepturile şi cutumele războiului şi ale conflictelor armate şi, într-o lume civilizată, nu pot fi eludate. Mai mult, cunoscând principiile şi regulile de acţiune, conceperea *strategiei de cunoaştere şi gestionare* se va efectua în limitele unor obiective foarte clare şi de foarte largă cuprindere.

O astfel de strategie are în vedere o anumită configurare a procesului de analiză, cunoaştere şi pregătire a acţiunilor, de structurare a forţelor şi de selectare a mijloacelor.

Principiile specifice au o filozofie aparte şi se stabilesc în funcţie de caracteristicile crizei (conflictului, războiului) şi procesului de cunoaştere şi gestionare a acesteia. ERle ţin, de asemenea, de experienţa acumulată, de universul de cuprindere şi de cunoaştere al structurilor de decizie şi al entităţilor care intervin, precum şi de alţi factori ce nu pot fi eludaţi în cazul unor intervenţii.

Aceste principii au un grad de generalitate mai redus şi rezultă totdeauna din:

- natura crizei, conflictului sau războiului şi a intervenţiei pentru soluţionarea acestora;
- specificul situaţiilor şi al acţiunilor pe care le presupune procesul de cunoaştere şi de gestionare;
- natura şi limitele intervenţiei;
- efectele imediate;
- efectele colaterale;
- implicaţiile naţionale şi regionale.

Principiile fac parte din metodologia de cercetare, evaluare şi de intervenţie şi se cer formulate la timp şi actualizate în permanenţă. Efectele şi implicaţiile principiilor sunt numeroase. Practic, ele configurează filosofia, fizionomia şi metodologia procesului de gestionare şi a tuturor activităţilor pe care le presupune acesta, începând cu cercetarea ştiinţifică a fenomenelor generatoare de crize şi conflicte, continuând cu structurarea şi pregătirea forţelor, mijloacelor şi acţiunilor şi finalizând cu punerea în operă a unei strategii coerente de acţiune şi de intervenţie.

Procesul de evaluare are cel puţin patru caracteristici esenţiale:

- evaluarea dinamicii cunoaşterii şi gestionării crizei (conflictului, războiului), în funcţie de criteriile şi parametrii de evoluţie a acestora, dar şi de caracteristicile strategiei de intervenţie, în diferite faze ale conceperii şi aplicării ei;
- evaluarea situaţiei de fapt, adică a rezultatelor efective ale procesului de cunoaştere şi gestionare;
- evaluarea determinărilor, în dinamica lor;
- prognozarea evoluţiilor.

Aceste caracteristici impun metodologii adecvate pentru fiecare situaţie în parte, dar şi pentru ansamblul procesului de

cunoaştere şi de gestionare. Fiecare dintre ele are determinări, restricţii, limite şi limitări, dar şi posibilităţi de extindere în diferite faze sau în timpul diferitelor acţiuni.

Procesul de evaluare este el însuşi dinamic şi complex. El are elemente şi repere fixe, etalonate şi elemente dinamice, care rezultă din variaţia valorilor de stare şi de dinamică. Spre exemplu, evaluarea crizei din Irak, în perioada de după încheierea Războiului bazat pe Reţea, deci, a Războiului de Gherilă, nu se poate face numai după analiza numărului de morţi şi răniţi.

Aici intervin şi alte elemente – foarte numeroase – care ţin de starea de tensiune şi de conflictualitate dintre şiiţi şi sunniţi, de solidaritatea şi coagularea forţelor pe principii de rudenie, de interese, de orgolii, de civilizaţie, de strategia de impact a reţelelor şi organizaţiilor teroriste, de calitatea şi realitatea obiectivelor urmărite de forţele de intervenţie, adică de ceea ce doreşte, de fapt, coaliţia de forţe care acţionează în Irak, sub conducerea Statelor Unite. Unele date şi informaţii cu privire la aceste caracteristici şi la aceşti parametri se obţin din surse oficiale, altele rezultă din desfăşurarea evenimentelor, iar unele vin din rezultatele analizei riguroase a unor elemente de impact.

De aceea, o evaluare realistă a ceea ce se întâmplă la ora actuală în Irak, în Afganistan, în unele ţări din Africa şi chiar în Balcanii de Vest este foarte dificilă, iar pe alocuri chiar imposibilă. Desigur, criteriile de evaluare se corelează, de regulă, cu principiile şi cu indicatorii de stare şi de dinamică. Într-un anume sens, s-ar putea chiar afirma că însăşi dinamica de stabilire şi selectare a principiilor şi indicatorilor ţine de anumite criterii.

Criteriile trebuie să exprime totdeauna o interfaţă dintre principiile de evaluare şi acţiunea de evaluare, o arhitectură de investigaţie şi de cercetare, un proces coerent, flexibil şi

adaptabil prin care se construieşte un sistem de parametri. Parametrii nu sunt, totuşi, un dat. Ei sunt pilonii unei realităţi dinamice care se construieşte nu numai potrivit unui proiect, ci şi fractal şi aleatoriu. În cazul evaluării proceselor de gestionare a crizelor şi conflictelor armate, este greu de stabilit cât la sută este sigur sau predictibil şi cât aleatoriu şi, deci, impredictibil.

De aceea, criteriile rămân foarte importante, întrucât ele jalonează cercetarea, dirijează efortul pe direcţii utile şi optime, previn sau reduc redundanţa şi efortul fără finalitate, conduc la rezultate ce se pot constitui într-un suport credibil şi destul de solid pentru elaborarea unor judecăţi apreciative consistente sau măcar a unor întrebări substanţiale.

Există cinci mari grupe sau categorii de criterii:

- criterii politice;
- criterii economice şi financiare;
- criterii juridice;
- criterii sociale;
- criterii de securitate.

Fiecare categorie poate cuprinde un număr de criterii care sunt fixate, în general, de cei care au drept de decizie. Totdeauna criteriile ar trebui să se stabilească în urma unor expertize. Din păcate, în foarte multe cazuri, decidentul consideră că este suficient de competent şi de abilitat pentru a nu apela la experţi şi stabili singur, prin forţe proprii, criteriile de evaluare.

1.2.2.2. Indicatori

Cel mai important element în evaluarea crizelor şi conflictelor, a proceselor de gestionare a acestora, precum şi a cercetării şi investigării acestor procese îl reprezintă indicatorii de stare şi de dinamică. Aceşti indicatori sunt foarte numeroşi, întrucât aproape fiecare acţiune şi fiecare activitate omenească

poate fi evaluată pe criterii de calitate, durată, arie de cuprindere, efect, efect colateral etc. Evaluarea acestora se face atât din punct de vedere cantitativ, cât şi calitativ. De unde rezultă că indicatorii pot fi grupaţi pe diferite criterii şi pe diferite funcţii, pentru a se obţine date ce pot fi comparate cu unele etaloane şi desprinse concluziile de rigoare.

Indicatorii pot fi grupaţi pe durată, domenii, etnii, confesiuni, structuri de intervenţie, acţiuni etc.

Indicatori în funcţie de durată:

- permanenţi;
- pe termen lung;
- pe termen mediu;
- pe termen scurt;
- instantanei.

Indicatori pe domenii:

- politici;
- economici;
- financiari;
- sociali;
- sociologici;
- psihologici;
- informaţionali;
- militari;
- etnici;
- confesionali.

Indicatori pe structuri de intervenţie:

- structuri politice;
- structuri economice;
- structuri financiare;
- structuri confesionale;
- structuri militare;
- structuri civil-militare.

Indicatori de acţiune:

- acţiuni politice;
- acţiuni economice,
- acţiuni financiare;
- acţiuni juridice,
- acţiuni informaţionale;
- acţiuni mediatice;
- acţiuni educaţionale,
- acţiuni militare;
- acţiuni civil-militare.

Urmează un proces destul de complicat (dar deosebit de concludent) de corelare a indicatorilor selectaţi şi de stabilire a interdeterminărilor dintre aceştia. Nu toţi indicatorii pot primi valori, dacă nu există sisteme bine puse la punct de monitorizare a acţiunilor, în funcţie de anumite criterii şi în limita unor coordonate, unor exigenţe.

1.2.2.3. Etalonarea şi calibrarea indicatorilor

După ce se identifică şi se formulează toţi indicatorii care pot oferi date şi informaţii analizabile despre procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor, aceştia sunt introduşi în diferite sisteme de supraveghere şi monitorizare a crizelor şi conflictelor armate, precum şi a procesului de gestionare. Desigur, aceşti indicatori sunt analizaţi, corelaţi, dar nu au nicio semnificaţie dacă nu sunt raportaţi la anumite valori-etalon.

De aceea, procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor armate trebuie să fie tot timpul evaluat şi comparat cu alte procese, precum şi cu anumite valori-etalon. În situaţia în care aceste valori nu există sau sunt foarte greu de stabilit, întrucât crizele, conflictele şi procesele de gestionare a acestora nu pot fi puse în tipare fixe, evaluatorii stabilesc criterii realiste şi, pe cât posibil, obiective de etalonare şi calibrare a acestor indicatori, astfel încât ei să fie utili. Evaluarea nu este un proces

în sine. Ea trebuie să ofere soluţii pentru optimizarea procesului de gestionare, precum şi pentru eficientizarea acţiunilor din teatrele de operaţii, protecţia forţelor angajate, a populaţiei şi valorilor, prevenirea situaţiilor neplăcute şi, în final, pentru soluţionarea optimă şi oportună a crizei.

Evaluarea procesului de gestionare a crizelor şi conflictelor armate se concretizează în elaborarea diferitelor documente la toate eşaloanele şi structurile care efectuează o astfel de activitate. La nivelul structurilor internaţionale – ONU, OSCE, NATO, UE etc. –, precum şi la niveluri regionale sau ale diferitelor organizaţii şi organisme care contribuie la gestionarea crizelor şi conflictelor, se elaborează rapoarte de către comisii speciale. Aceste rapoarte – foarte numeroase şi foarte consistente – sunt supuse analizei parlamentelor şi guvernelor naţionale, precum şi factorilor de decizie internaţională, prin consens sau prin alte proceduri, fiecare desprinzând de aici concluzii utile.

Structurile militare şi civil-militare care acţionează efectiv în teatre – misiuni, comandamente, unităţi, subunităţi, detaşamente, grupuri sau grupări, forţe speciale etc. – întocmesc, la rândul lor, rapoarte sau alte documente, dar mai ales seturi de lecţii învăţate, deosebit de utile pentru corectarea şi perfecţionarea acţiunilor directe din teatre.

Institutele şi centrele de studii strategice de securitate şi apărare alcătuiesc, pe baza cercetării întreprinse, studii, analize, evaluări şi prognoze care sunt puse la dispoziţia factorilor de decizie şi ale societăţii civile, în vederea optimizării proceselor de gestionare a crizelor şi conflictelor armate. Activitatea deosebit de prodigioasă a acestor structuri de cercetare se concretizează, în afară de studii, analize, evaluări şi prognoze, în numeroase expertize care conferă substanţă şi realism deciziilor politice. Din păcate, decidenţii politici nu ţin totdeauna seama de aceste expertize.

Pe baza studiilor, evaluărilor şi prognozelor efectuate de structuri de cercetare şi de studii strategice implicate în procesul de analiză a eficienţei proceselor de gestionare a crizelor şi conflictelor armate, ONU, Consiliul de Securitate al ONU, alte organizaţii şi organisme, precum şi factori de decizie de la nivel NATO, UE, al unor organizaţii şi organisme internaţionale sau regionale de securitate, umanitare sau de altă natură – dar şi institutele şi centrele de studii şi cercetări strategice care participă efectiv la evaluarea procesului de gestionare – elaborează documente care reţin atenţia asupra unor evoluţii periculoase ale situaţiei.

Numeroase crize şi conflicte armate au fost soluţionate sau prevenite pe baza acestor avertismente, dar nu totdeauna decidenţii ţin seama de ele.

CAPITOLUL 2
EXPANSIUNEA RĂZBOIULUI

Războiul, ca orice fenomen important de pe lumea aceasta este într-o continuă expansiune. El se extinde spre toate orizonturile şi, în acelaşi timp, vine dinspre toate orizonturile. A cuprins deja spaţiul economic, spaţiul informaţional, spaţiul militar, spaţiul social şi continuă să se extindă în spaţiul cunoaşterii şi chiar în cel cultural, prin agresivitatea fără limite a ceea ce am putea numi „cultură de piaţă". Inteligenţa economică – se subliniază într-un studiu[43] elaborat pe la începutul acestui deceniu – s-a impus foarte rapid, adică în mai puţin de un deceniu, ca o nouă paradigmă a interacţiunii concurenţiale. Nu există însă inteligenţă economică fără informaţie. Informaţia implică trei tipuri de atitudini ale întreprinderii (unităţii economice): indiferentă, defensivă şi ofensivă. Atitudinea ofensivă este generată de spaţiul concurenţial, de nevoia de a cuceri pieţe, resurse, reţele, relaţii. Atitudinea defensivă este strâns legată de cea ofensivă şi nu mai poate fi privită şi tratată individual. Atitudinea indiferentă, proprie întreprinderilor mici, dependente de altele, mai mari sau de stat, se restrânge din ce în ce mai mult, întrucât cine nu este activ, ofensiv şi competitiv dispare de pe piaţă. Filozofia conflictului armat, a conflictului de tip militar, a conflictului necruţător, pătrunde tot mai mult şi în lumea economică. Reţeaua nu alterează concurenţa, ci, dimpotrivă, o accentuează,

[43] Christian Harbulot, Nicolas Moinet, Didier Lucas, *La guerre cognitiv: a la recherche de suprematie strategique*. Al şaselea Forum de inteligenţă economică al Asociaţiei Aeronautice şi Astronautice Franceze, Menton, 25 septembrie 2002.

o transformă într-un adevărat război, în ceea ce numim război economic. Războiul economic – dacă admitem această denumire pentru competiţia economică şi financiară feroce care se duce dintotdeauna, dar cu precădere în epoca reţelei, a globalizării – este prin excelenţă un război al informaţiei, un război al cunoaşterii.

Războiul cognitiv (războiul bazat pe cunoaştere) este înţeles ca modalitate de folosire a cunoştinţei într-un scop conflictual[44]. Războiul cognitiv este, deci, un război dus în spaţiul cunoaşterii, care foloseşte cunoştinţa drept armă. El are o dimensiune cognitivă comună şi una ceva mai complexă, epistemologică.

2.1. Informaţie, concept, cunoaştere, acţiune

Dintotdeauna, războiul s-a bazat pe informaţie şi, deci, pe cunoaştere. Dar nu a avut totdeauna ca armă informaţia, cunoştinţa şi ca strategie procesul cunoaşterii, inclusiv în dimensiunea sa ştiinţifică. Aceasta înseamnă, mai pe înţeles, manipularea cunoştinţei, includerea ei într-un sistem conflictual. S-ar părea că nu este nicio noutate. În fond, dintotdeauna cunoştinţa a fost inclusă într-un sistem dinamic de categorii şi de acţiuni. Omul care ştie despre ce-i vorba, care cunoaşte fenomenul sau procesul respectiv este de infinite ori mai puternic decât cel care nu-l cunoaşte. Între cei doi nu se poate stabili niciun fel de relaţie, întrucât între cunoaştere şi necunoaştere nu există compatibilitate, ci doar competiţie. Mai exact, cunoaşterea este într-o permanentă ofensivă, iar necunoaşterea într-o permanentă defensivă. Una câştigă teren, dar şi cealaltă câştigă acelaşi lucru, întrucât cu cât este mai larg

[44] Christian Harbulot, Nicolas Moinet, Didier Lucas, *Ibidem.*

universul lucrurilor cunoscute, cu atât se măreşte şi cel al lucrurilor necunoscute sau care se cer a fi cunoscute.

La ora actuală, economia mondială trece printr-un proces de o anvergură fără precedent, fiind dominată de tot felul de grupări şi de regrupări. Desigur, întreprinderea rămâne unitatea-cheie, unitatea de bază, dar sistemele şi metasistemele care o acţionează şi o relaţionează evoluează ele însele dinamic şi complex, cu o foarte pronunţată componentă imprevizibilă şi chiar haotică. De unde rezultă că, şi în materie de finanţe şi de economie, deşi, în acest domeniu, acţionează legi stricte, orice este posibil.

În această imensă construcţie şi reconstrucţie economico-financiară a lumii, economia americană joacă rolul de model în globalizarea schimburilor economice. Nu toată lumea acceptă însă această realitate. Şi, de aici, conflictualitatea. Una dintre ele. Cu toate că este vremea parteneriatelor strategice, iar principala dimensiune a acestora o reprezintă suportul economic şi financiar, conflictualitatea nu dispare, ci se bifurcă, îmbrăcând forme mai puţin evidente, camuflate sau modelate de ecuaţii complexe, nelineare.

Oricât de puternice ar fi parteneriatele, ele nu pot exclude concurenţa, bătălia pentru pieţe şi resurse, dinamismul economico-financiar al lumii. „Frate, frate, dar brânza e pe bani“ grăieşte un proverb românesc, dovadă că filosofia pieţei nu este chiar atât de nouă. Noutatea constă doar în generalizare, în globalizare, în extinderea confruntării, a conflictualităţii economice şi financiare la nivel planetar. Confruntarea economică şi financiară în epoca globalizării are două dimensiuni esenţiale: *de la puternic la puternic*; *de la slab la puternic*. Celelalte dimensiuni care ar mai putea fi adăugate – de la puternic la slab, de la slab la slab – nu au sens, întrucât astfel de confruntări, în realitate, nu există.

Într-o confruntare simetrică (de la puternic la puternic), economia americană nu are egal. Aşadar, confruntarea de la puternic la puternic devine un nonsens. Desigur, Uniunea Europeană, ca entitate politică, economică şi militară, s-ar putea compara, din punct de vedere economic şi financiar, mai ales după apariţia euro, cu Statele Unite. Şi chiar se confruntă.

Dimensiunea complementară şi cea constructivă sunt însă mult mai importante decât cea a confruntării. Mai mult, economia europeană, ca entitate continentală, se află încă într-un proces de construcţie. Şi, oricum, Uniunea Europeană nu este un adversar al Statelor Unite. Mai exact, n-ar trebui să fie, întrucât cele două mari entităţi politice, economice şi militare sunt de aceeaşi parte a baricadei.

Adversarii Statelor Unite sunt reduşi la cea de-a doua dimensiune a acestei confruntări: *de la cel slab la cel puternic*. În acest caz, este nevoie de o nouă reflecţie strategică şi, deci, de o nouă strategie pentru americani: *de la cel puternic la cel slab*. Ceea ce presupune o a treia dimensiune. O astfel de confruntare, până acum, nu avea sens, întrucât nu putea fi vorba de confruntare, ci de dominare.

Şi în continuare, este vorba tot de o strategie de dominare, dar nu prin ameninţare economică, culturală şi militară, îndeosebi nucleară, ci prin... cunoaştere. De aceea, strategia actuală din spaţiul conflictualităţii economice se deplasează semnificativ spre universul cunoaşterii şi influenţării prin cunoaştere, în toate dimensiunile posibile.

Ca orice strategie, şi aceasta are cele trei componente clasice:

- *strategia forţelor* (centrele de studii strategice, *think tank*, alte structuri care se ocupă cu cercetarea şi cunoaşterea proceselor şi fenomenelor economice şi financiare);
- *strategia mijloacelor* (reţele, infrastructuri, întreprinderi etc.);

➢ *strategia acţiunilor şi operaţiilor economice* (concepte, sisteme acţionale, programe, planuri, proiecte, modele, metodologii etc.).

Interesant este că, într-o astfel de strategie a războiului cunoaşterii, întreprinderea – care se prezintă ca forţa economică principală în confruntarea economică – nu mai are calitatea de forţă, ci pe cea de mijloc. Forţa este dată de ceea ce produce gândirea strategică economică, socială şi militară, de savanţi şi de structurile de generare a inteligenţei politice şi strategice. Finalitatea acestei inteligenţe politice şi strategice se află în calitatea şi competitivitatea întreprinderii, în modul în care aceasta produce. Strategia de seducţie diplomato-economică (*soft strategy*) face parte din aceste strategii operaţionale care folosesc infrastructurile şi structurile existente în domeniu. Se pare că ameninţarea cea mai serioasă pentru Statele Unite n-o constituie nici războiul nuclear, nici atacurile teroriste, nici statele prost guvernate sau cele care sprijină terorismul, ci *ameninţarea economică şi monetară*. Această ameninţare se consideră că poate veni din partea Europei unificate, precum şi din partea Asiei de Est, mai ales a Chinei. America este însă aliatul Europei Occidentale, partenerul ei strategic cel mai important şi pare ar fi un nonsens ca partenerii de o asemenea anvergură să se concureze între ei.

Dar dezvoltarea societăţii informaţionale, mondializarea informaţiei şi a schimburilor economice, inclusiv a producţiei economice, schimbă substanţial datele problemei. Chiar şi între aliaţi sau parteneri, există nu doar relaţii de colaborare, de parteneriat, ci şi raporturi concurenţiale ce tind spre conflictualitate.

Cea mai importantă parte a războiului economic, ca *război asimetric al cunoaşterii*, nu este însă competiţia pentru pieţe şi resurse, ci confruntarea din spaţiul conceptelor, teoriilor, metodelor, indicatorilor, parametrilor, adică din

spaţiul cunoaşterii fenomenelor şi proceselor, al informaţiei, asimilării cunoştinţelor, noţiunilor, conceptelor, realizărilor şi realităţilor din planul cunoaşterii şi folosirii acestora pentru devansarea concurenţei, crearea faptului împlinit sau realizarea oportună a scopului propus.

2.2. Războiul prin cuvânt

John Arquila şi David Rundfeldt, creatorii conceptului Network Centric Warfare, ies din nou la rampă, afirmând că, în viitorul război, nu va fi învingător cel care va avea cea mai puternică bombă, ci acela care va avea cel mai convingător discurs. În acest sens, americanii au inventat, în 1997, conceptul de *dominanţă informaţională,* pe care l-au definit ca o desfăşurare într-un spaţiu ce garantează utilizarea eficientă a mijloacelor de metacontrol, de prevenţie, de preempţiune şi de coerciţie.

În acest spectru, se pare că va avea loc, în linişte, o confruntare între Statele Unite şi Uniunea Europeană, a cărei putere economică creşte din ce în ce mai mult. Totuşi, se ştie foarte bine că între UE şi SUA există ceva mai mult decât un parteneriat strategic, există un concept comun, de civilizaţie occidentală relativ comună (cel puţin în ceea ce priveşte originea, filosofia şi fizionomia), care, în afara unui sistem de valori comune, mai presupune şi o dinamică echilibrată şi controlată a intereselor.

Viaţa economică îşi are însă legile ei şi realităţile ei specifice. Într-o lume în care se produce şi se vinde, în care piaţa, tehnologia şi resursele joacă rolul esenţial, armonia înseamnă, de fapt, luptă, confruntare, chiar război.

Una dintre formele mărunte de confruntare dintre cele două superputeri economice o constituie, spre exemplu, agresiunea *fast-food*, a normelor pe care vor să le impună

anglo-saxonii în domeniul alimentar şi realităţile agro-alimentare pe care le practică şi le consolidează Uniunea Europeană. Pare o chestiune măruntă, nesemnificativă în raport cu marele consorţiu tehnologic şi informaţional occidental, dar să nu uităm că „buturuga mică răstoarnă carul mare", otrava se păstrează în sticluţe, iar energia Universului este dată de atom. Bătălia europeano-americană în *fast-food* nu este o ceartă, peste gard, între vecine, ci una genetică, la izvorul vieţii. Există o ofensivă europeană împotriva celor care încearcă modificarea genetică a organismelor. Dar şi o reacţie puternică a comercianţilor de produse fără consistenţă genetică. Cam târzie această ofensivă europeană, dacă ţinem seama de marile distrugeri produse în vremea ofensivei capitalismului primitiv de sorginte europeană, definit de Nicolae Iorga ca *minţi cu fumuri*, poluant şi distrugător de izvoare, dar mai bine mai târziu decât niciodată.

Cercetătorii americani specializaţi în conflicte asimetrice sau în războaie cognitive au numeroase dificultăţi în analizarea conţinutului gherilei informaţionale din spaţiul economic. Dificultatea pleacă de la axioma potrivit căreia sistemul american este luat ca model. Tot ce se află în afara acestui model este foarte greu de înţeles pentru ei, întrucât nu au mijloacele şi instrumentele de evaluare şi analiză necesare. Un cercetător de la Societatea Monsanto, spre exemplu, va înţelege cu greu de ce un agricultor va boicota o sămânţă concepută pentru a nu putea fi reutilizată. Această inovaţie (sămânţă cu o singură întrebuinţare) constituie pentru industria agrochimică americană o sursă de profit şi de activităţi suplimentare, dar pentru anumiţi agricultori ea este inacceptabilă. Iar cei europeni nici nu vor să audă de aşa ceva. Războiul cognitiv dus de Monsanto constă în a folosi toate mijloacele psihologice posibile pentru a-i convinge pe consumatori să accepte aceste realităţi artificiale create de ei. Ei folosesc, pentru aceasta,

tehnicile *psyops* (operaţii psihologice) ale armatei americane ca mod de operare în *marketingul intelligence*. Ripostele sunt pe măsură. Dar sunt, în general, riposte de la cel slab la cel puternic. Ne referim, desigur, la ripostele agricultorilor americani, care nu înţeleg raţiunea *seminţei cu o singură întrebuinţare*, dar şi la conflictul ce se dezvoltă tot mai mult între *civilizaţia de eprubetă*, a aerului condiţionat şi a produselor modificate genetic şi *civilizaţia de selvă*, legată de ceea ce mai poate produce natura, de omul-culegător, de omul-agricultor, de omul care respiră aerul pădurii şi trăieşte la un loc cu animalele, nu prea departe de condiţia lor naturală.

Într-o perspectivă geostrategică, UE nu se poate lipsi de o reflecţie colectivă pe seama acestui tip de război cognitiv. Pentru că lanţul de bătălii din spaţiul adevărurilor economice şi sociale, extins şi în spaţiul genetic, adică asupra controlului izvoarelor vieţii, nu este o simplă înlănţuire de competiţii care, de regulă, sunt benefice pentru civilizaţie, nu este o simplă competiţie între mai marii sau mai micii producători, între mai marii sau mai micii comercianţi, ci are atributele unui război, întrucât:

- pune în operă politici şi decizii politice esenţiale;
- aduce violenţa în spaţiul cognitiv;
- angajează forţe imense;
- produce efecte dezastruoase în spaţiul finalităţii cunoaşterii;
- are desfăşurări haotice;
- are implicaţii dramatice şi imprevizibile.

Războiul din spaţiul cunoaşterii afectează, practic, tot ce există, întrucât, în tot ce există, stimulează conflictualitatea, confruntarea, violenţa. Creşterea violenţei verbelor nu se manifestă neapărat prin strigăte şi prin certuri. Violenţa verbelor poate fi deosebit de perversă, întrucât foloseşte

totdeauna stratageme inimaginabile. Verbele sunt chiar mai abile decât cei care le folosesc.

Experienţa dobândită de militari se extinde în spaţiul confruntărilor politice, economice, sociale şi culturale. Verbul comunică, dar şi excomunică, leagă, dar şi rupe, construieşte, dar şi distruge. De la măreţie la dezastru nu este decât un spaţiu dintre două vocabule, acoperit uneori printr-o liniuţă de unire.

În actualele condiţii, strategiile ofensive s-au reînnoit şi se reînnoiesc mereu. Important este ca entităţile să fie în măsură să gestioneze informaţia într-un mediu ostil. În viitoarele arhitecturi ale mediului geoeconomic, gestionarea informaţiei în scop de subversiune economică devine una dintre priorităţi. Războiul se mută tot mai mult în spaţiul cunoaşterii, mai exact, în spaţiul filozofic şi economic al cunoaşterii.

Statele Unite ale Americii pun mare preţ pe acest tip de confruntare, pe acest tip de război. Se ştie, spre exemplu, că americanii câştigă mai mult din exportul de cultură şi de cunoaştere decât din comerţul cu arme. Întrucât ştiu mai bine ca oricine să respecte rolul cunoştinţei, al cunoaşterii, în configuraţia raporturilor internaţionale în acest început de secol, ei acordă o atenţie specială *securităţii informaţionale*. Care se prezintă a fi, în esenţa ei, o *securitate a cunoaşterii*. Deşi cunoaşterea n-ar trebuie securizată, întrucât se pare că nu are nevoie de aşa ceva, imensul ei spaţiu poate adăposti orice. În fond, arma nucleară s-a născut în spaţiul cunoaşterii, este un produs al cunoaşterii. Şi tot în spaţiul cunoaşterii, renaşte şi *arma cuvântului*, cea mai teribilă din arsenalul distrugător de civilizaţii.

Cuvântul este cea mai teribilă armă împotriva civilizaţiei, pentru că el însuşi este şi arhitectul şi constructorul ei. Este unul dintre motivele pentru care întreaga lume ştiinţifică americană a lucrat ani în şir pentru securizarea arhitecturii informaţionale a ţării.

O altă direcţie importantă a acestor cercetări a constituit-o *perception management*[45] cu privire la valorificarea preponderenţei diplomatice, economice, ştiinţifice şi culturale. Acestea sunt *strategii indirecte* care se cer puse efectiv în operă prin mijloace informaţionale, prin mijloace ale cunoaşterii. Este vorba de *manipularea cunoaşterii*, nu doar a informaţiei.

2.3. Libertate... îndiguită

Întrebuinţarea ofensivă a informaţiei şi, în consecinţă, a cunoaşterii generează câteva întrebări importante: Care este gradul de libertate al competiţiei economice? Lipsa de moralitate nu pune oare în pericol filozofia instituţiei economice privind etica în afaceri? Impunerea modelului economic anglo-saxon nu creează instabilitate în spaţiul concurenţial? Care vor fi reacţiile? Ce rol va juca aici cunoaşterea? Dar cuvântul?

Alain-Charles Martinet[46] vorbeşte de o „strategie cu scop pozitiv" (poziţionare avantajoasă) şi de o „strategie cu scop negativ" (poziţionare dezavantajoasă pentru concurent). Aceste două tipuri de strategii sunt, într-un fel, răspunsuri la întrebările

[45] Didier Lucas şi Alain Tiffreau, *Guerre economique et information: les strategies de subversion*, Paris, Elipse, 2001, p. 204. „Acţiune consistentă de furnizare sau camuflare a unei informaţii selecţionate şi a unor indicii privind audienţele externe astfel încât să influenţeze emoţiile, motivaţia, şi raţionamentele obiective. Pentru organismele de informaţii şi decidenţii de la toate nivelurile, aceste acţiuni constau în influenţarea evaluărilor oficiale pentru a parveni, în final, la a configura, într-o dimensiune favorabilă pentru obiectivelor emitentului, comportamentele şi acţiunile oficiale externe. De cele mai multe ori, *percetion management* combină aportul informaţiilor autentice cu operaţiile de securitate, de disimulare, de intoxicare şi cu operaţiile psihologice." (Citat reprodus după comunicarea sus-menţionată)

[46] Alain-Charles Martinet, *Epistemologie et Science de Gestion*, Paris, Economica, 1999, p. 221.

de mai sus, dar şi o modalitate de a analiza şi înţelege războiul cunoaşterii din spaţiul economic.

Strategiile ofensive din spaţiul războiului economic, al războiului cunoaşterii, sunt numeroase. Cele mai frecvente sunt:

- acapararea;
- spolierea;
- impunerea;
- boicotul;
- regruparea ofensivă;
- lovitura financiară;
- îngrădirea;
- descurajarea.

Acapararea este veche de când lumea. Nicio civilizaţie nu a renunţat, sub nicio formă, la a acapara de la alte civilizaţii teritorii, valori şi resurse. *Acapararea* pare un cuvânt ce nu se foloseşte nici în diplomaţie, nici în strategie. Politicile şi strategiile de acaparare folosesc, deopotrivă, arma cuvântului, dar şi presiunea, influenţa, alianţa şi chiar parteneriatul. Acapararea a fost scopul principal al războaielor de cucerire colonială şi tot ea reprezintă şi esenţa războiului economic actual, dar nu numai a războiului economic, ci a oricărui alt tip de război. Conţinutul acaparării este diversificat. Pot fi acaparate teritorii, dar şi resurse, valori, inteligenţe, conştiinţe, convingeri, noţiuni, judecăţi, concepte...

Acapararea are numeroase forme, plecând de la filosofia oceanelor, potrivit căreia *peştele cel mare îl înghite pe cel mic*, dar şi de la adevărul că nu există, în niciun fel de ape, doar peşti medii, care să se hrănească cu alge. Acapararea poate lua diferite forme, în funcţie de situaţie, de epocă, de necesitatea îndulcirii acestui proces şi acceptării unei realităţi care, în fond, defineşte lumea. Printre cele mai importante dintre formele

moderne de acaparare, substanţial ameliorate, dar mult mai dense şi mai agresive, se situează şi următoarele:

- globalizarea;
- extinderea;
- reţeaua;
- corporaţia;
- parteneriatul.

Aceste forme au, bineînţeles, şi efecte benefice pentru toată lumea. Dar, cel puţin în prima fază, ele sunt mijloace de acaparare a unor teritorii, pieţe şi resurse. Există un război crâncen între marile corporaţii pentru acapararea spaţiilor. Cele mai multe dintre aceste spaţii – care nu se rezumă la teritorii, ci cuprind inclusiv zone de influenţă, de cunoaştere şi de dominanţă informaţională – devin din ce în ce mai mult *spaţii de interes economic vital*. Acestea nu se obţin decât prin complexe strategii de dezvoltare şi de extindere.

Spolierea nu mai este un cuvânt la modă. Dar ea se derulează fără nicio restricţie, pe seama ţărilor sărace şi uitate de Dumnezeu. Formele moderne de spoliere nu se rezumă la a acapara resurse naturale sau veniturile populaţiilor. Ele, astăzi, vizează îndeosebi:

- capacităţile deosebite;
- inteligenţele;
- persoanele capabile de performanţe;
- resursele strategice;
- valorile naţionale.

Spolierea nu face parte din arsenalul declarat al ofensivei celor puternici împotriva celor slabi. Este intrinsecă acestei ofensive, face parte din regula jocului. Ea nu se mai face însă ca altădată, prin ameninţări şi presiuni, prin terorism şi război armat, ci prin instituirea unui sistem de polarizare a inteligenţei, prin crearea unor condiţii deosebite pentru subiecţii de performanţă şi îngrădirea la maxim a libertăţilor celorlalţi, prin

deschiderea pentru toată lumea, desigur, în profitul celor puternici, a pieţei materiei cenuşii şi creierelor de interes strategic.

Astăzi, se practică, deasemenea, un *sistem de impunere brutală*, prin forţă, prin influenţă, şi unul de *impunere elegantă*, prin complicate acorduri, tratate, documente elaborate de organizaţiile şi organismele internaţionale etc.

Organizaţia Naţiunilor Unite nu impune, ci construieşte. Ea este o arhitectură de soluţionare, nu de impunere. Şi, totuşi, Consiliul de Securitate, format, în principiu, din cele cinci mari puteri care au ieşit învingătoare din cel de Al Doilea Război Mondial, elaborează decizii care impun efectiv un anume tip de comportament. Astfel de impuneri nu fac, în mod oficial, parte din arsenalul de politici şi de strategii ale războiului, mai ales că războiul este clar definit în dreptul internaţional, dar, într-un anume fel – cel implicit – sunt acţiuni şi chiar mari *operaţii de război cognitiv*, de o parte, fiind puterea democratică şi de cealaltă parte, restul lumii, adică tot ce se opune acestei democraţii.

Războiul împotriva terorismului ar putea fi considerat, din punct de vedere al concepţiei, raţiunii sale şi suportului cognitiv, ca o componentă regularizatoare a unui mare război haotic, în care beligeranţii se identifică cu greu, iar efectele îi privesc pe toţi deopotrivă.

Blocada, boicotul, izolarea şi îndiguirea pot fi considerate, fără îndoială, forme de gestionare a conflictualităţii generale, mai ales economice, modalităţi de soluţionare, prin impunere, a crizelor şi conflictelor, dar şi forme de acţiune, de reacţie şi de răspuns la războiul asimetric, expresii concrete ale materializării războiului conceptelor, adică a războiului cunoaşterii.

Regruparea ofensivă este specifică dinamicii războiului. Ea presupune reconsiderarea noţiunilor, conceptelor, teoriilor

şi, pe această bază, a politicilor şi strategiilor de confruntare şi reaşezare a lor într-un dispozitiv ofensiv logic, realist şi credibil. În războiul de tip cognitiv, adică în bătăliile complicate din spaţiul conflictualităţii cunoaşterii, cu trimiteri la modelarea războiului din spaţiul virtual şi din cel real, este foarte greu de realizat regrupări ofensive, dar este singura cale de a câştiga, întrucât orice război se câştigă prin acţiuni ofensive, chiar dacă ele nu sunt decât milioane de riposte ale apărării strategice. Dacă privim cu atenţie evoluţia conceptelor, teoriilor, doctrinelor, politicilor şi strategiilor, vom observa că, de fapt, în spaţiul conflictualităţii cunoaşterii războiului, se dau cele mai crâncene bătălii, se obţin cele mai teribile victorii şi se înregistrează cele mai amare înfrângeri.

Lovitura mediatică este strâns legată de grupările şi regrupările ofensive. Ea este o formă a acţiunilor de luptă în cadrul războiului cognitiv şi mai ales a războiului mediatic. Important nu este ce este, ci ce se spune şi se demonstrează că este. Iar demonstraţiile mediatice sunt, deopotrivă, cele mai credibile demonstraţii şi cele mai abjecte manipulări. Uneori, cu greu pot fi deosebite unele de altele. S-ar putea spune chiar că media a adus, prin imagine, războiul în văzul lumii, ascunzându-l cum nu se poate mai bine prin cuvânt.

De câteva zeci de ani, scopul efectiv al războiului, al filosofiei şi fizionomiei războiului îl reprezintă *descurajarea complexă* sau *descurajarea totală*. În condiţiile de azi, o confruntare directă, între mari grupări de forţe, cu mijloace de distrugere în masă şi arme de mare precizie, chiar dacă nu este imposibilă, pare foarte puţin probabilă.

Nimeni nu este nebun să înceapă un război împotriva cuiva care-l poate lovi preemptiv şi nimicitor. Riscul este prea mare şi nicio politică din lume – fie ea şi una de tip totalitar şi absurd – nu şi-l poate asuma. Abia acum se dovedeşte viabil acel precept potrivit căruia mijloacele de luptă se vor dezvolta

în aşa măsură încât războiul va deveni, practic, imposibil. Practic, nu teoretic. În şpângi, nu în imagini şi nici în cuvinte.

Imaginile şi cuvintele pot face orice, pot fabrica orice fel de război, orice fel de informaţie şi orice fel de strategie de descurajare.

Dintre toate strategiile de descurajare posibile – şi sunt cu miile –, cea mai utilă, la ora actuală, este *strategia de descurajare prin informaţie, prin cunoaştere*.

Strategia de descurajare prin informaţie nu este numai ofensivă, ci şi defensivă. Ca strategie defensivă (sau hibridă), ea reprezintă voinţa şi capacitatea unei organizaţii de a nu fi nici supusă, nici neluată în seamă, nici vulnerabilă. În caz de agresiune asupra ei, ea recurge la tehnici subversive asupra concurentului agresor sau instigator.

Strategia de descurajare prin informaţie şi cunoaştere poate fi concepută, în acelaşi timp, ca o strategie de ripostă din aşteptare, ca o strategie de ripostă dinamică şi ca o strategie de atac permanent, în toate condiţiile şi din toate poziţiile.

Într-un cadru ofensiv generalizat, întreprinderea nu trebuie să se mulţumească cu înţelegerea şi anticiparea strategiilor concurente. Ea trebuie să fie gata de atac pentru a-şi apăra patrimoniul informaţional şi interesele vitale.

Şi în competiţia economică, cea mai bună şi cea mai eficientă formă de protecţie şi de apărare o reprezintă tot atacul. Iar în avanpostul acestor atacuri sunt trimise deobicei … batalioanele financiare.

Gestionarea riscurilor strategice nu se reduce însă la aspectele financiare. Ea trebuie să fie extinsă la gestionarea informaţiei, a cunoaşterii. Amploarea procesului de gestionare a riscurilor strategice devine din ce în ce mai semnificativă în perioada de început a globalizării. În această perioadă, riscurile impuse se combină semnificativ cu cele aleatoare, asumarea lor devenind, pe de o parte, obligatorie, şi, pe de altă parte,

inteligentă. Întreprinderile sunt obligate să admită conceptul de *risc informaţional,* care capătă o arie din ce în ce mai largă. El are cel puţin două aspecte:

- accident informaţional;
- criză determinată de o destabilizare produsă de un adversar.

Din această perspectivă trebuie văzută şi problematica extrem de complexă a securităţii informaţionale şi, respectiv, a spaţiului cognitiv. Chiar dacă pare paradoxală, întrucât cunoaşterea înseamnă deschidere, adică asimilare şi acomodare, securitatea spaţiului cognitiv reprezintă un concept care se impune din ce în ce mai mult, întrucât asigură stabilitate şi protecţie unui domeniu care se prezintă a fi, prin excelenţă, fluid şi deosebit de dinamic. De aici şi conceptul *Cyber Security Task Force*, asimilat şi lansat, ca proiect, în 2002, de către Comisia Europeană şi pus în operă treptat, oarecum după model american, pe continentul nostru.

Desigur, măsurile de *protecţie cognitivă* care se iau pe continent fac parte din strategiile moderne de siguranţă şi de protecţie. Dar o adevărată securitate economică a continentului nu se poate realiza decât în dimensiune euroatlantică şi, deopotrivă, eurasiatică, întrucât prima dimensiune oferă înalta tehnologie şi tehnologia informaţiei, iar cea de-a doua resursele energetice absolut necesare. Cel puţin în această etapă de reconstrucţie a mediului strategic de securitate. În etapele viitoare, s-ar putea ca lucrurile să se schimbe radical, întrucât niciunul dintre elementele care compun acum acest mediu strategic de securitate nu este nici definitiv, nici complet, nici foarte mulţumit cu propria sa condiţie. De aceea, s-ar putea ca fiecare actor implicat în reconstrucţie mediului de securitate să adopte, previzibil sau nu, strategii ofensive de evoluţie, de schimbare şi de transformare.

Dacă războiul cunoaşterii se duce îndeosebi în spaţiul filosofic, politic, economic, cultural şi informaţional, ce rost mai au, atunci, armatele? Sunt ele doar un simplu suport pentru astfel de strategii epistemologice?

Greu de răspuns. Dar nu imposibil. Probabil că, în foarte scurt timp, războiul cunoaşterii va pătrunde şi în domeniul militar, conturând noi teatre de operaţii, deocamdată în ciberspaţiu sau în infospaţiu. Dar, în opinia noastră, războiul va rămâne încă pentru foarte multă vreme cu picioarele pe pământul fierbinte al oamenilor, jucând precum ursul pe vatra încinsă: de nevoie.

Noul tip de război – care, de fapt, este vechi de când lumea – va impune şi militarilor un nou tip de reflecţie strategică. Vom fi nevoiţi să scoatem din rafturile prăfuite, deopotrivă, *Organon*-ul lui Aristotel, dar şi o mulţime de alte cursuri şi tratate, unele dintre ele foarte noi, altele abia în proces de elaborare, începând cu cele de matematică aplicată, de logică matematică şi continuând cu cele de teoria informaţiei şi de epistemologie. Pentru a fi în măsură să folosim nu numai sistemele de arme de mare precizie, armele bazate pe laseri, pe amplificarea undelor şi pe nanotehnologii, ci şi cele mai teribile dintre armele lumii: *armele bazate pe cuvânt*.

Este o tragedie atunci când cuvântul, cel care l-a creat pe om, monada cunoaşterii şi a civilizaţiei, devine o armă. Înseamnă că războiul a ajuns la esenţă. Adică s-a întors la esenţă. Iar acest lucru fie va aduce civilizaţia în sapă de lemn, fie o va reconstrui după alte criterii, mai viabile şi mai performante decât cele de până acum. Cam acesta pare a fi mersul lucrurilor. Şi nu mai este aproape nimic de făcut.

De aici nu se deduce că lumea ar trebui să stea cu mâinile în sân şi să aştepte minuni. Abia din acest moment se va readeveri ceea ce spuneau sofiştii cândva, că omul este măsura tuturor lucrurilor…

2.4. Războiul între realitate, imagine şi cuvânt

Epistola non erubescit. Odinioară, în antichitate, pentru a se amuza, oamenii au inventat arenele în care se înfruntau, pe viaţă şi pe moarte, gladiatorii. Aceasta, prin părţile civilizaţiei romane. Prin alte părţi, lucrurile stăteau altfel, dar nu prea departe de realităţile europene. În acele vremuri timpurii, în unele triburi africane, spre exemplu, la lăsarea nopţii, după ce se potolea dogoarea soarelui, se lăsa frigul şi se aprindeau focurile, erau sacrificaţi oameni pentru plăcerea şefului de trib sau pentru satisfacerea unor simboluri. Iar dacă se întâmpla ca vreo căpetenie să treacă, accidental sau în mod natural, în lumea cea fără de întoarcere, erau trimişi cu acea căpetenie, câţiva dintre oamenii tribului... Moartea a făcut dintotdeauna parte din spectacolul vieţii. Într-o formă sau alta. Iar războiul n-a fost decât unul dintre instrumentele ei. Dar nu totdeauna la fel. În Evul Mediu, spre exemplu, pentru a se evita bătăliile sângeroase şi devastatoare dintre două armate, se înfruntau, pe viaţă şi pe moarte, doar... reprezentanţi ai acestora. Doi bărbaţi vânjoşi, luptători de elită, din fiecare tabără câte unul, ieşeau în faţă şi se luptau până ce unul dintre ei cădea răpus. La spectacol, asistau cele două armate, faţă în faţă. Şi deveneau, în mod convenabil, învingătoare sau învinse fără să fi lansat măcar o săgeată sau o suliţă. Era una dintre forme, cea mai la îndemână, cea mai cavalerească. Mai erau şi altele. De pildă, luarea de ostatici. Răpirea unui prinţ sau a unei personalităţi şi solicitarea unor substanţiale răscumpărări însemna mult mai mult decât distrugerea reciprocă a unor armate pe câmpul de luptă. Şi costa mult mai puţin, mai ales în acea epocă în care, după dezastrul căderii Imperiului roman, civilizaţia europeană se reconstruia, bucăţică cu bucăţică, celulă cu celulă, pe feude, aşa cum se reconstruiesc ţesuturile organismului omenesc în urma unei grave arsuri.

2.4.1. Real, ireal şi virtual

De-a lungul secolelor, nu s-a schimbat mare lucru în ceea ce priveşte spectacolul războiului, al morţii şi filosofia confruntării violente. Doar mijloacele au mai evoluat. Oamenii au rămas, în principiu, cam aceiaşi. Au mereu nevoie de spectacol. Fac din orice un spectacol. Chiar şi din război. Mai nou, războiul, în direct, la televizor. Aceasta pare a fi cea mai recentă realizare a oamenilor în materie de conflictualitate. Evident, dacă excludem războiul din spaţiul virtual (care pare a fi o componentă esenţială a războiului viitorului), cel mai ciudat război este cel transmis, mai mult sau mai puţin în direct, la televizor.

Războiul nu este însă spectacol. Chiar dacă se spune că mentorii războiului modern propovăduiesc politica şi strategia pierderilor zero, iar esenţa războiului o reprezintă impunerea voinţei politice asupra adversarului, trebuie să subliniem totuşi această translatare a imaginilor războiului de pe teatrul de operaţii pe ecranul televizorului şi în paginile colorate ale ziarelor şi revistelor.

Fum, explozii, morţi, răniţi, distrugeri, ruine... Prezentat pe ecranul televizorului şi în paginile colorate ale revistelor, aceasta este, orice s-ar spune, spectacol. Spectacolul face însă parte doar din faţa văzută superficial a războiului, mai ales dacă este vorba de războiul terorist sau de războiul împotriva terorismului. Această faţă este hidoasă, monstruoasă, criminală. Dar nu vine din spaţii necunoscute omului, nu este o creaţie extraterestră, ci este parte intrinsecă a realităţii oamenilor, este una dintre infinitele feţe şi faţete ale fiinţei umane. Faţeta războinică a lumii nu este o mască. Războiul face parte din viaţa oamenilor.

De când se nasc până când mor, oamenii intră în competiţie unii cu alţii, se întrec, se luptă. Şi chiar dacă

războiul nu este o simplă competiţie, benefică pentru mersul înainte, el nu poate fi scos din sfera competiţiei umane, este o expresie violentă, sângeroasă şi de foarte mare amploare a acestei caracteristici esenţiale a societăţii omeneşti. Este, aşa cum sublinia Raymond Aron, o faţetă ce vrea să creeze un impact psihologic superior celui militar. Iar acest efect nu se poate realiza decât în două modalităţi: a) văzând şi b) aflând.

Prima modalitate – *vizualizarea* – poate fi directă sau indirectă. Directă, înseamnă să te afli acolo, la locul confruntării armate, al atacului sau apărării, al bombardării sau deschiderii focului împotriva mijloacelor aeriene, al exploziei maşinii-capcană, al actului sinucigaş etc. Dar foarte puţini dintre martori sunt chiar pe faţă.

Războiul este o înfruntare complexă, cu desfăşurări pe sute de planuri, iar camera de luat vederi, aparatul de fotografiat sau reporterul aflat acolo n-au cum să treacă dincolo de zidul imaginii şi al cuvintelor spuse de purtătorii de cuvânt, de lucrătorii de la relaţii publice, de oficiali, de militari şi chiar de martori oculari. În război, omul este aproape orb. Nu vede mai nimic dincolo de ceea ce poate el să înţeleagă, sub imperiul fricii şi al spiritului de conservare. Atacul armat poate fi foarte scurt, precum cel terorist, de ordinul orelor, minutelor sau chiar al secundelor, şi, mai ales, surprinzător.

Oamenii obişnuiţi – inclusiv cameramanii şi reporterii, pentru că şi ei fac parte din rândul acestor oameni – nu pot fi prezenţi peste tot, iar acolo unde sunt fie nu-i atenţionează nimeni dinainte să privească în zona în care se vor produce confruntări violente sau atacurile teroriste (deşi, uneori, se produce, într-o formă sau alta, şi o astfel de atenţionare, însă în mod implicit), ci pur şi simplu asistă la evenimentul post-eveniment sau sunt victime ale acestuia. Ei întorc capul în direcţia atacului sau a exploziei, de regulă, după ce acestea s-au produs şi nu reuşesc să vadă mare lucru. Oricum, ceea ce văd

suportă efectul de panică al celorlalţi, iar percepţia este deformată, amplificată şi complicată prea mult. Cea de-a doua modalitate – *aflarea* – amplifică, de regulă, evenimentul, despică firul în patru, dezvoltă raţionamente, emite supoziţii etc.

Omul obişnuit poate afla de un război, de o confruntare armată sau de un act violent sau de un atac terorist etc. pe o mulţime de căi, mai mult sau mai puţin directe, mai mult sau mai puţin indirecte. Ştirea – sub orice formă ar fi ea: imagine, vorbă ascultată la radio sau cuvânt scris –, se etajează, se complică, se multiplică, intră rapid într-un proces de evoluţie în lanţ, se dezvoltă haotic în bifurcaţii, sau doar aparent haotic, suportă efectul de biliard şi, deopotrivă, efectul de labirint. Dar, totdeauna, şi prima şi cea de-a doua modalitate – prezenţa la faţa locului şi aflarea – sunt post-factum şi ies rapid din cel de al treilea efect, cel remanent, construindu-şi o nouă realitate. Cei care fac montajul imaginilor au mult de lucru şi pot să-şi pună în valoare toate calităţile şi vocaţiile lor selective, creative, productive şi reproductive, iar cei care scriu nu uită că... *epistola non erubescit*.

Cei de la montaj caută unghiurile, detaliile, explorează şi exploatează toţi pixelii – mai pot adăuga şi ei câte ceva, pentru că şi pixelii aceştia, ca şi hârtia, suportă aproape orice, că doar „tehnica" le permite... Cât despre scris... Doar se ştie foarte bine că el, cuvântul l-a creat pe om, iar omul recunoscător nu uită ce miracol pot face cuvintele, atunci când vor oamenii...

Imaginile din 1991, cu soldaţii irakieni învinşi, umiliţi, care sărutau mâna învingătorilor lor americani este edificatoare, revoltătoare şi cutremurătoare, dar ea se află într-un profund contrast cu rapoartele comandanţilor americani despre comportamentul în luptă, spre exemplu, al Diviziei Tawalkana, una din diviziile blindate de elită ale armatei irakiene, care a pierit în întregime pe câmpul de luptă, împreună cu

comandantul ei, luptând cu eroism şi bravură, în condiţii foarte grele de inferioritate tehnologică... Desigur, şi acest lucru tot din ceea ce s-a scris s-a aflat... Deasemenea, imaginea cu cele două avioane care au lovit simbolurile Americii şi ale lumii civilizaţiei tehnologice, informaţionale şi financiare au fost transmise şi retransmise de mii de ori, revistele au reprodus toate detaliile posibile şi imposibile.

Omenirea a fost, pentru câteva clipe, uimită nu doar în faţa dezastrului – destul de puţini au realizat proporţia acestuia, mai ales cei care nu au fost niciodată acolo, în sau pe cele două turnuri (unul dintre ele, cel fără antenă, se vizita zilnic, avea lunete pe platformă, mici magazine de suveniruri, urcau acolo, pe Everestul civilizaţiei tehnologice şi arhitecturale, sute şi sute de oameni din toate colţurile lumii) –, ci mai ales în faţa... ideii.

Oamenii au exclamat şi s-au interogat cu perplexitate: Ce găselniţă formidabilă!? Ce minţi diabolice?! Ce lume îngrozitoare?! Cum de le-o fi trecut prin cap aşa ceva!?! Şi cum or fi dirijat ei acele uriaşe avioane, chiar ale liniilor aeriene americane, cele mai bine păzite şi cele mai bine securizate din lume, direct în acele turnuri dintr-un oraş cu sute de zgârie-nori?!?

Imaginaţia a început să lucreze mai mult sau mai puţin febril. Această acţiune teroristă echivala, într-un fel, cu ceea ce, în ştiinţă, s-a numit descoperirea celulei sau a bombei atomice. Era o nouă epocă în conflictualitatea lumii, în războiul ei permanent, în terorism. Dar şi un fel de ou al lui Columb. Simplitatea acţiunii, obiectivul limpede, la mintea cocoşului, mijloacele oarecum la îndemână, modalitatea precisă şi inteligentă de acţiune – deturnezi nişte avioane uriaşe chiar ale liniilor aeriene americane, pline ochi cu kerosen, le îndrepţi spre simbolurile lor şi le faci praf – sunt uimitoare. N-a costat aproape nimic... Pentru că, la urma urmei, ce reprezintă viaţa

câtorva terorişti în comparaţie cu „măreţia" unei astfel de opere teroriste a cărei finalitate este să umilească umilitorul?

Imaginea celor două turnuri distruse pare un fel de revanşă faţă de imaginea cu soldaţii irakieni învinşi care sărutau mâna învingătorilor...

Aşadar, la 11 septembrie 2001, lumea a ieşit rapid din înspăimântarea unor imagini incredibile şi a plonjat în uimirea de dincoace de imagini, în uimirea judecăţilor şi propoziţiilor asertorice, problematice şi chiar apodictice, dar şi a celor din sfera sinistră a învălmăşelii de raţionamente inductive şi deductive. Efectul unor asemenea perfecţiuni nu putea fi decât îndoiala: oare, chiar aşa o fi fost?!

Iar efectul cognitiv al războiului, dincolo de îndoială, este acela că labirinturile confruntărilor pe care le conţine acest fenomen, care determină conflagraţia sau care urmează acesteia, sunt greu de identificat, înţeles şi influenţat. Totdeauna cel care are iniţiativa în spaţiul informaţiei şi în cel al cunoaşterii va fi convins că va avea, aproape fără excepţii, câştig de cauză. Această convingere poate fi, uneori, contrazisă serios de realitate.

Toată această imensă vânzoleală de raţionamente de tot felul cu privire la evenimentele de la 11 septembrie 2001 s-a revărsat peste lume ca o maree neagră şi unsuroasă ce a maculat totul. Media a jubilat. Nici războiul din Golf, nici asasinarea preşedinţilor americani, nici criza rachetelor din Marea Caraibilor, nici prăbuşirea comunismului, nici revoluţia de la Bucureşti, din 1989, după ştiinţa noastră, transmisă în direct, de parcă ar fi fost într-un poligon de tragere, nici filmarea uraganelor şi cicloanelor care au măturat de atâtea ori coastele Americii, nici erupţia vulcanilor sau alte evenimente tragice de mare anvergură nu puteau avea impactul mediatic pe care l-au avut atacurile teroriste de la 11 septembrie. Se crease un uriaş fapt împlinit. Era data de la care planeta a intrat, potrivit

declaraţiilor preşedintelui George W. Bush, într-o nouă fază, într-un nou tip de război: *războiul terorist* şi, respectiv, *războiul împotriva terorismului*.

Nu toată lumea a răspuns însă rapid, favorabil, direct şi necondiţionat afirmaţiilor preşedintelui american. Dreptul internaţional n-a definit încă terorismul ca *război terorist*, iar armatele, deşi au trecut la îndeplinirea unor misiuni *antiteroriste*, adică de protecţie şi de apărare împotriva atacurilor teroriste, şi *contrateroriste*, adică de atacare şi distrugere a bazelor, structurilor şi infrastructurilor de tip terorist, nu şi-au schimbat radical structurile şi funcţiunile, n-au devenit armate ale războiului împotriva terorismului, ci au rămas aşa cum au fost ele de mii de ani, forţe militare, de regulă, bine înarmate, gata în orice moment să răspundă prompt unei decizii politice prin mijloace militare, să ducă adică acel război pe care-l fac şi-l desfac, de câteva mii de ani încoace, politicile şi politicienii acestei lumi măcinate de fel de fel de realităţi şi interese conflictuale.

2.4.2. Un cerc vicios

Totuşi, realitatea este de o mie de ori mai complicată decât imaginile sau spusele despre ea. Universul războiului, mai exact, cel al cunoaşterii războiului, sub toate formele sale, şi universul media, sub toate înfăţişările sale, fac totdeauna casă bună. E drept, nu-şi plâng unul pe umărul celuilalt, dar nici nu se urăsc de moarte. Fiecare are nevoie de celălalt, deşi fiecare îl neagă şi îl acuză, cum poate mai vehement, pe celălalt. Totuşi, de când e lumea, o criză, un război, un act terorist, o încăierare între găştile de cartier sau clanurile de ţigani, filmate şi transmise în direct sau descrise cu talent de un condeier remarcabil, sau comentate inteligent de un maestru al cuvintelor spuse prin microfon, reprezintă o lovitură de presă ce poate

sparge toate audienţele şi mări spectaculos tirajele. Chiar dacă reporterii se vor indigna peste măsură (sau cu o anumită măsură, ca să nu devină ridicoli) în comentariile lor şi vor condamna vehement crizele, războaiele, terorismul şi bătăliile de orice fel care duc la pierderi de vieţi omeneşti şi la distrugeri materiale, această interdependenţă violenţă-media nu dispare şi nici măcar nu devine mai mică. Ea rămâne constantă, semnificativă şi reală. Media este legată de spectacolul sau de evenimentul de tip violent, fie el război, criză, dezastru natural, terorism sau scandal de orice fel, aşa cum lupul este legat de oaie şi pisica de şoarece.

Războinicii (autorii războaielor, nu militarii[47]) şi teroriştii consideră media ca armă deosebit de eficientă. Ei folosesc aceste arme atât în mod direct, cât şi indirect. Toate structurile armate şi cei care creează şi dirijează aceste structuri, precum şi teroriştii, realizează sit-uri pe Internet, formulează concepte, politici şi strategii de securitate, dar şi argumente ale unor posibile acţiuni prin forţă, proliferează ameninţări de tot felul prin mijloacele de comunicare în masă existente sau pe care le realizează ei înşişi. De asemenea, ei profită de interesul mediei pentru fapte de senzaţie şi, într-o formă sau alta, îi pun la dispoziţie astfel de fapte.

Războiul, criza, gherila şi terorismul sunt creatoare de situaţii-limită, de situaţii surprinzătoare, care aduc atât de mult-dorita senzaţie de care are nevoie presa. Postul de televiziune Al-Jazeera, spre exemplu, a difuzat nu numai imagini din timpul războiului din Irak, ci şi avertismente date de Ossama

[47] Primii care se opun războiului sunt... militarii. Pentru că ei cunosc foarte bine consecinţele războiului. Războiul nu este făcut de militari. Ei doar îi suportă în modul cel mai direct efectele. De aceea, nu militarii trebuie făcuţi responsabili pentru războaiele lumii, ci politicienii, cei care le concep şi le declară, cei care consideră că, prin război, pot realiza obiectivele, deobicei, agresive, în dauna altora, pe care şi le propun.

ben Laden, precum şi alte informaţii care veneau pe căi mai mult sau mai puţin întortocheate, dar directe, şi de la organizaţii şi reţele teroriste.

O mare parte dintre organizaţiile şi reţelele islamiste, spre exemplu, îşi au media lor. Ideile islamismului – ca extremism politic, mai exact, ca fundamentalism politic pe suportul unui extremism religios – sunt propagate nu atât în moschei (aici sunt propagate, poate, cel mai puţin!), cât mai ales în media. Aproape fiecare organizaţie extremistă îşi editează publicaţii, îşi finanţează posturi de radio şi televiziune, intră, cu alte cuvinte, în circuitul universal al informaţiei şi în războiul mediatic.

În acelaşi timp, războiul, inclusiv cel terorist, mai ales cel terorist, foloseşte media şi în mod indirect. În acest sens, nu există televiziuni şi publicaţii americane care să nu fi relatat despre atacurile teroriste de la 11 septembrie, despre gherila din Irak, despre atacurile teroriste asupra unora dintre ambasadele americane etc. Acestea sunt informaţii de folos pentru cetăţeanul american sau de oriunde ar fi el, dar şi pentru terorist, întrucât media îi recunoaşte existenţa şi o spune în faţa americanilor şi a lumii întregi. Media recunoaşte şi cultivă conflictualitatea, criza, războiul, terorismul, actul terorist şi imposibilitatea de a eradica aceste fenomene şi de a realiza o protecţie eficientă împotriva lor.

În această harababură generată de mozaicul războaielor, conflictelor armate, crizelor, gherilelor şi atacurilor teroriste, presa nu poate rămâne însă totdeauna şi în totalitatea ei obiectivă. Ea relatează, dar şi comentează, avertizează, meditează. Chiar dacă poţi sau nu poţi fi de acord cu aceasta, presa devine, într-o formă sau alta, o armă în ambele tabere.

Desigur, războiul, conflictul armat şi terorismul reprezintă doar un palier de evenimente despre care relatează presa. Ea nu poate fi redusă la dependenţa de spectacolul războinic sau

terorist, dar nici nu se poate situa în afara informaţiilor care vin din acest cadru de confruntare. Reporterii şi cameramanii sunt prezenţi în zonele de conflict, obţin acreditări pentru a-şi risca viaţa şi a transmite în direct războiul, criza, dezastrul natural, actul terorist, conflictul.

Media relatează în fiecare zi despre războiul de gherilă din Irak şi despre cel din Afganistan, despre atentate şi acte teroriste, dar acestea nu sunt singulare, ci fac parte din mulţimea imensă de fapte şi de evenimente. Ele sunt relatate cu prioritate, întrucât sunt de mare interes.

Media relatează tot ce este spectaculos în teatrele de operaţii, în războaie şi conflicte armate, precum şi cam tot ce se face pentru combaterea terorismului. Cele 12 puncte ale Rezoluţiei 1566 din 8 octombrie 2004, spre exemplu, condamnă cu cea mai mare energie orice acte de terorism, cheamă toate statele să coopereze în lupta împotriva terorismului, să adopte, prin consens, proiectul *Convenţiei generale asupra terorismului internaţional* şi proiectul *Convenţiei internaţionale pentru combaterea actelor terorismului nuclear,* în virtutea obligaţiilor ce le revin prin dreptul internaţional, amintind că nu există nicio circumstanţă care să justifice adăpostirea sau finanţarea actelor de terorism. Se cere, deasemenea, organizaţiilor internaţionale, regionale şi subregionale să conlucreze pentru combaterea acestui flagel, consolidând cooperarea cu ONU şi îndeosebi cu *Comitetul împotriva terorismului*. Rezoluţia fixează o mulţime de sarcini pentru acest comitet, îndeosebi în ceea ce priveşte concertarea eforturilor tuturor statelor, organizaţiilor şi organismelor internaţionale în aplicarea rezoluţiei 1373 din 2001 referitoare la tăierea căilor de finanţare a terorismului. Toate acestea, dacă avem în vedere declaraţia preşedintelui american George Bush că s-a declanşat un război împotriva terorismului, fac parte din mijloacele adiacente arsenalului acestui război, chiar dacă nu

există încă „oficializat” şi legalizat un astfel de război. Combaterea terorismului are o sferă mult mai largă decât cea pe care o presupune un război propriu-zis. Războiul este însă măsura extremă, ultima dintre acţiuni, cea mai gravă, cea mai costisitoare şi cea mai riscantă.

Pentru punerea în aplicare a rezoluţiilor ONU cu privire la combaterea terorismului, s-a hotărât crearea unor grupuri de lucru, compuse din membrii Consiliului, care să examineze modul în care se îndeplinesc măsurile luate împotriva reţelei Al-Qaeda şi altor organizaţii şi reţele teroriste.

De problematica terorismului se preocupă şi ţările care fac parte din Comunitatea Statelor Independente. Pe 24 ianuarie 2005, la Moscova, a fost adoptat un plan de acţiune şi de luptă împotriva terorismului pentru anul 2005, dar şi pentru anii următori. Acest plan a fost publicat. El este o continuare a unei cooperări de câţiva ani în acest domeniu între ţările care alcătuiesc CSI.

În cadrul operaţiei preventive „Typon“, spre exemplu, a fost arestat unul dintre liderii organizaţiei extremiste internaţionale Hizb-ut-Tahrir, împotriva căruia fusese emis un mandat de arestare de către organele judiciare din Uzbekistan. În 2004, Ministerul de Interne al Rusiei căuta peste o sută de terorişti care acţionau în Caucazul de Nord.

Au fost declanşate, în cadrul CSI, operaţiile „Nomazii“, „Căutarea“ şi „Lanţul“, operaţii care se desfăşoară cu regularitate la frontierele Rusiei, Ucrainei şi Republicii Belarus.

Rusia dispune de un *Fond Federal Integrat de Informaţii*, care conţine date privind terorismul şi criminalitatea, la care au acces şi alte ţări din CSI. Numai banca de date a unui singur birou dispune de peste 2.500 de dosare asupra persoanelor, grupurilor şi organizaţiilor care desfăşoară activităţi teroriste. Acest plan, în virtutea experienţei anterioare, are ca prioritate cooperarea dintre statele CSI în distrugerea filierelor de

finanţare a teroriştilor. Operaţiile speciale desfăşurate de Rusia împreună cu Kazahstanul au dus la distrugerea unui grup criminal din Daghestan care alimenta cu fonduri reţelele teroriste din Caucazul de Nord pentru a-şi procura armamentul şi muniţiile necesare.

Acţiuni de acest fel se desfăşoară în toată lumea. Unele dintre acestea fac parte dintr-un complex de acţiuni pentru combaterea terorismului prin toate mijloacele, altele pun în operă măsuri luate pe plan naţional de fiecare stat în parte, întrucât în majoritatea statelor lumii au fost create sau desemnate instituţii speciale care se ocupă de această problematică.

În aceste acţiuni un rol cu totul special revine mediei, chiar dacă problematica distrugerii reţelelor şi organizaţiilor teroriste, a combaterii, prin mijloace violente, a terorismului, nu este compatibilă cu domeniul informării publice, ci reclamă o anumită confidenţialitate, întrucât, în astfel de acţiuni, contează foarte mult realizarea surprinderii. E drept şi informaţia – ca dezinformare sau manipulare – poate contribui la realizarea surprinderii, dacă este folosită în acest sens şi cu pr5icepere.

Dar, într-un anume sens, şi media poate contribui – şi încă într-un mod foarte substanţial – la realizarea surprinderii tactice sau chiar strategice în acţiunile şi operaţiile de combatere a terorismului.

După aprecierile experţilor organelor judiciare ruse, o mare parte din resursele financiare destinate finanţării organizaţiilor teroriste sunt asigurate de activitatea grupurilor criminale etnice, iar cea mai mare parte a veniturilor criminale provine din traficul de stupefiante.

Rusia este foarte interesată de o bună cooperare cu ţările CSI în acest domeniu, întrucât unele dintre grupurile teroriste care acţionează în această ţară se infiltrează folosindu-se de grupurile de refugiaţi şi de cele de muncitori sezonieri.

Măsurile luate de Serviciul federal rus al migraţiilor au permis arestarea a numeroşi criminali împotriva cărora fuseseră emise mandate de arestare.

China a declarat, la rândul ei, că susţine, ca şi în trecut, lupta împotriva terorismului de orice fel, întrucât ea însăşi se consideră a fi victimă a terorismului. Ea acţionează, după declaraţiile publicate ale oficialităţilor de la Beijing, împreună cu comunitatea internaţională, împotriva reţelelor şi organizaţiilor teroriste.

China are însă o atitudine specială şi în ceea ce priveşte războiul. Urmând filosofia înţeleaptă a lui Sun Tzî, doctrina chineză consideră că problemele zonale, regionale şi internaţionale se rezolvă prin dialog politic, prin acţiuni politice şi diplomatice, evitându-se războiul şi conflictul armat. Războiul rămâne ultima dintre soluţii, cea mai costisitoare, cea mai riscantă şi cea mai proastă.

La 1 ianuarie 2005, în Germania, a intrat în vigoare o nouă lege asupra imigrării, care are în vedere realităţile concrete privind existenţa pe teritoriul german a unor posibile puncte sau filiere ale unor reţele teroriste. Pe baza acestei legi, landurile pregătesc, aşa cum afirmă săptămânalul „Der Spiegel", expulzarea a sute de islamişti, consideraţi periculoşi. În Germania, numărul islamiştilor predispuşi la acte violente este de câteva sute. De acest lucru se ocupă Curtea Federală Administrativă.

Este, de asemenea, facilitată, prin noua lege, expulzarea conducătorilor organizaţiilor interzise, a simpatizanţilor terorismului şi a „predicatorilor de ură".

Toate aceste măsuri şi foarte multe altele, chiar dacă se iau, uneori, cu uşile închise, nu pot scăpa mediei. Media face ca războiul, în general, dar mai ales războiul terorist şi războiul împotriva terorismului să se ducă în văzul lumii. Acest lucru nu este totdeauna avantajos nici pentru beligeranţi, nici pentru

combaterea terorismului. Dar aceasta-i realitatea zilelor noastre şi ea nu poate fi eludată. Acesta-i preţul civilizaţiei în care trăim şi el trebuie plătit la termen. Totul, dar absolut totul, trebuie să se desfăşoare în văzul lumii.

Or, fără media, acest obiectiv important al vieţuirii şi supravieţuirii civilizaţiei pe pământul oamenilor nu este şi nu poate fi posibil.

2.4.3. Între imagine şi realitate

Ben Laden pare, în imaginile care se transmit adesea, un bătrân obosit, frustrat, hărţuit de viaţa pe care a dus-o şi de numeroasele bătălii, hărţuiri şi capcane ale războiului pe care el însuşi se crede că l-ar fi declanşat. Şi totuşi, el, eroul terorist, cel mai mare terorist din toate timpurile, nu se mulţumeşte cu gloria distrugerii celor mai teribile simboluri ale lumii economico-financiare şi militare ultramoderne, ale civilizaţiei democratice, ale civilizaţiei electronului, pieţei libere, ci continuă să ameninţe. Ameninţă Statele Unite cu acţiuni teroriste de tip kamikadze, cam în genul în care un boxer îl ameninţă pe altul înainte de a intra în ring. Unii dintre ei, în ring, se privesc cu intensitate, contând pe acel factor psihologic ce se numeşte intimidare.

Atribuindu-i atentatele teroriste asupra celor două turnuri din New York, asupra Pentagonului şi chiar asupra Casei Albe (atentat dejucat), din 11 septembrie 2001, americanii au făcut din Ossama Ben Laden un erou, cel puţin pentru o mare parte din populaţia lumii arabe care se simte frustrată, ameninţată şi chiar agresată. Cât realism şi câtă construcţie fictivă este în această imagine a lui Ben Laden nu vom afla, poate, niciodată. Dar nu încape nicio îndoială că, pe lângă cumplitul atac terorist de la 11 septembrie 2001, avem de-a face cu un război mediatic de mare amploare.

De o parte, se află Statele Unite şi ţările care participă la coaliţia antiteroristă, dar şi alte ţări, iar de cealaltă parte, un bătrân pricăjit, ridicat de George Bush la respectabilul rang de inamic numărul 1 al Statelor Unite, adică al celei mai mari puteri politice, economice şi militare din istoria lumii.

Probabil că în multe locuri de pe planetă Ben Laden este deja un mit. Pe de o parte, prin „originalitatea" şi simplitatea atacurilor teroriste de la 11 septembrie 2001, un fel de *ou al lui Columb* în materie de terorism, o găselniţă teribilă, demnă de absurdul acestei lumi conflictuale de la un capăt la altul, şi, pe de altă parte, prin mobilizarea unor forţe şi resurse imense împotriva unui singur om, creator, gestionar şi manager al unei reţele fantomatice formidabile, din care nu s-a descoperit mai nimic.

Atacuri teroriste există de când lumea şi vor exista, probabil, cât va ţine lumea. Nu toată lumea înţelege însă acelaşi lucru prin atacuri teroriste, nici prin terorism.

După unele date, în Israel, au avut loc, în ultimii trei ani, peste 19.000 de atentate teroriste, soldate cu aproape o mie de morţi şi câteva mii de răniţi. Israelul este, de fapt, un teatru de război, în care se desfăşoară acţiuni asimetrice. Palestinienii şi alte forţe care îi sprijină acţionează prin forme şi procedee considerate teroriste – îndeosebi, atentate cu bombă şi atacuri sinucigaşe, în plină stradă şi în locuri publice, asupra populaţiei (pentru că de forţele armate israeliene nu se pot apropia) –, în timp ce israelienii acţionează prin mijloace militare de mare precizie asupra grupărilor palestiniene şi ale Hezbollah, dar şi prin servicii secrete şi numeroase alte forţe şi mijloace. Au loc, desigur şi confruntări între armata israeliană – una dintre cele mai bine înzestrate armate din lume – şi formaţiile militare Hezbollah sau alte formaţii care se pot opune cât de cât acestei forţe.

Interesant este că, împotriva Tsahal-ului nu se poate acţiona asimetric. Nimeni nu se poate apropia de această armată. Unităţile sunt foarte bine securizate, iar mijloacele cu care sunt dotate permit ca armata să nu fie angrenată în mod direct în gherila de hărţuire. Unităţile Tsahal-ului nu sunt supuse atacurilor teroriste.

Teroriştii nu se pot apropia de aceste unităţi. Şi totuşi, în Israel se desfăşoară, practic, un război de uzură, foarte sofisticat, greu de înţeles şi de gestionat.

Conflictul poate fi privit însă şi dintr-o altă perspectivă, care depăşeşte problema strict palestiniană. Există un război pe viaţă şi pe moarte între Israel şi statele arabe care nu recunosc şi nu vor să recunoască sub nicio formă statul evreu. De fapt, nu este vorba doar de anumite state arabe, ci de un spirit antiisraelian creat şi alimentat aici, în întregul Orient Apropiat şi chiar în întregul Orient Mijlociu. O asemenea atitudine constituie, de fapt, o ameninţare pentru statul israelian, iar acesta îşi ia măsurile în consecinţă, fiind foarte puternic sprijinit din afară. Pentru a face faţă unei posibile agresiuni care ar putea deveni de proporţii, Israelul s-a înarmat până în dinţi, inclusiv cu arma nucleară şi cu sisteme de arme de mare precizie, a acţionat de câteva ori în forţă asupra inamicilor săi, câştigând de fiecare dată războiul, creând mitul invincibilităţii armatei israeliene şi cultivând teamă în rândul vecinilor şi altor posibili inamici, dar stimulând, implicit, şi spiritul revanşard în lumea arabă ostilă.

Acţiunea disuasivă foarte puternică a Israelului, sprijinită masiv de Statele Unite ale Americii, nu poate rămâne fără replică. De aceea, problema palestiniană poate fi înţeleasă şi ca un fel de „cap de pod" arab într-o incintă israeliană puternic fortificată, intangibilă altfel.

S-ar putea foarte bine ca palestinienii şi formaţiunile Hezbollah să fie înţelese şi tratate, de către inamicii Israelului,

şi ca un fel de *detaşament înaintat* al acelei forţe arabe care nu recunoaşte şi nu acceptă statul Israel. Iar Israelul încearcă, prin toate mijloacele, să lovească puternic orice element care ar putea deveni nucleu sau centru de generare şi regenerare a acestei forţe. Deocamdată, Israelul este în mare avantaj tehnologic, financiar şi are sprijinul substanţial al Statelor Unite.

Sprijinul american nu trebuie însă înţeles ca o coalizare a Statelor Unite cu Israelul împotriva lumii arabe şi a restului lumii. Statele Unite nu vor sub nicio formă să ofenseze lumea arabă, chiar dacă războiul din Irak, atitudinea faţă de Iran şi sprijinirea efectivă, prin toate mijloacele – tehnologice, informaţionale, economice şi mai ales financiare – a statului Israel lasă să se înţeleagă contrariul. Sprijinul foarte substanţial acordat de americani statului israelian nu poate fi privit şi tratat în mod simplist. El are cauze şi explicaţii numeroase, printre care se află, fără îndoială, şi următoarele:

- în SUA se află o foarte puternică şi foarte bogată comunitate evreiască, îndeosebi în lumea politică, economică şi în cea financiară, întreţinută cu multă grijă de evreii de pretutindeni, întrucât reprezintă un nucleu de generare şi regenerare a puterii evreieşti chiar în miezul celei mai mari puteri politice, economice şi financiare din lume;
- Statele Unite sunt interesate să menţină – cel puţin în această etapă extrem de conflictuală – un echilibru, chiar bazat pe forţă, în Orientul Apropiat şi în întregul spaţiu al Orientului Mijlociu şi al zonei de confluenţă eurasiatică, în primul rând, din temeinice raţiuni de securitate;
- Turcia şi Israelul au reprezentat, în timpul Războiului Rece, doi piloni strategici importanţi în politica americană de îndiguire a spaţiului comunist şi, în acelaşi timp, de securizare a rutelor viitoare ale transportului petrolier, dar şi de gestionare a confluenţei (sau faliei) geopolitice şi geostrategice eurasiatice;

➢ Israelul sprijină indirect Statele Unite în gestionarea zonei, prin controlul strategic al unui perimetru conflictual şi împiedicarea extinderii lui sau a amplificării situaţiei existente în zonele de interes strategic pentru americani.

Cu toate acestea, în Israel nu există baze militare americane – nici nu este nevoie de ele, întrucât ale israelienilor sunt foarte performante – iar Israelul nu acţionează în coaliţie cu SUA în zona Iranului. Totuşi, la 7 iunie 1981, 8 avioane israeliene F-16 şi 6 F-15, cu 16 bombe de o tonă, au bombardat şi au distrus reactorul nuclear irakian, de provenienţă franceză, în construcţie, de la Osirak. Israelienii fac tot ce este posibil ca niciuna dintre ţările vecine să nu obţină, pe nicio cale, arma nucleară. În momentul de faţă, atenţia lor este concentrată asupra Iranului. Probabil că există deja planuri de lovire a reactoarelor iraniene în construcţie. Acţiunea israelienilor a fost finalizată în războiul din 1991, prin mai multe raiduri masive efectuate cu avioane F-117 şi F-11, care au distrus complet acest complex, unul dintre cele mai fortificate locuri din Irak.

Israelul a atacat, fără mandat ONU, la 5 iunie 1967, prin surprindere, Egiptul. În urma unui război de şase zile, a ocupat peninsula Sinai, înălţimile Golan, Cisiordania, Gaza şi Ierusalimul de Est. Dar şi Egiptul a atacat, tot fără mandat ONU, în 1973, forţele israeliene din Peninsula Sinai. Deşi aviaţia israeliană a fost, practic, obligată să nu acţioneze datorită sistemelor antiaeriene foarte puternice de care dispuneau egiptenii, iar atacul egiptean cu două armate – Armatele 2 şi 3 – a înaintat, după forţarea ingenioasă şi reuşită a Canalului de Suez, copleşitor în Peninsulă, evreii au infiltrat, printre cele două armate egiptene, peste lacul Amar, un batalion, apoi o brigadă şi, în final o grupare de forţe care a tăiat căile de aprovizionare ale uneia dintre armate, chiar pe teritoriul egiptean, în dreptul kilometrului 101, astfel încât, la

oprirea războiului (prin intervenţia energică a comunităţii internaţionale), să fie în avantaj.

Evreii au câştigat toate războaiele din zonă. În vara anului 2006, au atacat formaţiile Hezbollah din sudul Libanului – practic, au atacat Libanul –, au bombardat sudul Beirutului şi alte localităţi, provocând peste 1400 de morţi, din care peste 1200 erau libanezi, iar 150 israelieni, un milion de refugiaţi libanezi şi 500.000 israelieni, dar formaţiunile Hezbollah au ripostat cu instalaţii de proiectile reactive, lovind unele localităţi de pe teritoriul Israelului. Era o mare realizare, întrucât se considera că teritoriul israelian este invulnerabil la atacuri cu aviaţia sau cu rachetele şi chiar la atacuri terestre. Nu se mai întâmplase acest lucru din timpul războiului din 1991, când Saddam Hussein lovise teritoriul israelian cu două rachete Scud. Dar, după o astfel de experienţă, evreii se dotaseră cu suficiente rachete Patriot, modernizându-şi, în acelaşi timp, şi sistemele lor, cât şi sistemele proprii, Arrow, considerate ca fiind foarte eficiente. Pierderile financiare directe ale Libanului se ridică, după estimările făcute de autorităţile acestei ţări, la 2,8 miliarde dolari, iar cele ce ţin de producţie, la 2,2 miliarde dolari. Se pare că scopurile şi obiectivele războiului de 34 de zile, din iulie-august 2006, au fost însă mult mai complexe decât atacarea miliţiilor Hezbollah. După unele date, acesta a fost, deopotrivă, un război al apei, un război menit să provoace o mişcare masivă a populaţiilor din sudul Libanului spre nordul ţării, pentru a putea fi amplasaţi aici 500.000 de refugiaţi palestinieni, un război de dezbinare a populaţiilor din susul ţării, de distrugere a industriei libaneze şi a turismului excepţional din această perlă a Orientului Apropiat, cel puţin pentru acel sezon etc.

Fără îndoială, Tsahal-ul a urmărit şi alte obiective politice şi strategice decât anihilarea miliţiilor Hezbollah. Dar şi anihilarea acestor miliţii a fost, bineînţeles, unul dintre obiec-

tivele importante ale acestui război ciudat, cu o logică paradoxală. Dincolo de faptul că Israelul nu are niciun interes ca vecinii săi să devină puternici şi prosperi, se pare că instabilitatea îi priește, împiedicându-i pe aceştia să-şi unească forţele împotriva statului evreu. Problema majoră a Orientului Apropiat este, în speţă, problema raporturilor dintre statul Israel, stat suveran şi independent, recunoscut de comunitatea internaţională, şi statele vecine acestuia, în care se înscrie, desigur, şi problema palestiniană. Slăbiciunea sau neputinţa comunităţii internaţionale – înţeleasă ca formă a neputinţei Naţiunilor Unite, dar şi ca lipsă de voinţă a marilor puteri, a organizaţiilor şi organismelor internaţionale – este compensată printr-o atitudine ofensivă, disuasivă şi de ripostă permanentă a statului Israel, atitudine tolerată de ONU şi de marile puteri, şi printr-o recrudescenţă a extremismului în zona ostilă Israelului, concretizat, pe de o parte, în acţiuni teroriste, disperate, chiar sinucigaşă, şi, pe de altă parte, într-o posibilă înarmare a unora dintre ţările puternice din Orientul Mijlociu, ce pot constitui, într-adevăr, o problemă pentru Israel. Între acestea se situează, desigur, şi Iranul. Numai că, din câte se ştie, Iranul nu a atacat niciodată pe nimeni. Deocamdată, aceste ţări, ce sunt sau pot fi ostile Israelului, sunt lovite puternic de Statele Unite şi de o coaliţie de ţări care, de fapt, ar trebui să acţioneze împotriva terorismului internaţional, a bazelor, reţelelor şi nucleelor acestuia.

Realitatea este, deci, mult mai complicată decât pare, iar jocurile de interese încâlcesc şi mai mult iţele unui război aparent haotic, care se desfăşoară prin toate mijloacele – de la cele ale descurajării nucleare la cele ale terorismului sinucigaş sau gherilei urbane –, menţinând Orientul Mijlociu şi Orientul Apropiat într-o stare de uzură avansată şi într-un haos controlat.

Noi apreciem, totuşi, că intervenţia masivă americană în zonă, dincolo de interesele civilizaţiei petrolului, americanii

fiind cei mai mari consumatori ai acestei resurse strategice, are argumente geopolitice ce se cer luate în seamă. Această politică eurasiatică americană a fost, din perspectiva societăţii democratice occidentale, perfect justificată şi, în opinia noastră, este, şi în continuare, realistă, necesară şi aproape obligatorie, deşi se configurează, sub toate aspectele, ca o politică pe muchie de cuţit, urmată de o strategie asemănătoare.

Zona poate fi asemuită cu un uriaş viespar, stârnit, agitat (poate, peste măsură) şi devenit periculos, ce nu poate fi liniştit cu una, cu două. Şi atunci, singura soluţie viabilă pare a fi aceea de a-l lăsa să viespărească acasă la el, în viespăritul sau în sucul lui propriu, ca să spunem aşa, controlat şi stimulat puternic din exterior, oprindu-i astfel expansiunea spre alte zări sau spre alte viespare din numeroasele care roiesc pe planetă.

Acelaşi lucru, dar într-o altă dimensiune, se petrece şi în Irak. Aici, facţiunile şi fracţiunile se războiesc între ele, fără întrerupere. Au loc 30-50 de atacuri pe zi, soldate cu sute de morţi şi cu mari distrugeri materiale. Este adevărat, unele dintre aceste atacuri vizează şi forţa militară internaţională aflată în această ţară, îndeosebi contingentul american, dar războiul propriu-zis nu se duce direct împotriva americanilor, ci a instituţiilor şi structurilor de inspiraţie americană, constituite după eliminarea lui Saddam Hussein de la conducerea ţării. Un Mare Orient Mijlociu, democratic şi prosper, aşa cum îl văd americanii, ar putea, în această viziune, să nu fie ostil Statelor Unite, Israelului şi civilizaţiei occidentale, ceea ce ar contribui efectiv la menţinerea stabilităţii şi controlul conflictualităţii în această zonă extrem de sensibilă. Totuşi, istoria zbuciumată a acestor meleaguri, realităţile dramatice, conflictele de interese, orgoliile şi poate chiar incapacitatea de a accepta şi respecta diferenţele lasă foarte puţine speranţe realizării, cel puţin în viitorul apropiat, a unui asemenea proiect.

O cunoaştere temeinică a tuturor dimensiunilor, cauzelor, determinărilor şi realităţilor conflictuale din această parte importantă a lumii ar putea constitui suportul unor soluţii viabile. Este adevărat, contingentele care sunt trimise în aceste teatre de operaţii studiază câteva dintre caracteristicile zonei, chiar şi sisteme de valori, particularităţi ale populaţiilor, obiceiuri etc.

Acest lucru se face pentru a evita situaţiile neplăcute în relaţiile militarilor sau membrilor misiunilor respective cu populaţia locală sau cu autorităţile locale, dar ele sunt cu totul insuficiente. E drept, şi acest minim de cunoştinţe despre zona în care urmează să acţioneze sunt foarte importante pentru cei trimişi acolo, fac parte din zona cognoscibilă a operaţiilor preconflict, postconflict sau de menţinere a păcii, dar nu reprezintă esenţa războiului cunoaşterii, nu dezamorsează viesparul, nici nu ameliorează conflictualitatea lumii.

Cunoaşterea temeinică a conflictualităţii necesită investigaţii serioase, interdisciplinare, cercetări fundamentale şi aplicative, conjugarea eforturilor pentru a identifica adevăratele probleme şi a le soluţiona.

Cele mai multe dintre aceste probleme se află în neconcordanţa dintre interesele actuale şi realităţile concrete, care sunt o urmare firească a unor arhitecturi şi construcţii, în toate planurile, de sute sau chiar de mii de ani. Acestea, din păcate, nu sunt sesizabile la prima vedere.

Şi totuşi, atacurile teroriste nu se rezumă la ceea ce se întâmplă în viespar. Ele se desfăşoară chiar în afara acestui viespar şi, se pare, că nu toate sunt legate de ceea ce se petrece în Orientul Mijlociu în 2004, în Turcia a avut loc un atac terorist soldat cu 11 morţi, iar la 11 martie 2004, la Madrid, a urmat un fel de replică seismică a atacurilor de la 11 septembrie 2001, de la New York şi Washington DC. La Madrid, în patru locuri diferite, au fost explodate, în trenurile navetiştilor, nu

mai puţin de 13 bombe. Aceste explozii au produs peste 200 de morţi şi 1.400 de răniţi. Printre decedaţi au fost 35 de străini, de 13 naţionalităţi, România situându-se pe locul doi, cu 14 morţi, după Spania.

În anul 2004, au avut loc 3.213 atacuri teroriste, soldate cu moartea a 7.476 de persoane, se subliniază într-un studiu japonez. În clasamentul regional, Asia şi Oceania sunt pe primul loc, cu 1.478 de atentate, urmate de Orientul Mijlociu, cu 801 cazuri şi fosta URSS şi Europa de Est, cu 295 de cazuri[48]. Desigur, dacă vom face o comparaţie între cifra morţilor produse prin atacuri teroriste din 2004, adică 7.476 de morţi, şi cifra de 45 de milioane de oameni care mor anual de foame şi de malnutriţie, am putea ajunge la concluzia că ameninţarea numărul unu a lumii n-o reprezintă nici armele de distrugere în masă, care, în afara victimelor produse prin explozia celor două bombe atomice la Hiroshima şi Nagasaki şi a victimelor câtorva atacuri chimice şi biologice efectuate de armata lui Saddam Hussein şi de alţi câţiva descreieraţi sau a celor produse în timpul efectuării unor experimente cu astfel de arme, nu au produs nici un fel de alte victime, nici terorismul, ci sărăcia, decalajele economice imense, bolile, malnutriţia şi condiţiile precare în care trăiesc mai bine de jumătate dintre locuitorii planetei. Acesta pare a fi, dacă ţineam seama de victimele produse, adevăratul război planetar care, de la Al Doilea Război Mondial încoace, a produs aproape trei miliarde victime ce înseamnă jumătate din populaţia actuală a Terrei.

Terorismul, gherila, războiul de orice fel sunt însă acţiuni conştiente ale omului împotriva omului, iar efectele lor vor fi mereu percepute ca agresiuni, şi nu ca situaţii de fapt, produse de realităţile existente, ca în cazul deceselor din cauza foametei

[48] http://www.presspro-medic.ro/article--x-Clinic-Implicatii_medicale_in_atacul_terorist--1602.html.

şi a malnutriţiei. Este încă o înţelegere limitată şi confuză, influenţată masiv de media, a unor realităţi extrem de crude ale aceleiaşi existenţe. Sublime pentru unii şi tragice pentru ceilalţi.

2.4.4. Se reduce oare războiul mediatic la prezentarea războiului real de către media?!

Daniel Pipes, într-un articol intitulat „*Ciudata logică a Războiului din Liban*", publicat la 15 august 2006, prezintă, sugestiv, rolul mediei în configurarea şi realizarea scopurilor şi obiectivelor războiului. Astăzi, susţine el, „...centrul de gravitate clausewitzian s-a deplasat în câmpurile de bătaie ale editorialiştilor şi prezentatorilor de la televiziune. Maniera în care războiul este perceput are aceeaşi importanţă ca aceea în care el este dus în mod concret."[49]

El prezintă câteva exemple de comportament jurnalistic privind războiul din Liban din iulie-august 2006, în sprijinul acestei afirmaţii. Un fotoreporter independent, Adnan Hajj, care lucra de mai mulţi ani pentru *Reuters*, a retuşat semnificativ imaginile foto (coloanele de fum, o femeie care plângea etc,), în aşa fel încât să accentueze imaginea distrugătoare a atacurilor israeliene. Ca urmare, Reuters a ridicat licenţa fotoreporterului şi i-a suprimat arhiva de 920 de fotografii pe care le făcuse în Liban. S-au descoperit, pe blog, patru tipuri de imagini false şi frauduloase difuzate de Reuters, toate exagerând agresivitatea israeliană. S-a demonstrat, de asemenea, că una dintre aceste imagini a fost chiar pusă în scenă. *BBC* a căutat, deasemenea, martori şi mărturii prin care să diabolizeze Israelul, afişând următoarele întrebări în paginile lor de actualitate: „*Trăiţi în Gaza? Aţi suferit incidente ce s-au produs în regiune? Împăr-*

[49] http://www.danielpipes.org/article/3849, *Strange Logic in the Lebanon War*, by Daniel Pipes, *New York Sun*, August 15, 2006.

tăşiţi-ne experienţa dumneavoastră, completând formularul de mai jos. Dacă doriţi să ne vorbiţi, vă mulţumim că ne comunicaţi cum vă putem contacta." O prezentatoare de la CNN, punând întrebarea: „De ce Israelul nu doboară aceste rachete (proiectilele reactive trase de Hezbollah n.n.) în zbor? Are mijloace să o facă", a sugerat, de fapt, că forţele israeliene ar putea distruge în zbor rachetele trase de miliţiile Hezbollah, dar au decis să n-o facă. Un jurnalist de la *The Washington Post*, specializat în chestiuni militare, a declarat pe canalul televiziunii naţionale că unii analişti militari americani, a căror identitate n-a menţionat-o, gândesc că guvernul israelian „*a cruţat depozitele de rachete din Liban ale Hezbollahului, întrucât, atâta timp cât israelienii sunt ţinte ale acestor rachete, pot să-şi urmeze operaţiile în Liban, beneficiind de un soi de echivalenţă morală*".

Victimizare, creare a unor imagini deformate, realizare a unor efecte care să justifice un anumit tip de acţiuni, să aducă noi resurse, să susţină războiul... Toate acestea nu se pot realiza decât prin media sau printr-un foarte substanţial suport mediatic.

Media poate face lucrul aceste din două perspective:

- financiare;
- ca mijloc de luptă folosit în mod premeditat de fiecare dintre părţile aflate în conflict.

Ambele perspective pun serios în discuţie problema corectitudinii şi moralităţii presei. Dar şi această problemă are diferite nuanţe. De fapt, ea nu este aceeaşi pentru întreaga presă. Media din cadrul ţărilor (părţilor) aflate în război se va alinia, de regulă, la politica şi strategia statului respectiv, fiind folosită ca un fel de armă mediatică şi psihologică, atât pentru dezinformarea adversarului, cât şi pentru influenţarea populaţiei şi sprijinirea efortului militar al părţii respective. Desigur, o astfel de atitudine vine în contradicţie cu deontologia media-

tică, dar este puţin probabil că, în caz de război sau de conflict armat, statul respectiv va renunţa la folosirea acestui mijloc mai eficient decât oricare altă armă, de dragul corectitudinii. Când vine vorba de corectitudine în probleme mediatice, se deschide un adevărat labirint. Statele, marile corporaţii, centrele de interes etc. folosesc şi în timp de pace media pentru informare-dezinformare, în general, pentru realizarea scopurilor şi obiectivelor pe care şi le propun.

Media din afara părţilor aflate în conflict ar trebui să fie, totuşi, imparţială şi corectă în relatarea evenimentelor. Rămâne, desigur, un obiectiv pe care toată lumea îl aplaudă, îl afirmă, îl confirmă şi îl susţine. Însă dincolo de dimensiunile neimplicării şi imparţialităţii, care au sfere destul de largi de înţelegere şi de acceptare, este foarte greu de definit ce este corect şi incorect, parţial şi imparţial în materie de imagine, de informaţie, de comentariu, de editorial.

Media are însă şi alte funcţii decât cea de a relata războiul dus cu arme de foc sau cu alte mijloace. În primul rând, media nu este un cuvânt abstract şi nici o noţiune care include cohorte de publicaţii şi televiziuni care acţionează unitar şi solidar. Media însăşi este un fel de imens teatru de operaţii unde se desfăşoară bătălii cumplite pentru informaţie, pentru exclusivitate, pentru întâietate, pentru bani, prestigiu, putere şi influenţă. Se spune că presa este cea de a patra putere. De fapt, presa nu este o putere în sine, ci o *putere infiltrată*, o putere de vâsc, lipită de fiecare moment al vieţii omului, comunităţii, instituţiilor, statelor, organizaţiilor şi organismelor internaţionale, comunităţilor internaţionale, întregii lumi.

Media înseamnă mijloace de comunicare. Dar aceste mijloace, fără de care nu se poate realiza comunicarea pe planetă, pot fi foarte uşor transformate în arme, atunci când cei care folosesc aceste mijloace – forţele dinapoia lor, întrucât nu

există mijloace fără forţe care pun în operă, au ajutorul lor, politici, strategii şi acţiuni – doresc acest lucru.

Războiul mediatic are foarte multe componente, este un război-mozaic şi nu poate fi redus doar la războiul informaţional sau la cel psihologic. Este drept, războiul informaţional şi cel psihologic nu se pot realiza fără media, dar media este implicată în toate tipurile de războaie cunoscute pe planetă. Dincolo de toate aceste războaie, are şi media un război al mediei, războiul mediatic.

Dintre multiplele sensuri ale războiului mediatic – care este prin excelenţă un război în spaţiul informaţiei, al cunoaşterii şi al influenţei prin imagine şi prin cuvânt – se află şi următoarele:

- războaie de toate felurile între media pentru piaţă, bani, putere, influenţă şi supremaţie;
- războaie de toate felurile care se duc prin media, mai precis, şi prin media.

Nu există astăzi, pe planetă, niciun fel de război care să nu aibă şi o componentă mediatică. Fiecare dintre părţile implicate în conflict are toată grija să-şi asigure o media favorabilă, să obţină adică o susţinere mediatică semnificativă sau, dacă acest lucru nu este posibil, să obţină măcar o atitudine mediatică ponderată şi convenabilă.

Modalităţile prin care media se transformă într-o armă şi prin care această armă loveşte sunt nenumărate, întrucât fac apel la inteligenţa, puterea de creativitate şi de expresie a reporterului, fotoreporterului, cameramanului, operatorului, prezentatorului, editorialistului, dar şi la forţa redacţiilor, a trusturilor de presă, a canalelor de televiziune şi de radio.

Aceste modalităţi acoperă toată aria media, de la conceperea şi realizarea fiecăruia dintre aceste mijloace de comunicare în masă până la modul de redactare şi de prezentare a unei informaţii.

Printre aceste modalităţi, pot fi situate şi următoarele:

- stabilirea profilului publicaţiilor (posturilor radio şi tv) şi a competenţelor;
- selectarea domeniului;
- selectarea informaţiei, a imaginii etc.;
- redactarea informaţiei;
- alegerea cadrului de imagine, a unghiurilor, a luminii etc.;
- paginarea;
- stabilirea frecvenţei de cuvânt, de informaţie, de imagine etc.;
- comentariul;
- editorialul;
- folosirea unor tehnici sofisticate de influenţare (de manipulare) implementate în media, cei implicaţi fiind conştientizaţi sau nu de aceste procedee;
- alte procedee cunoscute sau nu de jurnalişti şi prezentatori.

Înapoia trusturilor de presă, a posturilor de televiziune şi de radio, se află o imensă forţă de creaţie, mari grupuri de interese care duc, şi prin media, un război continuu pentru resurse, bani, putere şi influenţă.

Media s-a dezvoltat foarte mult. Poate pătrunde în orice colţişor de pe planetă şi, în curând, va transmite imagini în timp real de oriunde din lume.

De fapt, la ora actuală, milioane de webcam împânzesc toată lumea şi transmit imagini în timp real din oraşe, din instituţii, din zone importante.

Desigur, webcam, mulţimea de publicaţii, de canale de televiziune şi de radio, reţelele Internet şi cele de cartier creează o nouă realitate, predominant virtuală, benefică pentru actul comunicării, dar şi presiune imensă asupra tuturor forţelor şi mijloacelor, obligă la comunicare, la dezvăluire, la adevăr.

Dar media este încă foarte departe de a ieşi din manipularea la care este supusă zilnic din fel de fel de perspective, de unghiuri, de interese şi de raţiuni şi de a face ca, într-adevăr, prin comunicare, prin folosirea imaginii şi informaţiei în timp real, fiecare dintre noi să trăiască cu adevărat în văzul şi în siguranţa lumii.

Ceea ce, în aceste condiţii, este foarte greu de presupus şi, mai ales, de realizat, dacă nu chiar imposibil.

2.5. Războiul economic

Conceptul de „război economic" este discutabil. Întrucât discutabil sau, mai degrabă, problematic este şi răspunsul la întrebarea care se poate pune referitor la caracterul confruntării economice din zilele noastre – şi dintotdeauna – la conţinutul şi la sfera ei de cuprindere, la consonanţe şi la efecte.

Războiul este, deopotrivă, o *realitate* şi un *instrument*. Realitatea lui este dată de caracterul lui de fenomen specific societăţii omeneşti, de faptul că el ţine de natura umană care, aşa cum se ştie, este conflictuală şi războinică. Războiul este o realitate a voinţei oamenilor, a putinţei, dar şi a neputinţei, lor, o succesiune de evenimente, predominant conflictuale şi violente care le ameninţă viaţa, dar le exprimă, într-o formă sau alta, interesele. În calitate de *expresie a intereselor*, deci, a voinţei politice, războiul este un instrument. Este un instrument al politicii, aşa cum scria Karl von Clausewitz. În aceste dimensiuni, războiul s-a desfăşurat totdeauna pe unul sau mai multe teatre de război, prin una sau mai multe bătălii, în urma cărora o parte şi-a impus voinţa asupra celeilalte, legitimată de victoria pe câmpul de luptă şi consemnată printr-un tratat de pace. Aşa a fost mereu, dar nu se ştie dacă va fi aşa şi în viitor. Acţiunile coaliţiei de forţe împotriva Irakului, într-un război disimetric, adică disproporţionat, complet disproporţionat, n-a

dus la semnarea unui tratat de pace, ci la… izbucnirea unui război asimetric, deopotrivă disproporţionat, dar în care nu acţionează eficient şi rapid o singură parte, ci şi cealaltă. Fiecare cu mijloacele pe care le are…

După aceste spuse, urmează, în mod firesc, o întrebare: Ce legătură au toate aceste explicaţii şi exemplificări cu războiul economic?! Întrebarea este, în acest caz, şi o incomensurabilă şi ineluctabilă nedumerire. Nu numai pentru cei implicaţi – care găsesc, totuşi, războiului, un miliard de consonanţe, distonanţe, implicaţii şi conotaţii economice, sociale, religioase, informaţionale şi de orice alt fel care au legătură cu omul, cu petrolul, cu criza, cu conflictul, cu piaţa, cu puterea, cu influenţa şi cu cam tot ce ţine de ce fac oamenii pe planeta aceasta, dominată de civilizaţia petrolului… –, ci şi pentru cei care privesc de departe, la televizor, în ziar ceea ce se întâmplă acolo şi mai şi simt, din când în când, efectele la aceea ce se întâmplă acolo, prin fluctuaţia preţului petrolului, prin salturile şi căderile spectaculoase de la burse, prin creşterea haotică sau nedorită a taxelor de tot felul şi impozitelor, prin explozia violenţei şi prin actele teroriste, prin accentuarea conflictualităţii lumii…

După aceste foarte puţine explicaţii, se conturează o ipoteză (care poate fi şi concluzie sau măcar o idee care izvorăşte dintr-o concluzie) că războiul de azi ar putea fi chiar cu preponderenţă economic. Pentru ce altceva se bat aceşti oameni, aceste state, aceste mari puteri, aceste entităţi de un tip nou, aceste forţe ale coaliţiilor multinaţionale conduse de regulă de Statele Unite – marea putere care gestionează şi chiar este obligată să gestioneze conflictualitatea lumii, dacă nu pentru petrol, pieţe, finanţe, influenţă şi tot felul de alte resurse?

Întrebarea conţine şi răspunsul. Fiecare dintre noi îl ştie şi îl formulează în termeni mai mult sau mai puţin savanţi, mai mult sau mai puţin convingători. Uneori, copleşit de amploarea

şi funcţionalitatea excepţională a reţelelor comerciale, de presiunea informaţională aproape insuportabilă, dar tentantă şi atrăgătoare, chiar dacă seamănă foarte mult a intoxicare, bietul om, robotizat la maximum posibil, se îndepărtează de reflecţia filosofică şi se refugiază în religie, în meditaţie sau, invers, în superficialitate, în efemer, făcând să sporească numărul drogaţilor, al alienaţilor şi al sinucigaşilor…

Războiul de astăzi este, în esenţa lui, un război economic. Războiul a fost dintotdeauna economic sau cu scop economic, dar trecut mai pregnant prin filtre politice şi militare, ceea i-a conferit o funcţie distructivă vizibilă şi inacceptabilă –, dar, astăzi, aceste lucruri sunt ascunse cu multă grijă în spatele imaginilor de la televizor care, prezentând totul, ascund esenţialul, al reportajelor scrise la faţa locului despre secvenţe disparate ale unui război total, care are, deci, valoare numai ca întreg, al imaginilor în timp real, care poartă eticheta „via satelit".

Este o etapă de mediatizare intensă a unor imagini-fragment, în timp real, tip Al Doilea Război Mondial, dintr-un mare război cognitiv, care se duce însă în altă parte, şi nu doar pe teatrele de operaţii din Irak, Afganistan, Orientul Apropiat, Kosovo sau Caucaz.

Singura problemă importantă care se pune în legătură cu acest război este aceea dacă el va rămâne în mediul „natural" al confruntării, evident, aliniat la exigenţele actuale ale determinării civilizaţionale, sau va ieşi din acest mediu, încercând nu doar o dominanţă economică şi financiară, ci o dominanţă fără toleranţă, adică o distrugere a „puietului economic", acţiune iresponsabilă, ce poate avea efecte cumplite asupra funcţionalităţii, reproducerii şi securităţii mediului strategic economic.

Se pare că actualul tip de globalizare scapă din ce în ce mai mult de sub controlul politic şi strategic al lumii şi, sub

autoritatea câtorva coloşi, devine, cel puţin în prima fază, un război pustiitor, distrugător de entităţi, ceea ce, în termeni populari, înseamnă, totuşi, tăierea crengii de sub picioare. Dar cum aşa ceva nu se poate întâmpla într-un domeniu în care sunt concentrate cele mai remarcabile inteligenţe şi cele mai mari capacităţi economice şi financiare, războiul economic va avea, probabil, şi alte dimensiuni decât cele date de sintagma „care pe care". Se pare că, prin teoria haosului, s-a înţeles că economia se supune unui determinism dinamic complex, în care macropreviziunea (previziunea strategică) şi viziunea directă, pe termen scurt, joacă un rol foarte important.

Primul efect al acestei teorii, însuşită foarte bine în mediile economice, este trecerea de la întreprinderea de tip „A", mare consumatoare de energie, supusă unor reguli rigide şi unor mecanisme lipsite de flexibilitate (dar, în general, foarte bine organizată, cu funcţionalităţi clare, neschimbate de zeci de ani, însă inadaptabilă la variaţia bruscă a cerinţelor actuale ale pieţei), la întreprinderea de tip „B", mai mică şi mai suplă, informatizată, uşor adaptabilă la variaţia condiţiilor şi a mediului. Astfel, manevra strategică, altădată concepută la nivelul unor coloşi şi aplicată în timp (ani sau zeci de ani), devine acum posibilă la nivelul întreprinderii, care, bine informată şi manageriată în mod corespunzător, îşi poate adapta din mişcare structurile, funcţiile şi acţiunile la cerinţele pieţei.

Aceasta nu înseamnă falimentul marilor coloşi economici, ci doar o adaptare a metastrategiei acestora la noile cerinţe şi exigenţe. Evident, tot ei vor domina lumea. Dar bătăliile se vor muta la nivelul producţiei, managementului şi desfacerii, al adaptării tehnologiilor şi proceselor la cerinţele efective ale mediului.

Viteza de adaptare, inovarea, reducerea consumurilor specifice, informarea, comunicarea, prezentarea rapidă a realităţilor şi realizărilor, deschiderea spre performanţă,

flexibilitatea, reţeaua şi securitatea sunt unele dintre noile „arme" ale războiului economic. Întreprinderea devine un fel de modul dinamic, un nod de reţea şi, în acelaşi timp, o entitate generatoare de produse, dar şi de strategii de marketing. Marile corporaţii îşi mută centrul de greutate spre strategiile flexibile, spre finanţările cu efect complex, spre mari operaţii de marketing, spre pieţe şi resurse.

Această bătălie este, în linii mari, benefică pentru omenire. Finalul ei (care nu va fi decât un moment al unei evoluţii fără final) va fi, probabil, creşterea nivelului de trai, de confort informaţional şi tehnologic, ce poate avea două direcţii, în bifurcaţie:

- încercarea accelerarea şi adâncirea civilizaţiei „de eprubetă";
- de reconstrucţie modernă a mediului natural sau a unui nou mediu natural.

Probabil că ambele direcţii vor rămâne încă foarte multă vreme valabile. Economia îşi are însă legile ei, drumul ei, chiar dacă nu este un drum linear şi uşor previzibil.

Probabil că, într-un viitor mai apropiat sau mai îndepărtat, se va trece de la o economie bazată pe petrol şi resurse minerale, la o civilizaţie bazată pe atom, iar acest salt va schimba complet sfera şi conţinutul determinărilor economice, financiare, politice, informaţionale şi militare. Paşii care s-au făcut până acum în această direcţie sunt uriaşi, dar, la scara unor determinări sau configurări civilizaţionale, neînsemnaţi. Ceea ce este important va urma. Energia atomică este energia Universului, iar valorificarea ei de către oameni va însemna, în linii generale, întoarcerea la Univers.

Încercările de până acum au dus la nişte centrale atomo-electrice extrem de productive, dar nesigure şi periculoase, şi la arma nucleară, care se constituie, la ora actuală, în cea mai teribilă ameninţare la adresa civilizaţiei omeneşti. Este stadiul

atins acum. Multă lume încearcă să se îndepărteze de tehnologiile nucleare de obţinere a energiei, întrucât sunt nesigure şi periculoase. Dar omul trăieşte încă de la începuturi într-un mediu periculos şi ostil! Ce mai contează un pericol în plus!?

Încet, încet, ştiinţa şi tehnologia vor progresa şi, pe măsură ce vor apărea noi modalităţi de obţinere a energiei fără intervenţia brutală a omului în structura nucleelor grele, gradul de risc, probabil, se va micşora mult. Fără îndoială, energia nucleară este energia viitorului, iar tehnologia de obţinere a acesteia va fi perfecţionată sau chiar ar putea fi una complet diferită de cea folosită azi. Ştiinţa nu şi-a spus încă ultimul cuvânt în acest domeniu, iar teoria haosului, care studiază comportamentul nelinear, cu variaţii şi schimbări bruşte, al sistemelor şi proceselor, ar putea oferi, probabil, şi alte modele decât cele care produc, azi, atâta îngrijorare.

2.6. Războiul social

Războiul social este un termen care, cel puţin după informaţiile noastre, nu a fost folosit decât în sens metaforic sau, într-un sens mult mai profund, ca război între clasele sociale sau între puternice entităţi sociale, capabile să emită politici şi strategii. Războiul social ar trebui să fie configurat, deci, de politici sociale, iar acestea, de regulă, n-ar trebui să producă războaie, ci doar confruntări benefice pentru progresul social. Un astfel de raţionament este, totuşi, prea simplu şi nu prea are acoperire în realitatea socială. Există politici sociale care se confruntă într-un areal politic naţional sau internaţional, iar rezultatul lor este, de mai multe ori, pozitiv. Există însă şi politici ale diferitelor entităţi sociale – clase sociale – care exprimă interese conflictuale de la un capăt la altul, în mare măsură, ireconciliabile, iar efectele acestora se concretizează în

puternice mişcări greviste, în crize, conflicte armate şi chiar războaie. Războiul social este, deci, un război între clase sociale antagoniste, între categorii sociale puternice, cu interese conflictuale, care pune în operă decizii politice importante.

În ultimul timp, se vorbeşte foarte puţin despre războiul social, întrucât expansiunea economică, prăbuşirea sistemului comunist, exclusivist şi totalitar şi preocuparea lumii întregi pentru rezolvarea unor grave probleme privind decalajele economice, crizele, conflictele de tot felul, pericolele geofizice şi terorismul au îndepărtat, temporar, atenţia de la problemele sociale cele mai grave, cele care fragmentează lumea, cele care creează puternice falii între categorii de oameni, între clase sociale. Unele dintre aceste falii sunt vechi de mii de ani, cum ar fi, spre exemplu, castele din India[50], sau cele dintre lumea extrem de bogată şi lumea extrem de săracă, adică dintre sărăcie şi bogăţie, altele se construiesc sau se reconstruiesc în fiecare zi cam în tot ce fac şi ce sunt oamenii.

Primul dintre războaiele sociale consemnat de istorie este cel care s-a derulat între anii 91 îH şi 88 îH, între Roma şi aliaţii italieni revoltaţi, în cursul căruia marşii şi samniţii joacă un rol preponderent[51]. Acest război, deşi a cunoscut violenţe rar întâlnite chiar şi pentru acele vremuri, nu a fost foarte popular şi, de aceea, nu este foarte cunoscut. Istoricii latini s-au mulţumit doar cu unele consemnări generale. Cei care au provocat această revoltă, prin egoismul lor politic şi economic, au fost locuitorii Romei. Orgoliul lor a fost pus la grea încercare în acest conflict care, oficial, durează trei ani, dar care

[50] Cele patru caste faimoase sunt: Brahmani (preoţi), Kshatriya (războinici), Vaishya (comercianţi) şi Shudra sau paria (servitori). Oficial, ele sunt contestate, iar în unele părţi ale ţării (în sud) nici măcar nu se cunosc. Pe de altă parte, India este ţara miilor de caste de tot felul.

[51] http://www.universalis.fr/corpus-encyclopedie/17/T231352/encyclopedie/GUERRE_SOCIALE.htm

a generat tulburări sociale pentru încă un deceniu. A fost un război atroce, care a devastat regiuni întregi, a produs foarte multe victime şi, practic, a depopulat Italia. În urma acestui război, socii au primit rang de „cetăţean", au primit locuri în Adunarea Poporului de la Roma, dar Roma a fost suficient de abilă şi i-a plasat în opt din cele 35 de tribune deja existente.

Acest război este considerat ca o primă etapă în unificarea peninsulei italice.

Prosper Mérimée publică, în 1841, după o inspecţie în Bretania şi în Normandia, o lucrare intitulată „*Eseu asupra războiului social*". Acest eseu s-a dorit a fi un fel de preambul sau de introducere la o istorie despre Iulius Cezar, care tratează acelaşi subiect al revoltei şi războiului sângeros dus de aliaţii latini şi italieni împotriva Romei.

Războiul social nu este acelaşi lucru cu *războiul civil*. Războiul social are ca beligeranţi clasele sociale sau structurile (entităţile) sociale. Formele cele mai cunoscute ale războiului social ar putea fi: răscoala, răzmeriţa şi revoluţia sângeroasă. Formele de protest de azi – greva, revolta populară, demonstraţia, protestul social etc. – pot fi considerate, de asemenea, forme ale unui război social care se derulează în haosul creat de expansiunea economică, de bătălia pentru pieţe şi resurse şi de efectele negative ale acesteia.

Noi considerăm că, într-o anumită măsură, însuşi terorismul, ca război, mai exact, dacă putem accepta că are caracteristicile unui război, atunci ele nu poate fi decât un război social, în care nişte elemente dispersate pe întreaga suprafaţă a globului pământesc, legate sau nu în reţea, au declanşat, întreţin şi susţin o serie de acţiuni extrem de violente, în mozaic, cu desfăşurări haotice, deci imprevizibile, asupra restului lumii sau a anumitor componente ale ei. De unde rezultă că, dacă se acceptă o astfel de aserţiune, pentru dezamorsarea, gestionarea sau oprirea unui astfel de război terorist, vor trebui căutate

soluţii în primul rând sociale. Deşi, în principal, războiul social este considerat ca un efect al luptei de clasă de care vorbea Marx, trebuie să recunoaştem că un astfel de război are determinări, desfăşurări şi consecinţe mult mai extinse, mult mai complexe şi mult mai grave decât cele care se vehiculează prin atitudini extreme, extremiste sau conciliatoare. Războiul social este un produs al imposibilităţii soluţionării diferendelor sociale prin alte mijloace.

Aşa cum se ştie, în foarte multe cazuri, diferendele sociale grave duc la adevărate blocaje strategice, din care nu se poate ieşi decât prin atitudini radicale sau violente. Pentru a se rezolva, spre exemplu, situaţia extrem de gravă din Kosovo, războiul dintre armata de eliberare albaneză – AEK –, armată ilegală, constituită cu sprijin financiar masiv din afară, şi forţele de ordine şi autorităţile sârbe, a fost nevoie să fie bombardată Serbia, iar regiunea Kosovo să fie scoasă, practic, de sub autoritatea statului de drept – Serbia – şi pusă sub autoritate internaţională. Războiul din Kosovo nu este, propriu-zis, un război social, ci unui etnic, dar expansiunea sa socială este deosebit de puternică şi de categorică.

Analiza atentă, nepărtinitoare, atunci când vor fi deţinute toate datele, a războiului din Kosovo şi a celor din spaţiul ex-Iugoslaviei şi Balcanilor de Vest ar putea oferi foarte multe elemente cu privire la posibilele războaie ale viitorului, dintre care, după părerea noastră, nu vor lipsi cele sociale.

2.7. Războiul cultural

Noţiunea de „război cultural" pare un nonsens. Şi este un nonsens. Un război cultural ar însemna un război al valorilor, or aşa ceva nu poate exista. Valorile sunt acumulări deosebite, în timp şi prin efort, sunt tot ce are mai bun lumea în planul creaţiei, al vieţii materiale şi spirituale, sunt temple ale

sufletului şi ale trudei omeneşti, sunt acumulări de perle ale activităţii oamenilor. Valorile nu sunt conflictuale. Ele sunt doar monade ale civilizaţiei şi civilizaţiilor. Sunt piloni într-o îndelungată structură de rezistenţă. Unitatea lumii se realizează prin sistemele ei de valori, adică prin ceea ce are bun, frumos şi peren această lume. Valorile sunt imuabile. Sunt constante ale unor ecuaţii în care variabile sunt doar interesele.

Nu valorile, ci interesele îndeamnă la acţiune. Interesele sunt cele care motivează acţiunea. Ele sunt mobilul acţiunii, ele împing lumea înainte. Valorile doar o ridică. Războaiele sunt fenomene de mişcare, nu de ascensiune. Războaiele nu sunt lifturi, nu urcă, nu coboară, ci doar distrug, dar nu neapărat de dragul de a distruge, deşi, uneori, se creează şi această componentă, acest efect, ci pentru a lăsa loc unor noi acţiuni care vor schimba, vor transforma, vor crea. De aceea, chiar dacă războaiele au contribuit, indirect, desigur, la edificarea unor valori, precum cele ce ţin de demnitate, onoare, verticalitate, respect, ele rămân fenomene complexe şi complicate de mişcare, fenomene de salt sau de falie, modalităţi de ieşire din haos sau de intrare în haos, în acel haos înţeles nu doar ca dezordine, ci ca dezorganizare în vederea unei noi organizări.

S-ar putea chiar spune că războaiele sunt „organizări în haos", mai exact, „organizări haotice", iar acest oximoron nu face altceva decât să centreze şi mai mult atenţia asupra caracterului complex şi contradictoriu al războiului.

Dacă ar exista un „război cultural", el ar trebui să fie instrumentul unei „politici culturale", iar aici intră în scenă noţiuni extrem de înşelătoare care, atunci când au fost promovate, au creat multă confuzie în lume. E drept, cu toată frumuseţea ei, durată şi limpezită mereu de sistemele ei de valori, de candoarea sufletului şi de unicitatea vieţii, vatra oamenilor a fost tulburată mereu de furtuni cauzate de turnarea

apei pe foc, de amestecul politicii în cultură, adică în sistemele de valori.

O „politică culturală" există în sistemele totalitare şi în conceptele agresive de cucerire, dominare, influenţare. O astfel de politică vizează crearea unor instrumente care să impună valorile culturale proprii transpuse în *produse* culturale, adică în „cultură de piaţă". Şi aici avem de-a face cu un paradox, întrucât valorile nu au nevoie să fie impuse, ci, cel mult, să fie cunoscute. Ele au o existenţă în sine şi prin sine, sunt confirmate şi consfinţite de timp, iar răspândirea lor nu are nevoie de o politică culturală distinctă, deci de un sistem de interese care se slujeşte de un sistem de valori pentru a fi promovate.

Samuel P. Huntington, în cunoscuta sa carte „Ciocnirea civilizaţiilor…"[52], vorbeşte de un posibil viitor „război al civilizaţiilor" (este vorba de cele şapte sau opt entităţi civilizaţionale: sinică, hindusă, japoneză, islamică, africană, ortodoxă şi occidentală, eventual şi latino-americană), dar nu precizează dacă el va rezulta din *ciocnirea intereselor* acestor mari entităţi civilizaţionale sau a valorilor acestora. Cum valorile nu se ciocnesc, ci doar se armonizează, se grupează şi se asamblează în mari edificii, în temple ale lumii, rezultă clar că doar interesele pot genera acele tipuri de politici conflictuale care să ducă la războaie.

Într-adevăr, cultura de piaţă, adică bătălia pentru pieţele culturale, poate genera un astfel de război. Am putea spune chiar că un astfel de război se află în plină desfăşurare, iar efectele lui se văd în locul pe care-l ocupă produsele culturale de piaţă pe ecranele televizoarelor, în cinematografe, în librării etc. Se ştie, spre exemplu, că Statele Unite ale Americii câştigă

[52] Samuel P. Huntington, CIOCNIREA CIVILIZAŢIILOR…", Editura Antet, Oradea, 1994.

mai mult din exportul de produse culturale decât din cel de armament. Uneori însă produsele culturale au efecte mult mai performante decât armele…

Războiul cultural are efecte nocive, în primul rând, împotriva culturii. Poate că, în timp, aceste efecte se vor diminua, întrucât tot ce nu are valoare nu are nici durată. Globalizarea forţată, agresiunea produselor culturale de piaţă, la care se adaugă cele ale pieţei negre – pornografia, filmele clandestine de proastă calitate, muzica violentă şi lipsită de valoare etc. – afectează sistemele valorilor autentice acumulate în timp şi păstrate cu sfinţenie în patrimonii culturale unice în lume.

2.8. Războiul diplomatic

Aspectele mediatice şi cele diplomatice ale crizelor, conflictelor şi războaielor sunt ceva mai greu de abordat şi, de aceea, ele sunt fie omise, fie ocolite. După ce pacea s-a instalat în Coasta de Fildeş, în urma Rezoluţiei 1765 a ONU, pe site-ul „*couper, copier, coller. Dans des coulisses de la guerre médiatique*" este publicat un amplu interviu cu John Bolton, fost ambasador al Statelor Unite pe lângă Consiliul de Securitate al ONU, intitulat „*John Bolton vorbeşte: Eşecul ONU, al Franţei şi al lui Kofi Annan în Coasta de Fildeş*"[53]. Este vorba de culisele ONU în legătură cu criza din Coasta de Fildeş, mai ales în jurul evenimentelor din ianuarie 2006 şi de bătălia diplomatică din jurul Rezoluţiei 1721.

[53] http://coupercoller.wordpress.com/2007/07/23/john-bolton-parle-echec-de-lonu-de-la-france-et-de-kofi-annan-en-cote-divoire/ *„John Bolton parle: Echec de l'ONU, de la France et de Kofi Annan en Cote d'Ivoire".*

În ianuarie 2006, după instalarea trupelor franceze şi ale altor ţări, sub mandat ONU, au avut loc noi incidente, în urma cărora Franţa a cerut să se mărească numărul acestora.

Acest lucru, în opinia lui John Bolton, ocolea problema de fond care era, de fapt, rezolvarea diferendelor şi unificarea ţării, găsirea unui consens asupra dreptului de vot şi organizării alegerilor, lăsând Coasta de Fildeş să se guverneze singură.

Bolton consideră că prezenţa trupelor sub mandat ONU în Coasta de Fildeş nu asigură reconcilierea părţilor aflate în conflict, nici reunificarea ţării, ci perpetuează divizarea şi nu contribuie la rezolvarea problemei politice de fond, care ar trebui să fie obiectivul urmărit de Consiliul de Securitate.

Bolton spune că Franţa şi europenii se comportă ca şi cum Coasta de Fildeş ar fi o colonie. Ei administrează afacerile, decid cine trebuie să conducă ţara, decid aproape totul în politica internă. CS ar trebui să rezolve disputa dintre părţile aflate în conflict şi nu să favorizeze o parte sau alta.

Disputa la care se referea Bolton era, de fapt, o neînţelegere între părţile care participă la soluţionarea acestui conflict. Franţa, Ghana şi RDC doreau o rezoluţie diferită de cea propusă de Uniunea Africană în problema prelungirii mandatului preşedintelui ţării şi autorităţii care să fie acordate premierului.

Kofi Annan a susţinut textul francez, iar ceilalţi au susţinut propunerea Uniunii Africane. La cei care susţineau propunerea ţărilor UA s-au adăugat Rusia şi China, membre permanente ale CS al ONU.

John Bolton susţine că ONU are nevoie de o reformă de fond. Eşecul numeroaselor misiuni de menţinere a păcii din Africa reprezintă, în opinia diplomatului american, proba că ONU are nevoie de schimbări de fond – organizaţionale, în modul de a lua decizii, în modul de finanţare – pentru a răspunde efectiv cerinţelor prezentului şi viitorului. ONU nu

face ce ar putea să facă efectiv pentru rezolvarea diferendelor. În cea mai mare parte a situaţiilor, ONU se mulţumeşte să prelungească misiunile. Deasemenea, de-a lungul anilor, CS a delegat prea multă autoritate Secretarului General şi nu şi-a asumat un rol activ. Cei cinci membri permanenţi ar trebui să-şi asume mai multă responsabilitate în soluţionarea conflictelor, nu numai în Africa, ci în lumea întreagă. CS trebuie să se implice mai mult.

Faptul că preşedintele Gbagbo a semnat un acord cu conducerea Forţelor Noi este apreciat ca pozitiv pentru rezolvarea conflictului, dar ca un eşec al ONU, în sensul că organizaţia nu s-a implicat în realizarea acestui acord. În opinia lui Bolton, de fiecare dată când părţile n-au dorit să semneze un acord între ele, ONU nu a reuşit să se implice, n-a jucat un rol pozitiv, sau a eşuat pur şi simplu în demersurile sale.

Rolul mediei în cazul unor crize internaţionale este foarte important. Chiar dacă, uneori, media par să joace un rol negativ, pe ansamblu, rolul mediei este foarte important. În criza din Coasta de Fildeş, unde mijloacele de informare în masă au fost extrem de diversificate, media a jucat un rol pozitiv.

Media aduce conflictul în văzul lumii. Este foarte important ca, în legătură cu o criză sau un conflict, să fie exprimate toate punctele de vedere, toate situaţiile, din toate unghiurile posibile.

2.9. Războiul antirăzboi

Astăzi, orizonturile conflictualităţii se diversifică, se complică şi se multiplică. Odinioară, o armată se pregătea pentru un singur tip de război (războiul armată contra armată, adică ţară contra ţară, alianţă contra alianţă, alianţă contra ţară, ţară contra alianţă etc.), care, în esenţa lui, era un război-soluţie

de deblocare a unei situaţii strategice internaţionale tensionate, incerte, grave, fără altă ieşire. Epoca războiului-război s-a sfârşit. Începe o nouă epocă, cea a războiului-antirăzboi, a războiului împotriva războiului şi îndeosebi împotriva războiului sfârşitului lumii.

Nimeni nu ştie dacă un astfel de război se va încheia cu o victorie sau cu o înfrângere. Toată lumea speră însă că un astfel de război va duce la sfârşitul epocii războaielor, şi nu la sfârşitul lumii, că va fi ultimul război al planetei oamenilor.

Cât este realism şi cât este utopie în astfel de viziuni şi previziuni complicate, pe muchie de cuţit sau, dimpotrivă, prea mult simplificatoare, e greu de spus.

Şi, poate, nici nu trebuie spus.

2.9.1. Un nou paradox: război pentru pace, războaie pentru stabilitate

Războiul a fost multă vreme, o soluţie-limită, o soluţie dramatică, impusă de împrejurări dramatice, la care decidentul politic recurgea, într-o vreme, cu multă uşurinţă, apoi, pe măsură ce armele şi armatele s-au dezvoltat semnificativ, din ce în ce mai atent, adică abia în ultimă instanţă, asumându-şi riscuri imense. Aşa a fost, spre exemplu, în antichitatea târzie. Armatele aveau – cel puţin către sfârşitul antichităţii – efective mari, iar confruntările din teatrele de operaţii erau atât de dure, încât armatele aproape că se nimiceau reciproc. De regulă, printr-o singură bătălie (sau prin câteva campanii), se decidea atât soarta războiului, cât şi realizarea, în mare măsură, a scopului politic pentru care au fost declanşate confruntările armate. Cum puterea armelor şi a armatelor era oarecum limitată, şi războaiele erau limitate. Pericolul lor se extindea cel mult la vecinătatea imediată a teatrului de război. Populaţia neangajată în conflict nu era în mod direct afectată, decât atunci

când armatele întrebuinţau, ca tactică de supunere a acesteia, precum o făceau legiunile romane odinioară, teroarea. Este drept, războiul se ducea între ţări, mai exact, între entităţi politice, adică între state, imperii, alianţe etc. Dar confruntarea armată propriu-zisă se derula între armate.

Între timp, lucrurile s-au schimbat în mod substanţial. Spre sfârşitul antichităţii, războiul devenise atât de sângeros încât, practic, a trebuit să fie... schimbat, transformat. Imperiul roman a căzut, măcinat de crize şi conflicte interne şi de loviturile migratorilor războinici, iar Evul Mediu, departe de a fi doar o „epocă neagră", confuză şi neeficientă, aşa cum se apreciază uneori, s-a constituit într-un interval de timp de un mileniu în care omenirea (îndeosebi Europa) şi-a reconstituit şi reconstruit, pe principiile unei arhitecturi fractale, filosofiile, entităţile şi mijloacele de confruntare. Pentru că omenirea nu poate exista fără război, fără confruntare. Războiul face parte intrinsecă din viaţa societăţilor, a oamenilor. El distruge, dar şi construieşte, întreţine. Acesta este unul dintre teribilele paradoxuri ale omenirii. *Deşi războiul o distruge şi o va distruge, fără război omenirea nu va putea exista*.

Evul Mediu a schimbat nu doar datele problemei, ci şi soluţiile, mai exact, algoritmul sau modalitatea de a se ajunge la soluţii acceptabile. Fiecare feudă îşi avea, practic, armata ei. Fiecare entitate importantă îşi avea oastea ei. De regulă, armatele nu se mai nimiceau între ele, ci „dialogau", se băteau prin reprezentanţi, se descurajau reciproc şi, pe cât posibil, evitau, amânau sau tărăgănau confruntarea propriu-zisă, bătălia decisivă. Astfel, prin diversificarea, particularizarea şi chiar „privatizarea" armatelor, Evul Mediu îşi asigura o stabilitate în mozaic, o stabilitate pe feude, pe un fel de fractali, frumos colorată şi, cumva, poetică. Nu întâmplător, Evul Mediu a dezvoltat poezia, literatura elegantă sau descriptivă, arta migăloasă, manufactura, dar şi cavalerismul, nobleţea,

caracterul, nonşalanţa, sinceritatea, demnitatea şi onoarea, baze foarte solide pentru următoarea epocă, cea a Renaşterii.

Dacă Evul Mediu a fost o perioadă de gestaţie a culturii şi artei, inclusiv a culturii şi artei războiului, Renaşterea a fost o explozie, o revoluţie, o ieşire peste margini. Acest lucru a accelerat cumplit filosofia şi fizionomia războiului. Dacă antichităţii i-au trebuit mii de ani, chiar zeci de mii de ani pentru a ajunge de la confruntarea violentă la confruntarea nimicitoare inadmisibilă, în epoca de după Renaştere, s-a ajuns la războiul extins, la războiul de mare amploare, distrugător şi nimicitor, cu implicaţii imense în toate planurile – politic, economic, social şi chiar cultural –, doar în două-trei secole.

Războaiele napoleoniene reprezintă începutul epocii războaielor distructive, nimicitoare. Este şi motivul pentru care Clausewitz dezvoltă teoria războiului nimicitor, dar nu ca război în sine, ci ca mijloc al politicii. Summum-ul acestui concept îl reprezintă cel de al doilea război mondial. Acesta nu s-a încheiat doar printr-o pace, ci şi printr-o escaladare fără precedent, printr-un blestem: *arma nucleară, armele de distrugere în masă*. Aceste arme au debutat în primul război mondial, cu arma chimică, dar adevărata armă de distrugere în masă este cea nucleară. Nici arma biologică nu este mai prejos. Există modalităţi de producere a unor viruşi care pot, pur şi simplu, transforma lumea, doar în câteva săptămâni, într-un morman de cadavre. Este şi motivul pentru care au fost interzise cercetările şi experimentele în acest domeniu al armelor biologice, iar laboratoarele respective au fost închise. Lumea este, deci, capabilă, să creeze arme care pot pulveriza lumea într-un interval de timp de ordinul săptămânilor.

Dotarea unora dintre ţări cu arma nucleară a fost, fără îndoială, una dintre cele mai mari greşeli comise de societăţile omeneşti. Este, bineînţeles, o greşeală inevitabilă, ce stă în natura lucrurilor. Niciodată entităţile omeneşti nu-şi vor refuza

instrumentele de putere şi vor face tot ce le stă în putinţă pentru a avea acces la ele. Fiecare dintre ţările care optează pentru aşa ceva ar trebui să ştie – şi fără îndoială că ştie – că, în mod automat şi inevitabil, mai devreme sau mai târziu, adversarii ei se vor dota, deasemenea, cu o astfel de armă, dacă se poate chiar cu una mult mai perfecţionată.

Escaladarea nucleară s-a declanşat atunci, în acele luni şi săptămâni, către sfârşitul celui de-Al Doilea Război Mondial, când Germania hitleristă a început şi a dezvoltat cu repeziciune, cu precipitare chiar, în secret, procesul de cercetare pentru realizarea armei atomice şi utilizarea ei în război, iar Statele Unite au realizat-o şi au folosit-o. Dar supremaţia nucleară a Statelor Unite a durat foarte puţin. După SUA şi Rusia, mulţimea limitată a ţărilor dotate cu arma nucleară s-a extins destul de rapid. După Statele Unite, Rusia, China, Franţa şi Marea Britanie – clubul ţărilor nucleare de „drept" –, s-au aliniat puterilor nucleare încă trei ţări – India, Pakistanul şi Israelul –, fără să realizeze că reacţia în lanţ – chiar dacă desfăşurarea ei va dura zeci de ani – s-a declanşat. Probabil că toate aceste ţări care s-au dotat cu arma nucleară au înţeles de la început acest lucru, însă fie că nu le-a păsat de consecinţe, fie că au fost nevoite să nu ţină seama de ce avea să urmeze. Dar, în condiţiile unor înarmări de-a dreptul nebuneşti, dacă eşti mare putere, nu poţi evita dramatismul înarmării.

Din momentul lansării bombelor atomice asupra oraşelor japoneze Hiroshima şi Nagasaki, Statele Unite şi-au creat adversari (şi parteneri, desigur) de temut, transmutând războiul în epoca atomului. Ce a urmat se ştie. Ce va urma este foarte greu de prevăzut.

Trecând acest prag critic, omenirea nu merge liniştită înainte, ci, după cum se vede, se întoarce la un nou „Ev Mediu", dar pe o altă scară, de o altă factură şi într-o altă dimensiune. Tot ca în Evul Mediu, are loc o recrudescenţă a

sentimentului religios, dublată de o adâncire a faliilor religioase dintre credinţă şi fundamentalismul credinţei, adică dintre religii şi fundamentalismele religioase.

Deşi globalizarea informaţiei, a economiei şi a relaţiilor internaţionale devine din ce în ce mai mult o realitate acceptată de toată lumea, paralel cu ea, se dezvoltă un proces contradictoriu, chiar opus şi, pe alocuri, conflictual, de separare agresivă, violentă a unora dintre entităţile planetei, îndeosebi etnice şi religioase, dar nu numai. La baza separatismului politic, etnic, economic, social, religios etc., nu se află originea, ci interesul.

E drept, stabilitatea se asigură, ca şi în Evul Mediu clasic, tot prin descurajare reciprocă, prin acţiuni de prevenire a războiului, prin gestionare a crizelor şi conflictelor armate. Numai că, de data aceasta, astfel de concepte au o conotaţie mult mai largă, mai periculoasă, fiind deja de dimensiuni globale şi chiar cosmice.

Totuşi, un război mondial a devenit, practic, foarte puţin probabil. Nu însă şi imposibil. Armele au ajuns atât de puternice, de numeroase şi de diversificate, încât, într-un astfel de război global, omenirea s-ar autodistruge, s-ar sinucide. Or, astăzi – şi cu atât mai mult mâine –, gestionarea crizelor şi conflictelor armate are drept scop tocmai prevenirea sau măcar amânarea unui astfel de război sinucigaş, a războiului distrugător de civilizaţie, a războiului sfârşitului lumii.

Şi din acest motiv, ţările, alianţele şi coaliţiile îşi propun să ducă, împreună, un soi de război împotriva războiului, un război antirăzboi, un război pentru stabilitate, pentru menţinerea şi chiar pentru impunerea păcii. Un astfel de război antirăzboi ar putea fi considerat ca un mijloc de punere în operă a unei decizii politice de combatere a războiului prin război, adică prin mijloace violente.

2.9.2. Metamorfoza războiului

Nolens-volens, are loc o mutaţie radicală în ceea ce priveşte filosofia şi fizionomia războiului, a noului război. Această mutaţie constă în *transformarea radicală a războiului dintr-un instrument de dominare şi dictat şi, respectiv, de apărare împotriva dominanţei şi dictatului, într-un instrument de prevenire a unui conflict mondial generalizat, a unui război mondial*. Se poate chiar afirma că, la ora actuală, s-a declanşat deja un *război mondial preemptiv*, un *război împotriva războiului*, ceea ce va duce la un nou tip de confruntare şi la un nou tip de parteneriat. Fără îndoială, marile entităţi politice, economice şi militare se coalizează din ce în e mai mult, având ca obiectiv politic şi strategic gestionarea conflictualităţii şi, pe această bază, realizarea unor mecanisme, sisteme şi procese complexe de protecţie a civilizaţiei. Desigur, din această ecuaţie, nu pot şi nu trebuie să fie excluse nici variabilele aleatoare şi imprevizibile ale interesului, ale bătăliei pentru resurse şi pentru pieţe, nici dimensiunea de dominare (dar şi de responsabilitate) a parteneriatelor strategice, a alianţelor şi coaliţiilor, nici alte realităţi, unele dintre ele foarte greu de prevăzut şi chiar de intuit.

După cum bine se ştie, NATO este una dintre acele foarte mari entităţi care se transformă pe aceste noi coordonate şi exigenţe impuse de noul mediu strategic, de noua epocă a relaţiilor interumane, interstatale şi intercomunitare. Deşi este o organizaţie de foarte mari dimensiuni – cea mai mare, cea mai puternică şi cea mai complexă din câte au existat vreodată –, Alianţa, în pofida birocratismului inerent unui astfel de nivel de cooperare, de interoperabilitate şi de integrare, se dovedeşte a fi deosebit de flexibilă (pentru uriaşa ei dimensiune) şi de receptivă la schimbările politice şi militare. În acest sens, NATO, începând din 1991, de la summit-ul de la Roma, şi-a

adaptat în permanenţă conceptul la noul mediu strategic, menţinându-se, în planul arhitecturii politico-militare şi strategice a începutului de secol, nu doar ca o putere militară imensă, care coalizează, practic, cele mai multe dintre marile puteri militare ale planetei, cu excepţia Rusiei şi a Chinei, ci şi ca o structură modernă, politico-militară, cu responsabilităţi asumate extinse, care urmează să joace şi în continuare un rol esenţial în configuraţia puterii şi stabilităţii.

De aici rezultă un alt paradox al acestei lumi: *noua putere sau puterea eternă – pentru că tot timpul va exista pe această planetă o putere (discreţionară sau de alianţă, de coaliţie, dar totdeauna de natură complexă) care va domina, va influenţa şi, prin mecanismele perpetue şi categorice ale puterii, va cere, va impune, va stabiliza*. Indiferent ce se spune şi ce se va spune, NATO este o astfel de putere. Dar o putere raţională, de construcţie riguroasă şi temeinică, bazată nu doar pe intersecţia intereselor, ci şi pe un sistem de valori reunite care dau consistenţă şi durabilitate temeliei.

Prima intervenţie semnificativă a Alianţei a fost cea din Iugoslavia din 1995 şi, ulterior, din 1999. NATO a bombardat, sub mandat ONU, obiective militare şi civile de pe teritoriul a ceea se autodenumea atunci Republica Srpska, din ceea ce mai rămăsese din fosta Republică Socialistă Federativă Iugoslavia, adică o Iugoslavie redusă la Serbia şi Muntenegru[54].

La vremea respectivă, s-a discutat mult despre această intervenţie, despre modul în care NATO intervine şi poate interveni pentru gestionarea crizelor şi conflictelor. Pentru că, odată cu bombardarea Iugoslaviei, NATO a trecut de la componenta disuasivă a acţiunii sale la cea ofensivă. Peste o

[54] În momentul de faţă, Iugoslavia nu mai există. Ultimele două ţări ale Federaţiei – Serbia şi Muntenegru – s-au separat, devenind ţări de sine stătătoare, suverane şi independente.

mie de avioane au bombardat, timp de trei luni, o ţară suverană şi independentă, supusă secesiunii şi măcinată de o conflictualitate extrem de sângeroasă.

Chiar dacă o astfel de intervenţie s-a soldat cu morţi, răniţi, cu distrugerea unor obiective importante ale economiei Serbiei (şi aşa afectată grav în urma embargoului), ea a dus la încetarea violenţelor, la punerea sub control a ostilităţilor şi la stabilizarea, desigur, relativă, dar destul de promptă, a situaţiei.

Războiul din spaţiul slavilor de sud a fost oprit, şi acest lucru este foarte important, este esenţial pentru construcţia europeană de mâine.

De aici nu rezultă însă că a fost rezolvată şi problema extrem de delicată a conflictualităţii seculare a acestui spaţiu. A fost doar estompată şi amânată.

Prima misiune de acest fel a Alianţei a demonstrat o capacitate impresionantă de acţiune coordonată, chiar integrată, într-un teatru de război, în urma unui mandat ONU şi potrivit unui concept bine fundamentat.

În fond, NATO este o alianţă predominant militară, chiar dacă ea pune în operă o politică de alianţă, printr-un concept strategic elaborat în acest sens. Deci NATO nu este şi nu poate fi un „club de negocieri". NATO este o forţă de temut, care trebuie să intervină potrivit unei decizii politice, elaborată pe baza unui mandat ONU.

În urma războiului din Iugoslavia, rezultă câteva întrebări tranşante în legătură cu filosofia şi fizionomia actuală şi viitoare a Alianţei, cu rolul şi locul ei în lume, cu conceptul ei, cu misiunile ei. Între acestea, s-ar putea situa şi următoarele:

Acţiunea NATO din spaţiul slavilor de sud se poate constitui într-un model acceptabil şi eficient de participare a Alianţei la gestionarea crizelor şi conflictelor prezentului şi ale viitorului?

Cu alte cuvinte, acesta este rolul NATO? De a bombarda şi distruge obiectivele acelor state pe teritoriul cărora se derulează, în forme violente, crize şi conflicte armate?

Se va transforma NATO într-o forţă militară imensă, cu forţe expediţionare întrunite (integrate), în măsură să intervină oriunde şi oricând pentru a pune capăt, prin forţă, oricărui conflict?

Se va transforma NATO într-o uriaşă forţă de intervenţie la nivel planetar, care-şi propune să înăbuşe din faşă, prin acţiuni militare ferme, orice conflict, de teamă că un conflict armat, oricât ar fi de mărunt, ar putea să inflameze, să incendieze planeta?

Va fi NATO un jandarm planetar? Sau Alianţa va deveni din ce în ce mai mult o putere politico-militară de tip onusian, o forţă menită să pună în operă o politică aliată de stabilizare şi de stabilitate, de descurajare a războiului, de combatere a terorismului, de intervenţie rapidă şi eficientă în urgenţe civile şi militare, în folosul ţărilor lumii, al guvernelor şi comunităţilor omeneşti, şi nu împotriva lor?

2.9.3. Quo vadis?

Acum nu mai suntem chiar la răscruce de vânturi. Acum se ştie precis ce trebuie şi cum trebuie să fie NATO. Incertitudinile se risipesc, strategia Alianţei se profilează din ce în ce mai clar, iar procesul de transformare, filosofia şi fizionomia de reţea, noile tehnologii, extinderea parteneriatelor limpezesc oarecum drumul Alianţei, chiar dacă provocările se multiplică şi se amplifică, iar pragurile şi faliile dintre bogaţi şi săraci, dintre oamenii necăjiţi şi oamenii îmbuibaţi se adâncesc iremediabil.

În acest sens, după Summit-ul de la Washington din 1999, NATO şi-a extins aria de intervenţie şi în afara arealului său,

dar este greu de presupus că Alianţa ar putea deveni un factotum, o forţă bună la toate, un bodyguard universal sau o forţă a ONU care să le rezolve pe toate. Pentru ca NATO să se transforme într-o astfel de forţă – deci într-o forţă a ONU care să pună în operă deciziile acestei organizaţii de mare anvergură – ar fi necesar ca din Alianţă să facă parte cel puţin toate marile puteri ale planetei, dacă nu chiar toate ţările. Or, această perspectivă, pe moment, nu este prea clară. Rusia şi China nu şi-au exprimat dorinţa sau intenţia de a face parte din NATO. Iar fără ele, NATO nu poate fi un jandarm al lumii.

Deocamdată, Alianţa îşi propune să-şi transforme forţele, structurile şi conceptele pentru a fi în măsură să răspundă prompt provocărilor începutului de secol, contribuind decisiv la menţinerea păcii şi stabilităţii.

Cu alte cuvinte, NATO se transformă din ce în ce mai mult dintr-o forţă militară capabilă să înfrunte oricare altă forţă militară de pe planetă, într-o structură cu funcţii şi roluri complexe – politico-militare – în procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor. Desigur, conceptul de apărare colectivă, pe baza căruia s-a format Alianţa, nu dispare, nu se diminuează, ci capătă valenţe multiple, pe măsura provocărilor, pericolelor, ameninţărilor şi vulnerabilităţilor epocii în care trăim.

Astăzi şi cu atât mai mult mâine, apărarea, chiar şi sub forma ei colectivă, nu se mai reduce la realizarea unui dispozitiv strategic de apărare imens la frontierele unei ţări aliate sau la frontierele NATO, ci vizează, în primul rând, un sistem complex de acţiuni preventive, de gestionare a crizelor şi conflictelor, de soluţionare a diferendelor, de optimizare a relaţiilor internaţionale, inclusiv a celor militare.

De aceea, NATO îşi restructurează comandamentele şi forţele în acest sens, urmărind, pe de o parte, creşterea capacităţii de răspuns la crize şi, pe cât posibil, de prevenire a crizelor şi, pe de altă parte, dezvoltarea unei capacităţi de

desfăşurare rapidă, pentru a fi în măsură să intervină oportun acolo unde este necesar.

NATO, odată cu crearea NRF, mai exact, prin crearea NATO Response Force, se înscrie în acel parcurs care va duce, în scurt timp, la flexibilizarea optimă a forţelor şi la dezvoltarea unei capacităţi expediţionare adaptate evoluţiei mediului strategic. Desigur, NATO nu-şi va fărâmiţa forţele şi structurile, nu va deveni o entitate compusă din fractali, cu fel de fel de structuri pentru fel de fel de oportunităţi, dar nici nu va neglija aceste noi exigenţe ale secolului în care tocmai am intrat. Alianţa îşi propune să continue transformarea forţelor şi comandamentelor, urmărind dezvoltarea capacităţii de desfăşurarea rapidă acolo unde este necesar, adică unde vor decide Aliaţii.

Mai mult, NATO urmăreşte chiar o specializare în acest sens. Adică nu forţe bune mereu şi peste tot, la toate şi pentru toate – întrucât aşa ceva este destul de greu şi de riscant de realizat în zilele noastre –, ci forţe cu un grad de profesionalizare foarte ridicat, unele dintre ele specializate, potrivit unor roluri bine definite, astfel încât să-şi îndeplinească riguros, inteligent şi flexibil întreaga gamă de misiuni pentru care au fost pregătite. Mai ales în ceea ce priveşte oportunitatea desfăşurării NRF, în cadrul unor operaţii de stabilizare sau de stabilitate, responsabilităţile sunt foarte mari, iar efectele scontate foarte numeroase. NRF este şi trebuie să fie un model şi un nucleu a ceea ce urmează să devină componenta de forţă, de reacţie şi de acţiune a Alianţei.

Odinioară NATO era centrată pe un război de mare intensitate cu focarul în Europa centrală. Zeci de ani, cele două mari alianţe – NATO şi Tratatul de la Varşovia – se aflau faţă în faţă, pe o linie de contact stabilită la finalul celui de-Al Doilea Război Mondial, într-o confruntare disuasivă şi amenin-ţătoare. Pericolul acestei înfruntări devenise atât de mare, încât

probabilitatea materializării ei era aproape nulă. Raţiunea unei astfel de stări conflictuale lipsea cu desăvârşire. O astfel de situaţie devenise absurdă şi lipsită de orice logică. Şi totuşi, cele două mari Alianţe au continuat să concureze pe toate planurile, începând cu cele ale unei politici iraţionale (dar controlate şi ponderate) de confruntare şi continuând cu înarmarea şi cu războiul mediatic. Ambele Alianţe deveniseră, în acest cadru internaţional din ce în ce mai interdependent şi mai complex, anacronice şi aproape stupide, întrucât armamentul nuclear din înzestrarea celor două mari entităţi mondiale asigura, aproape dintr-o singură lovitură, distrugerea reciprocă.

Din această uriaşă tensiune, una dintre entităţi s-a dezmembrat. Tratatul de la Varşovia s-a desfiinţat, iar ţările membre, mai puţin Federaţia Rusă, care, într-un fel, este moştenitoarea arsenalului sovietic, au trecut în cealaltă Alianţă, în NATO.

Războiul Rece s-a încheiat în acest fel. Se poate spune că, într-o anumită măsură, NATO a învins. A învins sau, mai exact, a supravieţuit. A învins pentru că la baza acestei Alianţe s-au aflat nu numai nişte interese de supravieţuire şi de dominare, ci şi un sistem de valori democratice comune care au dat forţă şi consistenţă unei entităţi cu totul deosebite, singura de acest gen din istoria modernă a omenirii.

S-a spus, adesea, că, în urma desfiinţării Tratatului de la Varşovia, Alianţa Nord-Atlantică şi-a pierdut raţiunea de a exista. Într-adevăr, şi-a pierdut raţiunea de a exista ca forţă militară uriaşă care se opune unei alte forţe militare uriaşe. Evident, NATO, după dispariţia Tratatului de la Varşovia, nu mai putea să rămână doar o astfel de forţă. De aici nu rezultă că puterea militară a NATO ar trebui diminuată, ci doar faptul că NATO mai este şi altceva în afară de o uriaşă putere militară care trebuie să fie în măsură să se opună altor uriaşe puteri

militare. Deocamdată, astfel de uriaşe puteri militare opuse Alianţei Nord-Atlantice nu există. Rusia nu este o forţă opusă NATO, ci, dimpotrivă, există un consiliu NATO-Rusia, iar Statele Unite ale Americii, ca şi Uniunea Europeană se află în relaţii de parteneriat strategic cu această mare ţară, deţinătoare a unui armament strategic nuclear de ultimă generaţie, rachetele Topol M, dar şi a celor mai bogate resurse de pe planetă. India are, de asemenea, un parteneriat strategic cu Statele Unite şi unul cu Uniunea Europeană, precum şi unul cu Rusia, iar China nu s-a constituit niciodată într-o putere care să pretindă dominaţia prin forţă militară a lumii, întrucât ea însăşi este o uriaşă lume şi o mare civilizaţie. Totuşi, cu toate transformările care se derulează şi se vor derula continuu, Alianţa rămâne şi va rămâne mereu o teribilă putere militară – mai precis, politico-militară –, în măsură să descurajeze orice fel de ameninţare şi să acţioneze în orice condiţii. Aceasta este o afirmaţie extrem de generală, cu acoperire strategică de mare amploare, metastrategică, dar cu impact direct asupra reconfigurării, în termeni de putere, a ordinii lumii.

NATO mai este însă şi altceva în afară de o foarte mare putere politico-militară. *NATO este şi devine din ce în ce mai mult un sistem procesual complex de gestionare a conflictualităţii, de prevenire a războiului, de asigurare şi chiar de garantare a păcii şi stabilităţii*. Aceasta este, de altfel, şi raţiunea pentru care competenţele Alianţei, în urma lucrărilor Summit-ului de le Washington, din 1999, sunt extinse şi în afara arealului său. Într-un singur deceniu, NATO a trecut, deci, de la o alianţă focalizată pe circumstanţele unui război de mare intensitate, la stadiul de organizaţie înalt operaţionalizată, care se confruntă cu o serie de misiuni (ce-i drept, încă eclectice[55]), încă neclare, dar absolut necesare.

[55] http://www.nato.int/docu/review/2006/issue1/french/art1.html

Astăzi, forţe ale NATO şi ale partenerilor Alianţei sunt desfăşurate în diferite teatre de operaţii – evident, în cadrul unor operaţii de menţinere a păcii, de stabilitate şi de stabilizare, adică de gestionare a crizelor şi conflictelor – situate pe trei continente (Europa, Asia şi Africa). Este o multiplicare a angajamentelor, o trecere de la dimensiunea monolitică şi exclusivă a unui front constituit de la Baltica la Marea Neagră, la una fractală, chiar în mozaic, prin care Alianţa se implică semnificativ în procese complexe de menţinere a păcii, de prevenire şi gestionare a crizelor şi conflictelor, de refacere şi reconstrucţie, de stabilizare a situaţiei politico-militare şi strategice, în numeroase acţiuni de ajutor umanitar, de lichidare a urmărilor calamităţilor şi dezastrelor naturale, situate, practic, pe aproape întregul glob pământesc.

Această prezenţă atentă şi bine elaborată a Alianţei, pretutindeni, inclusiv în misiunea de reconstrucţie ISAF din Afganistan (nu şi în Irak, unde acţionează o coaliţie de forţe, dar nu NATO), exprimă noua vocaţie a NATO şi a membrilor săi de a-şi asuma responsabilităţi globale, de a se transforma într-o forţă care să asigure stabilitatea şi securitatea spaţiului euroatlantic şi a altor regiuni de care depinde realizarea acestui obiectiv de securizare permanentă a arealului statelor Alianţei. Bineînţeles, securitatea spaţiului euro-atlantic este strâns legată de securitatea spaţiului planetar, de securitatea tuturor ţărilor, tuturor regiunilor, tuturor continentelor.

Apărarea colectivă rămâne un concept esenţial pentru Alianţă. Contextul strategic impune însă nu numai strângerea legăturilor în cadrul NATO, ci şi adaptarea permanentă a întregii filosofii de alianţă la noile condiţii, întrucât:

- aliaţii împărtăşesc aceleaşi valori politice, economice şi culturale, au aceleaşi interese pentru a apăra, proteja, afirma şi promova aceste valori;

- apărarea colectivă constituie, deopotrivă, un liant şi un spaţiu de siguranţă atât pentru ţările membre, pentru parteneri, cât şi pentru alte ţări şi entităţi politice şi geopolitice;

- apărarea colectivă constituie un suport credibil şi foarte consistent pentru securitatea colectivă europeană, euroatlantică şi globală;

- apărarea colectivă exercită o puternică funcţie disuasivă pentru actualii şi viitorii potenţiali promotori ai violenţei în relaţiile internaţionale;

- conceptul de apărare colectivă, prin capacităţile efective ale Alianţei, are o puternică funcţie preventivă în optimizarea mediului de securitate european, euroatlantic şi global;

- apărarea colectivă, prin conţinutul său actualizat şi lărgit, oferă flexibilitate, capacitate de răspuns adecvat şi imediat la crize şi conflicte şi o arie extinsă de siguranţă strategică şi de securitate.

Mutaţiile şi transformările strategice postrăzboi rece s-au derulat şi se derulează în ritm foarte rapid. Practic, NATO nici n-a avut şi nici nu are răgazul necesar pentru a-şi căuta, fundamenta şi susţine o nouă identitate.

Degradarea rapidă a situaţiei strategice, experienţa dramatică a Balcanilor, recrudescenţa violenţelor din Asia, din Africa şi de pretutindeni n-au lăsat şi nu lasă răgaz Alianţei pentru meditaţie strategică, pentru reflecţie liniştită şi îndelungată asupra conceptelor, aşa cum ar trebui să se întâmple în arta militară şi îndeosebi în strategie.

Conceptele strategice ale NATO s-au modificat şi modernizat din mişcare, în confruntarea directă cu o realitate extrem de dură.

Odată cu NATO, se transformă şi celelalte mari entităţi militare şi politico-militare de pe planetă, îndeosebi China, Rusia, India şi numeroase ţări puternice din America latină, unde crizele şi conflictele de tot felul se ţin lanţ. Lumea se

metamorfozează. Pe măsură ce interdependenţele economice, politice şi informaţionale cresc, reacţiile la acestea se multiplică.

Se multiplică şi terorismul, un fenomen extrem de ascuţit, de virulent şi de violent, care devine un adevărat război cu implicaţii teribile asupra ordinii de drept şi stabilităţii lumii. S-a declanşat un război împotriva terorismului, dar termenii lui nu sunt încă acceptaţi de toată lumea, întrucât nu sunt suficient de clari şi de concludenţi.

Terorismul nu se combate numai prin forme ale războiului cunoscut – lovirea bazelor, reţelelor şi organizaţiilor teroriste cunoscute –, ci şi prin foarte multe alte forme ale unui război în mare parte necunoscut, ascuns, complex, care abia începe să fie investigat, analizat, înţeles şi acceptat.

Mare încurcătură şi cu războaiele astea locale, planetare, cosmice, economice, informaţionale, cunoscute, necunoscute şi cine ştie câte or mai fi! Zeul Marte ar rămâne uimit dacă ar şti ce a reuşit să facă omenirea din creaţia lui. Dar, din fericire, după cum stau lucrurile, încă n-a aflat.

CAPITOLUL 3
CUNOAŞTEREA CRIZELOR ŞI CONFLICTELOR ARMATE

Cunoaşterea şi, pe această bază, gestionarea crizelor şi conflictelor armate este cel mai dificil şi cel mai complex proces. Crizele şi conflictele armate nu sunt nici pace, nici război şi, de aceea, cunoaşterea lor este mult mai complexă şi mai dificilă decât cea a războiului. Chiar dacă intensitatea acţiunilor nu atinge gradul de risc specific războiului tradiţional, caracterizat de angajament violent, pierderi umane şi materiale ridicate şi consumuri enorme, crizele şi conflictele armate se constituie în pericole foarte grave pentru mediul de securitate naţional, regional şi global. Ele reprezintă un fel de război-mozaic al omenirii, care se intensifică îndeosebi în epocile lungi de tradiţie şi de haos economic, politic şi social. Cu toate progresele imense realizate în plan ştiinţific, tehnologic, social şi informaţional, conflictualitatea lumii n-a scăzut, ci, dimpotrivă, a crescut şi s-a diversificat. Oricând este posibil ca o criză să se extindă rapid, să evolueze spre conflict deschis şi chiar spre război.

La ora actuală, crizele şi conflictele armate sunt ca nişte incendii în mozaic într-un spaţiu inflamabil. Orice scânteie ar putea provoca un dezastru. Există cel puţin trei cauze fundamentale ale acestei conflictualităţi inflamabile care ameninţă efectiv întreaga lume:

- decalajele imense în plan economic, tehnologic şi financiar şi, pe această bază, adâncirea faliei strategice dintre lumea bogată şi lumea săracă şi amplificarea reacţiei de revoltă şi chiar de răzbunare a spaţiului sărac şi care se simte umilit (în măsura în care se simte umilit);

➢ recrudescenţa violenţei, îndeosebi a terorismului, crimei organizate şi conflictelor asimetrice, cu cauze nu doar în revolta spaţiului sărac, ci şi în sistemele reprezentărilor şi configuraţiilor etnice şi religioase;

➢ dezvoltarea fără precedent a armamentelor de distrugere în masă, a sistemelor de arme de mare precizie, precum şi a unor sisteme de arme neconvenţionale, bazate pe principii noi, necunoscute până acum, cum ar fi cele ale influenţării psihologice, stimulării unor fenomene şi cataclisme meteorologice şi geofizice, pe nanotehnologii, biotehnologii, amplificare a undelor şi altele asemenea, ce fac din conflictualitatea armată o ameninţare extrem de gravă la adresa întregii lumi, a fiecărei ţări şi a fiecărui om.

În aceste condiţii, creşte imens nu doar responsabilitatea organizaţiilor şi organismelor internaţionale de securitate, ci şi cea a fiecărui stat şi chiar a fiecărui om în parte. Responsabilitatea este a tuturor, dar nu în aceeaşi măsură şi nu cu acelaşi impact. A face lumea întreagă responsabilă pentru răul planetei sau pentru bulgărele de sare este un act grav de necunoaştere a realităţii sau de camuflare a coordonatelor, proceselor şi secvenţelor ei.

Crizele şi conflictele armate pot fi privite, tratate, investigate şi cunoscute din cel puţin două perspective:

➢ ca rezultate ale unor acumulări de tensiuni sau ale trecerii la limită a unor sisteme şi acţiuni şi, din acest motiv, ca modalităţi de schimbare radicală, de transformare sau de înlăturare a ceea ce nu mai funcţionează, este inutil sau chiar dăunător societăţii şi oamenilor;

➢ ca pericole de diferite intensităţi, cu o distribuţie aleatoare, în mozaic, greu de supravegheat, de monitorizat, de evaluat şi de gestionat, care pot declanşa, în orice moment, prin surprindere, o reacţie explozivă, în lanţ, inclusiv cu întrebuinţarea ADM, ce poate duce la o catastrofă.

Privite din perspectiva capacităţii şi funcţiei lor de schimbare şi transformare, crizele par evoluţii fireşti ale sistemelor şi proceselor spre limita lor de existenţă şi funcţionare, ceea ce determină, în mod automat, schimbarea sau distrugerea acestora şi înlocuirea lor cu altele noi, transformarea sau optimizarea, astfel încât, pe ansamblu, să se asigure progresul normal al societăţii omeneşti. Din perspectiva funcţiei lor distructive, crizele şi conflictele armate reprezintă momente de vârf ale conflictualităţii ce pot degenera în războaie pustiitoare şi în complicate conflicte armate.

Din orice perspectivă ar fi privite, crizele, pe tot parcursul evoluţiei lor şi în toată aria lor de cuprindere şi de manifestare, trebuie să fie supravegheate, monitorizate, analizate şi soluţionate. Există mecanisme numeroase şi foarte complexe create de societate şi de fiecare sistem în parte de supraveghere, monitorizare şi gestionare a crizelor şi conflictelor de tot felul. Dintre acestea, cele mai rapide şi mai eficiente sunt sistemele şi acţiunile militare, civile şi civil-militare. În orice criză şi conflict care generează violenţă şi mai ales în cele care tind să scape de sub control, intervin rapid structurile de securitate, create în mod special pentru situaţii grave, pentru crize, conflicte armate şi războaie. Ele au trei funcţii şi, în acelaşi timp, trei categorii de misiuni importante:

- protecţia persoanei, a populaţiei, proprietăţii, instituţiilor, infrastructurilor, valorilor şi a vieţii;
- oprirea sau punerea sub control a conflictualităţii specifice situaţiilor de criză şi conflict, asigurarea ordinii şi distrugerea sau dezamorsarea focarelor de conflict deschis;
- crearea condiţiilor pentru refacere şi participarea efectivă la dezamorsarea violenţelor remanente.

Structurile militare, civile şi civil-militare care participă la gestionarea crizelor şi conflictelor armate sunt numeroase. Analiza lor se impune cu necesitate, întrucât perioada actuală –

o perioadă foarte complexă, post-post-bipolaritate –, nu şi-a definit încă în mod precis nici tipologia crizelor cu care se confruntă, nici pe cea a structurilor necesare pentru rezolvarea rapidă şi corectă a tuturor problemelor pe care le generează astfel de situaţii. Structurile militare sunt, de regulă, cele existente şi în perioada bipolarităţii – desigur, transformate –, dar nimeni nu poate fi foarte sigur dacă batalioanele, regimentele, brigăzile şi diviziile, flotele şi flotilele sunt sau nu sunt apte să se „lupte" cu mulţimi de oameni care se revoltă, întrucât se închid întreprinderile, cu grupuri extremiste care vor să distrugă orice ordine, cu reţele şi grupări teroriste, cu populaţii înfometate, cu uragane, cutremure şi tsunami, cu maladiile care ameninţă planeta sau cu ameninţările din sistemul solar, ori cu cele care ar putea veni din întregul Cosmos. Pentru aceasta sunt destinate structurile de poliţie, jandarmeriile şi cele create – militare, civile sau civil-militare – pentru a acţiona în urgenţe, la calamităţi şi dezastre şi în alte situaţii-limită. Dacă aceste forţe, cu preponderenţă, non-militare, iar PPA-urile secolului al XXI-lea vin, cu predilecţie şi în flux continuu, din zone non-războinice, sau din zone ale unui război de alt tip decât cel cunoscut până acum, la ce mai sunt necesare structurile pur militare?! Este o întrebare pe care unii dintre pacifişti şi unii dintre aceşti oameni care mai cred încă în minuni, în schimbări peste noapte şi în tot felul de stele căzătoare şi-o pun destul de frecvent, indignaţi de creşterea şi diversificarea arsenalelor, de brutalitatea armelor, de cele peste 12.000 de capete nucleare active, care ar putea să distrugă lumea de vreo două ori, ca şi cum n-ar fi de-ajuns o singură dată, de vântul care bate prea intens, de soarele care străluceşte prea tare, de vecinul care ascultă muzică de operă în loc de manele, de… globul de sare…

În pofida nemulţumirilor şi stării de inconfort a acestor foarte numeroşi indignaţi, din păcate, niciun stat din lume nu-şi

poate permite să renunţe la structurile militare tradiţionale, în favoarea unor forţe speciale antigherilă şi antiteroriste, a unor grupări mobile, formate din câţiva oameni cu câteva utilaje care pot interveni, într-o situaţie sau alta, pentru protecţia bunurilor, a populaţiilor, a infrastructurilor etc. sau a altor structuri care, spre exemplu, să acţioneze în cazul declanşării unui război geofizic. Întreaga politică a începutului de secol şi de mileniu trebuie să răspundă la numeroase întrebări privind dinamica crizelor şi conflictelor armate – care devin tot mai numeroase şi mai greu de controlat – şi structurile de forţe şi de acţiuni necesare pentru gestionarea acestora.

Dar un adevăr este cert: mecanismele de autoreglare, de odinioară, nu mai funcţionează în sistemul haotic al crizelor şi conflictelor armate. Chiar dacă toate crizele şi conflictele au cauze complexe, situate, de regulă, în afara unor sisteme de acţiune şi de reacţie militare şi civil-militare, aceste sisteme au un rol foarte important în gestionarea crizelor şi conflictelor armate, oricât de complexe şi de extinse ar fi sferele şi conţinutul unor astfel de crize şi de conflicte.

3.1. Cunoaşterea gestionării

Termenul de „gestionare“[56], folosit în relaţie cu crizele şi conflictele armate, este, adesea, considerat nepotrivit. Gestionarea se prezintă, în general, ca un complex de acţiuni şi operaţiuni administrative şi se referă la diferite bunuri,

[56] Dicţionarul explicativ al limbii române defineşte termenul de gestiune astfel: 1) administrare a bunurilor materiale ale unei întreprinderi sau ale unei instituţii; 2) ansamblu de operaţii privind primirea, păstrarea si eliberarea bunurilor materiale dintr-o întreprindere sau dintr-o instituţie; 3) totalitate a bunurilor materiale (dintr-o întreprindere, instituţie) încredinţate unei persoane pentru a fi păstrate. (fr. gestion, lat. gestio, gestiunonis).

materiale etc. Trecerea de la substantivul *gestiune* la cel de *gestionare* pare firească, în sensul că *gestiunea* reprezintă doar rezultatul unui proces complex şi poate fi echivalată cu cea de *responsabilitate*, pe când *gestionarea* constituie procesul însuşi. Transferul acestei noţiuni într-un spaţiu mult mai larg, cum este cel la care ne referim aici – zona crizelor, conflictelor armate şi chiar cea a războaielor de intensitate joasă, medie sau mare –, pare benefic, întrucât apropie problematica crizelor şi pe cea a conflictualităţii, ba chiar şi pe cea a războaielor de pretutindeni, de firescul activităţilor şi proceselor, într-o lume dinamică şi extrem de complicată.

Gestionarea crizelor şi cea a conflictelor armate nu reprezintă unul şi acelaşi lucru. Gestionarea crizelor se referă, în principal, la investigarea, analizarea, studierea, cunoaşterea şi înţelegerea mecanismului unor crize[57], a sistemelor şi proceselor de declanşare şi de evoluţie, precum şi la modalităţile concrete de pregătire a unor instituţii, comunităţi, organizaţii, întreprinderi, entităţi pentru a face faţă atât acţiunii cauzelor, cât şi urmărilor acestora, adică efectelor.

Gestionarea crizelor este un paradox, sau o contradicţie în termeni, întrucât nu poţi gestiona (inventaria, depozita,

[57] Criza este definită ca o serie crescândă de disfuncţii acute (de sistem sau de proces), dificil de sesizat, analizat, studiat, înţeles şi controlat, cu consecinţe importante, pe termen scurt, pe termen mediu şi, de cele mai multe ori , pe termen lung. Crizele sunt disfuncţii care duc fie la schimbări radicale şi la transformării substanţiale, fie la distrugerea sistemului sau procesului. Cauzele crizelor sunt complexe şi nu pot fi reduse la simple accidente. Există, desigur, şi cauze accidentale, momente favorabile, momente de declanşare a unor reacţii în lanţ, dar crizele rezultă din acumulări îndelungate de disfuncţii sau de evenimente generatoare de disfuncţii. Sistemele şi procesele capătă comportamente dificile, uneori aberante şi nu mai pot fi controlate. Ieşirea din această stare se face prin măsuri radicale sau, pur şi simplu, prin distrugerea sistemului sau procesului.

conserva, planifica şi „consuma“, reînnoi, reîmprospăta etc. ...) tulburările şi disfuncţiile de sistem şi de proces. Dar nici nu poţi lăsa în voia sorţii asemenea procese, chiar dacă ele, în principiu, sunt nelineare şi, deci, greu de înţeles şi de controlat. În primul rând, pentru că, aşa cum se ştie, interacţiunea dintre cauzele care le produc este aleatoare şi conflictuală, greu, ba chiar imposibil, de prevăzut şi de „inventariat“. În al doilea rând, nu toate crizele sunt distrugătoare.

Unele dintre ele distrug doar pentru a corecta şi numai atât cât este necesar, altele distrug pentru a recrea, pentru a asana locul şi a asigura condiţii pentru a schimba, pentru a transforma, pentru a reîmprospăta. Faptul că oamenii mor şi sistemele dispar este în ordinea lucrurilor. Mereu se nasc alţi oameni şi se constituie alte sisteme.

Totul are o durată. Nimic nu este veşnic. Oraşele păstrează foarte puţine clădiri din epoci apuse. Oraşele sunt în mişcare[58], trăiesc şi mor, ca şi oamenii care le-au durat. Majoritatea edificiilor vremurilor de atunci au apus odată cu acele vremuri. În fiecare zi, oraşele lumii se primenesc cu construcţii noi, care de care mai sofisticate şi mai funcţionale. Iar cele vechi dispar, una câte una, oricât de importante şi de impozante ar fi fost cândva…

Gestionarea conflictelor presupune modelarea unui comportament într-un spaţiu conflictual, adică investigarea, monitorizarea, supravegherea permanentă şi stăpânirea conflictualităţii, intervenţia pentru a controla sistemul şi procesul, precum şi adaptarea la noile cerinţe.

Lucrul acesta îl doreşte toată lumea, însă, până la ora actuală, el nu a putut fi realizat decât parţial şi cu costuri imense. Se pare că, deşi doreşte cu prisosinţă o capacitate reală şi eficientă de a-şi gestiona şi controla conflictualitatea, lumea

[58] Arnold Toynbee, ORAŞELE ÎN MIŞCARE, Bucureşti, 1979.

nu este dispusă s-o şi accepte cu uşurinţă şi fără probleme, din cel puţin trei motive:

- o astfel de capacitate presupune o anume ierarhie, adică posibilitatea creării de privilegiaţi ai puterii;
- controlul general al conflictualităţii este imposibil, pentru că esenţa lumii este conflictualitatea, iar esenţa nu ai cum s-o controlezi;
- lumea nu este încă pregătită pentru a genera o relaţie corespunzătoare de feed-back care să facă benefică sau, în orice caz, suportabilă conflictualitatea.

Aceste motive sunt întemeiate. De aici nu rezultă că trebuie să se renunţe la controlul crizelor şi conflictelor armate. Rezultă doar că un astfel de control este dinamic, dificil şi trebuie realizat cu o anumită măsură. De aceea, în loc de *control* se preferă termenul *gestionare*. Acest termen nu este foarte precis. El lasă o anumită libertate de interpretare şi de acţiune, are o anumită transparenţă la semnificaţie, acceptă, ca să spunem aşa, pe lângă termenii de observare, supraveghere, monitorizare, cunoaştere etc., şi alţi termeni, cum ar fi cel de responsabilitate sau de drept la intervenţie, ca să nu mai vorbim de cei pe care îi sugerează posibila rezolvare a unora dintre multiplele ecuaţii nelineare care modelează acest proces.

Fără îndoială, crizele pot fi cunoscute. Cele mai multe dintre instituţiile specializate în analiza crizelor şi conflictelor, în managementul ştiinţific al crizelor şi conflictelor le pot descrie cu precizie şi chiar cu lux de amănunte. Aproape toate crizele care s-au produs de-a lungul deceniilor au fost studiate, analizate, pentru a se desprinde maximum de concluzii, astfel încât, pe cât posibil, crizele viitoare să fie prevenite. Sau, dacă o astfel de prevenţie nu este posibilă, întrucât crizele îşi au legile lor, ce nu pot fi controlate în întregime de oameni, măcar oamenii să fie preveniţi şi protejaţi de efectele posibile.

Crizele se aseamănă cu fenomenele meteorologice, cosmice şi geofizice, se desfăşoară nelinear şi haotic, precum uraganele, perioadele de secetă sau de ploi abundente, erupţiile vulcanice, avalanşele, cutremurele de pământ, iar omul nu poate face mare lucru în influenţarea acestora. Poate lua însă numeroase măsuri pentru a le cunoaşte cauzele şi a le ameliora efectele.

Chiar dacă cele mai multe dintre crize, precum şi majoritatea conflictelor armate sunt produse ale ciocnirilor de interese, ale unor competiţii pentru poziţii, putere, resurse, pieţe şi influenţă, mecanismele acestora se prezintă a fi foarte complexe şi nu se lasă investigate în totalitatea lor şi, mai ales, în dinamica lor. De aceea, o criză nu poate fi studiată şi înţeleasă doar prin metode analitice, nici doar prin studii de caz sau doar prin lecţii învăţate. Descompunerea unei crize în etape, componente, procese, acţiuni, cauze şi efecte, chiar dacă facilitează studiul, nu duce totdeauna la concluzii viabile. Ba, mai mult, analiza pe componente ar putea conduce la concluzii total greşite. Criza se comportă ca un întreg, are fluenţă şi consistenţă, dar, în acelaşi timp, se caracterizează prin evoluţii haotice, cu schimbări bruşte, imprevizibile şi periculoase.

Există cel puţin trei modalităţi de studiere a crizelor şi conflictelor armate:

- prin investigaţie directă;
- prin analiza crizelor trecute;
- prin analiză comparativă.

Toate aceste trei modalităţi, la care se pot adăuga şi altele, fac apel la cel puţin trei sisteme de referinţă:

- interiorul proceselor şi fenomenelor care se află în situaţie de criză;
- interiorul proceselor şi fenomenelor care se află în criză, dar centrate pe anumite componente ale acestora;
- exteriorul fenomenelor şi proceselor aflate în criză.

Fiecare dintre aceste sisteme de referinţă îşi are importanţa lui şi locul lui în dinamica situaţiei. Fiecare dă un anumit pachet de informaţii, dintr-o anumită perspectivă, şi, toate la un loc, formează o imagine de ansamblu asupra respectivei crize. În funcţie de aceste informaţii, evaluări şi concluzii, se proiectează şi se realizează comportamentul structurilor, sistemelor şi acţiunilor militare şi civil-militare care participă la gestionarea respectivelor crize.

Informaţiile, evaluările şi concluziile trebuie să acopere, pe cât posibil, întregul proces sau fenomen aflat în criză.

3.1.1. Supravegherea şi monitorizarea crizelor şi conflictelor armate

Cunoaşterea unei crize este un rezultat al unor eforturi îndelungate şi persistente de culegere a datelor şi informaţiilor despre anumite activităţi, îndeosebi despre cele considerate sau suspectate a fi generatoare de tensiuni şi conflicte, de analiză a acestor date, precum şi al unui proces de evaluare şi modelare a a comportamentului entităţilor şi structurilor care desfăşoară acţiuni în spaţiul ce poate fi generator de criză sau care poate fi afectat de criză.

Cunoaşterea este, deci, un rezultat al supravegherii şi monitorizării fenomenelor, proceselor, acţiunilor, entităţilor şi structurilor ce pot fi implicate în generarea crizelor şi conflictelor, pe de o parte, şi, pe de altă parte, al supravegherii şi monitorizării propriu-zise a crizelor şi conflictelor.

Acest lucru se face, practic, permanent şi în toată lumea. Aproape în fiecare domeniu de activitate unde sunt posibile crize şi conflicte există structuri şi sisteme de supraveghere şi monitorizare a proceselor şi activităţilor ce pot duce la crize sau intra în crize, precum şi a crizelor propriu-zise.

În fiecare întreprindere există celule de criză. Astfel de celule există şi în cadrul guvernelor, la diferite ministere şi, în general, oriunde este nevoie să se intervină rapid pentru protecţia oamenilor, a bunurilor, a proprietăţii, valorilor şi a patrimoniului.

În Franţa, spre exemplu, responsabil cu menţinerea ordinii şi securităţii în raza teritoriului comunei este primarul. În caz de criză, el devine "Director al operaţiunilor de salvare". El alcătuieşte, în acest sens, un plan – Planul comunal de salvare – prin care se asigură protecţia şi sprijinul populaţiei în caz de criză, îndeosebi în situaţia unor inundaţii, dar nu numai.

În acelaşi sens, prefectul departamentului are ca misiune să vegheze la menţinerea ordinii şi securităţii persoanelor şi bunurilor în cadrul departamentului respectiv. Îndeosebi, el este însărcinat să prevină şi să gestioneze riscurile şi crizele. Pentru o astfel de misiune, el este asistat de Serviciul Interministerial de Apărare şi Protecţie Civilă (SIAPC)[59] El alcătuieşte Planul Departamental de Organizare a Sprijinului (Ajutoarelor), aşa-numitul plan ORSEC (Organisation des Secours).

Acest plan cuprinde riscurile cunoscute la nivel departamental şi organizează gestionarea crizelor şi ajutoarelor în caz de criză. Organizarea acestui ajutor se compune din:

- dispoziţii generale şi modulare de gestionare a crizelor, aplicabile în orice situaţie;
- dispoziţii specifice care se referă la anumite riscuri identificate în prealabil (plan de ajutor în caz de inundaţii etc., planuri speciale de intervenţie, planul roşu etc.).

Dacă inundaţia depăşeşte teritoriul unei comune, efectuarea, în continuare, a operaţiei de salvare şi de ajutor revine prefectului. Acesta poate declanşa, total, sau parţial, Planul ORSEC departamental.

[59] Decret n°2005-1157 din 13 septembrie 2005 referitor la Planul ORSEC.

Totuşi, responsabilitatea salvării populaţiei de pe raza comunelor afectate revine primarilor respectivi. În cazul unei crize de mare amploare intră în acţiune nivelurile superioare ale sistemului securităţii civile: Centrul Operaţional de Zonă, din fiecare zonă de apărare, şi Centrul Operaţional Interministerial de Criză, la nivel naţional[60].

Există numeroase lucrări care se ocupă de sistemele de gestionare a crizelor şi conflictelor, îndeosebi la nivelul întreprinderilor. Scopul principal al acestor lucrări, ca şi cel al reglementărilor în vigoare, este acela de a asigura securitatea personalului şi bunurilor în cazul unor situaţii cu totul deosebite (catastrofe naturale, inundaţii, accidente nucleare, industriale sau ecologice, crize economice, conflicte armate, războaie etc.). Desigur, majoritatea lucrărilor se referă la crizele de proces, adică la acele crize sociale, economice şi de altă natură care ţin de disfuncţii grave ce pot duce la conflicte, sau la crizele de sistem, ce generează incompatibilităţi grave între structuri şi funcţiuni.

Mediul de securitate economică, politică, socială şi militară este instabil şi, odată cu recrudescenţa crimei organizate, a fenomenului terorist şi cu declanşarea unor conflicte grave în Orientul Mijlociu, în Orientul Apropiat (atacul Israelului asupra formaţiilor Hezbollah în sudul Libanului) şi în alte zone ale lumii, conflictualitatea se agravează şi se diversifică.

Numeroasele faze ale crizei petrolului, cauzată de războiul din Irak, dar şi de situaţia din Iran, din Afganistan şi din Asia Centrală, adâncesc şi complică fenomenul de criză, astfel încât aproape nicio întreprindere şi nici o comunitate omenească – politică, economică, administrativă, profesională,

[60] Există, de asemenea, în Franţa, un Centru European de Prevenire a Riscurilor de Inundaţii.

etnică, religioasă, culturală etc. – nu mai poate fi pe deplin în siguranţă, ocolită sau ferită de crize şi conflicte de tot felul. Fenomenele de criză par să se amplifice şi să se accelereze, într-un context economic puternic, decalat şi concurenţial şi unei mediatizări permanente şi haotice.

Crizele reprezintă un mare pericol, întrucât, de multe ori, duc la dispariţia organizaţiilor sau întreprinderilor afectate. Din acest motiv, comunicarea, în cazul crizelor, este foarte importantă, întrucât aduce în atenţia tuturor oamenilor, interesaţi sau neinteresaţi, aspectele concrete, pragmatice ale crizelor.

Este un prim aspect al procesului de cunoaştere a crizei. Oamenii trebuie să fie informaţi atât cu situaţia concretă a sistemului sau sistemelor intrate în criză, cât şi cu rezultatele analizelor, investigaţiilor şi evoluţiilor mecanismelor şi proceselor de gestionare a crizelor. Media şi mai ales Internetul au un rol deosebit pentru consumator şi pentru cetăţean[61].

Supravegherea şi monitorizarea crizelor şi conflictelor armate este un atribut al tuturor statelor, organizaţiilor şi organismelor internaţionale şi altor structuri create în fiecare domeniu de activitate, în mod special, pentru supravegherea, monitorizarea şi analizarea crizelor şi conflictelor.

Din cadrul entităţilor şi structurilor care se ocupă cu supravegherea, monitorizarea, analizarea, prognozarea şi expertizarea deciziilor politice şi cu acţiunile necesare în cazul crizelor şi conflictelor fac parte şi următoarele:

- structuri de informaţii;
- celule de criză;
- diferite structuri generale şi departamentale de supraveghere, monitorizare, analiză şi evaluare a situaţiilor de criză;

[61] Thierry Libaert, LA COMMUNICATION DE CRISE, Dunod, 2005.

- structuri de acţiune nemijlocită şi de reacţie imediată;
- structuri de prevenţie;
- structuri de remediere a urmărilor şi de asigurare a intrării în normalitate.

Toate aceste structuri sunt constituite, într-o formă sau alta, în toate sistemele şi procesele unei societăţi. Peste tot există astfel de structuri specializate în crize şi conflicte sau care, pe lângă atribuţiile de bază, au şi îndatoriri exprese în acest sens.

Măsurile respective fac parte nemijlocită din politicile şi strategiile de securitate şi de securizare a sistemelor şi proceselor şi ele ţin pasul cu dezvoltarea structurilor ce se cer securizate, cu dinamica specială a provocărilor, pericolelor şi ameninţărilor generatoare de crize şi conflicte.

Supravegherea şi monitorizarea se realizează de către toţi cei interesaţi de sistemele şi procesele de generare a crizelor şi conflictelor, începând cu întreprinderea şi continuând cu statul, alianţa, coaliţia, organizaţia regională şi internaţională şi cu alte structuri intrinseci sau speciale create.

Supravegherea şi monitorizarea presupun:

- observarea permanentă a modului de structurare şi evoluţie a diferitelor entităţi, a proceselor şi fenomenelor ce pot genera disfuncţionalităţi, crize şi conflicte şi înregistrarea principalelor date şi informaţii;
- analiza documentelor şi informaţiilor, atât a celor din surse publice, cât şi a celor care pot fi obţinute prin alte surse, şi desprinderea concluziilor de rigoare cu privire la starea şi dinamica sistemelor şi proceselor, compararea, corelarea şi monitorizarea acestora;
- analiza atentă a tuturor datelor şi informaţiilor culese, sesizarea principalelor caracteristici ale dinamicii

situaţiei, depistarea şi monitorizarea celor care pot duce la identificarea unor germeni de criză şi conflict;

- elaborarea, pe baza acestor date şi caracteristici, a unor evaluări şi chiar prognoze privind posibilele crize şi conflicte;
- monitorizarea posibilelor evoluţii.

Sistemele cunoscute, dar şi cele posibile, de culegere şi prelucrare a datelor şi informaţiilor, precum şi modalităţile de monitorizare pot fi foarte diferite de la o situaţie la alta, de la o ţară la alta, de la o entitate la alta. În general, datele şi informaţiile sunt numeroase, în flux continuu, cu configuraţii diferite, foarte greu de diferenţiat, de clasificat şi de valorificat. Numai sistemele şi structurile specializate şi cu deosebită experienţă în domeniu, pe baza unor indicatori de stare şi de dinamică foarte bine calibraţi, experimentaţi şi testaţi, pot găsi consonanţe între anumite date şi informaţii şi evoluţia sistemelor, proceselor şi fenomenelor spre anormalitate, adică spre crize, conflicte şi războaie.

3.1.2. Decizia în procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor armate

Decizia, în procesul de soluţionare a unei crize, este condiţionată complex, atât de cantitatea şi calitatea informaţiilor acumulate, de caracteristicile situaţiei, cât şi de scopurile şi obiectivele fixate şi urmărite. Decizia, în cazul crizelor şi conflictelor de tot felul, inclusiv al celor armate, se ia în situaţii incerte şi presupune o mare responsabilitate.

Sesizarea situaţiilor care pot evolua spre crize şi conflicte constituie punctul cel mai important, dar şi cel mai dificil al unei decizii. În general, această sesizare este difuză, aleatoare şi se bazează pe foarte puţine date şi informaţii care confirmă evoluţia sistemelor şi proceselor spre crize. De regulă, dinamica

culegerii şi analizei datelor şi informaţiilor pe baza unor indicatori calibraţi este mai lentă decât evoluţia proceselor ce duc la crize şi conflicte şi, de aceea, de foarte multe ori, factorii de decizie sunt puşi în faţa faptului împlinit.

Factorii de decizie, în cazul crizelor şi conflictelor, sunt, în primul rând, cei fixaţi prin structurile şi competenţele de decizie-control, în a căror responsabilitate stă crearea şi menţinerea unor condiţii optime pentru ca sistemele şi procesele să funcţioneze în parametri normali. Din acest motiv, toate structurile de conducere, de la nivelul echipei la cel al alianţei sau coaliţiei, îşi fixează mecanisme care să permită intervenţia oportună în procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor.

Toată lumea ştie că există şi vor exista mereu crize şi conflicte ce nu pot fi nici cunoscute integral, nici gestionate, nici prevenite. Sunt crize ale căror cauze ţin de dimensiunea aleatoare a evoluţiei sistemelor şi proceselor, modelată, în general, de teoria haosului. Iar această teorie, aşa cum s-a arătat şi în studiile anterioare, confirmă doar incertitudinea evoluţiei sistemelor departe de echilibru, imposibilitatea prevederii cu exactitate a dinamicii mişcării lor.

De aici nu rezultă că nu mai este nimic de făcut, că totdeauna crizele şi conflictele ne vor surprinde, iar deciziile vor fi tardive, post-factum sau doar asupra… consecinţelor. Rezultă doar că deciziile se iau în situaţii de incertitudine, iar pentru a fi cât mai apropiate de o soluţie optimă trebuie să parcurgă o mare cantitate de date şi informaţii contradictorii, incerte şi, paradoxal, fie insuficiente, fie intoxicate.

Lanţul decizional este, adeseori, fie fracturat, fie neancorat suficient în realităţile mult prea flexibile şi, deci, greu de constituit şi reconstituit în suporturi solide pentru hotărâri de mare importanţă.

Există următoarele categorii de factori de decizie în cazul crizelor şi conflictelor:

- factori de decizie politică;
- factori de decizie economică;
- factorii de decizie socială;
- factori de decizie militară;
- factori de decizie conjuncturală.

Factorii de decizie politică aparţin statelor sau organizaţiilor internaţionale (pentru statele care fac parte din acestea) şi, în general, corespund structurilor politice caracteristice: parlamente şi guverne. Acestea îşi creează, la rândul lor, structuri de informare, supraveghere, monitorizare, analiză şi expertiză. Nicio decizie politică, la orice nivel ar fi luată, dacă nu este expertizată în mod corespunzător, mai ales când este vorba de situaţii de criză, devine arbitrară sau hazardată, iar consecinţele pot fi dintre cele mai neaşteptate.

Aşadar, dintre condiţiile unei decizii politice apropiate de cerinţele efective ale gestionării unei crize sau conflict, trebuie să facă parte şi următoarele:

- informaţii suficiente;
- competenţă decizională;
- deschidere politică şi strategică spre toate orizonturile;
- flexibilitate;
- expertiză strategică şi tactică temeinică şi oportună.

Factorii de decizie strategică sunt, în general, cei care creează condiţiile necesare pentru punerea în aplicare a deciziei politice. Ei asigură nu doare condiţiile şi un mediu optim pentru îndeplinirea planului strategic, potrivit deciziei politice, ci şi expertizarea deciziei politice, întrucât, în principiu, dispun de instrumentele necesare (structuri de cercetare ştiinţifică, de analiză şi evaluare strategică).

Factorii de decizie economică sunt de două categorii:

- factori de putere, factori guvernamentali (decizia politică economică);
- factori privaţi (de întreprinderi, corporaţii etc.).

Decizia economică în situaţia unor crize are o foarte pronunţată dimensiune politică, dar cu sisteme tenace de ancorare economică şi socială.

Decizia militară este strict dependentă de decizia politică, şi sensul ei este acela de a pune în aplicare, prin mijloace militare, o decizie politică. Decizia politică stabileşte scopul general al procesului sau acţiunilor de gestionare a crizelor şi conflictelor, resursele, angajarea, precum şi coordonatele acestei angajări.

Decizia militară fixează modul de angajare, eşalonarea ei, fixarea obiectivului strategic şi a obiectivelor tactice, forţele, mijloacele şi acţiunile, precum şi etapele, manevrele şi operaţiile necesare, indiferent că este vorba de o situaţie de război sau de una în care se folosesc şi alte mijloace în afară de cele militare.

Decizia ierarhică, indiferent ce s-ar spune, rămâne necesară şi obligatorie, întrucât este vorba de asumarea responsabilităţii şi de partajarea acţiunilor. Intervine însă în sistemul ierarhic cerinţa de reţea, de simultaneitate, şi, respectiv, efectul de reţea. Acestea influenţează direct şi în mod substanţial configuraţia şi funcţionalitatea factorilor decizionali, ei înşişi fiind legaţi în reţea.

Contrastul dintre decizia ierarhică şi cea în sistem de reţea creează foarte multe probleme, dar, în acelaşi timp, deschide şi o portiţă spre elaborarea unor decizii în timp real, ceea ce, în cazul gestionării crizelor şi conflictelor, ar duce la o schimbare substanţială şi la optimizarea semnificativă a acestui proces.

Probabil, că nu se va renunţa niciodată la decizia de tip ierarhic, întrucât, dacă dispare ierarhia, dispare şi lumea (cel

puţin în forma şi formula ei actuală), dar ierarhia se va folosi mai mult, mai inteligent şi, probabil, ceva mai benefic de posibilităţile excepţionale pe care le oferă reţeaua. Oricum, ca întotdeauna în marile revoluţii din istoria omenirii, progresul îi va ajuta totdeauna pe cei puternici, aşa cum şi norocul îi ajută doar pe cei curajoşi.

3.2. Tipologia gestionării

Gestionarea crizelor şi conflictelor este, în general, un proces complicat, adaptat la fiecare situaţie în parte, astfel încât putem afirma că există atâtea tipuri de gestionare câte tipuri de crize se produc.

Există crize şi conflicte politice, economice, sociale, informaţionale, etnice, religioase şi, evident, militare. Cele militare nu au şi nu au avut niciodată o existenţă în sine şi de sine stătătoare, ci totdeauna au exprimat o trecere la limită a unor crize politice.

Aşadar, nu există crize militare *stricto sensu,* ci crize politico-militare, indiferent că ele au şi conotaţii sau suporturi economice, sociale, etnice, religioase sau de altă natură.

Tipurile de gestionare corespund tipurilor de crize. Această tipologie ar putea fi prezentată, pe scurt, astfel:

TIPUL DE CRIZĂ	TIPUL DE GESTIONARE
Crize politice	Gestionare politică
Crize economice	Gestionare politico-economică
Crize energetice	Gestionare politico-economică, chiar politico-militară
Crize financiare	Gestionare politico-financiară
Crize în transporturi	Gestionare politico-economică, chiar politico-militară

Crize în telecomunicaţii	Gestionare politico-economică, chiar politico-militară
Crize sociale	Gestionare politică, gestionare prin strategii de ordine publică
Crize de sistem* şi de proces	Gestionare de sistem şi de proces (gestionare internă)
Crize (conflicte) etnice[62]	Gestionare complexă, flexibilă şi realistă (antiescaladare)
Crize (conflicte) religioase	Gestionare confesională, bazată pe sisteme de valori
Crize (conflicte) frontaliere	Gestionare politică, eventual prin participare internaţională
Crize politico-militare	Gestionare politico-militară
Crize naturale	Gestionare de urgenţă

Gestionarea crizelor şi conflictelor nu este totuşi simplă. Fiecare tip de criză şi, respectiv, fiecare tip de gestionare se interconectează cu alte tipuri, astfel încât gestionarea devine un proces în care structurile interacţionează.

Gestionarea interacţiunilor completează procesul de gestionare a crizelor, asigurând un sistem coerent de principii şi acţiune menite să optimizeze interacţiunile. Gestionarea interacţiunilor este strâns legată de gestionarea crizelor şi conflictelor, dar nu se confundă cu ea. Acest tip de gestionare îşi are caracteristicile sale şi, ca atare, trebuie considerată ca un sistem de acţiuni ce necesită un management special.

* Crize specifice diferitelor sisteme, care ţin de evoluţia sistemului respectiv în raport cu sine, cu parametri de eficienţă şi stabilitate, sau în raport cu alte sisteme şi procese.

[62] Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, DIFERENDE ETNICE, Fond propriu, pp. 20-40.

3.3. Derularea procesului de gestionare a crizelor şi conflictelor armate

Gestionarea, indiferent de ce natură ar fi şi în ce termeni s-ar efectua, presupune:

- sisteme coerente, fluente, flexibile şi uşor adaptabile la împrejurări de culegere a datelor şi informaţiilor;
- sisteme, specializate şi interconectabile, de analiză, evaluare şi valorificare a rezultatelor analizei datelor şi informaţiilor;
- sisteme de evaluare a intercondiţionărilor;
- sisteme coerente şi interconectabile de elaborare a deciziilor;
- sisteme de corelare a deciziilor;
- sisteme de punere în aplicare a deciziilor şi a modalităţilor de interconectare a acestora;
- sisteme de evaluare a desfăşurării crizelor;
- sisteme de corectare a erorilor şi de asamblare a reţelelor specifice;
- sisteme de acţiune la vârful crizei, eventual în cazul conflictelor armate şi războaielor;
- sisteme de acţiune militară şi civil-militară postconflict sau postcriză;
- sisteme de stingere a focarelor remanente de crize;
- sisteme de prevenire a eventualelor reizbucniri;
- sisteme de refacere şi reconstrucţie.

Toate aceste sisteme presupun, pe de o parte, o conducere unitară şi adaptabilă la cerinţele efective ale oricărei situaţii de criză şi conflict şi, pe de altă parte, o reţea fiabilă, care să permită fluxurile mari şi, adesea, aleatorii de conexiuni.

În gestionarea crizelor şi conflictelor, responsabilităţile sunt strâns legate de configuraţia şi dinamica sistemelor şi proceselor folosite ca instrumente sau ca modalităţi de control,

supraveghere, monitorizare, analiză, pentru luarea deciziilor şi pentru aplicarea efectivă a acestora. Există responsabilităţi totale sau integrale, care angajează statele, organizaţiile şi organismele internaţionale şi responsabilităţi specifice. Acestea din urmă revin structurilor destinate să pună în aplicare procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor.

Aceste responsabilităţi pot fi:

- politice;
- juridice;
- economice;
- financiare;
- sociale;
- informaţionale;
- politico-militare;
- militare.

Aceste tipuri de responsabilităţi revin sistemelor şi structurilor angajate în procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor şi sunt fixate de decidentul politic, în limitele profilului, competenţelor, abilităţilor şi atribuţiilor organizaţiilor şi structurilor angajate.

Problematica responsabilităţilor este, totdeauna, cea mai complexă, cea mai sensibilă şi cea mai importantă în oricare acţiune de gestionare a crizelor şi conflictelor.

În situaţia în care nu sunt fixate cu precizie aceste responsabilităţi sau sunt depăşite abilităţile, atributele şi competenţele forţelor, mijloacelor şi structurilor angajate, procesul de gestionare a crizelor este grav afectat, iar consecinţele se vor resimţi pe termen lung, întrucât lipsa de măsură, acţiunile şi reacţiile disproporţionate sau nepotrivite se pot constitui în surse ale escaladării conflictualităţii, şi nu în mijloace de gestionare a acesteia. Aproape toate situaţiile în care conflictualitatea s-a continuat, s-a accentuat sau s-a complicat au la origine, pe lângă complexitatea şi gravitatea cauzelor care

au generat respectiva criză, şi acţiuni şi reacţii inadecvate, lipsa de măsură şi dificultatea repartiţiei oportune, a diseminării şi exercitării întocmai a responsabilităţilor fixate, în cazul în care ele au fost fixate în mod corect, legitim şi în deplină legalitate.

Crizele nu sunt, pur şi simplu, desfăşurări în văzul lumii, schimbări sau evoluţii pe care le poate sesiza oricine şi oricând, ci procese complexe, haotice, cu efecte extrem de complicate.

Gestionarea crizelor şi conflictelor de orice fel, în funcţie de modalităţile de abordare a fenomenului respectiv şi de intervenţie (angajare) pentru soluţionarea acestuia, poate fi:

- directă;
- indirectă;
- imediată (urgentă);
- rapidă;
- pe termen scurt;
- pe termen mediu;
- pe termen lung.

De asemenea, din punct de vedere al nivelului de intervenţie, procesul de gestionare poate avea următoarele configuraţii:

- intervenţie locală;
- intervenţie naţională;
- intervenţie (sprijinire, participare) regională;
- intervenţie (sprijinire, participare) internaţională.

Din perspectiva modalităţilor predominante de soluţionare, gestionarea poate face apel la o mare diversitate de forme de acţiune, dintre care cele mai importante ar putea fi:

- prin forţă;
- prin descurajare;
- prin impunere;
- prin modalităţi amiabile;
- prin cooperare;
- prin parteneriat.

Din punct de vedere al situaţiei, structurilor şi posibilităţilor forţelor şi mijloacelor angajate, procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor poate face apel la:

- forţe şi mijloace destinate de ONU;
- forţe şi mijloace destinate de OSCE;
- forţe şi mijloace destinate de organizaţii regionale de securitate şi cooperare (economică, politică, militară etc.);
- forţe şi mijloace NATO;
- forţe şi mijloace ale Uniunii Europene;
- forţe şi mijloace de coaliţie;
- forţe şi mijloace ale unui singur stat.

Forţele şi mijloacele destinate să participe la gestionarea crizelor şi conflictelor au structuri, competenţe şi abilităţi diferite, dar, în principiu, ele pot fi:

- politice;
- diplomatice;
- economice;
- financiare;
- informaţionale;
- militare;
- combinate.

Nicio criză nu poate fi soluţionată printr-un singur tip de acţiuni sau prin intervenţia unui singur tip de forţe. Crizele – indiferent de natura şi structura lor – au, în societatea modernă, un caracter complex, sunt crize de sistem şi de proces şi, ca atare, necesită soluţii de sistem şi de proces.

3.4. Cunoaşterea structurilor care acţionează

Structurile folosite în gestionarea crizelor şi conflictelor armate sunt extrem de diversificate. Ele se bazează, totuşi, pe un sistem de forţe şi mijloace existente la nivel naţional, respectiv, forţe armate, structuri de poliţie, jandarmerie şi alte

genuri de structuri teritoriale, de intervenţii în situaţii de urgenţă, de Cruce Roşie etc. Lor li se adaugă numeroase structuri de decizie la nivel naţional şi internaţional.

Toate acestea au creat un fel de reţea complicată, dificil de urmărit, care, deşi funcţionează destul de bine, cu greu poate face faţă situaţiei actuale, când crizele de tot felul se înmulţesc şi se complică, căpătând ele însele structuri, fizionomii şi configuraţii de reţea.

Există, de asemenea, structuri care se alcătuiesc în funcţie de natura crizei sau conflictului armat, sub egida NATO sau UE, ce intervin, de regulă, sub mandat ONU, pentru oprirea crizei sau conflictului, protecţia populaţiei şi infrastructurilor, menţinerea sau impunerea păcii, crearea condiţiilor pentru oprirea ostilităţilor şi normalizarea situaţiei.

Reglementările internaţionale în acest sens sunt numeroase, chiar înstufate – pentru fiecare criză există una sau mai multe rezoluţii ale Consiliului de Securitate al ONU –, precum şi acorduri, convenţii, „foi de parcurs" etc., dar aplicarea lor pune încă numeroase probleme. Mai mult, se consideră că unele dintre organismele ONU sau dintre mecanismele de gestionare onusiană a crizelor şi conflictelor armate sunt greoaie, neadaptate la condiţiile concrete, mai ales în cazul acţiunii şi reacţiei împotriva reţelelor şi grupărilor teroriste, ceea ce creează multe probleme în planul eficienţei şi operativităţii.

Structurile militare care pot fi folosite în gestionarea crizelor şi conflictelor armate sunt cele existente în fiecare ţară, adică forţele armate şi structurile de acţiune şi de reacţie în caz de urgenţe. Ele pot fi transformate şi structurate potrivit cerinţelor efective ale situaţiei, dar continuă să fie organizate şi pregătite pe principiul reacţiei şi acţiunii la pericolul cel mai mare, care nu poate fi altul decât războiul. Numai că însuşi războiul a devenit la fel de complex şi de sofisticat ca orice

fenomen ce se petrece, astăzi, în societatea modernă. De aceea, va fi din ce în ce mai greu de decelat războiul propriu-zis de crizele şi conflictele epocii moderne. Războiul poate fi punctul culminant al unei crize, aşa cum şi criza poate fi, la rândul ei, o succesiune de conflicte de tot felul, inclusiv armate, şi chiar de războaie. De aceea, structurile militare şi civil-militare trebuie să facă faţă acestui dinamism, fără să-şi piardă esenţa şi vocaţia. Structurile militare şi civil-militare se adaptează la aceste noi împrejurări, dar vor continua să-şi păstreze, în linii mari, aceeaşi configuraţie, care constă în:

- structuri de culegere şi prelucrare a informaţiilor;
- structuri intelligence;
- structuri de avertizare timpurie;
- structuri de decizie politico-militară;
- structuri de expertizare a deciziei politico-militare;
- structuri de comandă-control;
- structuri de stat major;
- structuri de acţiune şi de reacţie;
- structuri de generare şi regenerare a forţelor şi mijloacelor;
- structuri logistice;
- alte structuri.

Toate aceste structuri se împart în trei mari categorii interconectate şi integrate prin intermediul reţelei:

- structuri de informaţii, intelligence, supraveghere şi recunoaştere (I2SR) deservite de grila (reţeaua) senzorilor şi structurilor informaţionale;
- structuri de comandă, control, comunicaţii, computere (C4), deservite de reţeaua centrală de conducere, cu funcţii complexe, de interconectare a tuturor sistemelor şi proceselor;
- structuri de acţiune şi de reacţie, deservite de grila (reţeaua) executanţilor.

Reţeaua schimbă aproape complet filosofia şi fizionomia structurilor şi acţiunilor în procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor, în sensul că le pune în relaţie şi în corelaţie directă sau mediată, în timp real, şi le oferă toate datele şi informaţiile necesare pentru a-şi modula şi modela politicile, strategiile, funcţiile şi acţiunile.

Reţeaua nu rezolvă nimic, ci doar creează suporturi pentru soluţionarea rapidă a tuturor problemelor, dar şi pentru introducerea a numeroşi factori perturbatori.

3.4.1. Structuri de culegere şi prelucrare a informaţiilor

Structurile de culegere şi prelucrare a informaţiilor au un rol foarte important în procesul de gestionare a crizelor şi conflictelor. Ele sunt distribuite în întregul areal al structurilor şi acţiunilor politice, economice, sociale şi militare, iar funcţia lor principală este aceea de a culege date şi informaţii, de a le analiza, corela, interpreta şi de a le aduce la cunoştinţă, sub o formă sau alta, în funcţie de algoritmii stabiliţi şi de necesităţi, factorilor de decizie şi celor de execuţie.

Structurile de informaţii sunt numeroase şi diversificate. Ele nu se reduc la serviciile secrete şi la cele care culeg date şi informaţii din surse publice sau din alte surse. Practic, fiecare sistem îşi are o componentă care culege şi analizează date şi informaţii pe cel puţin două paliere:

- din sistem, referitoare la parametrii de funcţionare, la raporturile dintre diferite elemente ale sistemului, la vulnerabilităţi, la variaţiile care se produc, la starea şi dinamica sistemului;
- din afara sistemului, referitoare la raporturile sistemului cu alte sisteme, la schimbul de substanţă, de energie şi de informaţie cu mediul, la presiunile exterioare, provocări, sfidări, pericole şi ameninţări etc.

Aceste structuri, indiferent pe ce palier ar funcţiona, trebuie să culeagă şi să ofere date (şi informaţii), în sistem şi pentru sistem, atât pentru buna funcţionare a sistemului, cât şi pentru optimizarea raporturilor sale cu exteriorul.

Unele dintre aceste structuri fac parte integrantă din sistem, altele sunt ataşate sistemului sau funcţionează şi în favoarea acestuia.

Sunt, desigur, şi structuri de informaţii care deservesc sisteme potrivnice, dar acest lucru nu schimbă esenţa structurilor informaţionale.

Culegerea de informaţii prin agenţi (spionajul) se pare că este una dintre cele mai vechi meserii din lume. Ea a fost utilizată de om imediat ce s-a organizat cât de cât. Suveranii foloseau spionajul pentru a se proteja de adversarii lor. Acest domeniu este atât de important, încât, de foarte multe ori, a determinat schimbări radicale de legislaţie şi de mentalitate în favoarea sa. Nimeni nu poate exista şi acţiona fără informaţii. Culmea acestei aserţiuni a fost atinsă în cel de-Al Doilea Război Mondial.

După criza anilor 1950-1960, spionajul s-a dezvoltat şi sofisticat de o manieră nemaicunoscută până atunci. Simpla culegere de informaţii a cedat locul unor forme de confruntare extrem de violente şi de periculoase: război psihologic, conspiraţii, asasinate[63].

În sprijinul acestui adevărat război informaţional – singurul război permanent de pe planetă – au fost aduse avantajele *high-tech* şi *IT*: sateliţi, laseri, reţele de calculatoare, produse ale nanotehnologiei etc. Fiecare stat, fiecare structură de forţe beneficiază de servicii de informaţii din ce în ce mai puternice şi mai bine organizate.

[63] http://jamesbond007.net/hmtl/services-secrets.html , *Les Services Secretes*.

Putem spune că, la ora actuală, lumea este împânzită de reţele de informaţii, peste care se suprapun numeroase şi complicate reţele de spionaj, dotate cu cele mai sofisticate mijloace care există la această oră şi deservite de unii dintre cei mai inteligenţi oameni de pe planetă.

Printre cele mai cunoscute structuri de informaţii se află şi următoarele:

Agenţia Centrală de Informaţii (Central Intelligence Agency – CIA)

A fost creată în 1947, după un proiect din 1944. Este un celebru serviciu de informaţii al Statelor Unite. Este una dintre cele mai puternice agenţii de informaţii din lume. Dispune de peste 200.000 de angajaţi şi de o reţea care cuprinde, după unele date, peste 1.500.000 de persoane. Are următoarea structură:

- Biroul Operaţii – se ocupă de misiunile de contraspionaj din afara Statelor Unite;
- Biroul de Informaţii – se ocupă cu analiza şi sinteza datelor şi informaţiilor;
- Biroul Administrativ – se ocupă cu gestionarea personalului şi cu securitatea sa;
- Biroul Ştiinţific şi Tehnologic, care are mai multe diviziuni:
  - Signals Intelligence – SIGINT colaborează cu NSA pentru recunoaştere aeriană şi spionaj prin sateliţi;
  - Un serviciu specializat care analizează informaţiile culese prin satelit;
  - Foreign Broadcast Information Service (FBIS) ascultă radio şi TV din lumea întreagă.

Serviciul de Informaţii Militare, Secţiunea 5 (Military Intelligence – MI5)

Este un serviciu de informaţii al Marii Britanii. Nu este controlat de armată, ci de Comisia de Securitate şi Informaţii. A fost creat în 1916. Se ocupă de contraspionaj şi de activităţi teroriste în interiorul Marii Britanii. Mai există un serviciu, cel de-al treilea, Serviciul Guvernamental de Ascultare şi de Transmisiuni (GCHO), care se ocupă de cifru şi de înregistrarea convorbirilor, inclusiv de pe Internet.

Serviciul de Informaţii Militare, Secţiunea 6 (Military Intelligence – MI6)

Acest serviciu britanic a fost creat în 1919. Oficial se numeşte Secret Intelligence Service (SIS). Este un serviciu de informaţii externe. Culege informaţii din surse sau prin surse acoperite. În 1994, un decret a redefinit prerogativele serviciilor secrete, inclusiv pe cele ale lui MI6.

Protejează interesele economice ale Marii Britanii, detectează şi previne activităţile criminale de anvergură. Are sediul la Londra. Are în jur de 2000 de oameni. În timpul războiului, a existat şi MI6, specializat în acţiuni în spatele frontului inamic, inclusiv pentru ajutarea prizonierilor britanici să evadeze.

Agenţia Naţională de Securitate (National Security Agency – NSA)

A fost creată în 1952. Are trei funcţii foarte bine definite:

- protecţia informaţiilor secrete;
- ascultarea comunicaţiilor din lumea întreagă (prin SIGINT);
- cifrare şi decriptare.

Biroul Federal de Investigaţii (Federal Bureau of Investigation – FBI)

A fost creat, în SUA, în 1909. Iniţial, a făcut parte din Justiţie. În 1934, a devenit independent. Se ocupă de contraspionaj pe teritoriul american, având ca principală misiune descoperirea şi neutralizarea spionilor, sabotorilor şi a oricărei persoane care desfăşoară activităţi clandestine pe teritoriul Statelor Unite, inclusiv pe cei din interiorul CIA.

KGB

Ceka, creată imediat după venirea bolşevicilor la putere, a fost înlocuită, în 1923, prin GRU, din care a luat naştere NKVD, apoi, în 1954, KGB (Comitetul de Securitate a Statului). În 1991, biroul însărcinat cu informaţii externe a primit numele de SVR. Cel care se ocupă de securitatea internă, în Federaţia Rusă se numeşte FSB.

KGB a fost împărţit în mai multe compartimente, cel mai important fiind FCD. Acest compartiment era responsabil de spionajul în străinătate şi dispunea de mai multe subdiviziuni: Biroul tehnic, prescurtat T, se ocupa de informaţia tehnică şi ştiinţifică, biroul K, de infiltrarea reţelelor de spioni şi de securitatea ambasadelor sovietice, iar biroul S se ocupa de ilegalii sovietici din toată lumea.

Institutul de Informaţii şi de Operaţii Externe – MOSSAD

A fost creat în 1951 de către Israel. Dispune de aproximativ 30-35 „generali", denumiţi Katsas, care supervizează operaţiile din străinătate, şi de 35.000 de agenţi.

Poate folosi şi voluntari, denumiţi Sayanim. MOSSAD acţionează, cu predilecţie, împotriva ţărilor arabe şi a organizaţiilor palestiniene.

Serviciul Român de Informaţii (SRI)

Este specializat în informaţii interne şi are rolul de a culege informaţiile necesare pentru protecţia economiei, a societăţii, a cetăţenilor, patrimoniului şi valorilor româneşti. De asemenea, SRI reprezintă Autoritatea Naţională de Combatere a Terorismului, a elaborat şi pune în aplicare Strategia naţională împotriva terorismului.

Serviciul de Informaţii Externe (SIE)

Are aceleaşi competenţe ca oricare alt serviciu de informaţii externe. El se constituie într-o sursă de culegere şi prelucrare a informaţiilor ce vin din surse externe, deosebit de importante pentru diplomaţia românească, pentru relaţiilor ţării cu diferiţi parteneri, pentru un comportament internaţional adecvat.

Există, deasemenea, servicii de informaţii şi de prelucrare a informaţiilor (intelligence) în aproape toate domeniile de activitate, îndeosebi în cele care au atribuţii şi competenţe în domeniul securităţii naţionale.

În general, serviciile de informaţii sunt, prin natura atribuţiilor, secrete şi acţionează acoperit. Ele sunt controlate de conducerea politică a fiecărui stat şi îndeplinesc planul de căutare stabilit de către aceasta.

De aceea, pe seama serviciilor de informaţii şi a celor de protecţie a informaţiei, totdeauna, vor fi puse o mulţime de lucruri dintre cele mai neaşteptate. Dar nici un stat şi nicio altă entitate nu va renunţa vreodată şi sub nicio formă la serviciile de informaţii.

La baza parteneriatelor, Alianţelor, coaliţiilor şi altor entităţi internaţionale se află, cum bine se ştie, interesele fiecărui stat care participă la astfel de organizaţii şi organisme.

Dar opţiunile fiecăruia sunt construite, formulate, modelate şi exprimate, în primul rând, pe baza informaţiilor primite.

Desigur, fiecare structură de informaţii acţionează în folosul celui care a creat-o. Există însă o nouă realitate şi o nouă reconfigurare a provocărilor, pericolelor şi ameninţărilor în această epocă de început al procesului de globalizare, care determină o sporire a colaborării serviciilor de informaţii, o centrare a eforturilor şi pe acele informaţii care sunt necesare tuturor pentru luarea unor decizii care să protejeze lumea şi mediul de viaţă al oamenilor, să asigure o bună gestionare, prin cooperare internaţională, a crizelor şi conflictelor armate. În acest sens, printre caracteristicile cele mai importante ale noului mediu informaţional, se situează şi următoarele:

- apariţia unor provocări, pericole şi ameninţări transfrontaliere, strâns legate de dezvoltarea structurilor şi funcţiilor internaţionale ale sistemelor şi proceselor, de fizionomia de reţea şi de noile vulnerabilităţi;
- apariţia unor noi vulnerabilităţi ale sistemelor şi proceselor, determinate de extinderea internaţională a economiei, relaţiilor dintre state şi dintre alte entităţi, precum şi de creşterea cooperării;
- internaţionalizarea crizelor şi conflictelor şi apariţia şi dezvoltarea unor conflicte aleatoare, în mozaic;
- dezvoltarea terorismului şi nevoia de informaţii cu privire la acest fenomen cu desfăşurare haotică şi extrem de violentă;
- nevoia de informaţii în timp real.

Toate aceste cerinţe, ca şi altele care se vor contura pe parcurs, necesită extinderea preocupărilor de căutare şi găsire rapidă a datelor şi informaţiilor necesare luării unor decizii prin cooperare şi de transformarea lor oportună, ingenioasă şi eficientă în Intelligence.

Structuri intelligence

Termenul «intelligence» (inteligenţă) este legat de procesul cunoaşterii, iar cunoaşterea presupune o relaţie constructivă, interactivă între subiectul cunoscător şi obiectul ce se cere cunoscut.

Cu alte cuvinte, inteligenţa este capacitatea subiectului de a sesiza realul, adică adevăratele conexiuni şi determinări care există în lumea reală şi care se cer observate, analizate şi înţelese, depăşindu-se imaginile sau conexiunile înşelătoare.

Inteligenţa este, deci, o construcţie, mai exact, o reconstrucţie a realului în spaţiul cunoaşterii, este aptitudinea de a cunoaşte şi a se adapta la noile situaţii.

Inventatorul testului QI, A. Binet, a arătat că inteligenţa este capacitatea de:

- a reacţiona cu supleţe la situaţiile care se prezintă;
- a scoate profit din situaţii fortuite;
- a discerne sensul mesajelor ambigue sau contradictorii;
- a judeca importanţa relativă a diferitelor elemente ale unei situaţii;
- a găsi similitudini între situaţii, în pofida diferenţelor care pot să le separe;
- a distinge între situaţii, în pofida similitudinilor care le apropie;
- a sintetiza noi concepte, pornind de la vechile concepte asamblate în mod diferit;
- a găsi idei noi.

Serviciile specializate în culegerea, analiza, interpretarea şi, în general, în filosofia informaţiei sunt de tip intelligence. Realizează, adică, Intelligence-ul necesar acţiunii şi managementului acesteia.

Ele stabilesc o arhitectură a procesului informaţional, o construcţie coerentă şi inteligentă în acest spaţiu, o logică a

sistemelor informaţionale, astfel încât atât cerinţa de informaţie, cât şi procesul elaborării acesteia să fie în deplină consonanţă.

O astfel de consonanţă nu este însă rigidă, previzibilă, ci se construieşte în mod dinamic şi complex, lăsând loc pentru confruntare în vederea obţinerii şi păstrării iniţiativei şi supremaţiei informaţionale, prin dialectica inteligenţelor, forţelor şi mijloacelor puse în acţiune.

3.4.2. Structuri de decizie

Datele şi informaţiile culese de serviciile speciale şi de toate celelalte structuri abilitate servesc, în primul rând, structurilor de decizie politică, economică, socială şi militară. Fără un minim de informaţii nu este posibilă luarea unei decizii. Datele şi informaţiile ajung la structurile de decizie în două modalităţi, care pot fi complementare, concentrice, divergente sau total separate:

- în mod direct, neanalizate şi nesintetizate;
- în sinteze.

Din prima categorie fac parte datele şi informaţiile care vin direct de la surse, fără intermedierea serviciilor care le analizează, le prelucrează, le sintetizează şi le transformă în informaţii utile şi necesare.

Ele sunt directe, dar, datorită volumului foarte mare de date (sute de pagini), adeseori duc la intoxicarea factorilor de decizie. De aceea, este preferabil ca, la factorii de decizie, să ajungă informaţia sintetizată.

Numai că o astfel de sinteză poartă amprenta serviciului care a prelucrat-o şi a sintetizat-o, ceea ce poate duce la manipularea deciziei sau, în orice caz, la influenţarea ei într-un sens sau altul.

Pentru a preveni asemenea situaţii – care pot duce la decizii cu implicaţii foarte grave –, factorii responsabili preferă

să aibă, în afara serviciilor de informaţii care le pun la dispoziţie sintezele respective, compartimente proprii de analiză.

Acestea pot fi structuri separate, diferite de cele de informaţii, sau comunităţi de informaţii, care să coreleze cumva datele şi informaţiile care vin de la toate serviciile angajate în acest proces.

3.5. Unele concluzii

1. Crizele şi conflictele armate violente sunt numeroase, surprinzătoare şi au urmări foarte grave. De regulă, ele se produc fie în interiorul unui stat, între diferitele grupări politice, etnice şi sociale, fie la graniţa dintre două state. În ultimii ani, au proliferat însă şi alte tipuri de crize şi de conflicte armate, greu de gestionat, de controlat şi de combătut, cum sunt cele produse de terorism. Situaţia este foarte complexă, practic, fiecare continent cunoscând numeroase şi diversificate tipuri de crize şi conflicte armate extrem de violente. Recrudescenţa violenţei face dificilă rezolvarea crizelor şi conflictelor armate şi mai ales lichidarea urmărilor acestora.

2. Crizele şi conflictele armate nu rezolvă problemele pentru care s-au declanşat, ci dimpotrivă, accentuează şi mai mult tensiunile, vulnerabilităţile sociale, economice şi psihologice, produc pierderi de vieţi omeneşti şi distrugeri materiale imense, greu de recuperat în decurs de o generaţie. De aceea, paralel cu politicile şi strategiile preventive, este necesar să se continue dezvoltarea şi punerea în operă a unor strategii postcriză şi postconflict, care să aibă în vedere atât pregătirea forţelor şi mijloacelor necesare pentru soluţionarea problemelor extrem de complexe care se creează după o criză şi îndeosebi confruntare armată, cât şi modalităţile concrete de acţiune.

3. Nu toate regiunile de pe planetă au aceeaşi predispoziţie către crize şi conflicte. Unele sunt tradiţional conflictuale, ceea ce impune un tratament atent al acestora din partea comunităţii internaţionale, un sprijin activ-preventiv, pentru a opri aceste crize şi conflicte în faza incipientă sau a le dirija spre forme nonviolente. Este necesară o nouă abordare, de pe poziţii internaţionale, a conflictualităţii generale şi regionale şi o adaptare a strategiilor de soluţionare la noile ameninţări, îndeosebi teroriste şi asimetrice.

4. Ţara noastră participă activ, în cadrul Alianţei Nord-Atlantice sau ca parte a unor coaliţii, la operaţiile de gestionare a crizelor şi conflictelor armate şi a situaţiilor postconflict. În ultimul timp, s-a acumulat o experienţă bogată, exprimată în noile doctrine operaţionale, care cuprind moduri de acţiune în caz de crize, conflicte şi postcriză sau postconflict. Este necesară aprofundarea ştiinţifică a domeniului, continuarea monitorizării şi evaluării zonelor tensionate şi conflictuale, îndeosebi a celor din proximitatea României (Balcani, Transnistria, Caucaz, Orientul Apropiat, Asia Centrală), pentru a se desprinde la timp noile tendinţe, pericolele şi ameninţările care se profilează la orizontul anilor care vor veni.

5. Strategia Marelui Orient Mijlociu, elaborată de americani, stagnează. Fiecare dintre cele patru puncte fierbinţi s-a activat la maximum în 2006 şi 2007. Acţiunile din Afganistan sunt deosebit de periculoase, fapt pentru care, la summit-ul NATO de la Riga, s-a subliniat că misiunea din Afganistan constituie o prioritate (principală) pentru NATO. Începând cu finele anului 2006, misiunea ISAF a desfăşurat şi acţiuni contrateroriste. Se aprecia că o astfel de atitudine ar putea duce fie la diminuarea acţiunilor talibanilor şi ale extremiştilor din zonă şi la stabilizarea relativă a mediului strategic din această parte a Orientului Mijlociu şi a sudului

Asiei, fie la escaladarea situaţiei. A dus la escaladarea conflictualităţii.

6. Situaţia confuză şi primejdioasă din Irak, activarea arcului şiit, problemele numeroase pe care le va genera aprobarea, în Parlamentul irakian, a legii federalizării, situaţia extrem de gravă din Orientul Apropiat, ca şi schimbarea raportului de forţe din Congresul american, în urma alegerilor din noiembrie 2006, n-au permis, cel puţin până la jumătatea anului 2007, escaladarea tensiunilor în zona iraniană a Golfului.

7. Probabil că, în Orientul Mijlociu, nu se va produce, cel puţin pe termen mediu, un conflict major, ci un reviriment major de reconciliere şi de soluţionare convenabilă şi de durată a acestor conflicte care trenează de prea mult timp. Dar, cum Orientul Mijlociu este una dintre zonele cu cel mai înalt grad de instabilitate şi cu cea mai redusă probabilitate ca evenimentele prevăzute să se şi realizeze, orice este posibil.

8. Multe dintre soluţiile concrete ale acestor probleme depind nu doar de modul în care se conjugă atitudinea preşedintelui ANP, Abbas (Abu Mazen), în faţa Hamasului, cea a conducerii Libanului faţă de Hezbollah şi cea a Israelului faţă de punerea în aplicare a foii de parcurs (de fapt, a unei noi foi de parcurs, dacă va fi elaborată, pentru că cea veche a căzut), cu evoluţia situaţiei din Irak, din Afganistan şi din Iran, ci şi de modul în care realităţile şi voinţa ţărilor din zonă se armonizează cu atitudinea Uniunii Europene, a Statelor Unite, a G 8 şi a Ligii Arabe faţă de chestiunea generală şi specifică a Orientului Mijlociu şi, în context, a Orientului Apropiat. Soluţiile pentru astfel de probleme, deşi trebuie să poarte amprenta voinţei locale, regionale, au, totuşi, o amploare şi o conotaţie globală, privesc întreaga lume.

CAPITOLUL 4
CUNOAŞTEREA GEOPOLITICĂ A RĂZBOIULUI

Situaţia geostrategică pe plan mondial şi în spaţiul european are câteva caracteristici care o menţin tensionată şi riscantă. Lumea nu este doar unitară[64], ci şi bulversată, fragmentată, divizată, adesea înspăimântată, iar eforturile care s-au făcut şi se fac pentru prevenirea şi, respectiv, dezamorsarea crizelor şi tensiunilor, generoase în intenţia şi obiectivele lor, au numeroase efecte secundare care, pe termen lung, pot deveni ele însele generatoare de tensiuni extrem de periculoase.

1. La ora actuală, lumea nu mai este bipolară, nu se mai grupează în jurul a două nuclee ale unor sisteme politice incompatibile şi contradictorii, în jurul a două filosofii ireconciliabile. Au reapărut, în lume şi, bineînţeles, în Europa, mai multe centre de putere, iar tendinţa este ca numărul lor să sporească. În acest sens, asistăm la o primă categorie de tensiuni între centre de putere recunoscute, cu tradiţii şi

[64] Dacă există, totuşi, o unitate a lumii – şi bineînţeles că o astfel de unitate există –, aceasta se realizează, în primul rând, prin sistemele ei de valori. Unii vorbesc, pe nedrept, intenţionat sau fără să aprofundeze chestiunea, de „războiul valorilor“ sau de valori care generează războaie, justificând, în felul acesta, agresivitatea lumii sau, în orice caz, „războiul civilizaţiilor“. Realitatea este că valorile nu sunt conflictuale. Ele reprezintă tot ce au acumulat mai bun oamenii şi comunităţile umane şi se constituie în fundamente ale civilizaţiilor, în adevărate cărămizi cu care se construiesc edificiile durabile ale umanităţii. Valorile sunt confirmate de timp şi se constituie în patrimonii ale fiecărei comunităţi şi ale omenirii. E drept, ele pot fi agresate, dar, în nici un caz, ele nu generează agresiune. A spune că valorile produc războaie echivalează cu a afirma că Dumnezeu produce necredinţă.

pretenţii, şi ţările, grupările de ţări sau zonele care tind să devină, la rându-le, astfel de centre (spre exemplu, India, Pakistanul, Iranul etc.).

2. Există tendinţa ca unele dintre centrele de putere cu mare importanţă asupra configuraţiei politice şi economice a lumii (Statele Unite ale Americii, Uniunea Europeană, mai exact, Europa Occidentală, dar şi Rusia şi China) să influenţeze organismele internaţionale, impunându-le o anumită filosofie, un anumit spirit. În acest spaţiu al elaborării condiţionate a deciziilor organismelor internaţionale, se desfăşoară, deasemenea, o competiţie chiar în cadrul Lumii Occidentale, dar şi între aceasta şi Rusia şi China în ceea ce priveşte influenţarea reconfigurării Orientului Mijlociu, şi pe această bază, dezamorsarea unor importante focare de criză şi conflicte armate. Din acest motiv, uneori, se eludează necesitatea unui mandat ONU pentru unele acţiuni în forţă, cum au fost cele din Irak, din anul 2003.

3. Etapa postrăzboi rece, postbipolaritate, în linii generale, s-a încheiat, sau este pe cale de a se încheia. Competiţia pentru reconfigurarea centrelor de putere este însă în plină desfăşurare. Dar, paradoxal, ea nu mai generează, cel puţin în aparenţă, ca de atâtea ori în istorie, o nouă poziţionare a forţelor, de o parte şi de alta a unor axe sau falii strategice tradiţionale, în vederea confruntării viitoare. Cu alte cuvinte, epoca postrăzboi rece nu se mai caracterizează doar prin regruparea forţelor şi mijloacelor, în jurul unor mari nuclee, pentru un viitor nou război, ci şi în jurul unor centre de putere care, în locul unei strategii de confruntare, adoptă, din ce în ce mai mult, strategii de parteneriat. Reţeaua, dezvoltarea fără precedent a armamentelor strategice nucleare şi clasice, pericolul indiscutabil al inflamării planetei şi distrugerii

civilizaţiei umane, în cazul unui război de mare amploare, înlocuiesc o veche filozofie a confruntării cu una a cooperării, parteneriatelor şi... stratagemelor.

Desigur, parteneriatele nu exclud nici competiţia, nici bătălia pentru resurse şi nici chiar războiul, mai ales războiul preventiv. Reprezintă însă, cel puţin pe termen scurt, o alternativă la holocaustul nuclear sau la oricare altă formă de confruntare de mari proporţii şi cu folosirea arsenalelor existente. Actualele centre de putere – în principiu, ţările învingătoare în Al Doilea Război Mondial: Statele Unite, Franţa, Marea Britanie, Rusia şi China –, la care se adaugă Germania şi Japonia, apoi marea entitate multiculturală, India, dar mai ales Uniunea Europeană, ca entitate de entităţi, care tinde să devină cea mai puternică şi cea mai stabilă forţă economică a planetei, cultivă parteneriatele strategice, fac front comun împotriva pericolelor şi ameninţărilor asimetrice, inclusiv împotriva terorismului, şi îşi asumă responsabilităţi, uneori foarte complicate, privind gestionarea fenomenului crizelor şi conflictelor armate şi optimizarea sau, în orice caz, modelarea, în limita posibilului, a mediului internaţional de securitate.

Aceasta, în linii generale. Se pun însă unele întrebări şi se pot formula unele îngrijorări care, cel puţin deocamdată, nu pot primi soluţii tranşante: Nu cumva se diminuează rolul organismelor internaţionale şi creşte cel al grupării centrelor de putere, ceea ce până la urmă, cu toate parteneriatele care se dezvoltă, va conduce tot la confruntare? Nu cumva sunt excluse de la elaborarea deciziilor importante ce privesc raporturile internaţionale, principiile dreptului internaţional, ţările mici şi mijlocii, care nu sunt cuprinse în puternice alianţe militare, economice, politice şi a căror contribuţie la finanţarea acestor organisme este mai modestă? Nu cumva Carta Naţiunilor începe să fie înlocuită prin voinţa naţiunilor privilegiate, a

alianţelor şi grupărilor internaţionale puternice? Nu cumva gruparea şi regruparea ţărilor puternice în parteneriate strategice şi strategii de securitate comune sau apropiate ca obiective strategice duce la accentuarea decalajelor şi, deci, la adâncirea faliei strategice dintre lumea bogată şi lumea foarte săracă, dintre lumea care prosperă şi lumea care disperă? Nu cumva poziţionarea amplă, pe mari module strategice, a ţărilor foarte puternice, cu interese globale, determină accentuarea şi chiar proliferarea sutelor de alte falii zonale generate de numeroasele probleme mai vechi (economice, teritoriale, de frontieră, etnice, religioase, de acces la resurse etc.), rămase nerezolvate, sau mai noi, care nu pot primi soluţii tranşante?

4. Există unele probleme şi în ceea ce priveşte raporturile dintre Statele Unite ale Americii – cea mai importantă forţă a NATO, superputerea mondială numărul unu – şi Europa Occidentală, reprezentată în special de Germania şi Franţa. Poziţia de odinioară a Germaniei privind revizuirea strategiei disuasive nucleare a NATO, în sensul renunţării la concepţia executării primei lovituri, a reprezentat, la vremea respectivă, unul din elemente. Opoziţia Germaniei şi Franţei faţă de atacarea Irakului – lucru normal într-o lume democratică, în care opţiunile se exprimă liber şi tranşant – a creat, totuşi, unele semne de întrebare cu privire la indestructibilitatea şi integralitatea entităţii euroatlantice. De asemenea, tendinţa realizării unor structuri militare comunitare (în cadrul UE), cum ar fi Forţa de Reacţie Rapidă Europeană, cu cele 13 grupuri tactice, complementare NATO, care să gestioneze şi să rezolve situaţiile tensionate sau conflictuale în Europa, are, uneori, şi o altă explicaţie decât cea oficială – respectiv, necesitatea realizării unei identităţi europene de apărare. Este vorba de creşterea rolului şi importanţei puterilor europene în rezolvarea problemelor europene (şi, probabil, nu numai europene) şi,

deci, o limitare nu numai a contribuţiei, ci şi a rolului Statelor Unite. Este adevărat, Europa trebuie să-şi rezolve problemele cu propriile-i forţe şi mijloace şi să-şi aducă o contribuţie mai substanţială, pe măsura potenţialului său, la efortul euro-atlantic. O Europă care, în sfârşit, renaşte. Pentru că, fără îndoială, viitorul omenirii depinde, în mare măsură, şi de configuraţia entităţii euroatlantice. Dar, într-o lume în care bipolaritatea puterii a dispărut, se pare că începe să se bipolarizeze din ce în ce mai mult conflictualitatea, de o parte, situându-se puterea „lumii bune, democratice“, cea care doreşte prosperitate, democraţie, economie de piaţă etc. şi impune acest lucru şi celorlalţi, şi, de cealaltă parte, puterea „lumii rele“, caracterizată prin economie subterană, crimă organizată, trafic de droguri, de arme şi de persoane, terorism. Această „lume rea“ nu are graniţe, instituţii şi legi, ci se dezvoltă disimetric, adică disproporţionat, dar şi asimetric, cu lumea democratică. Prin dezvoltare asimetrică înţelegem o evoluţie pe principiul „filosofiei de vâsc“, adică fiecare folosind la maximum vulnerabilităţile şi resursele celuilalt. Cu alte cuvinte, lumea asimetrică, considerată a fi responsabilă de pericolele şi ameninţările care planează asupra ţărilor democratice, se dezvoltă chiar pe trupul acestei lumi democratice şi se hrăneşte cu resursele acesteia. Dar şi lumea democratică îşi trage avantajele ei dintr-un astfel de raport. Ceea ce este logic şi foarte adevărat. Dar acest adevăr nu este nici singurul real şi posibil şi nici nu exclude alte realităţi. La adăpostul lui şi în numele lui se produc însă numeroase nedreptăţi, se „taie capul“ multor oameni, se agresează memoria colectivă, se dispreţuiesc civilizaţii, se eludează sute şi mii de alte entităţi mărunte, se eludează valori.

5. Niciuna dintre zonele conflictuale de până acum nu a fost nici pacificată vreodată pe deplin, nici transformată în

regiune prosperă sau într-un spaţiu în care oamenii şi comunităţile să accepte, de bună voie, realităţi pe care unele dintre marile puteri sau dintre organismele internaţionale le apreciază că ar fi bune, dar pe care cei ce le suportă le cred străine de valorile şi interesele lor, întrucât consideră că nu concordă cu vocaţiile, cu aspiraţiile şi cu obiceiurile lor. Aproape că nu există spaţiu pe pământ în care să nu fi rămas urme ale unor nedreptăţi sau seminţe ale discordiei ce pot încolţi ori de câte ori vremurile se înrăutăţesc.

Focul care nu este stins bine se reaprinde, spun pompierii. Iar memoria colectivă este totdeauna un foc mocnit, ce nu poate fi niciodată stins. Acesta este blestemul sau, dimpotrivă, binecuvântarea omenirii. Această caracteristică esenţială a comunităţilor umane, memoria colectivă, greu de explicat şi de analizat, îi ajută totuşi pe oameni să-şi regenereze spiritul, să continue să existe pe pământ. Globalizarea va fi o globalizare de comunităţi, asigurând astfel continuitatea vieţii şi perpetuarea spiritului uman în cadrul entităţilor generatoare, ori, în caz contrar, va duce la dispariţia cadrului comunitar, deci la dispariţia oamenilor. Aşadar, memoria colectivă leagă oamenii cu rădăcinile şi le conferă adevăratul şi unicul suport al sentimentului duratei. Uneori, cu sau fără bună ştiinţă, se uită sau se eludează acest lucru. Oamenii iartă. Şi chiar uită. Dar entităţile umane, comunităţile umane nu uită şi nu iartă niciodată nimic şi pe nimeni.

6. Există un spaţiu extrem de fluid (economic, politic, social, cultural şi militar) al zonelor de criză, care se menţine, şi în actuala configuraţie geopolitică, la cote ce pot deveni periculoase. Acest spaţiu cuprinde aproape întreaga planetă, inclusiv o parte dintre ţările cele mai prospere, are o configuraţie în mozaic, cu zone conflictuale active, zone cu conflicte îngheţate, zone aparent liniştite, zone pacificate, zone

ocupate, zone îngrădite sau îndiguite, zone ascunse, zone camuflate, zone ameliorate etc.

Irakul şi *Afganistanul* fac parte din ceea ce am numit, mai sus, zone fierbinţi. Nu sunt nici singurele, nici primele şi nici ultimele. Zonele fierbinţi alcătuiesc un fel de mozaic incandescent, aleatoriu, de „vulcani sociali în erupţie", prin care se degajă energia ascunsă sau răul comunităţii oamenilor. Cel puţin, aşa se spune. În realitate, aceşti „vulcani" ard tensiunile dintre oameni, topesc ranchiuna şi răul, dar distrug şi ceea ce creează viaţa. Este preţul pe care-l plătesc oamenii pentru faptul că au interese, că se află într-o permanentă competiţie pentru supravieţuire, pentru resurse, pentru pieţe.

Orientul Apropiat este o altă zonă fierbinte creată de oameni. Este un fel de anomie geopolitică sau de antinomie geopolitică aproape fără ieşire. Israelul are dreptul la existenţă, ca oricare alt stat de pe lumea aceasta, dar şi palestinienii au dreptul la un stat al lor, aşa cum şi alte comunităţi au astfel de drepturi, mai mult sau mai puţin recunoscute, mai mult sau mai puţin respectate. Oricât de mare ar fi acest pământ şi oricât de mult loc ar fi sub soare pentru toţi şi pentru fiecare, totdeauna oamenii se vor bate, într-o formă sau alta, pentru teritorii şi pentru un loc cât mai bun sub soare şi sub stele. Pentru a rezista presiunii statelor din jur, presiunii unei părţi a lumii arabe care, în general, contestă vehement dreptul evreilor de a avea un stat în acel spaţiu, Israelul s-a dotat cu arme nucleare, şi-a alcătuit o armată puternică, a obţinut sprijin financiar şi de altă natură şi a dus o serie de războaie pe care, în mare măsură, le-a şi câştigat. Palestinienii, susţinuţi de o parte a lumii arabe, au ripostat asimetric, prin acţiuni violente, de sorginte teroristă. Recenta acţiune a statului Israel din luna august 2006 a vizat nimicirea sau dezarmarea miliţiilor Hezbollah, aflate în sudul Libanului, dar s-a declanşat un adevărat război şi o catastrofă umană, ecologică şi economică foarte greu de contracarat şi de reparat.

Tensiunile nu s-au descărcat, zona nu s-a liniştit, iar soluţiile nu par decât paleative. Ele sunt acceptate, aşa cum sunt şi cât sunt, pentru că războiul trebuie oprit. Dar el nu se opreşte aici. O rezolvare de fond, pe termen lung, este, în condiţiile actuale, practic imposibilă.

Iranul nu renunţă la programul său nuclear, iar comunitatea internaţională nu găseşte o soluţie potrivită în acest caz, fie datorită faptului că, în zonă, există nişte precedente (Israelul, India şi Pakistanul dispun nu doar de programe nucleare, ci şi de arme nucleare, iar comunitatea internaţională nu pare deloc ofensată de o astfel de realitate!), fie pentru a evita o catastrofă şi mai mare decât aceea pe care o prezintă programul nuclear iranian, deocamdată doar bănuit că ar viza realizarea armei nucleare.

Coreea de Nord îşi urmează şi ea, mai mult sau mai puţin liniştită, programul său nuclear, contribuind astfel la menţinerea unor tensiuni nu doar în Orientul Îndepărtat şi în Asia de Nord-Est, unde se pare că lucrurile încep, totuşi, să se reaşeze, iar Forumul Asia de Nord-Est (Rusia, China, Japonia, Coreea de Sud), care vizează realizarea unei rezerve strategice de petrol, în spaţiul resurselor energetice siberiene şi din Marea Ohoţk, deja funcţionează, ci chiar la nivelul planetei.

Nu este o mare mândrie nici pentru Coreea de Nord, nici pentru alt stat de pe planetă, nici chiar pentru Iran, ţară inclusă de George Bush, alături de Coreea de Nord, în „axa răului", axă din care a fost „extras", dar nu încă pe deplin, Irakul.

În aceste condiţii, *Balcanii de Vest*, chiar dacă nu au fost uitaţi, parcă nu mai prezintă un interes atât de mare, mai ales după operaţiile Althea şi Artemis ale Uniunii Europene, care au preluat, cum era şi firesc, responsabilitatea gestionării conflictului şi detensionării zonei.

Interpunerea, dezarmarea foştilor beligeranţi, căutarea şi arestarea celor acuzaţi de crime de război, asigurarea ordinii şi

liniştii publice, reconstrucţia şi revenirea la viaţa obişnuită sunt elemente extrem de importante pentru normalizarea situaţiei în acest vulcan când în erupţie, când în aşteptare, dar mereu în clocotire, al Balcanilor şi al Europei, dar ele nu rezolvă dintr-o dată şi pe termen lung problemele Balcanilor. Cândva, Balcanii de Vest au fost o zonă de falie strategică între Imperiul Roman şi popoarele barbare, apoi limesul s-a extins până la Dunăre, iar la scurt timp după ce a depăşit Dunărea şi Carpaţii, imperiul a căzut sub loviturile necruţătoare ale năvălitorilor de tot felul, întrucât, trecând Dunărea, Imperiul îşi distrusese, deopotrivă, limesul, poarta şi zona de siguranţă strategică.

După Primul Război Mondial, s-a încercat dezamorsarea zonei, prin alcătuirea statului iugoslav, dar soluţia nu s-a dovedit a fi de durată. Probabil că nici cele care se aplică acum, dacă nu se va ţine seama de sensibilităţile şi caracteristicile zonei, de păsurile şi durerile oamenilor de aici, unde aproape în fiecare casă şi în fiecare familie musteşte curajul, frica, disperarea, umilinţa, dorinţa de răzbunare, dar şi nevoia de linişte, de pace şi de iubire, nu vor da rezultate. Totuşi, zona aceasta l-a produs pe Alexandru Macedon şi pe Aristotel, s-a constituit într-un suport pentru civilizaţia greacă, pentru civilizaţia Europei de azi. Şi tot de aici provin numeroşi împăraţi al Romei şi ai Bizanţiului... Mai târziu, pe aici a trecut falia strategică între Imperiul Otoman şi Imperiul Habsburgic, iar astfel de falii nu pot fi măturate de câteva secole de istorie mai veche sau mai recentă. Ele menţin tot timpul tensiuni şi conflictualitate. Aici nu s-a putut realiza o zonă-tampon şi, ca atare, Balcanii de Vest au fost mereu un câmp de luptă, un spaţiu al bătăliilor şi dezastrelor. Din nefericire, oamenii de aici au trăit sub tensiuni şi războaie şi n-au avut răgazul să se aşeze şi să-şi facă, pentru generaţii, un rost pe pământ. Mereu a trebuit ca ei să-şi ia catrafusele şi să se refugieze sau, dimpotrivă, să pună mâna pe arme şi, exact ca în Afganistan, să

se lupte cu „duşmanul“ lor de secole, care, la urma urmei, nu este altul decât vecinul lor de secole. Poate că tocmai de aceea, oamenii Balcanilor – sârbi, croaţi, macedoneni, bulgari, albanezi, muntenegreni, musulmani bosniaci, dar şi români vlahi etc. – iubesc enorm casele şi grădinile. Poate că tocmai de aceea, în cumplita vreme de furie din ultimul deceniu al secolului al XX-lea (care trebuie să constituie un avertisment pentru toată lumea), ei au distrus, la adversar, adică şi-au distrus reciproc, în primul rând, ceea ce ştiau că fiecare iubeşte şi preţuieşte cel mai mult: casele.

Cartiere întregi din Sarajevo, un superb oraş de la îngemănarea munţilor Bosniei, au fost ciuruite până la ultima casă, somptuoasele case şi vile de pe valea Drinei şi Drinjacei, de la Zvornic, de la Vlaşeniţa şi din numeroase alte localităţi au fost lovite în plin cu focul mitralierelor, ale tunurilor şi aruncătoarelor. În timpul războiului, acest minunat peisaj, unul dintre cele mai frumoase şi mai curate din Europa (la Han Pijesak, spre exemplu, o localitate situată nu departe de Sarajevo, cu 13 pârtii de schi, este cea mai mare concentrare de ozon de pe continent), a fost marcat, până în cele mai îndepărtate locuri, de tragedia caselor distruse şi de lacrimile oamenilor uluiţi, nedumeriţi, înspăimântaţi, revoltaţi, care-şi plângeau deopotrivă morţii şi casele.

Asemenea lucruri nu se uită niciodată. Istoria, poate, le va ierta, după ce le va judeca în liniştea deceniilor şi secolelor, dacă va avea o astfel de linişte, dar ele nu vor putea fi şterse din memoria colectivă. Cine-i vinovat de toate acestea? Cine va trebui să plătească în faţa istoriei şi a lui Dumnezeu tragedia Balcanilor de Vest? Cine a avut interesul să se întâmple o asemenea catastrofă? Răspunsurile nu vor întârzia să apară. Iar ele nu sunt şi, probabil, nu vor fi aşa cum le doresc comunitatea internaţională, Europa sau cei care participă nemijlocit la gestionarea acestui conflict, considerat îngheţat. Fiecare om din

această zonă îşi are răspunsul lui fierbinte. Poate, subiectiv, dar fierbinte ca lava unui vulcan. Un răspuns simplu sau foarte complicat pe care nu-l va duce cu el în mormânt, ci îl va lăsa, într-o formă sau alta, fiului său sau fiului fiului său şi aşa mai departe.

Faliile strategice ale Balcanilor s-au mutat în sufletele oamenilor, chiar dacă noile graniţe şi sprijinul Europei ar putea constitui un cadru în care cel puţin rănile să fie pansate şi cicatrizate.

Vremea frontierelor de sârmă ghimpată, a frontierelor care îngrădesc, delimitează şi opun se pare că a cam trecut. Deşi nu putem fi foarte siguri. Globalizarea nu distruge entităţile, întrucât, dacă va distruge entităţile, se va distruge automat şi pe sine, îşi va tăia creanga de sub picioare.

De aceea, se pune o întrebare-sinteză, o întrebare tulburătoare, dar plină de speranţă, o întrebare a tuturor întrebărilor, o întrebare directă şi tranşantă: Va şti Europa să iubească, să respecte şi să ajute Balcanii? Cu alte cuvinte, va avea Europa puterea, disponibilitatea, răbdarea, responsabilitatea şi înţelepciunea să se întoarcă la unele dintre cele mai dramatice şi mai năpăstuite dintre propriile sale izvoare încă nesecate?

Rămâne de văzut. Până acum nu a avut niciodată o astfel de înţelepciune. A privit doar Balcanii ca pe un loc rău famat, ca pe un butoi cu pulbere, ca pe un generator de conflicte şi războaie.

Soluţiile oferite prin Pactul de stabilitate şi prin numeroase alte documente se referă, într-un fel, la zonă. Dar la zonă, nu la sufletul şi durerile oamenilor, la memoria colectivă, la izvoarele vieţii de aici, din acest spaţiu al unor oameni care nu au fost niciodată lăsaţi şi nici ajutaţi să iasă din faliile strategice săpate aici de vremuri şi de vremuiri. În pământul

sfânt al Balcanilor şi în sufletul lor răstignit pe crucea războiului.

4.1. China dinapoia unui zid cu geometrie fluidă

China este unul dintre acele mari locuri de pe pământ unde cerul se uneşte cu marea, înaltul cu adâncul, iar dragonii nu sunt fiinţe înspăimântătoare, ci simboluri ale puterii, protecţiei şi bunăstării. China nu este o construcţie fluidă, cu evoluţii întâmplătoare şi riscante, supusă vânturilor şi vântuirilor lumii, ci o arhitectură solidă, durabilă, cu existenţă îndelungată, sinergică şi puternic personalizată. Nu întâmplător spaţiul şi timpul arealului chinez generează o filozofie specială, unică în felul ei, o filozofie, deopotrivă, a lumii, ca valoare universală, şi a sinelui, ca valoare specială, ancestrală, generatoare de energii inepuizabile, dar cu mare impact în continuitatea şi stabilitatea întregii lumi.

4.1.1. Repere inconfundabile

Geopolitica Chinei nu se bazează pe orizonturi mişcătoare, nici pe pivoţi ce pot fi mutaţi şi strămutaţi de colo, colo, în funcţie de interese şi de lideri, nici pe atitudini conjuncturale ce pot oferi câştiguri sau avantaje efemere. Această ţară este şi se doreşte a fi mereu şi a rămâne mereu unică şi unitară, puternică şi stabilă, dar nu ca un *imperiu al centrului lumii* sau din centrul lumii, cum este numită adesea, ci ca o arhitectură originală şi durabilă, generatoare şi consumatoare de stabilitate. Chiar dacă chinezii cred că se află în centrul lumii – şi, într-o anumită măsură, aşa şi este –, filozofia lor de viaţă şi de acţiune nu este una cuceritoare, ci una care generează şi radiază. De aici nu rezultă că chinezii sunt extrem de generoşi şi lucrează dezinteresat în favoarea

întregii lumi, ci doar faptul că pe ei nu-i interesează cucerirea lumii, ci doar unitatea şi stabilitatea teritoriului lor, hrănirea celor 1,3 miliarde de guri, cum spun ei, şi buna vecinătate.

Marea geopolitică a Chinei se sprijină pe cel puţin trei pivoţi ce nu au putut fi clintiţi niciodată:

- Cultul propriului teritoriu;
- Marea cultură;
- Marea stabilitate.

Teritoriul Chinei este un fel de teritoriu-tabu, chiar dacă nimeni nu face caz de o astfel de filosofie. Marele Zid Chinezesc, lung de 12.000 de kilometri, una dintre marile minuni ale lumii, este unul dintre argumentele acestei filosofii a spaţiului-tabu, a spaţiului-teritoriu, a spaţiului vital. Chinezii au spus sus şi tare că strâmtoarea Formoza, cea care desparte teritoriul continental al Chinei de insula Taiwan, este spaţiu de interes vital pentru China. De altfel, în concepţia oamenilor acestei ţări, fiecare metru de pământ sau de apă este de interes vital pentru China celor peste 1,3 miliarde locuitori. În acest spirit, în 1997, chinezii au recuperat Hong Kong, iar în 1999 Macao. Deşi China are o desfăşurare teritorială imensă de 9.596.960 km^2, din care 9.326.410 km^2 uscat şi 270.550 km^2 apă, niciodată, în istoria multimilenară de ani a acestei mari ţări, niciun guvern nu a semnat vreun act prin care să renunţe la vreun metru pătrat de pământ sau de apă din propriul teritoriu, aşa cum se mai întâmplă prin unele părţi unde guvernele cedează cu uşurinţă teritorii, inclusiv în România, supusă, în istoria ei, rapturilor teritoriale de toate felurile şi din toate timpurile. China este foarte grijulie cu ceea ce ea consideră ca fiind teritoriul său şi nimeni nu îndrăzneşte s-o contrazică sau s-o contracareze. Nici măcar Statele Unite ale Americii, o superputere economică şi militară colosală, ce nu va putea fi ajunsă de nimeni în următoarea sută de ani. Chiar şi americanii au recunoscut că există o singură Chină, chiar dacă

administraţia americană sprijină regimul de la Taipei. O singură Chină, cu două regimuri politice. China nu este un fenomen, cum, poate, am fi tentaţi să afirmăm, având în vedere capacitatea excepţională de continuitate şi de resurecţie a acestei ţări. China este doar o ţară cu picioarele pe pământ, extrem de realistă şi de prolifică. Pe parcursul unei vizite pe care unul din autorii acestei cărţi a făcut-o, în 1994, în această ţară, acesta a ajuns şi la Shanghai, una dintre marile aglomerări ale lumii, unde a fost cazat la unul dintre cele mai renumite hoteluri, o clădire de 40 de etaje, ultramodernă. În timpul nopţii, întrucât era o vreme foarte frumoasă, a privit pe fereastră, de la etajul 24, nu peisajul, ci un muncitor care săpa un şanţ. Preţ de câteva ore nu s-a oprit nici măcar o clipă din săpat, pentru a-şi trage sufletul, a scuipa în palme sau a-şi aprinde o ţigară. Era singur, în miez de noapte, şi nu-l supraveghea nimeni. Cam acesta este spiritul oamenilor de acolo.

La 2 iunie 2005, la Vladivostok a fost semnat un acord cu Rusia cu privire la frontiera comună, care măsoară 4300 km. După semnarea acestui acord, Vladimir Putin, preşedintele Rusiei, declara că este pentru prima dată, în relaţiile ruso-chineze, când frontierele sunt clar definite. După cum se ştie, pe fluviile Amur, Ussuri şi Argun, la graniţa comună ruso-chineză, erau în dispută de mii de insule. A rezolva, deci, o astfel de problemă, în condiţiile în care, prin anii 1980, au existat chiar şi ciocniri militare la aceste frontiere, reprezintă, într-adevăr, o mare realizare. S-ar putea deduce, totuşi, că mitul nesemnării unor documente prin care să se cedeze porţiuni din teritoriul chinez s-a cam terminat, odată cu încheierea acestui acord. După părerea noastră, o astfel de aserţiune n-ar fi corectă. Semnarea unui acord pentru definirea şi delimitarea frontierei cu un stat vecin nu înseamnă cedare de teritorii, ci reglementare a regimului frontierei. Nu ştim dacă semnarea acestui acord va

rezolva şi problema migraţiei chineze în Extremul Orient rus, dar, oricum, o astfel de reglementare nu poate fi decât benefică atât pentru parteneriatul strategic ruso-chinez, cât şi pentru întreaga regiune.

Acţiunile sale recente pentru delimitarea frontierelor cu Coreea de Nord (cu care mai are unele litigii cu privire la nişte insule pe fluviile Yalu şi Tumen) şi stoparea migraţiei ilegale a coreenilor în această ţară sunt remarcabile. China se preocupă şi de delimitarea şi stabilirea unui regim clar de frontieră cu Vietnamul, mai ales în zonele de pescuit, potrivit unor acorduri ratificate în 2004, dar acest proces este ceva mai lent.

Deasemenea, sub presiunea organizaţiilor ecologiste internaţionale, a Birmaniei şi a Thailandei, dar şi în spiritul rezolvării amiabile a tuturor problemelor în relaţiile cu vecinii, China a stopat construirea celor 13 baraje pe fluviul Salween.

Şi cu India a fost semnat, la 11 aprilie 2005, un acord pentru discuţii privind contenciosul frontalier ce datează din 1962. China revendică un teritoriu de 20.000 km^2 din nord-estul Indiei, denumit Arunachal Pradesh, în timp ce India revendică zona Aksai Chin din Kaşmir, de 38.000 km^2.

Kaşmirul este o zonă în dispută, distribuită între China, India şi Pakistan. Este unul dintre focarele fierbinţi ale lumii, mai tot timpul conflictual, concretizat îndeosebi în rivalitatea indo-pakistaneză, foarte periculoasă, dacă avem în vedere că toate cele trei ţări care-şi dispută, într-o formă sau alta, părţi din acest teritoriu sunt puteri nucleare. Aceste trei mari ţări, împreună, totalizează 2.616.459.966 locuitori, adică mai mult de o treime din populaţia globului şi 13.688.490 km^2. Niciodată cele trei ţări nu au fost în relaţii excelente, chiar dacă China, într-o vreme, a susţinut Pakistanul în disputa cu India. Cele două mari culturi – cea chineză şi ce indiană – aproape că nu comunică între ele, ceea ce reprezintă unul dintre paradoxurile acelei zone de foarte mare importanţă pentru viitorul planetei.

Oricum, în viitorul apropiat, se pare că zona începe să se stabilizeze, iar marile probleme de aici sunt, totuşi, controlate sau compensate de înţelepciunea şi forţa culturală extraordinare a acestor ţări-nuclee ale unora dintre cele mai mari şi mai statornice civilizaţii ale lumii.

Teritoriile Chinei şi Indiei au fost cucerite, stăpânite de alţii, iar această umilinţă a marcat semnificativ (e drept, de maniere oarecum diferite) populaţiile acestor ţări. China, la ora actuală, cunoaşte patru forme de proprietate: de stat, de grup, privată şi concesionarea. N-a uitat însă niciodată umilinţa suportată din vremea ocupaţiei. Un singur exemplu în acest sens, poate fi, considerăm noi, edificator pentru a exprima şi mai exact mentalitatea acestor oameni. Undeva, la Shanghai, în apropierea celui mai mare pod suspendat din lume, pe malul fluviului Yan Tzî, se afla o incintă închisă cu un gard de fier forjat. Era o construcţie veche, foarte elegantă, în mijlocul unui parc imens. Ghidul nostru a ţinut să precizeze că, la intrarea în această incintă, cândva, se afla un panou pe care scria: „Interzis accesul câinilor şi chinezilor".

4.1.2. Între înzăvorâre şi izvorâre

China are 20 % din populaţia planetei, dar nu şi 20 % din resurse. Mai mult de jumătate din consumul său de petrol este importat din Orientul Mijlociu, de unde se deduce importanţa imensă pe care o acordă această ţară, ca mai toate ţările mari consumatoare de petrol, acestei regiuni. Atitudinea Chinei faţă de Orientul Mijlociu este însă una de un tip deosebit, specific chinezească. Adică, atentă, prudentă, adaptabilă împrejurărilor şi perseverentă.

China face parte din Forumul Asia de Nord-Est, împreună cu Rusia, Japonia şi Coreea de Sud. Iar scopul declarat al acestei organizaţii este realizarea unor rezerve strategice de

petrol, îndeosebi prin exploatarea resurselor de hidrocarburi din Siberia şi din Extremul Orient. Deja, după cum bine se ştie, Rusia cooperează cu Japonia în exploatarea petrolului din Marea Ohotsk.

China pune mare bază pe parteneriatele sale strategice, realizate în primul rând cu Rusia şi cu Uniunea Europeană. Japonia şi Uniunea Europeană sunt investitori strategici în economia chineză, iar parteneriatul cu Rusia soluţionează o mulţime de probleme care nu au putut fi niciodată rezolvate până la capăt. Cele două mari ţări sunt preocupate pentru a-şi dezvolta economia şi a-şi ameliora în mod substanţial relaţiile. În plan ceva mai îndepărtat, se vizează realizarea unei entităţi sau măcar a unei unităţi eurasiatice, foarte importantă atât pentru Orientul, Sud-Estul, Centrul şi Vestul uriaşei, diversificatei şi divizatei platforme eurasiatice, cât şi pentru fiecare ţară în parte de pe cele două continente. Vestul acestei uriaşe platforme, adică Europa, este lipsit de resurse energetice.

În vederea acestui proiect al unităţii eurasiatice şi, evident, al unităţii est şi sud-est asiatice, cu câţiva ani în urmă, China a construit o cale ferată de 4000 de kilometri, de la Kumming, localitate situată într-o regiune din sudul acestei ţări, până la Singapore, la care se adaugă linia de feribot dintre Coreea de Sud şi China, precum şi modernizarea căilor ferate din Coreea de Nord de către Rusia. Se vorbeşte chiar şi de construirea unui tunel suboceanic, de tipul celui de sub Canalul Mânecii, între Japonia şi oraşul sud-coreean Pussan.

Toate aceste consideraţii şi multe altele, normale în procesul dezvoltării unor relaţii corecte şi durabile între marile entităţi ale lumii, arată că estul, sud-estul şi sudul marelui continent asiatic ies încet, încet dintr-o conflictualitate milenară şi îşi construiesc, împreună, un nou statut, după o arhitectură ce merită toată atenţia. Este adevărat, platforma asiatică, la fel ca şi cea europeană sau ca America de Nord, este una puternic

nuclearizată, dar o astfel de realitate nu poate fi evitată. Rusia, China, India şi Pakistanul sunt ţări care posedă, în mod „legal", arme nucleare, iar Coreea de Nord este bănuită că ar poseda, în mod „ilegal" astfel de arme. Se pare că Iranul doreşte să se alinieze şi el (desigur, „ilegal") la această comunitate, iar Israelul face notă aparte în spaţiul realităţilor nucleare, datorită, după unii, condiţiilor speciale pe care le are această ţară şi ameninţărilor cărora trebuie să le facă faţă, iar după alţii, altor interese. Oricum, lumea, împreună cu mai marile sau mai micile ei puteri, trebuia să-şi dea seama că, odată cu exploziile nucleare de la Hiroşima şi Nagasaki, arma nucleară va intra treptat în arsenalele celor mai puternice ţări de pe planetă şi, mai devreme sau mai târziu, lanţul acestor tipuri de înarmări nu va mai putea fi oprit sau, în orice caz, cu greu va mai putea fi pus sub control.

China nu este un *rimland*, cum definea Nikolas Spykman această zonă (sau o parte din ea), concept şi pe baza căruia s-au constituit politica şi strategia americane de îndiguire a comunismului. Pe vremea aceea, între China şi Statele Unite existau relaţii bune, chiar un fel de parteneriat strategic. Probabil că, într-un viitor nu prea îndepărtat, relaţiile sino-americane se vor accentua şi îmbunătăţi substanţial, întrucât, într-o lume a interdependenţelor şi intercondiţionărilor, nu se poate altfel. China nu este, deci, şi n-a fost niciodată un *rimland*, adică o margine, chiar dacă, aparent, ar fi cumva marginală sau marginalizată faţă de conflictele şi preocupările geopolitice de azi. Ea se află mereu în centrul lumii, atât prin marea sa cultură, prin istoria sa multimilenară, cât şi prin faptul că ea grupează 20 la sută din populaţia lumii, are un ritm de dezvoltare economică foarte mare, vizează buna vecinătate, parteneriatele şi soluţionarea tuturor problemelor care există în zonă. Organizaţia de Cooperare de la Shanghai (OCS) este un exemplu cât se poate de concludent în acest sens. Această

organizaţie a fost creată în iunie 2001 şi a ţinut la Moscova, în 2002, cel de al treilea summit, în prezenţa şefilor statelor membre: China, Rusia, Kazahstan, Kirghizistan, Tadjikistan şi Uzbechistan. Cu acest prilej s-a întocmit un document „Declaraţia de la Shanghai" care defineşte principiile de funcţionare a acesteia: încredere mutuală, avantaje reciproce, egalitate, consultări, respectul diversităţii de civilizaţii, dezvoltare comună. Această organizaţie, deşi pare una dintre cele regionale obişnuite, are totuşi un rol foarte mare în geopolitica regiunii. Ea se află chiar în centrul foaierului perturbator de odinioară, reuneşte ţările din Asia Centrală, producătoare de petrol şi de gaze naturale, şi cele două mari puteri – China şi Rusia –, iar obiectivele pe care şi le propun şi care par cumva că fac o mulţime vidă cu ceea ce se întâmplă la ora actuală în Afganistan sunt de foarte mare importanţă pentru viitorul regiunii. Desigur, această organizaţie avantajează, în primul rând, Rusia şi China, dar şi ţările din Asia Centrală. Această regiune, extrem de bulversată şi de tensionată, are nevoie nu numai de stabilitate, ci şi de o „ieşire în lume". Este, de fapt, vorba de mai multe „ieşiri". Una dintre ele se produce prin Bazinul Caspic, o alta, probabilă, prin Afganistan, către Oceanul Indian, iar cea mai sigură dintre ele ar putea fi prin China. De fapt, însăşi China, fiind cea de-a doua mare consumatoare de resurse energetice, reprezintă efectiv această „ieşire".

Calitatea acestei „ieşiri" depinde şi de zona uigură, adică de provincia autonomă Xinjiang, cea mai mare din China, ea însăşi producătoare de petrol. În 2003, chinezii au publicat o Carte Albă asupra acestei provincii, intitulată „Istoria şi dezvoltarea Xinjiang-ului".

Atenţia pe care China o acordă acestei provincii, în general, rebele, este semnificativă. Războaiele şi confruntările s-au terminat, este vremea de pace. Numai o ţară puternică din

punct de vedere economic are sau poate avea un cuvânt de spus. Chinezii şi-au însuşit foarte bine o vorbă luată de la Hong Kong: „Dacă nu poţi muşca, nu-ţi arăta dinţii”. Ei aplică şi au aplicat cu succes doctrina celor patru „Nu”:

- Nu hegemonismului;
- Nu politicii de forţă;
- Nu politicii de bloc;
- Nu cursei înarmărilor!

Cârcotaşii ar putea afirma, invocând şi proverbul hong-konghez citat mai sus, că „Cine poate oase roade, cine nu, nici carne crudă”, cum spune un alt proverb de pe la noi. Chinezii pot. Şi pot încă foarte mult. Dar *a putea*, în doctrina lor milenară, înseamnă *a fi înţelept*. Dacă n-ar fi fost înţelepţi şi cumpătaţi, chinezii n-ar fi rezistat până azi valurilor de presiuni şi suprapresiuni care s-au exercitat asupra lor.

De aceea, celor patru „Nu”, ei le opun patru afirmaţii concludente:

- Da constituirii încrederii;
- Da atenuării dificultăţilor;
- Da dezvoltării şi cooperării;
- Da evitării confruntărilor.

Pentru realizarea acestor obiective, precum şi a infinitelor posibilităţi care se găsesc între „Nu” şi „Da”, chinezii practică o politică asimetrică, foarte mobilă, bazată pe câteva accente extrem de importante:

- Relaţii bilaterale corecte şi amiabile;
- Dezvoltare economică durabilă;
- Reducerea tensiunilor de orice fel.

Ei se află aici, aşa cum spuneam, în acelaşi areal cu indienii şi cu indochinezii, într-un fel de spaţiu-izvor. Acest spaţiu generează, deopotrivă, energie, forţă, optimism şi stabilitate, chiar dacă vechile arii conflictuale însă nu s-au restrâns în măsură suficientă.

Coreea de Nord, în anumite condiţii, ar putea deveni un fel de „santinelă a Chinei", în timp ce Japonia, deşi este una dintre ţările cu cele mai substanţiale investiţii în China, mai are încă statutul de spin în laba tigrului chinez. Chinezii n-au uitat şi nu pot uita niciodată ce s-a întâmplat în Al Doilea Război Mondial – nimeni, nicăieri, nu va uita acest război şi niciun alt război din istoria omenirii –, iar muzeul de la Shenyang (unde sunt expuse crimele, torturile şi experimentările făcute de armata japoneză, începând cu 1931, pe populaţia chineză) este o mărturie în acest sens. Au avut loc chiar şi câteva dispute pe această temă, întrucât, în pofida politicii sale de bună vecinătate, China nu mai acceptă niciun fel de umilinţă, nici măcar pe cea a trecutului.

De aici, din acest spaţiu, radiază, îndeosebi spre soare-apune, un spirit, o cultură şi o mişcare a populaţiilor cu reverberaţii semnificative în configuraţia civilizaţiei europene şi occidentale. Într-un fel, dintotdeauna a fost aşa. În permanenţă, a avut loc un proces de mişcare mai lentă sau mai accelerată a populaţiilor în spaţiul eurasiatic şi din spaţiul eurasiatic, Europa Occidentală reprezentând un terminal, un loc de ajungere. Antichitatea a creat premise pentru o *civilizaţie de margine de ocean*, Evul Mediu a consolidat-o prin zeci de mii de celule feudale, iar Renaşterea (care a fost cea mai mare explozie din istoria modernă) a desferecat continentul european şi a deschis poarta eurasiatică occidentală spre alte lumi.

Putem spune că Eurasia a creat Europa Occidentală, adică civilizaţia europeană occidentală, iar Europa Occidentală a creat America Modernă, America Democratică. Desigur, prin expansiune, emigraţie, tehnologie şi putere. Probabil că, de-a lungul timpurilor, America Democratică va influenţa masiv Orientul, îndeosebi prin tehnologie, aşa cum, de altfel, a şi început să o facă. În felul acesta, ciclul s-ar putea încheia, pentru ca să fie luat şi reluat de la început sau să se constituie

într-un continuum spaţio-temporal, benefic pentru unitatea lumii. Deocamdată, asistăm cu durere la chinurile facerii. Nu ştim dacă, pe plan geopolitic, aceste chinuri vor genera un nou echilibru – evident, un echilibru dinamic –, necesar pentru toată lumea, mai ales pentru vremurile care vor veni. Ştim însă că astfel de chinuri sunt greu de suportat, că se soldează, cu zeci de milioane de morţi de foame şi de malnutriţie în fiecare an, cu o bătălie cumplită pentru putere, influenţă, pieţe şi resurse, cu conflicte, războaie şi ample acţiuni de gestionare a crizelor, războaielor şi conflictualităţii.

Nu ştim dacă va fi sau nu va mai fi un război pustiitor şi absurd de tipul celei de-a doua conflagraţii mondiale. Războaie însă vor mai fi. China nu crede în război, nu cultivă şi nu practică războiul. Dar ea nu se înzăvorăşte în ea însăşi şi în propriul ei teritoriu, cum se afirmă prin unele lucrări, avându-se în vedere, probabil, filosofia milenară şi continuă a Marelui Zid, nici nu-şi ascunde invenţiile şi descoperirile, precum o făcea odinioară, ci trăieşte cu măsură în văzul lumii. Ea este preocupată, cu prioritate, ca oricare altă ţară de pe planetă, să-şi consolideze economia şi civilizaţia, să-şi transforme frontierele, din linii care îngrădesc, separă şi opun în linii care identifică, consolidează şi unesc, într-o lume bazată pe cooperare şi interdependenţă. China este unul dintre marii piloni de stabilitate ai lumii şi, pentru aceasta, pentru marea ei cultură, precum şi pentru înţelepciunea pe care o dovedeşte totdeauna în relaţiile internaţionale, ea trebuie respectată şi admirată.

4.1.3. Xianjiang – falie sau confluenţă strategică?

1. Una dintre zonele cu probleme în ceea ce priveşte stabilitatea şi securitatea o reprezintă regiunea Xianjiang din China. Este cea mai mare provincie autonomă a Chinei, cu o suprafaţă de 1,6 milioane km^2, adică a şasea parte din teritoriul

acestei ţări, şi are o valoare strategică cu totul deosebită, întrucât se află în zona de contact şi de falie cu Rusia şi cu Asia Centrală, sub lanţul munţilor Himalaya, şi dispune de numeroase bogăţii. Ea este situată în partea de nord-vest a ţării şi se învecinează, la nord, nord-vest şi vest, cu Mongolia, Rusia, Kazahstan, Tadjikistan, Kirghistan şi India. De asemenea, regiunea Xianjiang are ca vecini, spre est, regiunea Gansu, spre sud-est, regiunea Qinghai şi spre sud Regiunea Xizang, care fac parte din China Centrală, Vestică şi Tibetană. Această regiune este locuită, alături de chinezii han, şi de o populaţie musulmană foarte rebelă, uigurii, care, de foarte multă vreme, reclamă independenţa. China nu poate renunţa sub nicio formă la această regiune atât de importantă, iar uigurii nu par nici impresionaţi, nici intimidaţi de interesul Beijingului pentru această provincie care, de fapt şi de drept, îi aparţine.

După toate datele, situaţia de aici este mult mai complexă şi mai gravă decât cea din Tibet, dar conflictele din regiune sunt mai puţin mediatizate şi, deci, mai puţin cunoscute.

Regiunea are o populaţie de 17 milioane de locuitori, dintre care 8 milioane sunt uiguri[65], deci aproape jumătate din totalul locuitorilor. Uigurii sunt de origine turcică. Ei numesc provincia Xianjiang cu apelativul *Turkestanul Oriental*, care, în opinia lor, înseamnă, din punct de vedere istoric şi cultural, altceva decât China, de unde şi înverşunarea cu care revendică independenţa provinciei.

Uigurii consideră că, împreună cu Turcia, Asia Centrală şi Afganistan, provincia lor formează o mare comunitate culturală. În această viziune, Marele Orient Mijlociu ar trebui să cuprindă şi provincia Xianjiang. Limba uigurilor are rădăcini

[65] http://www.monde-diplomatique.fr/2002/02/SALA/16173, Ilaria Maria Sala, *Assimilation forcée dans le Xinjiang chinois* Le monde diplomatique, februarie 2002, pp. 8-9.

turcice şi mongolice şi este complet diferită de cea chineză. Celelalte grupuri turcice din Xianjiang sunt cazahii, kirkizii, uzbecii şi tadjicii. Aceştia din urmă sunt legaţi de Iran prin limba indo-persană.

Uigurii, această populaţie de origine turcică şi indo-europeană, consideră că nu au nici un fel de afinitate cu ceea ce ei numesc ocupantul chinez. În acelaşi timp, uigurii sunt convinşi că au foarte multe lucruri în comun cu ţările din Asia Centrală, precum Kazahstanul, Kirghistanul, Tadjikistanul, Turkmenistanul şi Uzbekistanul. Aceste ţări şi-au obţinut independenţa. Uigurii speră să o obţină şi ei, întrucât, spun ei, Regiunea Xianjiang nu a aparţinut dintotdeauna chinezilor. Această zonă – pe care ei o numesc *Turkestanul de Est* – a fost independentă încă din antichitate, cu 200 de ani înaintea erei noastre.

China a încercat mereu să cucerească această regiune, dar n-a reuşit decât în 1759, în timpul dinastiei Mandchu. În 1862, s-a produs o mare insurecţie, care i-a alungat pe chinezi. Perioada de independenţă a fost destul de scurtă (până în 1876), dar uigurii îi acordă o foarte mare atenţie. În 1876, chinezii reuşesc din nou să ocupe acest teritoriu, sprijiniţi de englezi, care urmăreau să împiedice expansiunea rusă.

De la această dată, teritoriul s-a numit Xianjiang (care înseamnă, în mandarină, „Noua Frontieră“[66]). El a fost anexat oficial în 1884.

O vreme, provincia a fost cvasiindependentă. Din 1949 însă, i s-a acordat din nou o atenţie specială, datorită situaţiei ei speciale. De aceea, după unele opinii, în această zonă a început un proces intens de sinizare. Dacă populaţia chineză reprezenta,

[66] www.csis-scrs.gc.ca/fra/comment/com73_f.html - 53k , Paul George, *L'agitation islamique dans la Région Autonome Chinoise du Xianjiant-ouïgour*, 1998.

în 1949, doar 6 % din total, iar în 1955, 10 %, în momentul de faţă, procentajul se ridică la peste 40 % din totalul locuitorilor. În momentul de faţă, un uigur care nu ştie foarte bine limba chineză găseşte cu greu de lucru.

2. Conflictul se intensifică începând cu anii 1980, dar nu este atât de bine cunoscut precum cel din Tibet. În 1990, are loc o acţiune a forţelor guvernamentale chineze împotriva extremiştilor religioşi în districtul Baren, la sud de Kashgar, care s-a soldat cu victime.

Ostilităţile n-au încetat, ci dimpotrivă, au luat forme dintre cele mai neaşteptate, independentiştii făcând apel la acţiuni asimetrice şi atipice, de sorginte teroristă, cum ar fi atacurile cu bombă şi asasinatele, îndeosebi în centre urbane. Aceste atentate au vizat autorităţi chineze, militari şi simpatizanţi ai musulmanilor consideraţi partizani ai Beijingului. În 1977, au avut loc confruntări de stradă şi numeroase arestări.

Uigurii continuă să spere la o republică independentă, pe care uneori o numesc *Republica Uiguristan*. Represiunile împotriva rebelilor uiguri au continuat. În aprilie-mai 1996, au fost făcute arestări, iar în februarie 1997, în oraşul Yning, de la frontiera cu Kazahstanul, oraş de 300.000 de locuitori, acţiunile represive au făcut 9 victime şi mai multe sute de răniţi. Manifestanţii au cerut formarea unui stat islamic independent. Frontul Unit Naţional Revoluţionar din Turkestanul Oriental (FUNR) a anunţat că, în cursul anului 1997, au fost arestaţi peste 57.000 de uiguri.

Din acel moment, oraşul Yning nu şi-a mai regăsit calmul. După Amnesty International, provincia Xianjiang este unicul loc din China unde prizonierii politici continuă să fie

condamnaţi la moarte, peste 200 de persoane fiind executate în perioada 1997-1999[67].

Acţiunile separatiştilor şi extremiştilor musulmani uiguri nu au însă nici coerenţa necesară şi nici acea forţă care să le transforme în ameninţări serioase pentru Beijing. Cel puţin până la începutul ultimului deceniu al secolului al XX-lea. Se pare că nici în acest moment lucrurile nu stau altfel.

Este totuşi posibil ca, în timp, acţiunile să crească în continuare în intensitate, să capete forme mai accentuate, datorită următorilor factori:

- dezvoltarea terorismului în regiune şi îndeosebi în Asia Centrală;
- recrudescenţa fundamentalismului islamic;
- intensificarea instabilităţii în regiunile periferice ale Chinei;
- apariţia şi evoluţia unor pericole şi ameninţări asimetrice, în toată lumea şi îndeosebi în Asia Centrală şi în Marele Orient Mijlociu.

Mişcarea separatistă a uigurilor din provincia Xianjiang se află în concordanţă cu cea a tibetanilor şi influenţează agitaţia etnică din apropierea Beijingului, îndeosebi din Mongolia Interioară.

3. Provincia Xianjiang dispune de importante rezerve de petrol, ceea ce contează foarte mult pentru economia chineză, care are nevoie de mari resurse energetice, China fiind una dintre cele mai mari consumatoare de astfel de resurse. Importurile de petrol chineze vor fi, în 2010, de peste 21 de milioane de tone de petrol. De aceea, autorităţile chineze fac tot posibilul să ţină sub control această regiune. Şi aceasta nu numai pentru că este foarte importantă din punct de vedere

[67] Ilaria Maria Sala, *art.cit.*

economic, ci şi pentru motivul că ea se prezintă ca o zonă extrem de delicată, întrucât aici se sfârşeşte Marele Orient Mijlociu, de care vorbesc americanii, sau Orientul Mijlociu Extins, cum îl denumesc europenii, şi tot aici, la aceste frontiere, se întâlnesc şi se confruntă numeroase interese strategice ale marilor actori.

Situaţia geopolitică din zonă are deci câteva particularităţi care fac ca zona să fie deosebit de sensibilă. Între acestea, cele mai importante sunt următoarele:

- zona se situează pe coridorul islamic cel mai activ;
- în vecinătatea strategică imediată, se află regiuni de crize şi conflicte (Asia Centrală, Afganistan, Cashmir, Tibet);
- Este o zonă de confluenţă (dar şi de falie) între China Hanică, Marele Orient Mijlociu, Rusia şi India;
- Se află la intersecţia marilor culturi: sinică, hindusă şi islamică.

Totuşi, trebuie să spunem că nu culturile sunt cele care produc starea tensionată din zonă, ci interesele, mentalităţile şi numeroasele determinări, îndeosebi de natură geopolitică.

Regiunea Xianjiang este, în mare parte, deşertică. Ea conţine însă zăcăminte de petrol, plumb, zinc, aur şi alte metale preţioase, unele de importanţă strategică.

După cum subliniază Paul George[68] în studiul său despre această regiune, este posibil ca bazinul central Tarim să conţină cantităţi uriaşe de petrol.

Ar fi o adevărată mană cerească pentru China, a cărei economie se situează pe locul doi în lume în ceea ce priveşte consumul de hidrocarburi.

Bazinul Tarim se află pe aceeaşi zonă de hidrocarburi cu Asia Centrală şi îndeosebi cu Kazahstanul. Se preconizează ca,

[68] *Ibidem*.

prin regiune, să fie construite conducte petroliere care să transporte în spaţiul chinez atât resurse energetice din Asia Centrală, cât şi din bazinul Tarim.

4. Dar, aşa cum spuneam, importanţa strategică a provinciei Xianjiang rezultă şi din poziţia ei geopolitică deosebită. În anul 751, armatele chineze au fost înfrânte de arabi, iar frontiera chineză s-a oprit pe acel aliniament, care nu a mai fost niciodată depăşit. Lumea sinizată se opreşte la porţile Indiei, ce rămâne ermetică gândirii chineze. Interesant este că, spre exemplu, hinduismul a pătruns în China nu în mod direct, ci prin Indochina.

În China există 56 de naţionalităţi. Cei 4 milioane de tibetani care au dorit separarea de China au primit, în 1951, un vot nefavorabil din partea ONU. S-a votat în unanimitate (mai puţin un vot) pentru integrarea Tibetului în China. Este puţin probabil să-şi mai permită cineva, astăzi, să-i încurajeze pe tibetani împotriva chinezilor.

China are o atitudine atentă, dar fermă, faţă de minorităţi. Ea protejează cultura minorităţilor, dar nu cedează sub nicio formă în faţa presiunilor rasismului şi extremismului subtil. Oricât de generoasă ar fi China faţă de minorităţi, ea este foarte atentă la păstrarea unui echilibru între libertăţile minorităţilor (care, scăpate de sub control, pot pune probleme de identitate foarte grave pentru autoritatea chineză) şi necesitatea gestionării situaţiei strategice din zonă. Cu alte cuvinte, China operează, deopotrivă, cu măsuri care ţin de respectarea valorilor minorităţilor, dar şi cu limitări extrem de severe, îndeosebi, din raţiuni geopolitice.

În Xianjiang, chinezii sunt cei care controlează economia, îndeosebi industria, comunicaţiile şi telecomunicaţiile, resursele energetice. Uigurii sunt, în general, cultivatori, crescători de vite, comercianţi mărunţi. Pot fi întâlniţi zilnic în

capitala Urumqi, în Kashi, în Korla şi în multe alte oraşe, vânzându-şi, pe tarabe, produsele. Chinezii au apelat inclusiv la firme americane pentru a efectua explorări petrolifere în zonă, urmând ca zăcămintele găsite să fie împărţite echitabil. Uigurii consideră aceasta o mare jignire.

China doreşte să aibă o influenţă sporită în întregul spaţiu-pivot din Asia Centrală, care poate fi apreciat ca deosebit de fragil şi de imprevizibil. El se prezintă ca un spaţiu de colaborare, dar şi de confruntare între marii actori ai lumii: Statele Unite, Rusia, Uniunea Europeană, Japonia, India şi, bineînţeles, cel mai interesat dintre toţi, China.

Xianjiang este, deopotrivă, un spaţiu-pivot, dar şi o bază extrem de importantă, de valoare strategică, pentru China. De aici, ea poate supraveghea, din punct de vedere strategic, Asia Centrală şi întregul areal de confluenţă şi de falie din zonă. China menţine aici forţe terestre, forţe aeriene şi o mare parte dintre mijloacele sale nucleare. De altfel, în provincia Xianjiang, se află şi un poligon de încercări nucleare, lângă lacul Lob Nor, în deşertul Taklaman. Între 1964 şi 1996, au fost efectuate aici 45 de eseuri nucleare.

În pofida valorii ei strategice incomensurabile, provincia Xianjiang are numeroase vulnerabilităţi, care provin tocmai din importanţa (poate, prea mare) pe care i-o acordă islamul, îndeosebi ramura sunnită a acestuia. Sunnismul constituie, încă din secolul al X-lea, forţa culturală şi religioasă dominantă în această zonă.

5. Perioada lui Mao Tze Dong a fost extrem de restrictivă, mai ales în ceea ce priveşte cultura şi religia, inclusiv pentru provincia Xijiang. Revoluţia culturală a interzis, practic, orice fel de identificare a valorilor numeroaselor minorităţi din China, a distrus moscheile şi a interzis religia. Odată cu venirea la conducere a lui Deng Xiaoping, lucrurile s-au schimbat

radical. S-a permis acestei populaţii din zona cea mai sensibilă şi, poate, cea mai importantă a Chinei să-şi practice cultul, să construiască moschei şi chiar să se ducă în pelerinaj la Mecca. Această atitudine nu a condus însă la creşterea respectului populaţiei uigure şi al altor minorităţi din zonele conflictuale faţă de conducerea de la Beijing, ci, dimpotrivă, a accentuat tendinţele separatiste. De aici nu rezultă că nu trebuiau operate aceste deschideri ale conducerii chineze, ci doar complexitatea realităţii şi a problemelor care există în zonă.

Contradicţia dintre valoarea strategică a provinciei Xianjiang pentru China şi tendinţele separatiste ale populaţiei uigure (care urmăreşte, probabil, nu doar ruperea de China şi independenţa, ci şi unificarea cu alte populaţii musulmane din zonă şi crearea unui stat islamist, Republica Uiguristan) generează o antinomie strategică. Situaţia pare fără ieşire. China nu va renunţa niciodată la o astfel de provincie (niciun guvern chinez nu a semnat vreodată un acord cu cineva prin care să renunţe măcar la un metru pătrat din teritoriul său), iar uigurii nu vor renunţa niciodată la idealul lor de a-şi întemeia un stat independent.

Astfel de situaţii sunt generatoare de crize şi conflicte şi ele se cer gestionate cu foarte multă grijă, întrucât incumbă o mare responsabilitate.

China consideră pretenţiile uigure drept ameninţări la adresa securităţii naţionale şi ia măsuri în consecinţă. Probabil, în zonă, vor continua să staţioneze forţe chineze numeroase, iar măsurile preventive vor viza, între altele, fie disiparea sau asimilarea populaţiei uigure, fie copleşirea ei printr-un sistem de sinizare forţată. Oricum, China nu va accepta sub nicio formă atentatele teroriste din zonă (pe care le consideră teroriste) şi va întreprinde măsuri ferme pentru oprirea lor.

Este puţin probabil ca vreunul dintre marii actori interesaţi de spaţiul Asiei Centrale şi de Marele Orient Mijlociu

să întreprindă ceva în favoarea uigurilor. Dimpotrivă, s-ar putea ca uigurii să fie trataţi precum cecenii, dacă vor continua actele teroriste asupra autorităţilor chineze. China este mult prea mare şi mult prea puternică pentru a ceda în faţa presiunilor şi ameninţărilor (care degenerează din ce în ce mai mult în acţiuni ce pot fi considerate de tip terorist) ale populaţiei uigure. După intervenţia promptă a americanilor şi comunităţii internaţionale în Afganistan, după constituirea, cu acord rusesc, a unei prezenţe americane în Asia Centrală, după acţiunile de control şi supraveghere a acestei zone importante din vechiul foaier perturbator (care se întindea între Marea Caspică şi Manciuria), întreprinse de toţi marii actori strategici, după prezenţa Uniunii Europene în Asia Centrală şi în Asia de Sud-Est, după parteneriatele strategice încheiate între Rusia şi China, între Rusia şi Statele Unite, între Statele Unite şi India, între India şi Uniunea Europeană (în viitor), după presiunile care se exercită asupra Iranului pentru a renunţa la ideea de a-şi constitui o componentă nucleară, e greu de presupus că vor fi încurajate acţiunile separatiste ale uigurilor, ale tibetanilor şi ale altor populaţii din zonă.

În acelaşi timp însă, nu este imposibil ca, în eventualitatea în care s-ar apela la o strategie de îndiguire a Chinei, să se încerce destabilizarea, în continuare, a acestor regiuni periferice rebele. Chinezii cunosc foarte bine acest lucru şi, probabil, îşi vor consolida poziţia în zonă prin toate mijloacele.

Unul dintre aceste mijloace îl constituie diplomaţia. În acest sens, Jiang Zemin a semnat, în aprilie 1996, cu omologii săi din Kazahstan, Kirghistan şi Tadjikistan, înţelegeri privind opoziţia faţă de fundamentalismul islamic.

Desigur, conducerile statelor din zonă se vor coaliza împotriva acestui tip de fundamentalism, dar fundamentalismul islamic nu se manifestă prin conducerile de stat, ci prin cu totul alte mijloace, îndeosebi asimetrice.

Dacă tibetanii sunt întrucâtva sprijiniţi de budism şi de o parte a comunităţii internaţionale, uigurii sunt foarte puţin cunoscuţi şi recunoscuţi pe plan internaţional.

4.2. Iranul între război şi pace

Când vorbim de Iran, considerăm că trebuie să avem în vedere cel puţin trei orizonturi oarecum distincte şi, în acelaşi timp, destul de bulversate: orizontul istoric, orizontul geopolitic şi orizontul energetic. Toate trei creează, aproape în orice condiţii, zone de linişti şprenguite de furtuni de peste tot şi zone paradoxale, cu furtuni… liniştitoare, dar cu efecte greu de prevăzut şi de contracarat. Iranul nu este o ţară oarecare. Ea vine din timpuri străvechi, amintind de civilizaţiile de odinioară, şi, în acelaşi timp, este situată într-o zonă cu impact asupra securităţii şi stabilităţii întregii lumi. Iranul mai înseamnă şi **ţara arienilor**[69], fiind, deopotrivă, un pivot geostrategic al Orientului Mijlociu şi o zonă-cheie în stabilizarea şi stabilitatea regiunii şi chiar a întregului spaţiu eurasiatic şi afroasiatic.

În acest timp, asupra Iranului se centrează un uriaş evantai de forţe care doresc să-i influenţeze deciziile şi statutul. Acest lucru creează o situaţie internaţională extrem de tensionată şi de periculoasă, care poate avea efecte imprevizibile şi incomensurabile. Totul se joacă, acum, între forţă şi raţiune, şi nu se ştie dacă, în acest război-mozaic al declaraţiilor şi al nervilor, va câştiga raţiunea forţei sau forţa raţiunii. Dar, oricum, indiferent de deciziile care vor fi luate, omenirea nu va câştiga nimic. Sau, în orice caz, nu va reuşi să recupereze ceea ce a pierdut prin războiul de dinainte de război.

[69] Termenul arian a fost atribuit atât unor populaţii indo-europene care trăiau în Podişul Iranului, cât şi podişului ca atare.

4.2.1. O istorie clocotitoare

Numele oficial al Iranului, era, până în 1935, *Persia* (se trage de la numele provinciei Fars sau Pars, care deţinea o poziţie dominantă în vremea în care grecii, care au numit-o Persis, au încercat să cucerească ţinutul. Astăzi, această denumire este folosită doar de englezi. Persia există însă în Iran sub forma unei provincii, Fars sau Pars. Ea este, pentru Iran, ceea ce este Anglia pentru Regatul Unit. Calendarul oficial este cel persan, iar limba oficială este persana (farsi), scrisă cu litere arabe. Spunem aceasta, întrucât Iranul nu este o ţară oarecare, ci una dintre cele mai vechi civilizaţii din lume, care are o istorie continuă de peste 3000 de ani (peste 2500 de ani de istorie scrisă). S-au descoperit vestigii care urcă până în paleoliticul inferior, iar în Baluchistan s-au găsit vestigii de peste 800.000 de ani etc.

Nimeni nu ştie însă foarte exact unde se află începutul începuturilor. Cert este doar că una din cele mai strălucite personalităţi ale antichităţii, Cyrus II cel Mare (559-529 î.Hr.), transformă Persia, în numai trei decenii, dintr-o putere locală în cel mai vast şi puternic imperiu al Orientului.

Imperiul Persan (condus de dinastia Ahemenizilor) se întindea de la Indus până în Egipt, Asia Mică şi Tracia. Acest vast imperiu este oprit însă la porţile Greciei şi, ulterior, cucerit de Alexandru Macedon (334-330 î.Hr.). El generează lumea elenistică şi devine, în acest timp, nucleul principal al regatelor Part (250 î.Hr.-226 d.Hr.) şi Sasanid (226-651). Imperiul Roman a avut mult de furcă cu aceste două regate, iar cele două războaie împotriva Daciei (101-102 şi 105-106) erau, de fapt, un fel de pregătire a războiului cu Parţii.

Musulmanii încep cucerirea Persiei în anul 635, prin Abu Bakr. Până în secolul al IX-lea se realizează conversiunea la islam. *Specific, pentru Iran, este că el a fost islamizat, dar*

niciodată arabizat. Persanii au reuşit să-şi păstreze o puternică personalitate în cadrul islamului, aportul lor cultural, politic şi chiar religios fiind substanţial. Iranul cunoaşte războaie, succesiuni de dinastii, dar şi evoluţii remarcabile în planul ştiinţei şi culturii. Renaşterea culturală şi ştiinţifică din secolul al XI-lea se concretizează, între altele, prin crearea observatorului de la Estefan şi a calendarului persan, ce se foloseşte încă şi azi.

De-a lungul secolelor al IX-lea şi al X-lea, Iranul se desprinde din Califatul Arab. Dinastia Sefavizilor, începând cu Ismail I (1499-1524), pune bazele unui nou stat iranian centralizat. Acesta atinge apogeul de strălucire şi deplinătate sub Abbas I cel Mare (1588-1629). Urmează declinul de sub dinastia Kajarilor (1779-1925), pierderea războaielor cu Rusia, de la începutul secolului al XIX-lea, apoi influenţa britanică şi rusă din a doua jumătate a aceluiaşi secol, cele două state – Marea Britanie şi Rusia – împărţindu-şi Persia, prin tratatul din 1907, în două zone de influenţă.

Dinastia Pahlavi (1925-1979), îndeosebi după Al Doilea Război Mondial, modernizează structurile economice, sociale si politice, europenizează instituţiile şi chiar viaţa socială. Sub aceste auspicii, Iranul devine unul dintre marii producători de petrol şi gaze naturale din zonă şi din întreaga lume.

Dar stabilitatea este relativă. Din cauze foarte complexe – unele interne, altele de altă natură –, Iranul începe să fiarbă. Se declanşează, în mozaic, o serie de mişcări antiguvernamentale laice, concomitent cu mişcări religioase foarte ample. În 1978, majoritatea provinciilor erau cuprinse de febra schimbărilor. Şahul Mohammad Reza Pahlavi Aryamehr, aliat fidel al SUA, părăseşte ţara la 16 ianuarie 1979. Puterea este luată de către Consiliul Revoluţionar Islamic, în frunte cu ayatollahul Ruhollah Khomeiny.

La 1 aprilie 1979, ţara este proclamată republică islamică, iar această realitate este confirmată şi de Constituţia aprobată prin referendum la 2-3 decembrie 1979. Efectele acestor schimbări rapide şi intempestive sunt deosebite. Relaţiile în zonă devin încordate cu aproape toată lumea, dar îndeosebi cu SUA şi cu Irakul. Irakul chiar găseşte potrivit acest moment de bulversare pentru a rezolva, prin război, vechea dispută de frontieră pentru câteva insuliţe din zona de confluenţă a fluviilor Tigru şi Eufrat, denumită Shatt-al Arab.

În septembrie 1980, Irakul atacă Iranul. Urmează un război de uzură de opt ani (1980-1988), care se soldează cu pierderi grele din rândul ambelor părţi. Iranul are peste un milion de morţi şi mari distrugeri materiale. La fel şi Irakul. Acest război, absolut inutil pentru cele două ţări (dar foarte util pentru… acea formulă veche de mii de ani *divide et impera*), se încheie în august 1988, prin acceptarea de către Iran a Rezoluţiei nr. 598 a Consiliului de Securitate al O.N.U., care prevedea încetarea imediată a tuturor ostilităţilor.

Dar drama nu avea să se oprească aici. Criza ostaticilor ambasadei S.U.A. din Teheran (1979-1981) va duce la ruperea relaţiilor diplomatice americano-iraniene, ceea ce va deschide o adevărată cutie a Pandorei a conflictualităţii în întreaga zonă.

De-a lungul milenarei sale istorii, Iranul a cunoscut mai ales furtuni. Dar, lucru semnificativ pentru această zonă nu doar de confluenţă, ci şi de mari sinteze, Iranul a continuat să păstreze ceva din dramele, dar şi din lumina, din umbrele şi urmele tuturor vremurilor prin care a trecut.

Dincolo de problemele extrem de grave cu care se confruntă zona, de încercările grele prin care a trecut, trece şi va mai trece încă această ţară, rolul Iranului în geopolitica Orientului Mijlociu nu scade, ci creşte. Această ţară a avut, are şi va avea mereu un cuvânt greu de spus în configurarea geopolitică şi geostrategică a Orientului Mijlociu, pentru că

este unul dintre pivoţii cei mai importanţi ai regiunii. Un pivot care poate fi consolidat sau dărâmat. Consolidarea lui ar avea unele efecte benefice (după unii, discutabile) în ceea ce priveşte locul şi rolul acestei ţări în geopolitica regiunii, în timp ce distrugerea lui (în măsura în care, după 3000 de ani de existenţă, un asemenea pivot poate fi distrus) ar avea, deasemenea, numeroase efecte (cele mai multe, imprevizibile) în stabilitatea şi securitatea regiunii şi chiar a întregii lumi.

4.2.2. Un orizont geopolitic special

O simplă privire asupra unei hărţi a Orientului Mijlociu poate genera o mulţime de întrebări care nu pot primi răspunsuri simple. Miile de ani de zbuciumată, glorioasă sau dramatică istorie a ţărilor de aici nu permit simplismul în geopolitica acestei zone în care, fără îndoială, Iranul joacă un rol de pivot special, de areal-forţă, şi nu doar de simplu pivot. Noţiunea de pivot înseamnă a fi un fel de loc foarte important, asupra căruia se centrează şi se concentrează atenţia şi acţiunea unor forţe extrem de puternice pentru influenţarea zonei respective. Pivotul permite acţiunea radială, în deplină siguranţă strategică. Această siguranţă este dată atât de calitatea şi cantitatea forţelor care participă la acţiune, de resursele de care acestea dispun, cât mai ales de calitatea spaţiului-pivot, adică de mărimea, resursele, siguranţa şi valoarea acestuia, ca bază de susţinere şi de plecare. Iranul are toate aceste calităţi, dar nu numai astfel de calităţi. El nu este nici pe departe doar aşa ceva. Nu este, de fapt, deloc aşa ceva. Chiar dacă, într-o vreme, Marea Britanie şi Rusia, în alta, Statele Unite aveau influenţă asupra Iranului, aceasta nu se exercita asupra unui pivot, ci asupra unei ţări care avea numeroase resurse, asupra unui areal-forţă. Iranul nu a constituit niciodată o bază de plecare la ofensivă pentru alţii, ci a fost totdeauna un spaţiu plin

de istorie, de dinamică socială, religioasă şi civilizaţională, dar şi de controverse şi de nedumeriri. Iranul a fost şi a rămas un spaţiu de sinteză, un spaţiu cu totul special, care nu radiază nimic, ci doar atrage şi impresionează. De aceea, Iranul a fost, de-a lungul timpurilor, fie spaţiu-ţintă, fie spaţiu cu resurse, fie spaţiu de siguranţă strategică între două zone conflictuale. Peste toate acestea, el a rămas, până azi, un areal-forţă.

La ora actuală, Iranul are o poziţionare activă, un rol deosebit şi un orizont destul de ferm în geopolitica Orientului Mijlociu. Această geopolitică trece prin Iran şi depinde în mare măsură şi de Iran. Funcţia cu totul specială a Iranului în zonă este dată de condiţia sa deosebită, definită, între altele, şi de următoarele caracteristici:

- spaţiu imens, relativ stabil, situat între două conflicte deschise, cel din Irak şi cel din Afganistan;
- civilizaţie cu o istorie multimilenară;
- zonă din vecinătatea foaierului perturbator, care se întindea, odinioară, între nordul Mării Caspice şi Manciuria şi care mai funcţionează (desigur, într-un mod cu totul specific) şi azi;
- zonă de tranzit şi de confluenţă între Asia Centrală, lumea islamică şi lumea arabă;
- ţară islamică, dar nu arabă;
- ţară care adăposteşte o parte din populaţia kurdă (8 % din totalul populaţiei), populaţie ce militează, în consens cu populaţia kurdă din Irak, din Turcia şi din zona caucaziană (în total, peste 20 de milioane de oameni), pentru desprinderea de ţările din care fac parte şi reînfiinţarea statului Kurdistan, stat vechi de peste o mie de ani, atitudine care creează o foarte mare problemă în întreaga zonă;
- ţară-nucleu pentru civilizaţia de tip islamic, dar care, deocamdată, nu radiază, ci doar focalizează în spaţiul destul de mare dintre frontierele sale;

- ţară ce tinde să devină, în timp, nu doar pivot, ci şi o zonă-resursă, un posibil model civilizaţional tradiţional şi, în acelaşi timp, modern, adică o civilizaţie-contrast, o civilizaţie de sinteză, aşa cum a fost ea de mii de ani.

În situaţia în care Iranul va fi atacat sau determinat să se transforme, prin implozie, într-un spaţiu conflictual ce va trebui gestionat, se va repune pe rol, dar de dimensiuni mult mai periculoase, situaţia din 1980-1988, când Irakul şi Iranul se aflau în război, Orientul Apropiat fierbea, iar în Afganistan situaţia conflictuală era în creştere. O astfel de situaţie ar fi dezastruoasă, acum, în condiţiile foarte grele ale celor două războaie – cel din Irak şi cel din Afganistan –, conflictualitatea putând scăpa, cu uşurinţă, de sub orice control. Pe atunci, adică în anii 1980-1988, prioritatea politică şi strategică planetară n-o reprezenta Orientul Mijlociu, ci confruntarea între cele două mari blocuri militare, în care SUA puneau pe rol politica de îndiguire elaborată de Nicolas Spykman, şi strategia de îndiguire corespunzătoare, iar Uniunea Sovietică, sub Gorbaciov, îşi reorienta tacit politica şi strategia spre o nouă redimensionare, de data aceasta, radicală, pentru reconstrucţia pivotului eurasiatic, dar în cu totul alte dimensiuni decât cele rezultate din previziunile britanicului Mackinder şi germanului Haushofer, şi, desigur, în alţi termeni decât cei ai bipolarităţii.

Rusia îşi lua mâna de pe o bună parte a lumii, îndeosebi a lumii islamice, pentru a-şi rezolva propriile-i probleme, urmând să revină, la momentul potrivit, foarte sigură şi în parteneriate strategice cu lumea puternică şi influentă. O asemenea perspectivă nu trebuie privită neapărat în termeni de confruntare, ci mai ales în termeni de securitate prin parteneriat, adică de colaborare activă, în vederea prevenirii unor conflicte devastatoare, valorificării avantajoase a resurselor şi folosirii adecvate a pieţelor.

Situaţia din zona Orientului Mijlociu şi a Orientului Apropiat nu este în niciun fel liniştitoare. Criza israeliano-palestiniană este departe de a fi soluţionată, „foaia de parcurs" n-a fost nici parcursă în întregime, nici realizată altfel decât parţial, iar o alta va fi foarte greu de alcătuit, înarmarea în continuare a Israelului, a Arabiei Saudite şi a altor ţări din zonă nu acoperă falia strategică extrem de periculoasă, ci doar adânceşte şi mai mult diviziunea din lumea arabă şi poate duce la o nouă escaladare a conflictualităţii, iar presiunile asupra Iranului nu rezolvă problema decât într-un singur sens, poate, cel mai puţin important: formarea unei coaliţii antiiraniene.

Ridicarea unei părţi dintre ţările Orientului Mijlociu împotriva Iranului nu poate fi nici realistă, nici benefică, întrucât şi aşa această lume este destul de divizată, iar o nouă divizare n-ar folosi la nimic. Tipul conducerii politice de aici constituie o problemă internă a acestei ţări, iar programul nuclear nu poate fi acceptat, din păcate – şi nu ştim foarte exact de ce – doar ca o opţiune energetică legitimă. Ceea ce se întâmplă în interiorul ţării poate îngrijora comunitatea regională şi internaţională, în măsura în care ea reprezintă o ameninţare pentru aceasta sau încalcă grav drepturile omului. Desigur, multe dintre aceste lucruri sunt şi trebuie discutate şi lămurite. Dar escaladarea acuzaţiilor şi a conflictualităţii nu poate duce decât la crearea unei rupturi politice şi a unui blocaj strategic din care nu se va mai putea ieşi decât prin război. Iranul este o ţară mare care, cu siguranţă, va riposta în cazul în care va fi atacată. Riposta poate fi normală sau asimetrică, pe termen lung, ceea ce va duce la crearea unui focar continuu de război asimetric din Afganistan până în Irak, cu posibile extensii în spaţiul pakistanez şi chiar în Caucaz, în Asia Centrală, în zona uigură şi în Kaşmir.

Poate că, de dragul unei stabilităţi relative, chiar pe muchie de cuţit, Iranul ar putea să renunţe la programul său

nuclear sau măcar la cel de îmbogăţire a uraniului. Ar fi, poate, o soluţie. O soluţie pe care o sugerează Statele Unite, Uniunea Europeană, comunitatea internaţională şi multă altă lume. Desigur, o soluţie relativă, limitată şi limitativă, cu unele efecte benefice pentru menţinerea actualului *statu quo* al regiunii. În opinia noastră, aceasta poate echivala, la nivel planetar, cu un fel de frecţie la un picior de lemn. În lume sunt deja vreo 18.000 de capete nucleare active, care ar putea distruge, dacă ar fi explodate, de câteva ori suprafaţa pământului! Ce mai contează unul sau două capete nucleare în plus sau în minus?! Din aceasta nu trebuie să rezulte că ţările nucleare din zonă – Rusia, China, India, Pakistanul şi Israelul – vor face un pas înapoi în domeniul înarmărilor nucleare, ci doar că nu va mai apărea pe harta ţărilor capabile să producă şi să folosească energia nucleară încă una, ce poate deveni, efectiv, în 10-20 de ani, o mare putere, datorită suprafeţei foarte mari, 1.645.258 km^2, resurselor numeroase, populaţiei, filosofiei şi fizionomiei civilizaţionale, dar mai ales unei politici identitare severe şi ostile Occidentului.

Iranul este, deasemenea, suspectat şi chiar acuzat că sprijină terorismul, că susţine miliţiile Hezbollah, că susţine rezistenţa din Irak etc. Toate acestea pot duce la situaţii extrem de complicate şi de neplăcute în spaţiu. SUA acuză Iranul şiit că sprijină violenţele şiite din Irak, în timp ce Iranul susţine că accentuarea violenţelor dintre şiiţii şi sunniţii din Irak se datorează invaziei americano-britanice din 2003, şi nu vreunei susţineri de prin alte părţi. Cauzele acestei conflictualităţi sunt mult mai complexe şi ele nu pot fi nici decelate şi nici rezolvate decât dacă se au în vedere toate determinările şi întreaga realitate. Or, deocamdată, nimeni nu este dispus să facă un astfel de demers. De aceea, Statele Unite – o mare putere responsabilă de starea de securitate a întregii lumi – şi-au ameliorat poziţia faţă de Iran. Pe 28 mai 2007, ambasadorul

iranian şi cel american de la Bagdad s-au întâlnit pentru pregătirea unor discuţii pe această temă. Era prima întâlnire diplomatică după revoluţia islamică din 1979.

Dialogul este preferabil oricărei alte soluţii. Acest adevăr este cunoscut de toată lumea, încă din antichitatea timpurie. Este cazul ca analiza riguroasă, pe toate planurile, a dimensiunii geopolitice a Iranului, ca stat-pivot, ca stat-civilizaţie, ca areal-forţă civilizaţional, de sinteză şi de confluenţă, să înceapă să dea primele ei roade.

4.2.3. Orizont energetic nesigur

Iranul se află pe cel mai ieftin şi mai disputat areal energetic, între Golful Persic şi Marea Caspică, fiind ţară litorală la cele două mări. Acesta dispune de resurse energetice uriaşe şi, probabil, explorările viitoare vor descoperi noi zăcăminte. Rezervele de petrol ale Iranului, erau, în 2006, de 138,4 miliarde barili, potrivit datelor publicate în buletinul anual al Organizaţiei Ţărilor Exportatoare de Petrol (OPEC), înregistrându-se o creştere cu 2,1 miliarde barili în raport cu 2005.

Pe ansamblu, ţările OPEC au atins cifra de 922,48 miliarde barili la finele anului 2006, având o creştere de 9,2 miliarde barili. Creşterea rezervelor iraniene reprezintă 22,8 % din creşterile totale ale ţărilor OPEC, iar producţia Iranului reprezintă 15 % din producţia totală a acestor ţări, ceea ce arată rolul deosebit al *Ţării arienilor* în dinamica resurselor energetice din zonă.

În perioada 1986-2006, rezervele totale de petrol ale ţărilor OPEC au crescut în fiecare an, ceea ce reprezintă o concluzie extrem de importantă pentru dinamica resurselor şi pieţelor energetice. Dar creşterea rapidă a consumului, îndeosebi în China şi în India, menţinerea unui consum uriaş în

SUA, crearea unei situaţii conflictuale în Golf, escaladarea conflictualităţii în Orientul Apropiat, intensificarea atacurilor de tip terorist în Europa Occidentală, în Turcia şi chiar în unele ţări arabe, precum şi punerea pe tapet a unei noi şi dificile probleme – cea a programului nuclear al Iranului – au dus la creşterea formidabilă şi imprevizibilă a preţului barilului de petrol, depăşindu-se de câteva ori pragurile considerate critice, ceea ce a creat şi va crea şi în continuare serioase probleme civilizaţiei tehnologice a începutului de secol, care se bazează încă pe petrol, care continuă să fie o *civilizaţie a petrolului*.

Iranul, în ceea ce priveşte petrolul şi gazele naturale, are o situaţie specială. Este prima ţară din Golf care a trecut la exploatarea petrolului, încă din 1913. Iranul deţine 10 % din rezervele de petrol ale planetei, situându-se pe locul trei în lume şi pe locul doi în ceea ce priveşte gazele naturale. Această realitate – al doilea mare producător de petrol din zona Golfului, după Arabia Saudită, şi al doilea producător de gaze naturale din lume, după Rusia – îi conferă Iranului o situaţie specială. De unde rezultă o întrebare tulburătoare: *Dacă Iranul deţine o asemenea poziţie în ceea ce priveşte resursele energetice naturale, într-o civilizaţie tehnologică ce se bazează pe petrol, deci, într-o civilizaţie a petrolului, de ce mai are nevoie de energie nucleară, mai ales în condiţiile în care, după evenimentele dramatice de la Cernobâl, exploatarea ei nu prezintă încă garanţii suficiente?*

La o astfel de întrebare se pot da răspunsuri dintre cele mai felurite. Energia nucleară va fi, fără îndoială, o energie a viitorului, a civilizaţiei tehnologice nucleare, iar Iranul, ţară importantă în această parte de lume, nu poate rămâne în urmă. SUA, o parte dintre ţările Europei Occidentale şi chiar o parte dintre ţările din Golf suspectează însă Iranul că ar urmări realizarea armei nucleare, în condiţiile în care a semnat un tratat de neproliferare.

În aceste condiţii, se pune o nouă întrebare: *Atâta vreme cât Israelul, India, Pakistanul şi, probabil, şi alte ţări s-au dotat cu arma nucleară şi nu suportă nici un fel de presiuni, din partea nimănui, cum pot fi justificate presiunile asupra Iranului, mai ales că, oficial, această ţară susţine că programul său nuclear nu urmăreşte scopuri militare?*

Desigur, orice armă nucleară apărută pe panoplia armelor lumii reprezintă un nou pericol, dar n-ar fi oare mai potrivit ca ţările deţinătoare de asemenea arme să facă ele, mai întâi, un pas înapoi şi să dea un semn că vor să se debaraseze de astfel de arme? Or, din câte se ştie, înafară de Marea Britanie, toate ţările deţinătoare de arme nucleare au continuat să-şi modernizeze, să-şi diversifice, să-şi miniaturizeze acest armament şi, mai ales, să-şi perfecţioneze continuu vectorii de transport la ţintă.

După părerea noastră, toate aceste ţări, inclusiv Israelul, ar fi trebuit să ştie că, dotându-se cu arme nucleare, vor contribui, indiferent ce măsuri vor lua, într-o formă sau alta, la declanşarea şi continuarea cursei nucleare, întrucât încrederea, în relaţiile internaţionale, se bazează încă pe descurajare, pe forţă, pe când, din păcate, neîncrederea şi suspiciunea sunt realităţi în vogă ale configurării şi reconfigurării relaţiilor dintre state. Parteneriatele strategice par să spargă puţin această realitate, dar şi ele se bazează pe armonizarea unor interese şi nu pe vreun impuls de armonie universală.

4.2.4. Perspective incerte

Misiunea Rice-Gates (secretarul de stat american, Condoleezza Rice, şi ministrul apărării, Robert Gates) din 31 iulie 2007 a reliefat tocmai falia ce există între vechile politici arabe şi noile realităţi. Statele arabe sunnite – monarhiile din Golf, Egiptul şi Iordania – par să fie îngrijorate de ascensiunea

forţei Iranului şi cred că Statele Unite nu trebuie să părăsească Irakul. În opinia unor lideri ai acestor ţări, în cazul retragerii americane, Iranul se va năpusti imediat asupra Irakului.

Situaţia din zonă nu este privită şi analizată neapărat prin prisma realităţilor complexe şi implicaţiilor posibile pentru pacea şi securitatea lumii, ci mai ales prin prisma intereselor. Interesele preced adesea realităţile, iar acestea din urmă, devenind foarte complexe şi deosebit de complicate, nu mai pot servi integral unora sau altora dintre interese.

Iranul este privit de către unele dintre ţările din zonă, în consens cu SUA şi cu Marea Britanie, dar şi cu unele dintre ţările europene, ca un pericol potenţial, întrucât, în opinia lor, susţine mişcările Hezbollah şi Hamas, are legături cu Siria şi cu reţeaua Al-Qaeda, dar şi cu acţiunile violente şiite din Irak. Mai mult, acţiunea ofensivă israeliană din vara anului 2006 ar fi servit îndeosebi… Iranului care, sprijinind Hezbollah-ul, şi-ar fi sporit popularitatea şi susţinerea lumii islamice. Această realitate ar putea constitui o adevărată ameninţare pentru ţările arabe sunnite. De aceea, după unele opinii, aceste ţări ar sprijini Statele Unite în confruntarea cu Iranul sau, în orice caz, ar dori ca, din această confruntare, să iasă învingători americanii.

Dar americanii sunt pur şi simplu blocaţi în Irak şi în Afganistan şi, în mod normal, nu şi-ar mai putea permite şi un al treilea război, cu toate că un al treilea front ar face, practic, joncţiunea între cele două zone de război – cea din Irak şi cea din Afganistan – şi ar permite o strategie unitară ofensivă pentru întregul Orient Mijlociu, divizat în două tabere, de o parte fiind ţările atacate, iar de cealaltă, restul lumii islamice şi arabe. La o astfel de ofensivă s-ar putea ralia şi Israelul, pentru rezolvarea, în favoarea sa, a situaţiei din Orientul Apropiat. Numai că este foarte greu de presupus că un astfel de scenariu ar avea şi sorţi de izbândă. Există un prag de ofensare a Orientului Mijlociu care nu poate fi depăşit, iar problema

palestiniană nu poate fi soluţionată prin distrugerea palestinienilor, fără a se produce aici un haos greu de controlat sau o catastrofă de mari proporţii.

Nu suntem foarte siguri dacă o politică de forţă este cea mai potrivită pentru situaţia dramatică din Orientul Mijlociu. Dar o astfel de soluţie, din păcate, nu poate fi exclusă.

Chiar dacă Washingtonul oferă armament în valoare de 14 miliarde de euro pentru şase ţări membre ale Consiliului de Cooperare din Golf: Emiratele Arabe, Arabia Saudită (10 miliarde de euro), Bahrein, Qatar, Oman şi Kuweit, precum şi Israelului, situaţia nu se va rezolva doar prin simpla presiune a armelor şi înarmărilor.

Aceste arme pot constitui, desigur, o măsură de întărire a aliaţilor SUA din zonă, în cazul escaladării conflictului, şi, evident, un mod de descurajare a Iranului în acţiunile sale viitoare. Toată această desfăşurare de forţe s-ar putea să nu aibă însă un efect foarte mare, întrucât, se ştie, Iranul nu a atacat niciodată pe nimeni şi este puţin probabil să-şi propună, în actualele condiţii, scopuri ofensive, fie chiar şi dintr-o perspectivă disuasivă.

Ţările arabe din Golf consideră că inamicii veritabili ce se cer combătuţi sunt Al-Qaeda şi organizaţiile sale. Chiar dacă există unele suspiciuni şi divergenţe care opun aceste ţări Iranului, Siriei şi Hezbollah-ului, ţările membre ale Consiliului de Cooperare din Golf caută să găsească *soluţii politice*. Obiectivul urmărit de acestea este să prevină deschiderea unor noi focare de conflict într-o regiune deja perturbată de situaţia din Irak, din Palestina şi din Liban.[70]

[70] http://www.lemonde.fr/web/article/0,1-0@2-3218,36-940627@51-823016,0.html, Mouna Naïm**,** *Les Etats-Unis tentent de former un front anti-Iran*, 01.08.2007.

Ostilitatea lor faţă de Iran şi de Siria nu este de natură să încurajeze şi să susţină o intervenţie militară împotriva Iranului, care ar fi potrivnică obiectivului urmărit de ele – acela de a preveni extinderea războiului şi a conflictelor armate.

De aceea, oferta americană pare cât se poate de dificilă şi de problematică. Pe de o parte, ea este generoasă – oricare ţară din lume preferă să-şi întărească forţele militare, pentru securitatea proprie –, iar refuzul ei ar contraria SUA, o ţară aliată. Pe de altă parte, acceptarea ei ar mări şi mai mult ostilitatea din zonă.

Se ştie, ţările Consiliului din Golf, mai ales Arabia Saudită, consideră că Iranul şi Siria sunt principalele vinovate, dacă nu chiar singurele vinovate de destabilizarea Irakului, iar programul nuclear al Iranului, suspectat şi de aceste ţări că ar urmări obiective militare, deci dotarea cu arma nucleară, adânceşte şi mai mult ruptura.

Iranul s-a angajat să se ţină la distanţă de grupurile şiite de pe celălalt ţărm al Golfului.

Care va fi însă atitudinea Iranului, în condiţiile în care ţările Consiliului acceptă oferta americană, este însă foarte greu de spus.

4.2.5. În loc de concluzii

Nimeni nu are, de-a gata, o soluţie viabilă pentru Orientul Mijlociu, pentru Orientul Apropiat, pentru întreaga conflictualitate din zonă şi nici măcar pentru o părticică din aceasta. Marile interdependenţe din această controversată epocă de început a globalizării, numeroasele vulnerabilităţi generate de jocul intereselor, de bătălia continuă pentru pieţe şi resurse, precum şi efortul excepţional al comunităţii internaţionale pentru gestionarea crizelor şi conflictelor şi prevenirea războiului, în condiţiile extrem de grave ale unor realităţi create

de-a lungul unor milenii de conflicte armate şi războaie, de dominare, inegalitate, totalitarism de toate felurile şi politici de forţă pe toate planurile, au generat şi menţin mecanisme greu de înţeles, de schimbat, de transformat şi de folosit. Unele dintre marile obiective ale acestei epoci de stăpânire a conflictualităţii şi de reaşezare a lumii pe temeiurile ştiinţei, încrederii, parteneriatelor şi securităţii sunt foarte greu de realizat. Şi, oricum, o astfel de realizare nu poate călca peste trei mii de ani de civilizaţie, peste memoria colectivă, peste oameni şi obiceiuri.

Dar poate şi trebuie să ajute omenirea să iasă din haos şi să intre în adevărata ei înţelepciune. Care nu este neapărat înţelepciunea bâtei, chiar dacă, potrivit unor vechi experienţe omeneşti, totdeauna, cui pe cui se scoate.

Iranul este o ţară mare, cu o civilizaţie milenară şi, în pofida unor realităţi greu de acceptat sau de trecut cu vederea, ea poate contribui în mod substanţial la stabilitatea şi stabilizarea regiunii, dacă se schimbă complet, adică la 180 de grade, filosofia, fizionomia şi atitudinile din zonă, angajându-se cu această ţară un dialog realist, firesc, constructiv.

Un nou război ar fi, mai ales în actuala situaţie dramatică a zonei, un nou dezastru.

Iranul este o ţară de sinteză civilizaţională, de contact între lumi şi civilizaţii, între realităţi complexe şi dinamice.

Datorită acestor calităţi, considerăm că, într-o perspectivă ceva mai bine conturată, cu o configuraţie elaborată sub raportul încrederii şi cooperării, Iranul ar putea fi un areal-forţă civilizaţională, adică una dintre cheile diminuării şi chiar încetării conflictualităţii din Orientul Mijlociu şi crearea acelei stabilităţii a arealului energetic de care lumea are, totuşi, o foarte mare nevoie. O astfel de ţară, care deţine o parte însemnată din resursele energetice ale planetei şi continuă o civilizaţie care a strălucit cândva, nu poate fi tratată oricum.

4.3. Remanenţe ale unor efecte de falie

Spaţiul de remanenţă a unor efecte de falie, în zona cea mai sensibilă a continentului european, cuprinde, în principal, litoralul Mării Negre, de la gura Nistrului până la sud de Burgas, spaţiul dintre Nistru şi Prut, Câmpia Dunării şi Podişul Moldovei, cu Poarta Focşanilor, Carpaţii cu Podişul Ardealului, Poarta Someşului şi Poarta Mureşului, Câmpia Tisei şi Câmpia Panoniei, Munţii Balcani, Rodopi şi Masivul Rila, Munţii Bosniei, coridoarele Drinei, Moravei, Savei şi Dravei, precum şi cel al Vardarului. Acest spaţiu este mărginit, la est de Marea Neagră, la sud şi sud-vest, de Munţii Greciei, de Munţii Bosniei, la vest de Alpii Austrieci, la nord-vest şi la nord de Munţii Slovaciei, Carpaţii Albi şi de Podişul Galiţiei Orientale. Este caracterizat de o puternică compartimentare a terenului, precum şi de o mare diversitate de forme de relief. Geografic, se află în partea centrală a Europei şi se prezintă ca un imens golf care are în centru Carpaţii cu gâtuiturile de la Porţile de Fier şi de la Prislop, Huta, Certeze, în zona Maramureşului Românesc. Aceste două direcţii operative debuşează în Câmpia Tisei şi în cea a Belgradului, Savei, Dravei şi Panoniei, de unde se deschid alte direcţii spre şi dinspre Europa Occidentală. Câmpia Panoniei şi cea a Tisei se prezintă ca un spaţiu favorabil oricărei desfăşurări strategice. Acest spaţiu se poate constitui atât într-o bază de plecare la ofensivă strategică spre est sau spre vest, cât şi într-un obiectiv important al ofensivei strategice dinspre vest spre est sau invers. Dinspre Câmpia Panoniei, spre exemplu, se deschid direcţiile: Budapesta, Viena, Petersberg (pe culoarul strategic al Dunării); Belgrad, Zagreb, Liubliana, Udine, Milano (pe coridorul operativ al Savei şi Dravei şi, dincolo de Udine, în Italia, pe cel al Câmpiei Padului); Vardar, Salonic; Budapesta, Bratislava, Brno;

Belgrad, Sarajevo (pe valea Drinei); Belgrad, Skopje, Salonic (pe Valea Moravei şi pe cea a Vardarului) etc.

Se adaugă la aceste direcţii operative extrem de importante şi cele care pătrund în Transilvania, prin Poarta Someşului şi prin Poarta Mureşului. Nu este de neglijat nici direcţia pe care o deschide Tisa, atât prin afluentul ei din spaţiul Maramureşului românesc – Vişeu –, cât şi varianta nordică, transcarpatică, prin Galiţia Orientală, spre Nistru (Tisa şi Prutul izvorăsc, ca şi Nistrul, din acelaşi masiv muntos). Ar mai fi de adăugat că, aşa cum Tisa face legătura cu bretela moldovenească şi, deci, cu culoarul strategic care se deschide din Galiţia Orientală, pe la nord de Carpaţi şi Alpi şi ajunge până în Normandia, şi cele două direcţii, care pătrund în Transilvania prin Poarta Someşului şi prin cea a Mureşului, deschid, prin Bazinul Intracarpatic, Depresiunea Bârsei şi trecătorile (paşii) Ghimeş-Palanca, Bicaz, Întorsura Buzăului, Bratocea, Predeal şi Giuvala, Poarta Focşanilor şi bretela podişului Moldovei.

Se deschide, de asemenea, o direcţie de la Şvištov, prin Pasul Şipka, Iambol, Edirne, prin Tracia Orientală, spre Marea Marmara, precum şi cea deschisă de fluviul Mariţa, spre Sofia şi, de acolo, pe valea Iskărului, spre Dunăre.

De fapt, întreaga valoare a culoarului strategic al Dunării se rezumă la posibilitatea desfăşurării unor acţiuni de mare amploare, cu toate categoriile de forţe armate (dar nu numai) în acest spaţiu al Dunării Inferioare (între Viena şi Sulina), Carpaţilor şi Balcanilor.

Aceste consideraţii rezultă din investigarea trecutului, din analiza marilor confruntări care s-au desfăşurat în acest spaţiu. Pentru că nu numai spaţiul în sine este important. Oamenii sunt, de fapt, cei care îi conferă valoare strategică. Oamenii şi evenimentele. Când ne gândim la acest spaţiu, avem în vedere marile linii de forţă pe care s-au mişcat populaţiile, zonele de

confruntare, obiectivele urmărite, modul cum s-au stabilit frontierele, percepţia spaţiului-izvor de către populaţiile de aici, relaţiile dintre ele, confruntările şi rezultatul lor, constituirea statelor naţionale, aspiraţiile, speranţele, împlinirile şi dezamăgirile lor, confruntările de interese, factorii de stabilitate şi cei de instabilitate şi, mai ales, faliile care s-au tot deschis şi rareori s-au închis în acest spaţiu şi pe aceste culoare. Linii nefaste, niciodată şterse pe deplin, deseori invocate şi rareori uitate. Deci, istoria, cu tot răul şi cu tot binele ei, prezentul şi orizonturile.

Noua politică ce are ca obiectiv realizarea unităţii europene, conceptul de securitate şi apărare europeană şi cel de securitate regională, cel de descurajare a tensiunilor, crizelor şi conflictelor par a-şi impune forţa şi în această zonă extrem de diversificată, de chinuită, de tensionată. Aceasta, după ce o parte din tensiunile acumulate s-au declanşat, după ce Iugoslavia de după Primul Război Mondial s-a destrămat, Ungaria, România şi Bulgaria fac deja parte din NATO, iar spaţiul ex-sovietic îşi caută, cu febrilitate şi dramatism, noua lui identitate. Deşi toată lumea este convinsă că, şi în spaţiul la care ne referim, este nevoie de stabilitate, de bună vecinătate, de armonie, de încredere reciprocă, este foarte greu să se treacă peste rănile trecutului, să se uite ce a fost, să se ia totul de la început ca şi cum nimic nu s-ar fi întâmplat.

Există însă această voinţă. Şi acest lucru este foarte important. Evenimentele din fosta Iugoslavie, intervenţia NATO, bombardarea Serbiei... au trecut. Şi-au îndeplinit rolul lor, cât a fost şi cum a fost şi au dispărut. Forţa nu rezolvă, ci doar impune… Or, adevărata construcţie se face prin puterea şi voinţa de a construi, nu de a impune. Este, de altfel, unica posibilitate de a exista şi coexista în acest spaţiu. Migraţiile şi mai ales cele trei imperii – habsburgic, otoman şi ţarist – au amestecat populaţiile, au creat privilegii pentru unele şi

dezavantaje pentru altele. Se afirmă adesea că obstacolul cel mai greu de escaladat în reconcilierea zonei îl reprezintă cel psihologic. Există, după cum susţin unii, puternice complexe de natură psihologică create prin secole, care nu pot fi depăşite cu uşurinţă, puternice falii care nu pot fi cu uşurinţă umplute. Ele fragmentează încă Balcanii de Vest, cu toată prezenţa unor misiuni europene acolo, menţin un diferend mai mult de orgoliu decât teritorial şi, poate, psihologic greco-turc pe seama unor insuliţe, de fapt, pe seama unui efect de falie rămas din vremuri care ar trebui să fie uitate. Dar oamenii nu uită niciodată nimic. Iar memoria colectivă este, de cele mai multe ori, mult mai tare ca viaţa.

Probabil că există şi astfel de complexe, deşi ne îndoim. Există însă idealuri care îşi au izvoarele şi rădăcinile în istorie. Ele nu sunt congruente, şi datorită faptului că populaţiile din acest spaţiu n-au fost niciodată lăsate să conviețuiască în pace şi bună înţelegere. Ele sunt concurente şi, în multe privinţe, divergente. Şi chiar dacă interesele de moment le mai estompează într-o oarecare măsură – destrămarea sângeroasă a fostei Iugoslavii reprezintă un exemplu care n-ar trebui tratat cu uşurinţă –, optimismul şi încrederea în viitor ar trebui să domine. Din păcate, în această zonă, se mai priveşte încă peste frontiere, iar încrederea reciprocă se construieşte foarte greu. Ştim că unele dintre cercurile revanşarde privesc cu nostalgie crestele munţilor care înconjoară bazinul Dunării Mijlocii şi îşi spun că pe aici a trecut cândva o frontieră. Sârbii nu pot uita niciodată Câmpia Mierlei (Kosovo Polje), din 1389, unde, deşi au fost învinşi, au dovedit că ştiu să se bată pentru ţara lor, pentru dreptul lor, pentru valorile lor. Atunci şi acolo, în acea bătălie, românii i-au ajutat. Ce s-a ales din Kosovo, care, odinioară, era inima Serbiei? Vremurile şi vremuirile au plouat în această inimă nori grei de furtună, au transformat-o într-un câmp de bătaie, apoi într-o băltoacă liniştită, murdărită şi

înşelătoare. Pentru că o nouă Câmpie a Mierlei s-a deschis şi s-a închis aici, la sfârşitul unui zbuciumat mileniu, când s-au năpustit asupra acestui spaţiu tunurile, ura şi intoleranţa şi tot ce au avut mai distructiv nişte tabere aflate pe o falie ce se credea că ar fi dispărut. Pentru a intra aşa cum se cuvine în mileniul trei. Şi s-a intrat cu atacurile teroriste de la World Trade Center, unice şi tragice în istoria atât de dramatică a omenirii, cu îngheţarea unor conflicte şi cu izbucnirea altora, precum şi cu apariţia unui nou stat pe harta lumii: Kosovo.

Românii privesc şi ei spre Nistru şi spre Tisa, două ape care izvorăsc din acelaşi masiv muntos cu Prutul şi care delimitează un areal al strămoşilor lor. Ce s-a ales de malurile acestor ape locuite odinioară de români? Şi dacă între Nistru şi Prut, cu toată stăpânirea rusească de la 1812 încoace, au mai rămas vreo 4 milioane de români, pe malul stâng al Tisei numărul lor s-a redus, în opt decenii, la vreo 25.000 (după statisticile ungare).

Croaţii, slovenii, macedonenii, bosniacii şi, acum, şi muntenegrenii s-au separat de sârbi şi au devenit independenţi în ţările lor. Într-o epocă a globalizării, entităţile şi etniile se vor independente. Iată unul dintre marile paradoxuri ale acestui timp şi ale celor care vor veni.

Există însă şi o teorie potrivit căreia marile democraţii trebuie să fie federale. Federalitatea dă şanse entităţilor să-şi manifeste nu doar prezenţa, ci şi identitatea. Dar şi această teorie pare a fi tot un compromis. Sau o convenţie. Pentru că, adesea, statul politic include, în arealul său, areale încă separate prin adevărate falii, unele chiar de valoare strategică. Una dintre acestea a fost trasată, în 1812, pe Prut, prin inima Moldovei, şi aşa a rămas până în ziua de azi. Probabil, în mod reflex. Sau doar ca o remanenţă. Sau, cine mai ştie...

Aici, în acest spaţiu, s-au jucat câteva dintre marile stratageme sau dintre marile configurări şi reconfigurări

geostrategice ale lumii. Odinioară, în vremea imperiilor, întregul spaţiu românesc era fie zonă de falie între aceste uriaşe entităţi politice, fie zone tampon, dar totdeauna zone de siguranţă strategică. Cele trei mari coridoare strategice încep din această zonă, iar Carpaţii se află în centrul lor.

Culoarul strategic central european începe din Galiţia Orientală, trece pe la nord de lanţul muntos european şi ajunge până în Normandia. Marile capitale europene se află pe acest culoar, care reprezintă un fel de bulevard strategic al Europei, de-a lungul şi de-a latul căruia s-au dus toate marile războaie, din antichitate până în prezent şi, probabil, nici viitorul nu va ocoli acest spaţiu.

Culoarul strategic al Dunării îşi are şi el importanţa lui politică, economică şi din foarte multe alte perspective. De remarcat, totuşi, că Dunărea, chiar şi în vremea limesului roman, n-a fost considerată de falie, ci, dimpotrivă, de-a lungul ei, s-au realizat totdeauna confluenţe strategice. De aceea, culoarul strategic al Dunării, departe de a fi zonă de falie, a fost totdeauna cale de comunicare, coridor logistic, cale de navigaţie şi liant. Dunărea a fost doar un drum de-a lungul căruia s-au mişcat şi s-au statornicit populaţiile, dar, în vremuri conflictuale, s-au efectuat pe aici şi manevre strategice cu mari grupări de forţe. Asemenea manevre sunt numeroase. Una dintre ele, este cea efectuată de legiunile lui Traian în războiul din 101-102 şi în cel din 105-106 împotriva regelui Decebal. Tot pe aici s-au derulat o parte din cruciade, iar cele două războaie mondiale n-au ocolit defel bătrânul fluviu european.

Nici *culoarul strategic maritim* n-a fost zonă conflictuală permanentă. Bătăliile pentru strâmtori şi pentru supremaţia în Mediterana nu au fost chiar atât de spectaculoase. Totuşi, în spaţiul maritim sau în imediata lui vecinătate, s-au trasat unele falii ale căror efecte le suportăm şi azi. Este vorba de falia dintre creştinism şi islamism, dintre civilizaţia occidentală şi

cea musulmană, dintre ortodoxism şi catolicism, după schisma de la 1054, dar şi de alte numeroase falii care au rezultat dintr-o construcţie geopolitică arbitrară şi dramatică.

Prima rocadă de importanţă strategică dintre aceste trei mari culoare strategice o reprezintă teritoriul dintre Prut şi Nistru. Această rocadă nu se întinde până la Carpaţi, pentru că zona dintre Prut şi lanţul Munţilor Carpaţi a reprezentat, în acele vremuri, o zonă de siguranţă strategică pentru Imperiul ţarist, în timp ce teritoriul dintre Dunăre şi lanţul Munţilor Carpaţi reprezenta o zonă de siguranţă strategică pentru Imperiul otoman. În antichitate, aceeaşi regiune fusese zonă de siguranţă strategică pentru Imperiul roman. De îndată ce acesta a trecut Dunărea şi şi-a cucerit propria zonă de siguranţă strategică, s-a declanşat procesul de erodare şi de prăbuşire. Probabil că Imperiul otoman a învăţat câte ceva din această lecţie a istoriei şi nu s-a grăbit să treacă prea des şi prea hotărât la nord de Dunăre, în zona spaţiului românesc, chiar dacă, pe coridorul strategic al Dunării, a ajuns până la porţile Vienei.

Zonele de siguranţă strategică trebuie să fie suficient de mari, pentru a permite efectuarea manevrei strategice pe direcţii exterioare, dar nu prea mari pentru a pune probleme de suveranitate, independenţă sau pentru a se transforma într-un posibil inamic. Or, ţările româneşti de la sud şi est de Carpaţi erau ideale pentru aşa ceva. Unite, ar fi putut pune însă probleme. De aceea, aceste mari imperii au avut, într-un fel, „grijă“ de ele, acordându-le mici „atenţii“ protecţioniste, pedepsindu-le din când în când pentru vreun început de necumineţenie, dar nelăsându-le, practic, nici o şansă să se transforme, împreună – eventual, împreună şi cu spaţiul transilvan –, într-o entitate cu pretenţii la suveranitate, independenţă şi putere. Oamenii din aceste spaţii binecuvântate de Dumnezeu şi, în acelaşi timp, blestemate de soartă, la fel ca

şi unii dintre conducătorii lor cinstiţi şi curajoşi, au fost nevoiţi să se gândească doar la supravieţuire.

Imperiul habsburgic nu a avut unde să-şi mai rezerve o zonă de siguranţă strategică (zonă tampon) şi atunci a realizat una interioară, la adăpostul Carpaţilor de Curbură, aproximativ în spaţiul de azi al judeţelor Covasna, Harghita şi o parte din Mureş. Acest spaţiu a fost colonizat la început cu teutoni, apoi, în secolele XII-XIII, cu secui. Misiunea lor era să păzească frontierele estice ale Imperiului, dar mai ales să creeze aici un spaţiu cu totul special. Acest spaţiu avea o importanţă foarte mare pentru Imperiul habsburgic, din cel puţin trei motive:

- reprezenta un spaţiu flexibil de siguranţă strategică interioară, înapoia unui obstacol puternic – lanţul muntos – şi sprijinit pe forme puternice de teren din podişul Transilvaniei, îndeosebi pe Munţii Perşani;
- reprezenta o zonă din care se putea efectua, în caz de război, manevra strategică pe direcţii interioare către cele două mari culoare strategice – cel care începea din Galiţia şi cel al Dunării;
- permitea debuşarea rapidă, prin Poarta Focşanilor, la Gurile Dunării şi, într-o perspectivă mai îndepărtată, după cum spune Iuliu Maniu în una dintre lucrările sale, cucerirea acestora în vederea realizării unei ieşiri la Marea Neagră.

Chiar dacă acest spaţiu din interiorul curburii Carpaţilor nu a fost folosit niciodată pentru aşa ceva, nu încape nici o îndoială că el avea aceste valenţe de care nu se poate ca Imperiul austro-ungar să nu fi ţinut seama. Oricum, efectul de falie produs atunci se menţine şi azi.

Aşa cum am afirmat mai sus, marile imperii ale acelor vremuri, ca şi marile entităţi dinaintea lor, chiar şi cele din antichitate, marcate semnificativ de expansiunea Imperiului roman şi de activarea foaierului perturbator, situat, după cum se

ştie, între nordul Mării Caspice şi Manciuria, nu puteau permite unitatea sau unificarea spaţiului românesc.

Efectele de zone de siguranţă strategică sau de zone-tampon, care sunt, la urma urmei, şi efecte de falie, se simt încă şi azi, în general, prin modul cum este privit şi tratat spaţiul românesc. N-a trecut, totuşi, nici un secol de la realizarea unităţii spaţiului românesc într-un stat politic, într-un stat naţional. Timpul istoric este prea scurt pentru ca astfel de efecte să fi fost resorbite. Şi chiar dacă nouă ne place să credem că nu se poate pune la îndoială unitatea spaţiului românesc, pe care noi îl considerăm un spaţiu-izvor, un spaţiu generator de stabilitate şi de siguranţă, nu toată lumea este de acord cu ceea ce credem noi. Samuel P. Huntington, spre exemplu, delimitează clar, printr-o linie categorică, de tipul celei pe care a trasat-o Stalin cu creionul roşu peste Moldova, civilizaţia occidentală de cea ortodoxă. Această linie trece pe la est de ţările baltice, pe care Huntington le consideră ca făcând parte din civilizaţia occidentală, pe la est de Ucraina subcarpatică, pe lanţul Munţilor Carpaţi, despărţind România în două – una ortodoxă şi una (Transilvania) occidentală –, printre Croaţia şi Serbia, pe la est de Slovenia şi pe undeva prin interiorul ţinutului Bosniei şi Herţegovinei, despărţindu-i pe catolicii de acolo de ortodocşi şi musulmani. Trebuie să arătăm aici, chiar cu riscul de a ne repeta, că ilustrul profesor de la Harvard împarte lumea, pe criterii, desigur, discutabile, în şapte (sau opt) civilizaţii – sinică, hindusă, japoneză, islamică, africană, ortodoxă şi occidentală, la care se adaugă şi cea latino-americană, cea de a opta, dar care poate fi foarte bine integrată şi în civilizaţia occidentală. Noi nu credem că lumea poate fi redusă doar la aceste civilizaţii, dar subiectul a fost şi încă este şi acum controversat. Oricum, profesorul Huntington ne-a reamintit că nu suntem uniţi, unitari şi solidari, că civilizaţiile ar putea fi chiar entităţi generatoare de războaie. Noi ştiam că

civilizaţiile nasc valori, nu războaie. Interesele, deci politicile produc războaie, nu civilizaţiile.

Deşi acest mod tranşant de a trage linii între civilizaţii prin mijlocul unor state politice sau prin inima unui continent pare bizar şi ofensator, profesorul de la Harvard sesizează o realitate dramatică. Din păcate, chiar şi acolo unde se consideră că nu se pune la îndoială entitatea, stabilitatea şi unitatea unui spaţiu, se manifestă destul de serios acest efect de falie. L-a sesizat şi unul dintre autorii acestei lucrări, G.V., într-o carte intitulată „*Nori pentru mileniul trei*“, apărută în 1998, la Editura Naţional.

Mulţi oameni fac diferenţe între Moldova, Regat şi Transilvania, ca şi cum ar vorbi de trei surori sau de trei fraţi crescuţi pe alte continente şi „obligaţi“ sau sortiţi să se reîntâlnească şi să trăiască împreună. Ca să nu mai vorbim de cele câteva proiecte de autonomizare a ţinutului secuiesc, adică a zonei de siguranţă strategică spre est a fostului imperiu. Se poate ca astfel de falii să fie sau să fi fost artificiale. Totuşi, ele nu se estompează, ci se adâncesc. În mare parte, populaţia de etnie română a părăsit practic judeţele Covasna şi Harghita. Acest lucru este un fapt împlinit care adânceşte *efectul de falie etnică*, produs în vremea imperiilor şi perpetuat până în zilele noastre, nu ca o fantasmă a istoriei, ci ca o realitate bizară şi periculoasă.

Desigur, spaţiul românesc nu se aseamănă cu cel al Balcanilor de Vest sau cel caucazian, chiar dacă unii încearcă să facă şi astfel de asocieri. Acolo, în Balcanii de Vest, s-a tras o linie categorică între musulmani, slavi şi occidentali, fără să se ţină seama că, de fapt, acolo s-au întâmplat, de-a lungul timpului, lucruri greu de explicat şi de corectat. De exemplu, musulmanii din Bosnia sunt, în majoritate, slavi trecuţi la islamism, albanezii sunt urmaşii vechilor iliri, ortodocşii sunt, de regulă, slavi, iar catolicii sunt tot slavi catolicizaţi.

Odinioară, pentru a-i sedentariza pe slavii migratori şi a le opri expansiunea lentă şi sigură spre Vest, Occidentul le-a catolicizat avangărzile...

Desigur, problema aceasta nu mai are nici o importanţă acum. Dar efectele de falie ale acelor vremuri vor dura secole. Ele îngreunează procesul de unificare deplină a continentului, menţin încă prejudecăţi şi temeri, în timp ce populaţiile din zonele sensibile suportă consecinţele.

Aceste falii nu sunt numai în Balcanii de Vest, în Caucaz, ci şi în Spania, în Marea Britanie, chiar şi în Italia, în Franţa, în Germania.

Democraţiile şi chiar federalizarea au rezolvat o parte dintre efectele de falie, dar dacă analizăm mai atent motivele pentru care francezii şi olandezii au respins proiectul Constituţiei Europene, vehemenţa cu care unii contestă procesul de globalizare, dificultăţile economice, politice, sociale şi chiar culturale pe care le întâmpină extinderea Uniunii Europene, problematica financiară, cea a resurselor, a migraţiei, a coridoarelor pe care se derulează traficul de droguri, de persoane şi de arme, acţiunile teroriste şi alte fenomene ce macină încă vechiul continent şi, într-o măsură şi mai mare, spaţiul românesc, ajungem la concluzia că, de-a lungul timpurilor, nu s-a schimbat mare lucru. Poate doar tehnologia, comunicaţiile, forţa economică şi nevoia din ce în ce mai mare de resurse şi de pieţe...

Ultimele două state care mai menţineau încă ce a mai rămas din Federaţia Iugoslavă – Serbia şi Muntenegru – s-au despărţit în bună pace, după voia lor, a Europei şi a lui Dumnezeu, semn că nici federaţiile nu pot rezolva chiar toate problemele, urmând ca, în viitor, fiecare dintre aceste ţări să-şi continue drumul ei european. Problema este dacă această destrămare extrem de sângeroasă a fostei Iugoslavii nu a creat sau nu a adâncit noi falii strategice care vor dura sute de ani.

Pentru că, ne repetăm deliberat, indiferent ce s-ar spune, oamenii de acolo pot uita sau ierta, dar memoria lor colectivă nu va uita şi nu va ierta niciodată nimic din ce a fost.

Altădată spuneam că unirea face puterea. Acum, oamenii din această parte a Europei acţionează invers, ca şi cum n-ar avea nevoie de putere, ci doar de libertatea de a se separa unii de alţii şi a se supune altora, de prin alte părţi ale lumii. Aşa a fost de când lumea. Pe cine nu-l laşi să moară nu te lasă să trăieşti. Dar libertatea este uneori mai scumpă decât puterea, deşi nu poate exista putere adevărată acolo unde nu există libertate adevărată.

Ucraina îşi construieşte şi ea, la rândul ei, o filosofie pe care, poate, nouă ne vine destul de greu s-o identificăm, s-o definim şi s-o înţelegem pe deplin. Dar Ucraina este o ţară mare, marcată şi ea de numeroase falii – unele, activate deja în timpul Revoluţiei Portocalii – căreia Rusia, NATO, Uniunea Europeană şi întreaga planetă îi acordă o atenţie specială, mai mult sau mai puţin cuvenită. Republica Moldova, sătulă, poate (sau nu, cine ştie?!), de stăpânirea sovietică (care mai are încă destule efecte remanente) şi dezgustată de condiţia ei de soră săracă a României şi de fost „batalion disciplinar“ din vremea când a făcut parte din spaţiul românesc, îşi caută cu febrilitate un drum european. Sperăm să-l găsească, deşi spaţiul ei este măcinat de numeroase falii, consecinţe intempestive ale condiţiei sale de primă rocadă strategică între cele trei mari culoare de care am amintit mai sus. Tocmai pentru că Dumnezeu a aşezat acest spaţiu între Prut şi Nistru, Imperiul ţarist, în confruntare (dar şi în parteneriat rezonabil) cu cel otoman şi cu cel habsburgic, a avut toată grija să stimuleze înlăturarea românilor de la Gurile Dunării, din zonele Kahul, Ismail, şi din nordul Bucovinei, adică de la intrările în cele trei mari culoare strategice. Mai mult, imediat după război, frontierele între Ucraina şi Moldova au fost stabilite în aşa fel

încât nici un picior de român (moldovean) din Republica Moldova să nu se mai afle în apropierea gurilor Dunării şi în nord. Aceste zone au fost atribuite Ucrainei şi acolo au rămas. În 1948, a fost luată de la români şi Insula Şerpilor, pentru a fi plantat acolo un radar puternic care să supravegheze Gurile Dunării şi Marea Neagră, până la strâmtori. Interes strategic, ce să-i faci! Dar nu al nostru. Nu se discută, desigur, problema frontierelor. Aşa au fost stabilite după război, aşa le vrea Europa, aşa rămân! Se discută însă problema faliilor care s-au creat de-a lungul secolelor, care ne marchează viaţa şi peste care nu se poate trece atât de uşor. Faliile totdeauna separă, pe când frontierele europene de azi încep să se transforme, din linii care separă şi opun, în linii care unesc şi integrează.

Reprezentanţii Rusiei n-au venit la forumul Mării Negre, desfăşurat la Bucureşti, iar acest lucru spune foarte mult. Desigur, Rusia are alte numeroase preocupări mult mai importante acum – parteneriatul strategic cu Uniunea Europeană, parteneriatul strategic cu China şi cel cu Statele Unite, bătălia pentru petrolul din Oceanul Arctic, problema frontierelor etc. –, dar această ţară este unul dintre cei mai importanţi parteneri la Marea Neagră, pentru că este deţinătoare a unor uriaşe resurse energetice, a unei forţe militare redutabile şi a unei îndelungate prezenţe în această zonă.

Probabil că toţi cei care se ocupă de unificarea continentului european, de realizarea unei entităţi europene puternice, credibile şi prospere, vor înţelege că nici una dintre vechile falii – religioase, economice, culturale, politice, civilizaţionale, etnice etc. – nu va putea fi cu adevărat înlăturată fără participarea semnificativă a Rusiei.

Lipsa unui reprezentant al Rusiei de la întâlnirea de la Bucureşti poate să fie şi un răspuns la unele afirmaţii mai mult sau mai puţin metaforice de tipul „Marea Neagră – lac rusesc, Marea Neagră – lac turcesc...“, ca să nu mai vorbim de

ostilitatea creată în Caucaz sau de agravarea situaţiei în urma intervenţiei Rusiei în Georgia şi a recunoaşterii unilaterale a independenţei Osetiei de Sud.

Oricum, semnificativ este că se încearcă tot ce este posibil pentru a se reduce acest efect de falie care macină încă viaţa Europei şi a europenilor. Acest efect precede şi urmează păcilor de la Westfalia, iar estomparea lui va mai dura.

Grecia şi Turcia nu-şi dispută numai insula Cipru, care a intrat în Uniunea Europeană, iar platoul continental al Mării Egee este suficient de mare pentru toată lumea, mai ales pentru cei care vor doar să vadă, la un preţ rezonabil, acele minunate insule care au întemeiat legenda şi civilizaţia în care trăim, ci şi propria lor proiecţie în viitor.

Saddam Hussein, în Golf, a fost spânzurat. Este, acum, oale şi ulcele. Dar spiritul lui încă mai sfidează vremurile care, distrugând dictatura, au declanşat haosul, iar ordinea este încă foarte departe…

Se pare că oamenii din câmpia mănoasă a Mesopotamiei nu-şi mai pun problema dacă Turcia, prin vreun alt mare baraj denumit Atatürk, aşa cum se numeşte cel care se află deja în funcţiune, sau altfel, va opri încă jumătate din apele care au mai rămas celor două fluvii, perla unei civilizaţii înfloritoare de odinioară, şi nici de avioanele americane, britanice sau cu alte insemne, care au acum la dispoziţie tot cerul Bagdadului şi al Irakului şi nu doar nişte zone de exclusivitate.

Turcia se va război în continuare cu extremiştii kurzi, inclusiv cu cei refugiaţi în nordul Irakului, cu terorismul, cu seismele şi cu toţi cei care-i fac necazuri, pentru că este Turcia a 80 de milioane de oameni şi nimeni nu îndrăzneşte să-i sufle în ciorbă, în timp ce israelienii şi palestinienii când sunt pe punctul de a pune în operă un acord mediat de americani sau o foaie de parcurs cu ziduri şi terorism disperat, când sunt cu glonţul pe ţeavă.

CAPITOLUL 5
RĂZBOI COGNITIV?

Cele mai prolifice bătălii ale lumii – pentru că lumea nu se poate lipsi niciodată de bătălii şi de războaie de tot felul, întrucât acestea fac parte intrinsecă din filosofia şi fizionomia ei – ar trebui să fie cele din domeniul cunoaşterii. Bătăliile cunoaşterii produc noţiuni, categorii, raţionamente şi concepte, iar acestea fac parte din partea cognoscibilă a naturii umane, îi dau acesteia consistenţă, forţă, perenitate şi perspectivă. Pentru că a cunoaşte înseamnă a gândi, iar a gândi înseamnă a gândi în viitor.

Războiul cunoaşterii nu se rezumă însă la războirile din spaţiul cunoaşterii, ci are toată grija să folosească acest spaţiu pentru scopurile sale mai mult sau mai puţin directe sau indirecte, care înseamnă, de fapt, punere în operă a unor politici dinamice de confruntare, de impunere a unor voinţe, de obţinere a unor avantaje, de determinare a unor comportamente şi, de ce nu, de gestionare a unui mediu de securitate tot mai complex şi tot mai ostil.

Aşadar, războiul cunoaşterii este mult mai mult decât războiul cunoştinţelor, iar cunoaşterea războiului devine tot mai dificilă. Cunoaşterea unui fenomen atât de complex, dominat de politici feroce şi de interese fără limite în spaţiul conflictualităţii, trebuie să treacă prin furcile caudine ale unei confluenţe şi, deopotrivă, ale unor falii dintre raţional şi iraţional, dintre ceea ce există şi merită să piară şi ceea ce nu există şi nu merită să existe.

Oamenii nu-şi doresc nici războiul şi nici războaiele, indiferent cum ar fi şi ce ar fi acestea. Fiecare om respinge

războiul, dar fiecare este robul războiului sau carnea de tun a bătăliilor interminabile pentru cuvinte, resurse, pieţe, putere şi influenţă. Stresul războiului devine atât de mare, încât nu ne mai putem lipsi de el. Face parte din viaţa noastră, fără să dorim acest lucru şi, în acelaşi timp, fără să simţim această prezenţă poluantă şi molipsitoare. Violenţa din comportament, din muzică, din literatură, din programele de televiziune, dar şi din teatrele războaielor de tot felul este edificatoare şi nu are nevoie de cunoaştere, iar atunci când cineva doreşte, totuşi, s-o cunoască, se deschide un labirint din care cu greu mai poate cineva ieşi.

5.1. Managementul cunoaşterii războiului cognitiv

Dintotdeauna, războiul a adunat, sub, în sau pe aripile sale distrugătoare, acaparatoare şi, câteodată, chiar şi un pic protectoare, cam tot ce a realizat mai de preţ cunoaşterea umană. Şi aceasta, nu dintr-un egoism feroce şi lipsit de orice raţiune, ci tocmai din prea multă raţiune.

Paza bună, care trece totdeauna sau de cele mai multe ori primejdia rea, este valabilă şi în cazul războiului. Mai ales în cazul războiului cu desfăşurări violente reale şi previzibile, unde primejdia are cu totul alte dimensiuni decât în viaţa de fiecare zi.

Dar viaţa este viaţă. Ea îşi are legile ei, universul ei şi modul ei de a percepe, eluda, accepta şi, evident, de a-şi asuma provocările, pericolele şi ameninţările. Oricum, războiul nu cere permisiunea vieţii, nici să fie acceptat sau negat, nici să fie declanşat. El face parte din viaţa oamenilor şi, în cea mai mare măsură, se supune universului legilor ei.

Totuşi, înaintea a orice altceva, chiar şi a războiului, se situează viaţa. Chiar dacă un om adevărat este cu adevărat fericit atunci când gândul îi este mai tare ca viaţa, el, omul

gândului, oricât ar dori şi oricât s-ar chinui, nu va putea ieşi niciodată dintr-o realitate incontestabilă: nu există gând fără viaţă, iar viaţa precede şi însoţeşte totdeauna gândul, chiar şi atunci când gândul o depăşeşte, construindu-şi propria lui lume, propria lui existenţă, propria lui viaţă, care nu poate fi decât una cu desfăşurări în spaţii multiple, abstracte şi concrete, terestre şi cosmice, sensibile şi raţionale, uneori şi iraţionale...

Cunoaşterea se află, în primul rând, în slujba vieţii, şi nu doar pentru că este, efectiv, produsul ei, ci şi pentru acela că ea însăşi produce viaţă şi înnobilează viaţa. Cunoaşterea se prezintă ca un proces de asimilare a mediului cognoscibil şi, în acelaşi timp, de acomodare la cerinţele şi exigenţele lui. Cunoaşterea este o frumoasă şi năbădăioasă construcţie dinamică, permanentă, bazată pe o arhitectură flexibilă şi pe un proiect de mişcare şi în mişcare. Un proiect care se modifică mereu, întrucât mereu trebuie adăugat câte ceva sau schimbat câte ceva.

Viaţa omului este complexă, contradictorie şi chiar conflictuală. Ea se desfăşoară concomitent pe foarte multe planuri, unele prezente, altele trecute, iar cele mai multe viitoare – întrucât omul trăieşte în viitor –, în foarte multe forme şi cu conţinuturi dintre cele mai diversificate. Omul trăieşte concret, dar şi abstract, într-un spaţiu cât se poate de real, dar şi într-un spaţiu virtual, se adăposteşte şi chiar se închide într-o casă, dar se deschide, prin gând, prin raţiune şi prin reţea, pătrunde în lumea întreagă, în toate spaţiile posibile şi imposibile, de la Atom la Univers. Omul este monada civilizaţiei sale. Este Nimic în Totul şi Totul în Nimic.

Dar omul acesta, atât de complex şi atât de complicat, mai este încă ceva. Este tot timpul teatrul unui război permanent, unui război de atriţiune, care se duce în el, cu el, pentru el, împotriva lui sau în numele lui, într-un Univers fantastic, mişcător şi nesigur. Puţina siguranţă de care are parte omul în

viaţa lui se distribuie, mai exact, se risipeşte în milioane şi milioane de lucruri mărunte. Acestea-i abat atenţia de la pericolele ce-l pândesc la tot pasul şi care sunt extrem de numeroase. Totul, dar absolut totul, ameninţă pe marele om sau pe bietul om: de la radiaţia cosmică sau solară, care, într-o zi, va pătrunde ionosfera şi îl va descompune în elementele primare ale Universului, la posibilul criminal real sau virtual care-l aşteaptă la una dintre cotiturile drumului lui sinuos şi complicat, ca al oricărui sistem dinamic complex, sau la oceanul care, bulversat de un tsunami, se va năpusti peste plaja însorită în care el, omul, se simte, în clipa dinaintea dezastrului, fericit sau, măcar, liniştit… Linişte nu poate exista pe pământ. Linişte înseamnă nemişcare, moarte…

Totul este o ameninţare. Diluată de milioanele de lucruri mărunte care, totuşi, nu ameninţă în mod direct, ci dantelează şi înfloresc viaţa. Şi exprimată, din când în când, major, în evenimente extrem de grave – cutremure, uragane, războaie –, care distrug, îngrozesc, intră în memorie, dar, aproape imediat, sunt uitate sau, mai exact, acceptate ca făcând parte din viaţă. Trăim lângă ele, aşa cum căprioara trăieşte lângă leu, ştiind sau simţind, probabil, că acesta poate deveni primejdios doar când este înfometat, iarba lângă erbivore, planeta Pământ lângă oceanul de meteoriţi şi de radiaţii, sistemul solar lângă alte sisteme, probabil foarte acaparatoare de energie...

Omul cunoaşte toate acestea, pentru că face parte din ele, pentru că, într-un fel, este demiurgul lor, chiar dacă unele dintre propriile sale creaţii îl înrobesc, iar altele îl umilesc. Toate însă îl înalţă şi, într-o formă sau alta, îl sufocă, îl copleşesc.

Fiinţa umană este o fiinţă a cunoaşterii. Iar dacă multe din cele omeneşti rămân încă incognoscibile, viaţa omului, inclusiv în componenta sa conflictuală şi războinică, este şi rămâne cognoscibilă. Războiul, ca produs al acţiunii omului social, al societăţii omeneşti, poate fi cunoscut. Şi dacă este o creaţie a

omului şi, ca atare, poate fi cunoscut, el, războiul, poate fi şi transformat.

5.1.1. Să vezi, să afli, să înţelegi

De ce face războiul parte din viaţa oamenilor? De ce au oamenii nevoie de războaie? Este războiul o reproducere, la scară macro, a ceea ce se află în om la scară micro? Există, oare, un război genetic? Este, oare, omul sortit să suporte, să creeze şi să dureze, la infinit, războiul? Fără război şi războaie, oare, omenirea ar muri de plictiseală?!

Omul crede că în jurul lui se învârtesc toate. Chiar dacă ştie precis – după sute de mii de ani de existenţă, a aflat şi el atâta lucru! – că nu este centrul Universului, ci doar o fărâmă oarecare dintr-un infinit de infinituri, omul continuă să adune, să centreze şi să concentreze în jurul lui toate orizonturile. Le strânge în jurul lui dintr-un simţ de proprietate, dar, mai ales, din nevoia de a le cunoaşte, de a şti ce-i cu ele, de a se folosi de ele. Sau, de ce nu, de a le fi el însuşi folositor. Omul priveşte cu teamă şi curiozitate la aceste orizonturi, întrucât ele se află mereu într-o zonă imprecisă, de falie sau de confluenţă, dintre lumea lui – care se confundă cu el însuşi – şi lumea de dincolo de el, de limitele lui fizice cunoscute, lumea mare, dar, într-un fel, tot lumea lui. Pentru că, lumea cealaltă, pe care tot el, omul, vrea s-o ştie, dar se teme să afle prea multe lucruri despre ea, este o lume a nefiinţei, a nemişcării, a nonconflictualităţii, este o lume eternă.

Războiul nu este o lume, ci doar un sistem de acţiuni, un proces şi, prin aceasta, un instrument de construcţie sau de distrugere în spaţiul acestei lumi sau al acestor lumi, un fenomen care reproduce, în mediul oamenilor, ceea ce, de fapt, se petrece în Univers. Şi Heraclit spunea asta, uimit, probabil,

ca şi noi, de energiile teribile ale lumii care se concentrează şi se dezlănţuie în războaie.

Acest raţionament creează o oarecare resemnare în mediul uman, în sensul sugerării ideii că războiul n-ar cădea în responsabilitatea oamenilor, că n-ar fi ei, oamenii, vinovaţi de o asemenea grozăvie, ci altcineva, oricine altcineva din Univers, mai puţin el, omul, care are conştiinţa şi convingerea de victimă, că toată responsabilitatea şi, ca atare, întreaga vină a războiului ar aparţine altcuiva, Universului iresponsabil, legilor naturii care se transpun dramatic în legile naturii oamenilor. De aceea, potrivit unei asemenea viziuni, n-ar fi prea multe lucruri de făcut în ceea ce priveşte Războiul. Aşa cum nu sunt prea multe lucruri de făcut nici în ceea ce priveşte furtuna, uraganul, bombardamentul cu meteoriţi, avalanşele iernilor aspre sau inundaţiile din vremea musonilor, în spaţiul est-asiatic, a ploilor de toamnă sau de primăvară, în spaţiul european...

Fără a înlătura complet o astfel de perspectivă, trebuie să vedem şi latura cealaltă a războiului, cea care aparţine efectiv oamenilor, celor care gândesc războiul şi creează mijloacele necesare pentru ducerea lui. Pentru că, înainte de a fi confruntare violentă, odinioară, în săbii şi săgeţi, astăzi, în sisteme de arme precise şi chiar în arme de distrugere în masă, mâine, în unde, electroni şi, probabil în reţele, războiul este gând, concepţie, plan, proiect. Iar toate acestea le fac oamenii.

Războiul oamenilor este o confruntare violentă gândită, planificată, programată. Oamenii ştiu dinainte ce au de făcut în cazul unui război, se pregătesc îndelung, din generaţie în generaţie, practic, de când există omenirea, pentru astfel de eventuale confruntări, pentru orice fel de confruntări şi de probleme, elaborând politici şi strategii, constituind forţe şi mijloace, alocând resurse.

Toţi ştim că politicienii sunt cei care, în ultimă instanţă, hotărăsc războiul. Iar unii dintre mai marii sau mai micii

politicieni ai lumii, care nu sunt Dumnezeu, cred, uneori, că războiul le-a fost dat lor şi numai lor să se folosească de el, aşa cum le-au fost date mâinile, picioarele şi, într-o anumită măsură, creierele. De aici nu rezultă că politicienii ar avea mai mult sau mai puţin creier ca alţii, care nu sunt politicieni, ci doar faptul că, de când este lumea, creierele politicienilor n-au ezitat să se folosească, la vremuri mai mult sau mai puţin potrivite, şi de acest fenomen al conflictualităţii omeneşti, mai exact, al vieţii omeneşti care, aşa cum spuneam, este conflictuală de la un capăt la altul, pentru impunerea propriei lor voinţe altor politicieni sau, pur şi simplu, altor ţări şi altor oameni de pe planetă. Ceea ce, la urma urmei, este foarte normal, de vreme ce trăim într-o lume a voinţelor care, dacă sunt voinţe, se confruntă. Confruntarea voinţelor ţine de o dialectică ciudată şi paradoxală, pe care n-a înţeles-o nimeni, niciodată, pe deplin, deşi toţi au formulat-o şi au explicat-o prin sute şi mii de volume.

5.1.2. Axiologia conflictualităţii

Deşi omul este mai mereu surprins de fel de fel de evenimente, care-l asaltează şi îl lovesc din toate părţile, fluent şi, de regulă, asimetric, acest războinic permanent al gândului şi al faptei nu disperă niciodată şi nu se lasă niciodată copleşit, umilit sau bătut. Totdeauna, caută soluţii, reacţionează într-un fel sau altul, gândeşte ce face, acumulează experienţă, învaţă, supravieţuieşte. Şi, mai presus de toate, din acel *Labor omnia vincit improbus*[71], deviza lui de muncă şi de viaţă, el îşi face un templu de putere, mândrie şi demnitate. Mai mult, o astfel de

[71] *Labor omnia vincit improbus* (Munca stăruitoare le învinge pe toate), aparţine lui Publius Vergilius Maro, *Georgicele*; uneori, se foloseşte şi *Labor improbus omnia vincit*, cu acelaşi înţeles.

filosofie a muncii stăruitoare creează durata, iar durata se asociază de foarte multe ori cu tot ce înseamnă valoare.

Numai ce este valoros durează. Nimic din ceea ce nu este valoros nu poate rămâne sub semnul duratei. Conceptul de valoare joacă, în istoria lumii, rolul pe care-l joacă cel de lege în ştiinţele naturii.

Valoarea, în spaţiul civilizaţiei oamenilor, concept fundamental al culturii şi, deopotrivă, pilon al civilizaţiei, al oricărei civilizaţii, pentru că civilizaţie înseamnă valoare, este pusă în slujba omului şi a mediului său de viaţă. Heinrich Rickert şi Wilhelm Windelband, ca de altfel întreaga şcoală de la Baden, au dezvoltat o ştiinţă a valorii – axiologia[72] – care înseamnă respect faţă de sensul valorii, acela de a legitima individualitatea.

Axiologia este, îndeosebi, ştiinţa valorilor morale. Ea se descompune în două părţi: etica şi estetica. Aparent, ştiinţele astea n-au ce să caute în managementul războiului. Aici nu este însă vorba de orice război, ci de războiul cognitiv, adică de acel război care se duce nu doar în zona conceptelor economice şi militare, ci şi în regiunea extrem de sensibilă a conceptelor care construiesc arhitectura axiologică a unei naţii.

Asemenea concepte *care construiesc valoarea sau asamblează valori în sisteme puternice şi coerente* sunt dinamice, sunt concepte acţionale şi, din acest motiv, sunt vulnerabile. Războiul cunoaşterii le vânează la tot pasul, fie pentru a le distruge, fie pentru a le influenţa, fie pentru a le transforma. Războiul acesta este cumplit, întrucât nu este unul

[72] În filozofie, cuvântul *axiologie* a apărut în 1902, în lucrarea *Logica voinţei* a lui Paul Lapie şi, în 1905, în lucrarea lui Eduard von Hartmann *Grundriss der Axiologie* (de fapt, cuvântul fusese întrebuinţat, de acelaşi autor, în 1890, în lucrarea *Axiologia şi diviziunile sale* (*Révue de la France et de l'étranger*, juillet-décembre, vol. XXX, pp. 466-479), http://www.techno-science.net/?onglet=glossaire&definition=684.

comun, cu arme la vedere, cu strategii previzibile, ci unul care se infiltrează în spaţiul motivaţiei cunoaşterii, care distruge sau impune concepte.

Numai relaţia cu valoarea permite identificarea, în interiorul unui infinit sensibil, singularităţi eterogene. În *Grenzen*[73], Rickert foloseşte un exemplu edificator: cel mai mare diamant din lume, „Kohinoor", nu este o veritabilă individualitate unică şi istorică, decât dacă-l raportăm la valoarea diamantului. În schimb, culoarea pelerinei pe care o purta Frederic al II-lea în timpul bătăliei de la Rosbach nu contribuie cu nimic la unicitatea istorică a evenimentului, întrucât este imposibil s-o raportezi la o valoare, deoarece lumea se interesează de bătălia respectivă, şi nu de culoarea acestei pelerine.

Valoarea se realizează prin efort deosebit, prin acţiuni de mare fineţe şi se exprimă în „produse" neperisabile. Bineînţeles, nu orice acţiune produce valoare, dar orice valoare se bazează pe acţiunea umană, conţine acţiune umană. Ea nu este neapărat direct proporţională cu volumul de muncă depusă, ci îndeosebi cu calitatea acestei munci, cu valoarea ei.

Există oare valoare şi în conflictualitate? Cu alte cuvinte, există în şi conflictualitate un sistem de valori? Are conflictualitatea valoare în sine? Poate fi ea, conflictualitatea, raportată la o valoare, de tipul celei pe care o are, spre exemplu, diamantul lui Rickert? Dar războiul? Face războiul parte dintre sistemele de valori ale lumii? Produce, oare, războiul valoare?

Evident, răspunsurile la aceste întrebări şi la multe altele asemănătoare nu pot fi decât negative. Toate aceste acţiuni care ţin de conflictualitate, fie că se numesc revoluţii, insurecţii,

[73] Rickert, H.: *Die Grenzen der naturwissenschaftlichen Begriffsbildung. Eine logische Einleitung in die historischen Wissenschaften.* 1. Aufl. Tübingen und Leipzig, J. C. B. Mohr, 1902 Rickert 1902.

revolte, gherile, proteste sau război, nu sunt valori, întrucât sunt acţiuni, iar acţiunile sunt provocate de interese, de scopuri şi obiective ce se realizează, în cazul războiului şi al conflictualităţii armate, prin violenţă. Valorile n-au ce căuta aici, deşi aproape toate conflictele armate şi războaiele se pregătesc şi se desfăşoară în numele şi sub auspiciile unor valori. Apelul la valori este menit să motiveze acţiunea violentă. Patria comună, cu absolut tot ce înseamnă această noţiune – populaţie, teritoriu, realităţi, realizări şi obiective economice şi sociale, infrastructuri, resurse, patrimoniu, tradiţii etc. –, presupune nu doar forţe, mijloace şi acţiuni care să producă, ci şi forţe, mijloace şi acţiuni care să-i asigure stabilitate, integralitate şi securitate. Evident, aceste forţe acţionează în numele apărării, protecţiei şi securităţii acestor valori, iar dreptul păcii şi al războiului consemnează şi consfinţeşte această realitate. Ea este însă mult mai complexă decât o prevede, spre exemplu, Carta ONU, care interzice, practic, războiul. Dealtfel, oficial, de la cel de Al Doilea Război Mondial încoace, exceptând unele conflicte frontaliere din Africa, din Asia, îndeosebi, din Orientul Mijlociu (războiul dintre Iran şi Irak din 1980-1988), poate şi războaiele iugoslave, n-au mai existat războaie pe planeta Pământ, ci doar conflicte armate, intervenţii, acţiuni de stabilizare şi stabilitate, de impunere a păcii etc.

Atacarea Irakului, în 1991 şi 2003, de către coaliţii conduse de Statele Unite nu este considerată război, ci doar intervenţie militară pentru salvarea poporului irakian de la dictatură, pentru prevenirea înarmării nucleare a acestei ţări, pentru distrugerea presupuselor baze teroriste şi a altor elemente care ar favoriza războiul terorist.

Singurul *război,* de care se vorbeşte oarecum în mod oficial, este cel declanşat împotriva terorismului, dar nici acesta nu este un *război* în sensul clasic al acestui concept, ci un

sistem de acţiuni militare, poliţieneşti, ale serviciilor de informaţii, economice, diplomatice, financiare, informaţionale şi de altă natură, care au ca scop politic general şi obiectiv strategic distrugerea bazelor şi reţelelor teroriste şi a resurselor acestora.

Şi, totuşi, războaie există, întrucât războiul nu este doar un conflict armat sau o succesiune de bătălii, ci şi o angajare amplă a tuturor forţelor, mijloacelor şi resurselor pentru îndeplinirea, şi prin mijloace violente, alimentate de toate resursele necesare şi posibile, a unui scop politic.

Valorile se extrag din ceea ce produce acţiunea, sunt rezultate de excepţie ale acţiunii, produse ce vor intra în patrimoniu, produse de patrimoniu, care înnobilează acţiunea, dar nu în dimensiunea acelui „*finis coronat opus*", ci în alt registru, cel dat de acel „*ad augusta per angusta*", care ne arată că la rezultate strălucite, care, în timp, pot deveni valori, nu se poate ajunge oricum.

Ele, aceste rezultate strălucite, care pot deveni valori, sunt confirmate de timp şi însuşite de oameni. Dar ele trebuie să treacă prin furcile caudine ale războaielor cunoaşterii. Valorile nu sunt însă dogmatice, chiar dacă ele au calitatea de a trece prin timp, de a avea durată.

Fără valoare nu există şi nu poate exista durată. Iar valoarea, chiar dacă poate avea şi o latură, să zicem, dogmatică, nu este dogmă, ci arhitectură deosebită, de mare profunzime, mulată perfect pe psihologia şi sociologia tuturor vremurilor, pe nevoia oamenilor de repere fundamentale, de stabilitate şi securitate.

Deci, orice am spune, valoarea nu există şi nu rezidă în conflictualitate, ci, se înţelege, în ceea ce rezultă şi este confirmat şi validat de timp, adică în finalul acesteia sau în rezultatele acesteia, atunci şi numai atunci când, după ploaie, vine soare.

5.1.3. Management şi gestionare

Secolul al XXI-lea nu va fi, totuşi, după toate probabilităţile, un secol dogmatic, o ieşire intempestivă din raţiune şi o întoarcere la o neoinchiziţie. Bătălia fundamentală se va duce, probabil, între globalizare şi fragmentare, dar nu între orice fel de globalizare şi orice fel de fragmentare, ci doar între poziţiile extreme şi extremiste ale celor două tendinţe. O globalizare raţională nu poate să nu ţină seama de entităţile naţionale, politice, culturale, civilizaţionale, religioase etc., de universul cunoaşterii şi de războiul permanent şi extrem de distrugător din spaţiul cunoaşterii.

Fragmentarea se doreşte a avea funcţii corective, dar cine poate face oare o distincţie clară între „corectarea" unor nedreptăţi ale istoriei şi punerea în operă a intereselor unor grupări care vor să distrugă sau să fragmenteze alte grupări, din raţiuni cât se poate de reale, de justificate sau de perverse?!

Într-un haos profund, de tipul celui care se instalează cam peste tot, orice este posibil şi nimic nu poate fi prea sigur. Siguranţa şi securitatea nu sunt puncte forte ale epocii în care trăim. Să sperăm, totuşi, că secolul în care abia am intrat va fi, în cele din urmă, nu un secol al bigotismului şi extremismului religios, ci unul al raţiunii, al creării, realizării, implementării şi consolidării societăţii epistemologice, adică a acelui tip de societate bazată pe raţiune, ştiinţă şi tehnologie, unde fiecare om va fi, să spunem aşa, un mic savant. Un secol al valorii umane.

Bătăliile din războiul cunoaşterii se vor duce, totuşi, după toate aparenţele, în spaţiul entităţilor generatoare de valori materiale şi spirituale. Generic, în spaţiul întreprinderii. În spaţiul întreprinderii care produce bunuri de consum rapid sau

îndelungat, dar şi al întreprinderii care produce... concepte. Cea mai mare parte a întreprinderilor sunt, în acelaşi timp, supra-comandate şi subdirijate.[74]

Această problematică abia de este înţeleasă, foarte puţini oameni fiind în măsură să sesizeze diferenţele. Ea priveşte toate formele de organizare, inclusiv statele-naţiuni. Peter Drucker afirma, referitor la şefii de state şi la maniera lor de a conduce, următoarele: «Nu există ţări subdezvoltate, nu există decât ţări prost conduse".

Există o mare diferenţă între „a gera" şi „a manageria", chiar dacă, *semper ubique*, ambele activităţi sunt absolut necesare pentru rentabilitatea respectivei întreprinderi sau a oricărei alte entităţi unde se desfăşoară activităţi umane.

„A gera" constă în a comanda, a controla, a provoca, a îndeplini, a-ţi asuma responsabilităţi. „A manageria" (a conduce) înseamnă a influenţa, a ghida, a orienta, a mobiliza, a coagula. Prima este o activitate de rutină. Cea de a doua este un act de creaţie.

Cei care gerează cunoaşterea se numesc gestionari şi trebuie să ştie „ce trebuie să facă ei", adică ce au ei de făcut, şi îşi concentrează efortul asupra modului „cum trebuie să facă ce au de făcut".

Cei care conduc procesul cunoaşterii – este vorba, desigur, de cunoaşterea războiului cunoaşterii –, managerii sau liderii, ştiu „ce trebuie făcut" şi îşi orientează eforturile pentru a răspunde la întrebarea: „Cum să se facă ce este de făcut?"

Managerii nu se mulţumesc să ducă mai departe ceea ce alţii deja au făcut. Ei creează noi idei, noi politici şi noi metodologii. Managerii înţeleg, inovează, creează continuu. Inclusiv în acest controversat spaţiu al războiului cognitiv.

[74] Citat de H. Pointillart şi D.Xardel, *Megabaza: Le marketing du toucher-juste*, Ed. Village Mondial, Paris, 1996, p. 15.

Managementul cunoaşterii războiului cognitiv *este, deci, un sistem complex de activităţi de descoperire, identificare, analizare, evaluare, prognozare şi valorificare a deosebirilor şi congruenţelor ce există între sisteme, procese şi acţiuni din spaţiul războiului conceptelor, a cauzelor conflictualităţii ce se conturează pe măsură ce aceste sisteme şi procese sunt puse în relaţie, a particularităţilor fiecăruia dintre sisteme, fenomene şi procese, dar şi prin crearea de noi „atribuţii", funcţii şi posibile utilităţi, într-o viziune dinamică şi complexă a cunoaşterii războiului.*

Inovaţia – funcţia de bază a oricărui management – se bazează aproape în exclusivitate pe cunoaşterea şi înţelegerea specificului războiului cunoaşterii, pe asocierea de semnificaţii ce dau dinamica unui sistem sau proces, utilitatea şi profitul (câştigul) pe care-l presupun totdeauna invenţia şi creaţia, găsirea de noi semnificanţi.

Managementul, oricât de nepotrivit ni s-ar părea acest cuvânt asociat războiului, chiar dacă avem în vedere războiul din spaţiul cunoaşterii, este esenţial pentru cunoaşterea războiului, pentru transformarea lui, dintr-un instrument distrugător şi dăunător, greu de acceptat şi de suportat, într-un sistem acţional de protecţie şi apărare a vieţii oamenilor şi mediului în care ei trăiesc împotriva imenselor pericole şi ameninţări de mâine, în primul rând, prin revoluţionarea conceptelor.

5.2. Războiul noţiunilor, categoriilor şi conceptelor

Războiul cunoaşterii poate fi luat ca o simplă metaforă, ca un mod de a accentua conflictualitatea cunoaşterii, dificultatea acceptării unor noţiuni, categorii şi concepte în defavoarea altora, dar şi ca o modalitate de a materializa politici şi strategii conflictuale, deopotrivă, în spaţiul cognitiv şi în cel al acţiunii.

De construcţia noţiunilor, judecăţilor şi raţionamentelor, cum bine se ştie, se ocupă gândirea şi logica. Logica este, de fapt, ştiinţa noţiunilor, judecăţilor şi raţionamentelor. Ea defineşte un nivel superior de organizare a gândirii, dându-i acesteia fluenţă, coerenţă şi consistenţă. Ea relevă nu doar armonii şi construcţii elegante, ci şi erori logice, paradoxuri sau antinomii.

Războiul cunoaşterii nu se duce însă în planul logicii, ci în cel al realităţilor existenţei umane, al teoriei cunoaşterii acestei existenţe. Războiul noţiunilor, al conceptelor şi raţionamentelor nu este un război... al logicii sau în interiorul logicii, deşi, poate că şi aici ar mai fi încă unele chestiuni de construit, de corelat sau de corectat. În opinia noastră, logica este una dintre acele ştiinţe care dau limpezime şi frumuseţe gândului. *Organon*-ul lui Aristotel se citeşte şi azi cu interes şi respect. Clasificarea judecăţilor (propoziţiilor logice), bogăţia raţionamentelor, îndeosebi a tipologiei silogismelor, figurile şi modurile silogistice sunt încă şi astăzi, în epoca logicii matematice şi a calculatoarelor, de interes şi de mare frumuseţe.

Războiul noţiunilor, judecăţilor şi raţionamentelor se duce mai ales în plan semantic, dar nu legat strict de transparenţa la semnificaţie a acestora, ci ancorat foarte solid în rolul acestor semantici, în punerea în aplicare sau în combaterea unor politici. *Un cuvânt poate produce, în lumea conflictuală a oamenilor, un efect asemănător cu un uragan declanşat, pe coastele Californiei, de un fluture care bate din aripi la Hong Kong.*

5.3. Ordine în haos

Uneori, războiul este comparat cu unul sau altul dintre fenomenele naturale dezastruoase, dar nu numai datorită efectelor sale distructive, ci şi faptului că este imprevizibil şi haotic, la fel ca majoritatea acestor fenomene.

Imprevizibilitatea, nelinearitatea şi caracterul haotic al războiului rezultă, pe de o parte, din caracterul ascuns al pregătirilor pentru război, din faptul că fiecare dintre părţile angajate sau care vor fi angajate în conflict urmăreşte surprinderea celeilalte, prin toate mijloacele posibile, şi, pe de altă parte, din imposibilitatea prevederii cu exactitate a finalului confruntărilor violente, a efectelor acestor confruntări, a modului în care se pot dezvolta teatrele de operaţii şi bătăliile şi, înainte de toate, a efectului de bumerang, prezent în oricare război, încă de la începutul lumii.

De aceea, asemănarea războiului cu fenomenele naturale, îndeosebi cu cele geofizice şi cu cele meteorologice, nu este o exagerare, nici o aplicare, în planul războiului, a unui concept de tipul organicismului lui Spencer, prin care societatea omenească se considera a fi un fel de organism viu. Este vorba doar de o asemănare a formei, în vederea configurării unui posibil model, în parametrii aceleiaşi teorii care promovează, în dinamica evoluţiilor imprevizibile, o evoluţie haotică, modelată de ecuaţii nelineare..

Astăzi, spre exemplu, nu se pot genera previziuni atmosferice decât pentru câteva zile (3 zile), datorită capacităţii limitate a ordinatoarelor de a face calcule precise cu privire la evoluţia fenomenelor meteo pe termen lung. Şi aceasta, nu datorită neapărat ordinatoarelor – deşi şi acestea au capacităţi limitate –, cât mai ales limitelor ecuaţiilor care sunt folosite. Posibilitatea limitată şi chiar imposibilitatea de a introduce în ecuaţii toate micile variaţii din acel moment influenţează semnificativ procesul de prognozare. Micile imprecizii în calcularea evoluţiei unui proces sau unui fenomen pot duce, pe termen lung, la erori extrem de mari, practic, la imposibilitatea previziunii, deci la un comportament haotic. Acest efect, în timp, al lucrurilor mici poartă numele de „efectul de fluture”.

În ceea ce priveşte războiul şi, în general, conflictualitatea lumii, acest principiu al variaţiei, în timp, a condiţiilor iniţiale, prin amplificarea imprevizibilă a efectelor, este esenţial. Chiar dacă războiul este un act conştient, un mod bine gândit şi pregătit cu minuţiozitate de a pune în aplicare, prin mijloace violente, o decizie politică, în vederea impunerii voinţei proprii asupra adversarului şi obţinerii unui anumit efect, la scară planetară, războiul se comportă tot mai mult ca un fenomen haotic. O mică ceartă armată la frontiera dintre două state este tratată, mai ales în viziunea marilor puteri ale lumii, ca un conflict oarecare, de joasă intensitate, între alte sute de conflicte de acest fel, care nu pune probleme deosebite. Însă, în timp, un astfel de mic conflict poate genera evoluţii imprevizibile, datorită, în primul rând, dinamicii haotice şi conflictuale a intereselor şi funcţiei ei amplificatoare. Asemenea evoluţii nu pot fi prevăzute cu precizie. Faptul că, spre exemplu, două posturi de frontieră au deschis focul unul asupra altuia, peste frontieră, preţ de câteva minute, poate fi un simplu incident, dar efectele în timp ale acestui incident pot duce, în anumite condiţii, la un război de mare amploare. Uneori, un atentat poate duce la un război mondial. Atentatul de la Sarajevo din 15/28 iunie 1914[75], care a declanşat, practic, ostilităţile ce au

[75] Asasinatul a fost planificat de organizaţia secretă sârbească Mâna Neagră, condusă de colonelul Dragulin Dimitrievici, care şi-a propus să-i ucidă pe toţi cei care se opuneau constituirii Iugoslaviei. Franz Ferdinand, moştenitorul tronului Austro-Ungariei, se opunea, dorea ca imperiul să-şi menţină autoritatea asupra teritoriilor slavilor de sud. În ultima zi a vizitei lui Franz Ferdinand, adică la data de 15/28 iunie 1914, un elev de 19 ani, patriot sârb, Gavrilo Princip, membru al organizaţiei Tânăra Bosnie, i-a împuşcat pe Franz Ferdinand şi pe soţia acestuia. Atentatul de la Sarajevo a constituit pretextul declanşării Primului Război Mondial. Gavrilo Princip şi ceilalţi atentatori (Trifko Grabez, Nedjalko Gabrinovici) au fost judecaţi de un tribunal militar. Gavrilo Princip a fost condamnat la 20 de ani de închisoare. A murit de tuberculoză, în timpul Primului Război Mondial.

dus la Primul Război Mondial, este de notorietate. Dar şi o virgulă, pusă după Nu, care schimbă complet semnificaţia unei telegrame, poate să reprezinte scânteia declanşării unui conflict ce poate scăpa de sub control, ducând la dezvoltarea unor războaie pustiitoare.

Acest lucru este posibil şi azi. Un război pustiitor, de tipul celor două conflagraţii mondiale sau chiar de maniera unui nou Război Rece, este puţin probabil (dar nu imposibil). Acest tip de conflictualitate simetrică, faţă în faţă, indiferent de cauzele care au generat-o, a marcat o lungă perioadă din istoria omenirii. Se pare că timpul simetriei conflictuale a trecut. A trecut, în mare măsură, şi vremea ingrată a disimetriei, adică a dominanţei intempestive, unilaterale, deşi disproporţionalitatea n-a dispărut, ci, dimpotrivă, s-a accentuat şi a proliferat.

5.3.1. În pragul unor soluţii

Întrebările care au generat teoria haosului au pornit de la nişte lucruri simple, de fiecare zi, dar considerate fără soluţie, întrucât erau discontinui şi dezordonate.[76] Printre cele mai cunoscute dintre acestea se situează şi următoarele: Cum se formează uraganele? Dar norii? Ce anume explică fenomenele meteorologice? Există reguli care condiţionează aritmiile cardiace sau comportamentul creierului? Care este momentul în care apa ce se scurge printr-un robinet atinge pragul de turbulenţă? Ce anume determină vălurirea fumului de ţigară? Dar variaţiile populaţiilor? Dar dinamica războaielor şi conflictualităţii lumii?

[76] James Gleick, THEORIE DUCHAOS. VERS UNE NOUVELLE SCIENCE, Champs Flamarion, 1987, Introducere, din http://www.edelo.net/chaos/sommaire.htm, patrice jeandroz, **théorie du chaos**, **gleick**, bifurcation, attracteur, espace des phases.

Toate aceste fenomene care nu conţin în mod explicit un sistem sau mai multe sisteme de determinări măsurabile şi sesizabile au fost denumite haos.

Oamenii de ştiinţă s-au aplecare, începând cu anii 1970, asupra acestor fenomene şi le-au analizat prin două modalităţi complementare: imaginaţia creativă şi folosirea capacităţii de calcul iterativ şi de reprezentare grafică oferită de calculatoare.

Teoria haosului este considerată, azi, una dintre revoluţiile fizicii, după teoria relativităţii şi mecanica cuantică.

Determinismul mecanicist de tip cartezian a adus o notă distinctă în teoria şi practica cunoaşterii şi, mai ales, în metoda cunoaşterii. Potrivit acestui tip de determinism, prin reguli clare, poate fi analizat orice fenomen. De unde rezultă că orice fenomen poate fi cunoscut, reprodus şi prevăzut. Dinamica de tip newtonian avea în vedere, deasemenea, fenomenele reproductibile şi reversibile. Celelalte nu meritau atenţie, întrucât nu se supuneau acestor reguli, erau simple accidente.

Dar, în secolul al XX-lea, certitudinile au început, încet, încet, să cam dispară. Dezordinea, care a fost considerată multă vreme, ca o tragedie, a început să fie admisă ca o stare firească a naturii. Ordinea aparţinea unei lumi ideale, modelată, să spunem de ştiinţe, precum geometria euclidiană, lineară, cu planuri şi linii care explicau şi modelau orice, mai puţin lucrurile accidentale şi inexplicabile. Unele au fost numite paradoxuri, altele antinomii, altele n-au fost numite nicicum, întrucât erau departe de echilibru şi nu se supuneau regulilor clare ale intelectului şi ale minţii...

Apar ştiinţele „holistice" care au în vedere întregul şi limitează reducţionismul. Lumea nu mai poate fi explicată doar prin cromozomi şi neuroni, ci trebuie înţeleasă în globalitatea şi complexitatea ei.

În acest nou peisaj, în care certitudinea este serios pusă la... îndoială, meteorologul Eduard Lorenz, care se ocupa de

previziuni meteorologice, a făcut apel la nişte ecuaţii care, de la el încoace, se numesc „atractorii Lorenz". Eduard Lorenz credea că, de vreme ce fenomenele meteorologice sunt naturale, iar lumea urmează o traiectorie deterministă, este suficient să introduci date într-un ordinator, iar acesta va da o proiecţie asupra situaţiei meteo.

Comportamentul sistemului va fi evaluat în funcţie de datele introduse. Acestea erau legile cunoscute până la Lorenz, iar el nu putea ieşi din ele.

Cei mai importanţi atractori în dinamica neliniară haotică[77] sunt:

- atractori haotici - structuri foarte complicate, fără nici un fel de simetrie, ce corespund unor mişcări haotice, şi au proprietăţi geometrice neobişnuite;
- atractori stranii - forme geometrice de tip fractal, caracterizate de structuri repetitive, la orice scară.

Atractorii de forma unor puncte fixe sau curbe închise (tip ciclu limită) sunt caracteristici unor dinamici predictibile şi apar în condiţii de staţionaritate şi periodicitate.

Analiza mişcărilor maselor de aer în atmosferă a constituit prima lucrare în care s-a făcut referire la problema sensibilităţii la condiţiile iniţiale.

Este vorba de comportamentul unor particule în regim de turbulenţă. Starea finală a sistemului nu poate fi precizată. Acest lucru a fost remarcat de Edward Lorenz, în 1961, în timp ce lucra la un program de simulare a dinamicii atmosferice.

În timp ce rula un program format din 12 ecuaţii diferenţiale lineare, a reluat unele calcule, introducând, ca valoare iniţială una dintre valorile aflate în şirul de date obţinute. A rămas surprins, întrucât lista noilor date nu corespundea cu cea din rularea anterioară. Noile date au reluat

[77] http://www.plasma.uaic.ro/mecanica/Mecanica_clasica.pdf ,

doar o porţiune din şirul anterior, după care rezultatele erau complet diferite faţă de cele anterioare.

Sistemul de ecuaţii folosit de Lorenz este următorul:

$$\frac{dx}{dt} = \sigma\left(y - x\right)$$

$$\frac{dx}{dt} = r\left(x - y - xz\right)$$

$$\frac{dz}{dt} = xy - bz$$

Variabilele ce caracterizează sistemul sunt: *x*, *y* şi *z* (*x* – viteza fluidului în mişcarea circulară dd convecţie; *y* - variaţia orizontală a temperaturii; z – variaţia verticală a temperaturii).

Parametrii sistemului sunt: □, *r* şi *b* (□□este proporţional cu numărul Prandl, care descrie raportul dintre viscozitate şi conductibilitatea termică a fluidului; b descrie configuraţia sistemului; r este proporţional cu numărul lui Reynolds, care descrie tranziţia din regim laminar în regim turbulent[78].

Pentru b = 8/3, convecţia începe la valori mici ale lui □□(este vorba de diferenţele de temperatură). Parametrii utilizaţi de Lorenz au fost □ = 10,0; *r* = 28.0; şi *b* = 2,6666666 pentru condiţiile iniţiale x_0 = - 0,6895; y_0 = - 0,0560; şi z_0 = 19,3245.

Sistemul se comportă diferit, în funcţie de valorile acestor parametri. La valori mari, se obţin o serie de bifurcaţii care conduc spre o stare haotică.

Teoria catastrofei a lui René Thon, relevată în 1970, arată că „o variaţie continuă a unor cauze produce o variaţie discontinuă a efectelor”. Ea a fost preluată în numeroase domenii – arhitectură, pictură, artă, în general –, dar, după opinia noastră, poate fi folosită şi în analiza fenomenului

[78] http://www.plasma.uaic.ro/mecanica/Mecanica_clasica.pdf, Dumitru Luca, Universitatea Al. I. Cuza Iasi, Cristina Stan, Universitatea Politehnica Bucuresti, MECANICĂ CLASICĂ, pp. 292-294.

război, care, în noile sale redimensionări pe coordonate de incertitudine şi imprevizibilitate, nu este prea departe nici de fenomenele meteorologice, nici de cele cosmice, nici de cele sociale şi nici de cele ale comportamentului neaşteptat care se întâlneşte în creaţie, în artă.

Adevărate revoluţionare a războiului ar fi, după rezultatele cercetărilor noastre şi a proiecţiei lor în viitor, desprinderea lui din principii, ieşirea din sfera de certitudine, moralitate, legitimitate şi legalitate. Terorismul, cu toate exagerările şi semnele de îndoială care pot fi puse pe seama multora din afirmaţiile de până acum, în măsura în care acest fenomen poate fi considerat război, rămâne una dintre primele deturnări ale războiului, în sensul scoaterii lui din principii.

Teoria fractalilor a fost formulată de Benoît Mandelbrot, în 1975, şi se ocupă de neregularitatea formei. Toate formele din natură sunt neregulate. Neregularitatea se află atât în sistemele mici, cât şi în cele mari. Desigur, o astfel de teorie este folosită în arhitectură şi în pictură, unde se deschide un univers de forme.

Economia şi finanţele sunt guvernate de această teorie a haosului, chiar dacă respectivele domenii sunt considerate printre cele mai organizate ale lumii. Nimeni nu poate să prevadă cu exactitate creşterile economice, evoluţiile de la bursă. Există mecanisme de autoreglare bazate pe un ansamblu de factori psihologici, sociali şi de altă natură. Evoluţia preţului petrolului sau cel al aurului se comportă precum evoluţia populaţiilor.

Francezul Jacques Laskar a demonstrat că însuşi sistemul solar este haotic. La fiecare 3,5 milioane de ani distanţa dintre două traiectorii ale unei planete, în condiţii iniţiale uşor diferite, se dublează. Aceasta face ca traiectoriile planetelor să fie nedefinibile cu exactitate, atât în trecut, cât şi în viitor.

Toate fenomenele din natură şi din societate – inclusiv războiul – au evoluţii imprevizibile, deci haotice. Teoria haosului se află însă abia la început, este foarte complicată şi greu de asimilat, dar, fără îndoială, ea va oferi instrumente foarte utile şi benefice în cunoaşterea detaliată a fenomenului război.

5.3.2. Spre o nouă ordine?

Vine, de-acum, vremea asimetriei. Este vorba nu doar de o dimensiune asimetrică a conflictualităţii de tip militar, ci de un concept care se materializează în politici şi strategii pe termen lung, în structuri de forţe, în doctrine, proiecte de înzestrare, strategii operaţionale etc. Este un fel de întoarcere la Sun Tzî, aşa cum unii dintre filosofii veacului al XX-lea, în special cei care aparţineau celor două şcoli axiologice ale timpului – de la Marburg şi de la Baden – au tras semnalul de alarmă şi au cerut întoarcere înapoi, la Kant.

Întoarcerea la stratageme ţine, într-adevăr, de esenţa asimetriei – lovirea adversarului prin acţiuni şi mijloace neaşteptate –, dar nu se reduce la aceasta. Toate politicile şi strategiile care le pun în operă, indiferent din ce parte ar veni şi la ce spectru s-ar referi, au în vedere o constantă: lovirea prin mijloace adecvate a părţii adverse, pe cât posibil, în aşa fel încât aceasta să nu poată să reacţioneze semnificativ şi în timp util. Evident, marile puteri, alianţele, coaliţiile sau alte tipuri de entităţi tehnologice, informaţionale şi militare vor folosi sistemele ultraperfecţionate de arme de mare precizie şi armele noi, surprinzătoare, în timp ce grupările şi reţelele teroriste, gherilele şi alte structuri din spectrul reacţiei la globalizare, democraţie, economie de piaţă etc. vor face apel la acţiuni ingenioase, cu mijloace simple, în care omul se va comporta ca o armă, sacrificându-şi viaţa pentru a obţine un anumit efect.

Dar acţiunile şi reacţiile asimetrice din spaţiul războiului haotic trec dincolo de confruntarea din teatre, creând şi întreţinând o stare de conflictualitate şi chiar de beligeranţă pe termen lung. Această stare are drept scop să vulnerabilizeze sistemele şi procesele, să creeze diversiuni şi, în cele din urmă, să întreţină un război cu evoluţii haotice de atriţie în spaţiul cunoaşterii.

5.4. Războiul sfârşitului războiului

Războiul cognitiv se extinde, încet, încet, în toate spaţiile cunoaşterii. Ca un cancer. Probabil că nu le va cuprinde prea curând pe toate, dar nu suntem foarte siguri că, în final, nu se va ajunge la metastază, că nu va reuşi. După ritmul în care înaintează, se pare că nu este prea departe acel moment al dezastrului. Dezastru înseamnă, aici, ieşirea războiului din principii, evadarea sa din legalitate şi legitimitate. Se poate însă vorbi şi de un posibil moment al renaşterii. Orice renaştere a sistemelor şi proceselor este precedată de o degradare accentuată a sistemelor şi proceselor, de o stare de haos, după care urmează recondiţionarea structurilor şi reînnoirea sistemelor şi elementelor care le compun. Pentru că finalitatea unui război, mai ales din spaţiul cunoaşterii, poate fi o renaştere, o revigorare esenţială a sistemului sau distrugerea lui pentru a ceda locul altuia, mai performant.

Războiul este un fenomen care aparţine societăţii oamenilor, este un seism al ei, care degajează energiile acumulate în timp, care distruge şi revigorează. Acest fenomen, deşi aparţine oamenilor, tinde să iasă de sub controlul oamenilor, să evolueze de o manieră imprevizibilă şi chiar să devină el însuşi haotic. Războiul se comportă din ce în ce mai mult ca un sistem dinamic complex, cu evoluţii nelineare şi imprevizibile.

Adjectivul „haotic" care ar putea fi asociat fenomenului război are cel puţin două înţelesuri:

- ca evoluţie neliniară şi imprevizibilă a războiului de îndată ce el a fost declanşat, caracterizat printr-o ieşire din principii şi o întoarcere la un alt sistem de principii noi, reînnoite sau revigorate;

- ca atribut al războaielor viitorului.

În primul caz, este vorba de evoluţia imprevizibilă a războiului, în ceea ce priveşte succesiunea bătăliilor, rezultatul confruntărilor, pierderile, armele, dezamăgirile şi efectele. Această evoluţie haotică nu este nouă. Într-o formă sau alta, în marea lor majoritate, războaiele, de îndată ce au fost declanşate, s-au desfăşurat predominant haotic, în sensul că rareori rezultatul a corespuns cu cel planificat, iar efectele au fost, de cele mai multe ori, altele decât cele preconizate.

Cel mai recent exemplu de evoluţie haotică a războiului îl reprezintă confruntarea militară din Irak. Dacă, în prima parte a acestei confruntări, Războiul bazat pe Reţea declanşat de coaliţia condusă de Statele Unite ale Americii în martie 2003 împotriva armatei dictatorului de la Bagdad a avut rezultate previzibile, dar şi evoluţii neaşteptate, după ce ostilităţile armată contra armată s-au încheiat, s-au declanşat cele asimetrice, iar confruntarea din spaţiul irakian a devenit, din multe privinţe, haotică. Nimeni nu poate spune cu precizie cum se va finaliza această confruntare, întrucât efectele sunt numeroase, în mozaic şi foarte greu de evaluat şi de prognozat.

Este de aşteptat ca, în viitor, războaiele să se desfăşoare în mozaic, prin toate mijloacele posibile, într-o manieră neliniară şi, în mare parte, imprevizibilă. Apariţia unuia sau altuia dintre războaie va fi haotică, cel puţin în perioada de preglobalizare.

Evoluţia (sau involuţia) războiului, ca fenomen social complex, ca mijloc de deblocare a unei situaţii strategice, se orientează, din ce în ce mai mult spre starea de haos. Această

mişcare spre nedeterminare rezultă, în primul rând, din deplasarea societăţii spre starea de globalizare şi de iminenţa traversării unei etape de dezorganizare în vederea unei noi organizări. Coordonatele aceste noi organizări şi elementele de impact strategic impun o analiză atentă a noilor determinări ale conflictualităţii şi, prin aceasta, ale războiului. Există, desigur, şi alte determinări ale transfigurării războiului spre starea de haos, unele care vin din propriile sale izvoare. Războiul devine din ce în ce mai mult o afacere. El începe să semene din ce în ce mai mult cu societatea care îl generează, iar societatea omenească, se ştie, este haotică şi imprevizibilă.

Chiar dacă termenii de „război şi cel de haos" par conflictuali şi ireconciliabili, războiul fiind una dintre cele mai bine organizate activităţi omeneşti, nu încape nicio îndoială că reconfigurarea acestui străvechi fenomen al conflictualităţii societăţii oamenilor pe noi coordonate, flexibile, fluide şi greu de determinat – în mare măsură, nedeterminabile – obligă la reflecţie. Pe de o parate, orice intrare în haos este, într-un fel, benefică pentru gândire, pentru reflecţie, inclusiv pentru reflecţia strategică. Pe de altă parte, orice intrare în haos presupune şi o ieşire din acesta, iar o astfel de ieşire va fi totdeauna imprevizibilă şi complicată.

Noul tip de război, ca război fluid, cu intensităţi diferite şi variabilităţi numeroase, dar integral şi complicat, se anunţă a fi unul de tip imprevizibil – de fapt, o reînsumare a unor fractali care au făcut cândva parte dintr-o arhitectură a unui întreg coerent şi demn –, corespunde noului tip de civilizaţie, o civilizaţie de reţea, organizată şi , în acelaşi timp dezorganizată şi haotică, în care oamenii vor trăi în văzul lumii şi se vor război înapoia unor uriaşe cortine cibernetice. Ceea ce, de fapt, ar putea însemna un veritabil sfârşit al războiului.

CONCLUZII

1. Crizele şi conflictele armate devin, prin excelenţă, pe de o parte, o confruntare multispaţială şi multisecvenţială şi, pe de altă parte, un sistem conflictual de tip integrat, mai exact, care se desfăşoară într-un spaţiu extins, fragmentat şi, în acelaşi timp, unitar. Întrucât reuneşte, în acelaşi concept, fractalitatea şi integralitatea, conflictul secolului al XXI-lea pare paradoxal şi haotic, deşi el rămâne o confruntare extrem de riguroasă, de reţea, cu determinări precise şi efecte prestabilite. Un astfel de conflict integrat este foarte strâns legat de spaţiul fizic şi de spaţiul cibernetic, reuneşte aceste spaţii şi chiar le integrează. Acest proces dinamic şi complex duce la puternice conexiuni geofizice, geospaţiale şi umane, astfel încât putem afirma că este pentru prima dată în istoria crizelor, războaielor şi confruntărilor armate când spaţiul (în toate dimensiunile şi rigorile sale) şi timpul (în toate determinările sale) sunt nu doar factori perturbatori şi restrictivi, ci şi suporţi generatori de noi şi incomensurabile coordonate integrative. Acest lucru poate însemna escaladarea crizei, războiului şi, în general, a conflictualităţii, ceea ce echivalează cu o nouă revoluţie – de importanţa celei nucleare – în reconfigurarea războiului şi a conflictualităţii sau, dimpotrivă, plonjarea în interiorul crizei, ceea ce poate duce la amplificarea şi multiplicarea focarelor şi nucleelor ei şi la distrugerea, prin implozie, a sistemului sau procesului.

2. Mediul geofizic şi cel geospaţial devin nu doar suporţi, ci şi componente ale conflictualităţii, ceea ce înseamnă că omul tinde să-şi extindă supremaţia nu numai asupra mediului său social, economic şi politic de viaţă, ci şi în Cosmos, în

interiorul planetei şi în interiorul cunoaşterii, construind, deopotrivă, o reţea verticală şi una orizontală, care să-l sprijine în realizarea unor obiective, iniţial, în termeni de confruntare om contra om, entitate umană contra entitate umană şi, ulterior, entitate umană (civilizaţie umană) contra unor noi provocări, ce încep să se contureze în perioada globalizării şi postglobalizării. Aceste interacţiuni sunt, la început, haotice, dar, ulterior, probabil, se vor grupa pe linii importante de forţe, potrivit noilor provocări, pericole şi ameninţări, pentru acoperirea noilor vulnerabilităţi şi realizarea unui concept de securitate în mediul geospaţial, adică a unui nou tip de securitate, cea geospaţială. Un astfel de concept – cel de securitate geospaţială – înseamnă o extensie a spaţiului de securitate şi, prin aceasta, o extindere a efortului securitar, un consum sporit de resurse, o accentuare a nedeterminismului şi, deci, a unor posibile evoluţii haotice. El trebuie să fie bine studiat, atât pentru elaborarea unui posibil model teoretic, cât şi pentru evaluarea şi înţelegerea noilor tendinţe ale conflictualităţii şi războiului în epoca cibernetică, adică în societatea cunoaşterii.

3. Războiul în sine, adică în calitate de acţiune umană violentă, este o activitate riguroasă, minuţioasă, planificată şi foarte bine organizată. Dar, ca fenomen social complex, de durată şi de mare amploare, războiul poate avea evoluţii şi desfăşurări imprevizibile şi haotice, cu efecte greu de anticipat. Relaţiile tot mai tensionate dintre oameni şi dintre comunităţi, migraţia ilegală, crima organizată transfrontalieră şi terorismul, sechelele şi unele fantasme ale istoriei, perfecţionarea armelor de distrugere în masă, modernizarea armamentelor, mutaţiile geopolitice şi geostrategice tot mai numeroase, adâncirea faliilor strategice dintre ţări şi civilizaţii, politicile rigide de globalizare şi cele opuse lor, de fragmentare, induc noi

incertitudini în fizionomia conflictualităţii, care împing războiul şi conflictul armat spre evoluţii nelineare, haotice şi imprevizibile.

4. Împingerea războiului către spaţiul cunoaşterii ar putea fi benefică, în sensul punerii războiului în noi principii şi dominării lui de către raţiune. Există însă şi pericolul inflamării cunoaşterii cu principiile războiului, sub presiunea arsenalelor imense care nu vor înceta să crească şi să devină din ce în ce mai distrugătoare. Ele, arsenalele acestea vor împinge războiului în sfera cunoaşterii, îl vor da pe mâna savanţilor, a matematicienilor, filosofilor şi informaticienilor. Există pericolul ca spaţiul cunoaşterii să nu estompeze fenomenul război, să-i nu-i reducă armele şi arsenalele, ci, dimpotrivă, să i le amplifice. Se ştie cât de uşor pot fi transferate rezultatele cunoaşterii, îndeosebi cele ale cunoaşterii ştiinţifice, în folosul războiului. Aici intervine una dintre dilemele viitorului cu privire la război, la conflictualitatea lumii şi la cunoaştere: Cu ce argumente va aborda războiul cetatea cunoaşterii? Dar cunoaşterea cum îi va răspunde?

BIBLIOGRAFIE

1. Alain, *Propos sur les pouvoirs*, France, Gallimard, 1998 (1985)
2. Alexandra LAGES, Laurence THIEUX, *Artemis: operacion de paz de la UE en Africa*, decembrie 2003, http://www.iecah.org/espanol/paises/africa/artemis.htm
3. Allison, Graham T., Zelikov Ohilip, *Essence of decision*, New-York, Longman, 1999
4. Amiral Liberis, Christos – *Strategia naţională şi gestionarea crizelor*, Grecia, 1997
5. Aron, Raymond, *Paix et guerre entre les nations*, Paris, Calman-Lévy, 2004
6. Barthélémy Courmont, Darko Ribnikar, *Les guerres asymétriques. Conflits d'hier et d'aujourd'hui, terrorisme et nouvelles menaces*, Éditions PUF, Coll. Enjeux stratégiques, 2002
7. Brecher Michael, Wilkenfeld Jonathan, *A Study of Crisis*, Ann Arbor, The University of Michigan Press, 1997
8. Brecher, Michael, *Crisis in World Politics: Theory and Reality*, Oxford, Pergamon Press, 1993
9. Brzezinski, Zgbiniew, *Le grand échiquier*, France, Hachette, 2002
10. Carl von Clausewitz, *Despre război*, Editura Militară, 1986
11. Centrul de Studii Strategice de Apărare şi Securitate, *Terorismul. Dimensiune geopolitică şi geostrategică. Războiul terorist, războiul împotriva terorismului*, Editura AISM, Bucureşti, 2002

12. Cimbala, Stephen J., *Military Persuasion. Deterence and Provocation in Crisis and War*, University Park, Pennsylvania, The Pennsylvania State University Press, 1994
13. Col. Cosma, Mircea – *De la geopolitică la geostrategie*, Editura Academiei Forţelor Terestre, Sibiu, 1999
14. Col. dr. Mircea Cosma**,** Lt. col. Benoni Sfârlog, Lt. col. Alexandru Rizescu*, Dicţionar de termeni specifici crizelor,* Sibiu, 2005
15. *Controlul parlamentar al sectorului de securitate*. *Principii, mecanisme şi practici*. Ghid practic pentru parlamentari, Nr. 5 – 2003.
16. Coutau-Bégarie, Hervé, *Tratat de strategie*, vol.1, traducere din franceză, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2006
17. CSSAS, *Ameninţări la adresa securităţii*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare, Bucureşti, 2004
18. Culda, Lucian **–** *Particularităţi ale strategiilor de securitate naţionala în condiţiile sporirii posibilităţilor de manipulare informaţională, în „România în situaţii limita",* Editura Licorna, Bucureşti, 1995
19. *Doctrina operaţiilor Forţelor Terestre*, Bucureşti, 2004
20. Fabien Terpan, *Politique etrangere, securite, defense :la lente progression de l'Europe politique*, în http://www.euractv.com/fr/securite/politiqe-europenne-securite-defense-pesd/article-120304
21. General dr. Mircea Mureşan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Războiul viitorului, viitorul războiului*, Ediţia a II-a, Editura Universităţii Naţionale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2006
22. General dr. Mircea Mureşan, general de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Criza, conflictul, războiul, vol. 1-4*,

Editura Universităţii Naţionale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2007

23. General de brigadă (r) dr. Gheorghe Văduva, *Terorismul contemporan – factor de risc la adresa securităţii şi apărării naţionale, în condiţiile statutului României de membru NATO*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare „Carol I", Bucureşti, 2005
24. Gheorghe Văduva, *Războiul asimetric şi noua filosofie a conflictualităţii armate*, Editura Universităţii Naţionale de Apărare "Carol I", Bucureşti, 2007
25. Gérard Chaliand, Arnaud Blin, *Histoire du terrorisme de l'antiquité à al Quaida***,** Éditions Bayard, 2004
26. Gérard Chaliand, *Terrorismes et guerillas*, Éditions Flammarion, 1985
27. Gilbert, Claude, *Le Pouvoir En Situation Extrême. Catastrophe et Politique*, Paris, L'Harmattan, 2003
28. Gleik, *La theorie du chaos. Vers une nouvelle science*, Champs Flamarion, 1987
29. Hentea, Călin, *Propaganda fără frontiere*, Editura Nemira, Bucureşti, 2002
30. Jean-Yves HAINE, *NATO şi construirea păcii,* Revista NATO, vara 2005
31. Julian Lindley-French, *Europe Needs the U.S. to Succed in Iraq*, in Wall Street Journal Europe, 21 august 2003
32. Keith Krausse, *Conflict Prevention*, în International Security: Challenges and Prospects, Editura Swiss Federal Department of Foreign Affairs, Berna, 2003
33. Le Bras, Hervé, *Essai de géométrie sociale*, France, Odile Jacob, 2000
34. Marina Ottaway, *Promoting Democracy After Conflict: The Difficult Choices*, în International Studies Perspectives nr. 4/2003

35. Nauro F. Campos, Cheng Hsiao, Jeffrey B. Nugent, *Crises, What Crises?,* in IZA Discussion Paper No. 2217, July 2006.
36. Ned Lebow, Richard, *Between Peace and War. The Nature of International Crisis,* Baltimore, The John Hopkins University Press, 1981
37. Peacekeeping Best Practices Unit, *"Operation Artemis: The Lessons of the Interim Emergency Multinational Force",* New York: United Nations Peacekeeping Department, octubre de 2004
38. Plamen Pentev, *Euro-Atlantic Solidarity an Postconflict Rehabilitation: Adjusting the Strategic Approaches,* în NATO and EU Approaches to Crisis Management in the Face of Current Security Challenges, Krakovia, 2004
39. Renseignement & Guerre secrete, *La guerre cognitive. L'arme de la conaissance*, Editori: C. Harbulot și D. Lucas, Editura Lavauzelle, 2002.
40. *România şi tratatele internaţionale*, Editura Militară, Bucureşti 1972, p. XIX
41. Samuel P. Huntington, *Ciocnirea civilizaţiilor şi refacerea ordinii mondiale*, Editura Antet, 1998
42. Samuel P. Huntington, *Superputerea solitară*, în Foreign Afaires/ New York Times Syndicate, 1999
43. *The Alliance's New Strategic Concept*, Roma, 9 nov. 1991
44. Teodor Frunzeti, *Solutionarea crizelor internationale. Mijloace militare si nemilitare*, Editura Institutul European, 2006
45. Teodor Frunzeti, *Globalizarea securităţii*, Editura Militară, Bucureşti,m 2007
46. Teodor Frunzeti, Eugen Bădălan***,*** *Acţiunile militare altele decât războiul, Editura Tehno Media*, Sibiu

47. Teodor Frunzeti, Paul Dănuţ Duţă, Ion Panait*, Operaţii NATO. Studiu de caz: Afganistan***,** Editura Techno Media, Sibiu, 2008
48. Werner, Bauwens, Luc, Revchler – *Arta prevenirii conflictelor*, Bucureşti, 1996
49. W. Davis, Rees – *Arta managementului*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1996
50. http://www.sri.ro/, *Sistemul naţional de alertă teroristă*
51. *L'élaboration d'une armée commune,* în http://europefreezee.org/
52. W. Davis, Rees, *Arta managementului*, Editura Tehnică, Bucureşti, 1996
53. http://www.huyghe.fr/dyndoc_actu/447b24a846365.pdf, *Menaces, conflit, information!: vers une Info-Strategie*, de François-Bernard Huyghe, doctor de stat în ştiinţe politice, fondatorul Observatorului European de Info-Strategii.
54. http://www.strategic-road.com/intellig/infostrategie/pub/guerre_cognitive_superiorite_strategique_txt.htm, *La guerre cognitive : A la recherche de la suprématie stratégique*, al VI-lea Forum de inteligenţă economică, Menton, le 25 septembrie 2002, comunicare prezentată de Christian Harbulot, directorul Şcolii de Război Economic din Şcoala Superioară Liberă a Ştiinţelor Comerciale Aplicate.
55. *http://www.fas.org/irp/eprint/snyder/infowarfare.htm*, *Information Warfare*, Brian C. Lewis
56. http://www.strategic-road.com/intellig/infostrategie/pub/EconomieGuerreCognitive.pdf, Philipe Baumard , *Les limites d'une economie de la guerre cognitive*, Editura Lavauzelle, Paris, 2002

57. http://www.plasma.uaic.ro/mecanica/Mecanica_clasica.pdf, Dumitru Luca, Universitatea Al. I. Cuza Iasi, Cristina Stan, Universitatea Politehnica Bucureşti, MECANICĂ CLASICĂ

ABREVIERI

ADM – arme de distrugere în masă
OBE – operaţii bazate pe efecte
OBR – operaţii bazate pe reţea
PPA – provocări, pericole şi ameninţări
PPAG – provocări, pericole şi ameninţări globale
PPAGC – provocări, pericole şi ameninţări globale de natură cosmică
PPAU – provocări, pericole şi ameninţări de natură umană
PPAUG – provocări, pericole şi ameninţări de natură umană produse de societatea globală
PPAUNG – provocări, pericole şi ameninţări de natură umană produse de societatea care nu se globalizează
PPAUG- – provocări, pericole şi ameninţări de natură umană produse de entităţile care tind spre globalizare, dar nu sunt încă globalizate
PPAUG+ – sistemul provocărilor, pericolelor şi ameninţărilor generate de entităţile şi structurile care profită indirect de pe urma globalizării
PPACG – provocări, pericole şi ameninţări produse de entităţile care sunt împotriva globalizării
PPAS – provocări, pericole şi ameninţări la adresa sănătăţii

ANEXE

Anexa nr. 1
Principii de criză[79]

1. Anticipare

Cu cât o criză a fost mai bine pregătită, cu atât şansele surmontării ei sunt mai importante. Anticiparea este cuvântul-cheie al comunicării în caz de criză.

2. Recenzare

Treceţi în revistă toate posibilităţile producerii unei crize în organizaţia dumneavoastră. Fiţi exhaustivi înainte de a pondera, prin potenţialuri de ocurenţă, gravitatea consecinţelor şi stăpânirea subiectului.

3. Deschidere

Atenţie la tipologiile prea rigide. Crizele nu izbucnesc niciodată acolo unde le aşteptăm şi conţin rareori o singură modalitate de criză.

4. Alertă

Istoria arată că procesul de alertă este adesea punctul slab al dispozitivelor de criză. Catastrofele au fost adesea prevăzute, dar alerta a întârziat. Cazul de la 11 septembrie 2001 este edificator în acest sens.

5. Simulare

Cunoaşterea prealabilă a consecinţelor unei crize permite stăpânirea fluxului informaţiilor. Simulările tehnice (scurgerea hidrocarburilor, nori toxici etc.) permit asigurarea credibilităţii informaţiilor.

[79] http://monsite.wanadoo.fr/infocrise/page3.html

6. Organizare

Celula de criză este nodul dispozitivului. Ea trebuie să fie constituită înaintea oricărei crize, iar membrii săi trebuie să poată fi contactaţi în orice moment.

7. Simplitate

Celula trebuie să fie suplă şi uşoară. Un număr prea mare de membri riscă să îngreuneze discuţiile şi să complice procesul de decizie.

8. Exersare

Practicarea regulată a exerciţiilor de criză permite ameliorarea reflexelor şi reducerea tensiunilor în cazul unei crize reale.

9. Formare

Cuvântul mediatic necesită acumularea anumitor date referitoare la: scurte fraze, utilizarea de imagini, repetarea constantă a mesajului

10. Reperare

În caz de urgenţă, un memo cu zece interlocutori (interni şi externi) este o modalitate puţin costisitoare de anticipare a crizelor.

11. Difuzare

Acest memo, ca şi reamintirea succintă a procedurilor, trebuie să fie difuzate între întreprinderi.

12. Verificare

Adesea, detalii anodine pot împiedica dispozitivele de criză să acţioneze corect şi coerent: sala de criză închisă, parole de la calculatoare uitate sau necunoscute, linii telefonice insuficiente.

13. Prezervare

Media care caută să contacteze un interlocutor şi care se mulţumeşte să răspundă standard: „Nu pot să vi-l dau, este în celula de criză” ar putea fi suspectată.

14. Elaborare de mesaje

Mesajele trebuie să fie elaborate înainte de producerea crizei. Pe timpul crizei, presiunile externe şi interne reduc reculul necesar.

15. Evitare a afinităţilor

Pentru a evita fenomenele de dinamică de grupuri, este necesar să se includă un „poil a gratter" capabil să repună pe rol consensurile prea evidente.

16. Lăsare de urme

Întreprinderea se poate ameliora prin examinarea fără concesii a forţelor şi slăbiciunilor decelate în cadrul exerciţiilor de criză.

17. Limpezire

Înainte de a citi declaraţia de presă, citiţi-o unui salariat din afara celulei, care va sesiza imediat formulele alambicate sau utilizarea abuzivă a jargonului.

18. Extindere

Chiar dacă ei nu sunt membri permanenţi ai celulei, directorul juridic şi cel financiar trebuie să fie consultaţi, orice criză având un impact direct asupra acestor domenii.

19. Cunoaştere a interlocutorilor

Un interlocutor care vă descoperă în situaţia de criză nu poate avea încredere în dumneavoastră. Actorii operaţionali dintr-o criză trebuie să se cunoască înainte de aceasta.

20. Grijă asupra reputaţiei

Buna reputaţie reduce consecinţele crizei. Dacă aveţi imaginea unui corupt notoriu, criza va fi imputată răutăţii dumneavoastră. Imaginea corectă permite acceptarea bunei credinţe.

21. A nu se neglija vecinii

Riveranii sunt un interlocutor major, căci ei vor fi, adesea, primii interogaţi de către media în cazul unei probleme industriale.

22. A se cultiva aliaţii

Cuvântul dumneavoastră nu este cel mai credibil, dacă sunteţi judecat separat. Căutaţi interlocutori care pot să asigure, prin interdependenţă, credibilitatea cuvântului pe care-l pronunţaţi.

23. Conectare

Navigarea strategică pe Internet permite decelarea eventualelor crize. În perioada de criză, navigaţia pe Internet trebuie să fie amplificată, iar media în permanenţă ascultată.

24. Pregătire de suporturi

Dosare de presă, video, site-uri pe web vor permite câştigarea de timp preţios, dacă au fost corect anticipate.

25. Grijă faţă de diagnostic

Capacitatea de a detecta o situaţie constitutivă a unei crize permite adaptarea organizaţiei şi a strategiei la respectiva situaţie.

26. Reperare (identificare) a celor care asaltează

Un articol foarte critic într-un jurnal puţin credibil pentru calitatea informaţiilor sale nu necesită în mod automat răspunsuri argumentate.

27. Control al implicaţiei

Un articol foarte critic despre sectorul dumneavoastră de activitate, dacă nu sunteţi nominalizat, nu impune neapărat un răspuns. Alertaţi federaţia dumneavoastră, pregătiţi-vă mesajele, dar nu răspundeţi în mod izolat.

28. Detectare a jocului actorilor

Care este reacţiea concurenţei? Cum se comportă aliaţii? Alţi interlocutori care pot face să evolueze criza.

29. A nu se uita dimensiunea internă

Salariaţii sunt adesea publicul uitat în comunicarea de criză. Ei admit cu dificultate să primească informaţia din exterior, mai ales în perioadele cele mai delicate.

30. Concentrare asupra conjuncturii

Media este omniprezentă, dar ţinta dumneavoastră principală nu poate fi marele public. Dacă vrei să fii prea reactiv, rişti să pierzi din vedere conjunctura şi ţintele esenţiale.

31. A şti să spui „nu”

Media joacă un rol important în obţinerea spontaneităţii. Trebuie să ştiţi să refuzaţi un interviu, dacă nu l-aţi pregătit, pentru că, altminteri, riscaţi să fiţi antrenat în afara mesajului pe care vreţi să-l transmiteţi.

32. Amânare

A spune „nu” nu semnifică „no comment”. Marcaţi-vă teritoriul, anunţaţi că nu dispuneţi de informaţii, dar angajaţi-vă la o întâlnire cu presa, în 2-3 ore.

33. Coerenţă

Puteţi emite mai multe mesaje, dar acestea trebuie să fie coerente între ele, conform argumentului ceaunul perforat (Freud 1905): 1. Eu n-am împrumutat niciodată un ceaun; 2. ceaunul avea deja o gaură când mi l-au dat, 3. Am înapoiat ceaunul în perfectă stare.

34. Cunoaştere a pasivului

Comunicarea de criză va suferi mult timp din cauza problemelor Seveso, Cernobâl, a azbestului sau a sângelui contaminat, unde fiecare se va strădui să minimalizeze percepţia riscurilor. Discursul de tipul „totul este sub control” este adeseori foarte puţin credibil.

35. Reacţie rapidă

Reacţia este un parametru important de succes. Dacă nu relevaţi criza, veţi fi suspectat că aţi vrut să o disimulaţi.

36. Coordonare

Jurnaliştii vor amplifica toate discordanţele între diferiţii interlocutori.

37. Asumare

Trebuie recunoscută amploarea evenimentului şi răspuns la actele proprii, aceasta semnificând faptul că nu există intenţia de neasumare a responsabilităţii.

38. Punere a răului înainte

În perioada de stres, există o tendinţă de acceptare şi folosire a ştirilor liniştitoare. Nu trebuie îndepărtate ipotezele cele mai pesimiste.

39. Spunere a adevărului

Minciuna este eroarea supremă, de vreme ce nimic nu poate fi ascuns multă vreme.

40. Transparenţă

A fi transparent semnifică a asculta şi a arăta o atitudine deschisă. Numărul verde, web cam, porţile deschise demonstrează facultatea de a comunica.

41. Probare de empatie

Arătaţi o faţă umană, întrucât neliniştile sunt reale, familiile victimelor nu sunt consolabile. Este nevoie de o prezenţă umanitară.

42. Ocupare de teren

O criză se gerează în timp. Nu este suficient să se reacţioneze imediat. Trebuie gestionată criza pe o perioadă lungă de timp.

43. Privilegiere a preciziei

Nu vă încredeţi în efectele anunţurilor. Privilegiaţi datele tangibile, concrete, certe. Orice aproximare sau promisiune neonorată se va întoarce împotriva dumneavoastră.

44. Alegere a unui bun purtător de cuvânt

Un director de comunicare nu va fi credibil prin simpla sa funcţie. El trebuie să aibă calităţile unui purtător de cuvânt. Dacă criza evoluează, adesea nu este recomandat să fie expus prea repede directorul întreprinderii.

45. A nu se închide prea devreme celula de criză

Dacă sfârşitul crizei pare apropiat, nu dizolvaţi celula de criză; s-ar putea ca ea să reizbucnească.

46. Valorificare a experienţei

O criză reală reprezintă cel mai bun exerciţiu. De aceea, ea trebuie să facă obiectul unei analize profunde.

47. A se mulţumi colaboratorilor

Întrucât au fost supuşi la eforturi mari, este nevoie să se adreseze mulţumiri colaboratorilor.

48. A se ţine promisiunile

Dacă aţi angajat măsuri corective, este necesar ca ele să fie puse rapid în aplicare, chiar dacă se poate ivi acuzaţia de manipulare.

49. Reizbucnire

Orice criză poate constitui o oportunitate pentru o nouă evoluţie. Capitalizaţi aquis-ul, pentru a vă consolida imaginea.

50 A fi tot timpul pregătit

Viitoarea criză nu este prea departe.

Anexa nr. 2
Conexiuni în cadrul procesului de gestionare a crizelor şi conflictelor

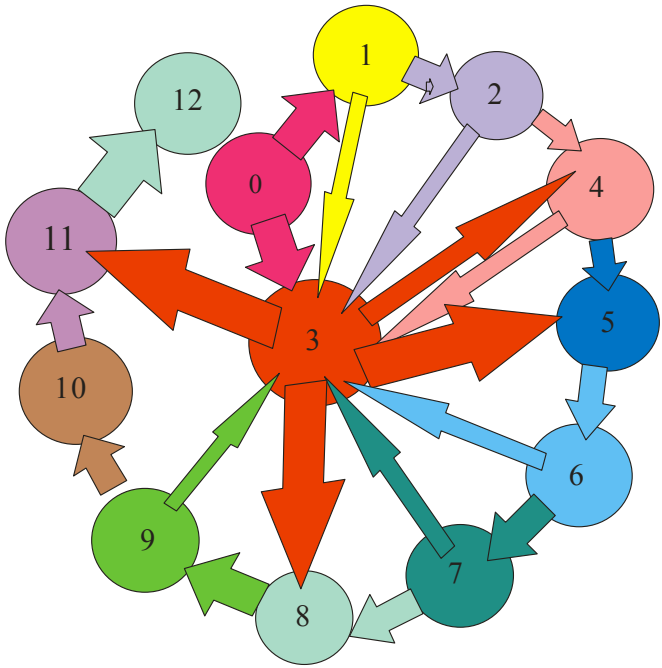

LEGENDA

Ø sisteme coerente, fluente, flexibile şi uşor adaptabile la împrejurări de culegere a datelor şi informaţiilor;

1. sisteme, specializate şi interconectabile, de analiză, evaluare şi valorificare a rezultatelor anal izei datelor şi informaţiilor;
2. sisteme de evaluare a intercondiţionărilor;
3. sisteme coerente şi interconectabile de elaborare a deciziilor;
4. sisteme de corelare a deciziilor;
5. sisteme de punere în aplicare a deciziilor şi a modalităţilor de interconectare a acestora;
6. sisteme de evaluare a desfăşurării crizelor;
7. sisteme de corectare de erorilor şi de asamblare a reţelelor specifice;
8. sisteme de acţiune la vârful crizei, eventual în cazul conflictelor armate şi războaielor;
9. sisteme de acţiune militară şi civil-militară post-conflict sau post-criză;
10. sisteme de stingere a focarelor remanente de crize;
11. sisteme de prevenire a eventualelor reizbucniri;
12. sisteme de refacere şi reconstrucţie.

Anexa nr. 3
Sisteme de responsabilităţi

SISTEME DE GESTIONARE		RESPONSABILITĂŢI PRIVIND:
1	Sisteme coerente, fluente, flexibile şi uşor adaptabile la împrejurări de culegere a datelor şi informaţiilor	Calitatea, coerenţa, continuitatea şi oportunitatea fluxului informaţional, siguranţa, securitatea şi protecţia acestora
2	Sisteme, specializate şi interconectabile, de analiză, evaluare şi valorificare a rezultatelor analizei datelor şi informaţiilor	Calitatea, oportunitatea, suficienţa, coerenţa, interconectibilitatea rezultatelor analizei datelor şi informaţiilor şi a evaluărilor efectuate
3	Sisteme de evaluare a intercondiţionărilor	Calitatea intercondiţionărilor, a folosirii efective a rezultatelor şi a concluziilor care se desprind de aici
4	Sisteme coerente şi interconectabile de elaborare a deciziilor	Calitatea, oportunitatea şi eficienţa deciziilor, precum şi a transmiterii lor rapide la factorii de execuţie
5	Sisteme de corelare a deciziilor	Calitatea proceselor de evaluare, corelare şi corectare a deciziilor
6	Sisteme de punere în aplicare a deciziilor şi a modalităţilor de interconectare a acestora	Calitatea, rapiditatea, precizia, siguranţa şi securitatea proceselor de punere în aplicare a deciziilor
7	Sisteme de evaluare a desfăşurării crizelor	Calitatea evaluărilor, frecvenţa, oportunitatea şi optimizarea proceselor de evaluare

8	Sisteme de corectare a erorilor şi de asamblare a reţelelor specifice	Sesizarea la timp a erorilor şi modalităţile de corectare imediată, fără deformarea fluxului acţiunii
9	Sisteme de acţiune la vârful crizei, eventual în cazul conflictelor armate şi războaielor	Calitatea, rapiditatea, oportunitatea, coerenţa, proporţionalitatea, legalitatea şi eficienţa intervenţiei politice, diplomatice, militare şi civil-militare
10	Sisteme de acţiune militară şi civil-militară postconflict sau postcriză	Calitatea, proporţionalitatea şi legalitatea acţiunilor militare şi civil-militare post criză, limitele angajării, claritatea şi precizia scopurilor şi obiectivelor realizabile prin mijloace militare şi civil-militare
11	Sisteme de stingere a focarelor remanente de crize	Identificarea şi evaluarea acestor focare. Fixarea misiunilor, selectarea forţelor şi mijloacelor, fixarea limitelor acţiunii şi a competenţelor
12	Sisteme de prevenire a eventualelor reizbucniri	Calitatea evaluării situaţiei şi corelarea factorilor şi structurilor abilitate să acţioneze preventiv
13	Sisteme de refacere şi reconstrucţie.	Calitatea sistemelor destinate refacerii şi reconstrucţiei, respectarea etapelor fixate şi desfăşurarea întocmai a acţiunilor respective. Protecţia populaţiei şi a sistemelor de valori

Anexa nr. 4
Organigrama structurii NATO

Noua structură[80] comportă şase divizii (diviziuni), fiecare condusă de un secretar general adjunct (ASG) şi Biroul de Securitate al NATO, condus de un director, astfel:

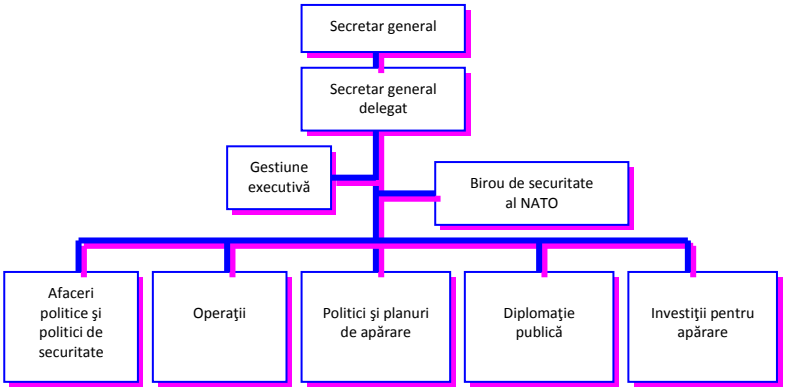

1. Divizia INVESTIŢII PENTRU APĂRARE. Este însărcinată cu dezvoltarea mijloacelor şi capabilităţilor pentru întărirea capacităţii de apărare a NATO. Se ocupă de planificarea armamentelor, a mijloacelor de apărare aeriană şi de investiţii în serviciul securităţii.

2. Divizia POLITICI ŞI PLANURI DE APĂRARE. Are rolul de direcţionare în domeniul sarcinilor de securitate fundamentală a NATO, în raport cu politica de apărare. Se ocupă de planurile de apărare, de politica nucleară a Alianţei şi de cea de apărare împotriva ADM.

[80] Sursa. http://www.nato.int/issues/restructuring/chart-fr.htm

3. Divizia GESTIONARE EXECUTIVĂ. Veghează la buna funcţionare a sediului NATO, asigură eficacitatea Secretariatului Internaţional şi susţine toate elementele care lucrează la sediu (servicii de sprijin şi de asigurare a conferinţelor, gestionarea informaţiei şi a sistemelor, resurselor umane şi financiare).

4. Divizia OPERAŢII. Furnizează capacitatea operaţională necesară NATO pentru asumarea de responsabilităţi în materie de descurajare, de apărare şi de gestionare a crizelor. Se ocupă de activităţile NATO în probleme de gestionare a crizelor şi de menţinere a păcii, de planuri civile în urgenţe şi de exerciţii.

5. Divizia AFACERI POLITICE ŞI POLITICA DE SECURITATE. Se ocupă de aspectele politice ale sarcinilor fundamentale de securitate ale NATO. Se preocupă de problemele regionale, economice şi de securitate, de relaţiile cu alte organizaţii internaţionale şi cu ţările partenere.

6. Divizia DIPLOMAŢIE PUBLICĂ. Informează marele public asupra activităţilor politice ale NATO, prin contacte cu media şi prin pagina web a Alianţei, prin publicaţii tipărite, seminarii şi conferinţe. Se ocupă, de asemenea, de programul ştiinţific al NATO.

7. BIROUL DE SECURITATE AL NATO. Este o entitate separată, care are misiunea de a coordona, controla şi pune în aplicare politica de securitate a NATO, de a veghea la securitatea generală în sânul Organizaţiei şi de a gera serviciile de securitate a sediului.

Anexa nr. 5
Efectul haotic asupra războiului

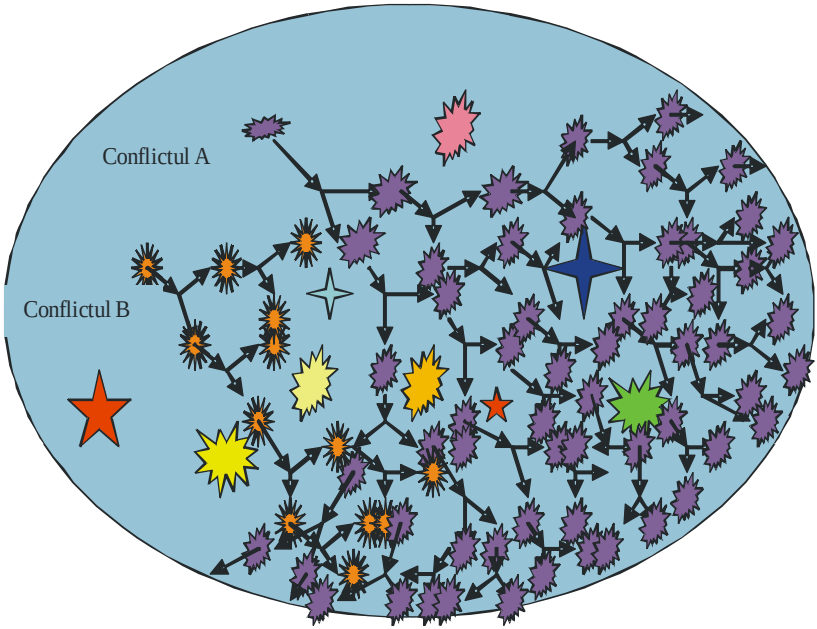

Un conflict de tip A şi, respectiv, un conflict de tip B, ambele de joasă intensitate, pot avea evoluţii neaşteptate în desfăşurarea lor, cu comportamente ciudate în bifurcaţii, astfel încât, în timp, ele pot produce efecte catastrofale asupra societăţii, reprezentată în schemă prin elipsa albastră.

Bun de tipar: 20.05.2009

Hârtie: Xerox
Format: A5
Operaţiile tehnice, editoriale au fost executate
la Centrul Tehnic-Editorial al Armatei
Sub comanda 2072/2009